

Andres de Valdivia
Opusculum sex

ILLVSTRISS. AC REVERENDISS. D.D.

Petro Pacceco. S. R. E. presbytero Cardinali, &
Giennensi præsuli, patrono, ac domino suo co-
lendissimo F. Andreas Vega salutem
in domino, & felicitatem.

Nter cætera hæreseon monstra, quæ iam olim ope-
ra doctorum Ecclesiæ sepulta, ab ipsis uelut inferis,
cū magna religionis nostræ perniciæ periculosis-
mis his temporibus suscitata sunt, non minimū il-
lud est illustrissime, & amplissime præsul, sed forte maximum,
ac cæterarū penè omnium hæresum nostræ tempestatis fons,
& origo, fidem solam ad salutem cuius sufficere. Hoc ex er-
rore pleriq; huius temporis hæretici, falsa quadam specie liber-
tatis seducti, & seducentes multos Ecclesiasticos ordines &
consuetudines, iura & privilegia pontificia, religiosorum uo-
ta & instituta, quin & ipsa sanctissima Christi sacramenta con-
temnere, subfannare, prophanare, seq; ipsos iam olim Deo di-
catos, proh dolor, proh pudor, libidini, & uoluptatibus car-
nis consecrare, & mancipare sunt ausi. Neq; mirandum sanè.
Quid enim uereatur, quid formidet, immo quid non despi-
ciat, & pro nihilo habeat, cui semel persuasum fuerit, fidem si-
bi solam ad iustitiam sufficere, neq; interclusum esse ulli, quan-
tūvis magno scelere, aut temeritati, regni coelorum ingres-
sum? Neq; ab his adeo longe absunt, qui dicunt, ad primam
quidem iustitiam, seu iustificationem sufficere solam fidem,
non autem ad secundam. Si enim ad comparandum iustitiam
primam sufficit fides sola, non erit necessaria poenitentia, neq;
erunt necessaria alia bona opera, immo sufficiet fides sola ad
eam iustitiam conseruandum, & tuendum, & ex consequenti
ad iustitiam secundam. Nemo enim potest perdere ius
eo in se manente, quod satis est ad consequendum.
Neq; ista tam aperte absurda uitant, qui dicunt
ligenda de fide uisua, quæ per dilectionem
fide mortua, aut, ut ipsi uocant, historice
tam, quod sentio, his uerbis miseras plebes de-

FAULTAD
DE
TEOLOGIA
Univ. de Deusto
BILBAO

stimant eos asserere, non esse necessaria bona opera ad iustitiam, sed fidem omnino solam sufficere, & aperte sibi ipsis aduersantur. Si enim necessaria est ad iustitiam fides uiua, necessaria sunt profecto bona opera, neque sufficit fides sola. Fides enim uiua non est sola, sed coniunctam habet caritatem, & reliquas uirtutes. Et si ad iustitiam necessaria sunt bona opera, & ipsis ergo tribuenda est ex parte iustificatio nostra, & non fidei soli. Dicant, quodcumque uoluerint, aduersarij. Excusent, quocumque libuerit, colore perniciose hac sua dogmata. Fides sola iustificat. Fides sola satis est ad iustitiam. In aperto est, ac plane conspicuum multos fuisse propter illa optimis meritis frustratos, & a recta fide decessisse, neque intellexisse, quae esset uera uia ad gratiam, & iustitiam Dei consequendum. Atque hac una uel maxima fuit nobis causa, ut intermissis omnibus alijs studijs, huic opusculo de iustificatione, gratia, & meritis, totus omni ui, & ope nostra aliquot menses intenderim. Quod in his plerisque passim labi, & ab haereticis seductos esse certo intellexerim. Et a capite iucunda mihi fuit ratio aduersus haereticos. Ibiq; neruos omnes nostros, & conatus intendere in primis decuit, ubi acriter & frequentius hostes fidei insistant, & se de nobis triumphare facile credunt, undeque certius & grauius, & maius periculum fidelibus animabus impendere manifesta luce conspicimus. Quam autem hac argumenta commodè tractauerim, aliorum esto iudicium. Tam multis enim eruditione, & pietate praecellentibus uiris undecumque confluentibus in hanc praecelaram, & felicem, uel hoc nomine Tridentinam urbem, alios quidem sperare licet fore, qui oecumenicae synodo in ipsa felicissime modo coepte aurum, & argentum, & lapides pretiosos offerant, alios qui byssum, & purpuram, alios qui coccum, & hyacinthum. Nobiscum beati si dum maiora, & meliora adornamus, pro pauperum tenuitate nostra, ut fidem nostram, & affectum, sanctissimam hanc synodum manifestam faciemus, caprarum pilos offeramus. In tabernaculo quisque, quod potest, ait Hieronymus: in huiusmodi his quaestionibus, quas hic tractauimus,

quod potuimus, certe praestitimus. Quanquam enim non omnia persecuti sumus, quae ad haec argumenta spectarent, sed ea duntaxat, quae satis esse uisa sunt, ad eas quaestiones, quae inter nos, & haereticos huius temporis praecipue controuersae sunt, quaeque secundam aliquam manum, & accuratorem quampiam diligentiam desiderare uidebantur, tamen in his ne actum agere uideremur, inseruimus. per multa, quae ad expositionem, & germanam intelligentiam multorum locorum scripturae, & praesertim Pauli, conducent, & nonnulla, (absit inuidia uerbo) scholastico stylo primi omnium, quos legerim disputauimus, & ad certissimam sanctarum scripturarum fidem expendimus, & examinauimus. Et quoniam beato Augustino acerrimo catholicae fidei defensori, hanc notam plarique huius temporis haeretici inurere conati sunt, ut ille suis ipsorum dogmatibus, immo factionibus, & pestilentissimis doctrinis fauisse uideatur, in gloriam huius clarissimi doctoris, & ut eum ab hac iniuria aperte uindicarem, adnixus sum ubique, quantum ille toto coelo ab eorum sectis dissideat, ostendere. Quoque id luce clarius cunctis constare possit, omnia ferme, quae ille docuit de iustificatione nostra, gratia, & meritis, in libris, quos multos de his rebus edidit, sub quodam compendio lectori ob oculos posui. Ea uero ratione tibi praesul clarissime hanc qualicumque opellam dicaui, quod singulari tuo in me amore, & eximijs tuis in me, & in totum nostrum ordinem beneficijs, ita me tibi addictum, obstrictum, & oberatum esse intelligo, ut quidquid a me boni proficiatur, id totum ex a se, & summo quidem iure sit tuum. Et alioqui cum clarissimos tuos Patreorum, & Gueuarensium natales, felicissimum tuum ingenium, ac mire dextrum, & in omnia uersatile, iudicium in omni genere rerum singulare, tenacissimam memoriam, inauditam consilij uim, peritiam utriusque iuris, & praesertim canonici, non uulgarem, absolutissimam rerum humanarum prudentiam, & quod ego multo quidem praestantius, cum generosum istum tuum, & erectum animum fidei studium, et religionis ardentem zelum, horum morum integritatem, humanitatem, suauitatem.

tem mecum contempler tacitus, intelligo profecto aptissime tibi, si cupiam alij, opusculum de iustificatione, gratia, & meritis consecrari. Optime enim respondent titulo huius libelli, & iustitia, & gratia, & præcellentia merita tua. Tam singulari nanq; es, & tam rara gratia apud Deum, & homines, ut sanctissimus papa noster Paulus huius nominis tertius ad præcellentis Giennensis diocæsis honorificam episcopi, qua fungeris dignitatem, & hoc quoq; uelut auctarium his diebus adiecerit, ut te in augustissimum, & amplissimū Cardinalium collegium de omnium eorū consensu, & mirifico omnium Hispanorū applausu cooptauerit. Et præter hoc, tam multa merita, & nomina laudis cumulatiſſime in te splendent, tam multaq; & tam præclara iustitiæ, & integritatis certissima documenta hæcenus dedisti, ut te inuictissimus, idemq; incorruptissimus imperator noster Carolus huius nominis quintus iam quater uisitorem, ac uelut censorem instituerit, qui nobilissimum illud omnium bonarum literarum emporium, Salmaticensem dico academiam, nutricem, ac matrem nostrā, illustrissimaq; aliquot ipsius tribunalia ea autoritate uisitares, corrigeres, componeres, & conformares, ut iustificare penè posses, quos uoles, & à tuo æquissimo, & incorruptissimo calculo, multorum magnificentissimorum, & ornatissimorum uiroꝝ integritas, merita, gratia, & iustitia penderent. Accipe igitur obseruandissime antistes obsequiolum hoc nostrum multis tibi nominibus debitum, & ut iure gratiam mereatur apud cæteros, benigno fauore tuo, si dignum uidebitur, prosequere. Quod siquid in eo, quæ humana infirmitas est, merito castigandum fuerit, id omne, & humane, ut aſſoles, & amanter corrige. Et tui enim castigatissimi iudicii, & cuiuscunq; rectius sentientis, & in primis sedis apostolicæ, totiusq; huius sacri concilij certissima censura, & hæc, & omnia nostra subiicimus. Vale integerrime præsul, decus, & ornamentum nostri sæculi non identidem calendis Ianuarij anno salutis, 1546.

TABULA INSIGNIVM

locorum huius opusculi secundum
ordinem alphabeti.

A

- A** Cceptio personarū non habet locū in gratuitis. pa. 174
Augustinus aperte fatetur, opera bona iustorum esse meritoria. pag. 143
Augustinus, Pelagianicum censuit, gratiam primam dari secundum merita. pag. 146. et. 147. et. 164
Augustinus, non retractauit hanc propositionem, fides meretur iustificationē, immo expresse illā asserit. pa. 191. et. 192
Augustinus, omnia merita ex gratia esse, & gratiam priorem esse omnibus meritis aperte asserit, sed loquitur de gratia gratis data, non de gratum faciente, uel de meritis simpliciter, & non de meritis ex congruo. pa. 198
Augustinus non credidit, ad omne opus bonum moraliter requisitam esse gratiam auxilij specialis. pag. 260

B

- Baptismus nulli adulto est dandus sine præuio catechismo fidei, & morum, et sacrilegium est cum conferre existentibus in mortali peccato. pa. 95. et. 96
Beatitudo merces dicitur sæpe in scriptura. pa. 122
Beatitudo promissa nostris operibus. pa. 141
Non datur omnibus beatis aliquis gradus gloriæ supra eos, qui debentur meritis, & gratiæ, in qua quis decedit. pa. 139
Deum præmiare supra condignum, & punire citra condignum, quomodo sit intelligendum. pa. 139. et. 140
Beatitudinem deus debet iustis, sed potest nihilominus eam non dare. pag. 142. et. 143
Beatitudo sanctorum multis nominibus potest appellari gratia. pag. 144
Nullus est beatus, qui non habeat aliquam partem gloriæ, si ne meritis ex condigno. pa.

C

- Certitudo de iustificatione nostra, neq; necessaria est, neq;

lis ad iustificationem.

Confessio necessaria ad salutem iure diuino ostenditur.

Contradictum sibi hæretici, dum dicunt fidem sine operibus sufficere ad salutem, & tamen non iustificare nisi solam fidem uiuam. pa.

Ad credendum necessaria est gratia diuina. pag. 223

Euidens est credendum esse fidei nostræ. pag. 222. et. 230

Credere fidei nostræ est honorificum, iucundum, & facile, scienti argumenta pro fide nostra. pag. 107. et. 108

Credere Deo, & credere Deum, & credere in Deum, quomodo distinguantur. pag. 60

D

Dilectio Dei super omnia haberi à nobis non potest ex solis uiribus naturalibus. pag. 232

Dilectio Dei super omnia sufficit reponere hominem in gratia. pag. 110

Dilectio Dei super omnia conformis est inclinationi naturali. pag. 237

Diligere Deum super omnia difficilius est, quàm diligere creaturam super omnia, & unde hoc sit. Ibidem.

Dilectio Dei super omnia est perfectissimus actus, qui potest haberi in uia. pag. 233

F

Fidei nouem notandæ acceptiones. pag. 1

Fides pro credulitate quadrupliciter diuiditur. pag. 8

Fides habitualis non conuincitur ex scripturis. pag. 12

Fides per dilectionem operatur, prius natura, quàm sit formata. pag. 16

Fides humana distinguitur ab opinione. pag. 9

Fidē manere in peccatoribus, conuincitur ex scripturis. pa. 10

Fidei diuisio in informem, & formatam nihil mali attulit Ecclesiæ, & fundata est in autoritate Ambro. multoq; melior est, quàm fidei diuisio recens inuenta in historicam, & euangelicam. pag. xi.

habitualem infundi paruulis in baptismo diffinitum ab Ecclesiâ esse probabilius. pag. 12

De fide habituali possunt commodè exponi aliquot loca scripturarum, sed eadem commodius exponuntur de actuali. pag. 12

Fides, cui tribuitur iustificatio, non est promissio, neq; fiducia, neq; complectitur caritatem. pa. 19. et. 20. et. 21

Fides, cui tribuitur iustificatio, non est credulitas, qua quis credit remissa sibi esse, uel remittenda sua peccata. pag. 22

Fides, cui tribuitur iustificatio, est præcipue fides unius mediatoris. pag. 26

Sine fide Christi explicita, uel implicita nemo saluatur. pa. 29

Non soli fidei mediatoris tribuit scriptura iustificationem, sed & aliquos fide aliorum reuelatorum ostendit iustificatos. pag. 29. et. 30

Fidem sine operibus sufficere ad salutem antiquissimus fuit error. pag. 31

Fidem sine operibus non sufficere ad salutem ex Euangelicis literis sex uirgines ostenditur. pag. 33

Fidem sine operibus non sufficere ad salutem apostoli manifestissime docuerunt. pag. 38

Fidem sine operibus non sufficere ad salutem lumine naturali constat. pag. 46

Fides opus est Dei, & distinguitur tamen ab operibus, sicut Iudas ab Israël. pag. 77

Fidei conuenienter tribuitur iustificatio. pa. 77. et. 89. et. 113

Fides primum locum tenet in iustificatione hominis, sed non potissimum. pag. 102

Fidei tribuit scriptura iustificationem sæpius, quàm alijs uirtutibus propter quinque causas. pag. 110

Fidem solam iustificare nunquam legitur in scripturis, sed si quando legatur apud sanctos doctores, quomodo id sit intelligendum. pag. 66

Fides meritoria est ex congruo nostræ iustificationis. pa. 210

Ante fidem nullum est meritum. pag. 199

Fides propria plus apud Deum ualet, quàm aliena. pag. 78

Fides non habetur ex meritis, neq; ex solis uiribus naturalibus. pag. 1

T A B V L A

- Fides maximum est testimonium gratiæ diuinæ. pag. 113
Fiducia in nobis ipsis stulta est, & illicita, in nostris autem meritis, quatenus innituntur meritis Christi, & absolute, & conditionally collocari potest. a pag. 128. usq; ad. 132
Fiducia in operibus, quatenus sit à gratia Dei bona est. pa. 85
G
Gratia noui testamenti appellatur à Paulo nouum testamentum, & lex scripta in cordibus. pag. 82.
Gratia gratum faciens, quo differat à gratis data. pa. 149
Gratiæ iustificationis tres acceptiones notandæ. pa. 149
Gratiam iustificationis non dari secundum merita, quadruplici uia ex scripturis ostenditur, auctoritateq; Ambro. Hieronymi, Augustini, & multis alijs argumentis firmatur. a pag. 154. usq; ad pag. 173
Gratia prima gratis data antecedit omne meritum. pa. 186
Gratiæ gratis datæ, quibus iustificamur, duplices sunt. pa. 199
Nulla gratia gratis data cadit sub merito ex cōdigno. pa. 199
Aliquæ gratiæ gratis datæ dantur à Deo propter merita ex congruo. pag. 200
Gratia gratum faciens, an detur propter merita ex congruo, nec ne, quæstio est de nomine. pag. 185
Gratiam gratum facientem, qua formaliter iustificamur, mereri possunt peccatores ex congruo. pag. 190
Gratiam iustificationis mereri potest iustus peccatori, ex congruo tamen, et tantum mediate. pag. 178
Gratia gratū faciens non coëfficit suas dispositiones. p. 182
Dispositio ultimata ad gratiā non est meritoria gloriæ de cōdigno, pro primo instanti ipsius gratiæ. Ibidem.
Gratiam nemini dari nisi per meritum, aut sacramētum, quomodo sit intelligendum. pag. 180
Gratia gratum faciens, an requisita sit ad alicuius mandati impletionem uide in uerbo mandatum.
Gratia auxilij specialis requisita est ad dilectionem Dei super omnia. pag. 232
Gratia auxilij specialis necessaria est ad credendum. pa. 223
Gratia auxilij specialis opus est ad uerā poenitentia. pa. 240
Gratia

T A B V L A

- Gratia diuina non egemus ad quodcunq; opus bonum moraliter. pag. 259
Gratia gratis data egemus ad perseuerandū in gratia. p. 291.
Gratia gratum faciens potestatem darad aliqua bona opera, ad quæ requisitum esset auxilium Dei speciale in peccatoribus. pag. 289
Gratiæ sunt agenda Deo pro omni opere bono. pag. 268
Gratiæ agenda sunt Deo, etiam pro his, quæ solo concursu generali facit. Ibidem.
H
Humana miseria, & imbecillitas graphice describitur.
I
In pure infidelibus possunt inueniri aliqua opera bona moraliter. pag. 213
Iustificationis gratia tripliciter accipitur. pag. 149
Iustificare Deus neminem tenetur, neq; hoc unquam negauit Pelagius. pag. 151. et. 152
Iustificari peccatores, conuertentes se ad Deum congruentissimum est. pag. 150. et. 151
Iustificatur nemo nisi ex meritis Christi. pag. 152
Iustificationem suam nemo meretur. pag. 154
Necessaria ad iustificationem nemo potest facere per solas uires naturales. pag. 215
Iustificari potest homo sex uijs. pag. 110
Iustificationi multa cooperantur, cum quis iustificatur poenitentia. Ibidem.
L
Lex pro lege Mosaisa saepe accipitur, sed nunquam pro solis præceptis iudicialibus, aut ceremonialibus. pa. 73. et. 74
Liberum arbitrium attenuatum est, & infirmatum per peccatum. pag. 216. DD
M
Mādata omnia nemo pōt implere sine Dei gratia. p. 209. DD.
Mandatorum observatio sufficit ad iustificationem. pa. 216
Mandata diuina merito appellantur iustificationes. Ibidem.
Mandata aliqua prærequirunt ad sui obseruantiam gratiam

gratum facientem. pag. 277
 Mandata aliqua impleri nequeunt, quin assequatur gratiam, qui ea impleuerit. Ibidem.
 Certum est non esse requisitam gratiam gratum facientem ad omnium mandatorum impletionem. pag. 276
 Mandata aliqua possunt impleri per peccatū mortale. pa. 280
 Per peccator paruo aliquo tempore manere sine noua mandati alicuius transgressiōe, sed non diu. pa. 271. et. 284
 Nihil Deum nobis mandasse impossibile, ex sacris literis, & ex doctoribus sanctis apertum est. pag. 217
 Meritum quid sit. pa. 115
 Meritoria non sunt opera, quæ non sunt libera. pag. 116
 Meritū de digno nihil necesse est ponere, sed satis est diuidere meritū in meritū de congruo, & meritū de condigno. p. 119
 Meritoria esse opera iustorum ex sacris literis conuincitur. pag. 122. et. 123
 Merita Christi non minuit, sed magnificat, qui asserit iustos uere mereri apud Deum. pag. 126
 Meritoria sunt beatitudinis ex condigno opera bona facta in gratia. pag. 133
 Reparationem post lapsum mereri sibi posse iustum problema est. pag. 178. et. 179
 Ad meritum de condigno non satis est præsentia gratiæ gratum facientis, & bonitas actus.
 Non omne meritum requirit auxilium Dei speciale.
 Merita ex congruo duplicia sunt. pag. 210. et. 211
 O
 Sola opera, quæ quis facit sine auxilio gratiæ diuinæ exclusit Paulus à iustificatione. pag. 119
 Pro eodem accepit Pau. non iustificari ex operibus, & non iustificari ex operibus legis. pag. 75
 Opera iustorum tripliciter possunt considerari.
 Opera bona iustorum solum sunt meritoria ex condigno, quatenus innituntur promissioni diuinæ.
 Opera necessaria esse ad salutem ex sacris literis, & lumine naturali apertum est. pag. 33. et. 46
 Oratio

Oratio pro nobis, & pro alijs testimonium est necessitatis gratiæ diuinæ.
 Orationum Ecclesiæ utilitas.
 Orationis magna ubiq; & semper necessitas. pagina. 213. et. 214. D D. et. 229.
 Orandum est diuinum auxilium ad omne opus bonum, sed potissimum ad præcellentia. pag. 259
 Non ad omne opus bonum est necessaria gratia. Ibidem.
 P
 Papa errare non potest in diffinitionibus fidei. pag. 155
 Parabola hominis, qui descendit ab Hierusalem in Hiericho, & incidit in latrones exponitur. pa. 172. et. 216. D D.
 Peccata merito appellantur tenebræ. pa. 44. et. 91
 Peccatorum mortalium & uenialium distinctio ex Paulo conuincitur. pag. 90
 Perseuerantia in gratia potest cadere sub merito ex congruo, sed non sub merito ex condigno.
 Pelagij errores circa iustificationē, gratiam, & merita. p. 146
 Pelagius non errauit in hoc, quod crederet sine gratia gratum faciente nos posse iustificari, & mereri uitam æternā. p. 152
 Pelagius non uidetur concessisse sine gratia, & meritis Christi nos posse consequi remissionem peccatorum & beatitudinem. pag. 154
 Pelagius non negauit remissionē peccatorum esse ex gratia.
 Pelagius fallaciter anathematizauit, gratiam Dei dari secundum merita. pag. 147.
 Pelagium pronunciarunt catholicum episcopi quatuordecim, sed ab eo seducti. pa. eadem
 Pelagius reuocauit postea, & docuit, quod anathematizauerat in Palæstino concilio. pag. eadem.
 Petrum post negationem respexit statim dominus, non corporaliter, sed spiritualiter. pag. 249
 Pœnitentia uera requirit auxilium Dei speciale. pa. 240
 Pœnitentia uirtualis quid sit. pag. 209. D D.
 Pœnitentia non est ex nobis, sed ex Deo. pag. 244
 Sine pœnitentia formali, uel uirtuali, nemini patet remissio pec

cati mortalis. pa. 209. D.D.
Poenitentia annexum habet propositum seruandi omnia
mandata. pag. 256

Quomodo sublit potestati cuiuscunq; peccatoris poenitere, &
tamen hoc non possimus sine auxilio Dei speciali, aptissi-
mis similitudinibus ostenditur. pag. 258

Prædicator euangelicus unde debeat prædicationem suã au-
spicari, & quid potissimum spectare debeat. pa. 112. et. 113
Prædicator qua potissimum uia peccatores iusflectere debeat
ad poenitentiam. pag. 111.

Prælati sufficere ad salutem, si subditos suos agenda, & ca-
uenda doceant, antiquus fuit error. pag. 41

Purgatorii ignis temporalis ex Paulo conuincitur. pa. 90
S

Scotis non negauit necessitatem auxilij specialis ad dilectio-
nem Dei super omnia pro statu isto. pag. 233

Scotus non negauit necessitatem auxilij specialis ad poeniten-
tiam ueram. pag. 242

Nulla est discordia in scriptura inter Paulum dicentem nemi-
nem iustificari ex operibus, & Iacobum asserentem Abra-
ham iustificatum esse ex operibus. pa. 57. et. 58

Regula notanda ad intelligendum propositiones uniuersa-
les scripturæ. pag. 62

Sancti omnes ueteris testamenti ad nouum testamentum perti-
nent, & re ipsa fuerunt Christiani. pa. 82
T

Tentationum uictoria ex Deo est, sed aliquas tamen le-
ues tentationes possumus uincere cum sola Dei commu-
ni influenza. pa. 270
V

Vniuersalia signa non semper distribuunt pro singulis gene-
rum, sed aliquando pro generibus singulorum. pag. 60.

Tabula aliquorum locorum sacre scripturæ,
quæ in hoc opusculo magis ex pro-
fesso exponuntur.

Deuteronomij. 30.

Mandatum, quod ego præcipio tibi hodie, non supra te
est, neq; procul positum. pag. 239

Ecclesiastici. 15.

Deus ab initio constituit hominem, & reliquit eum in ma-
nu consilij &c. pag. 219

Ioelis. 2.

Omnis, quicumque inuocauerit nomen domini, saluus
erit. pag. 60. 61. et. 62

Marci. xi.

Omnia, quæcunq; orâtes petitis, credite, quia accipietis. pa. 2
Lucæ. 17.

Cum feceritis, quæ præcepta sunt uobis, dicite, serui inuti-
les sumus. pag. 126

Ioannis. 1.

1 Dedit eis potestatem filios Dei fieri, his, qui credunt in no-
mine eius. pag. 10

3 Nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo. pa. 141

6 Nemo potest uenire ad me, nisi pater, qui misit me, tra-
xerit eum. pag. 225

12 Propterea non poterant credere, quia iterum dixit Esa.
Excacauit oculos eorum. pag. 227

15 Sine me nihil potestis facere. pag. 270
Roma. 1.

1 Per quem accepimus gratiam, & apostolatam ad obe-
diendum fidei. pag. 8

Iustitia Dei in eo reuelatur ex fide in fidem. pag. 5

2 Gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ legis
sunt, faciunt. pag. 219. et. 220

3 Nunquid incredulitas eorū fidē Dei euacuauit? pa. 3. et. 4
Ex operibus legis non iustificabitur omnis caro. pa-
gina. 57. et. 72. et. 75. et. 78. et. 159

TABVLA

Lex iram operatur.	pag. 79. et. 80. et. 88
Nunc autem sine lege iustitia Dei manifestata est, testificata à lege, & prophetis.	pag. 59
Iustitia autem Dei in omnes, & super omnes, qui credunt.	pag. 60
Iustificati gratis per gratiam ipsius.	pag. 88. et. 156
Vbi est ergo gloriatio tua? Exclusa est. Per quam legem Factorum? Non. Sed per legem fidei.	pag. 67
Arbitramur iustificari hominem per fidem sine operibus legis.	a pag. 68. usq; ad. 88
4.	
Si Abraham ex operibus legis iustificatus est, habet gloriam, sed non apud Deum.	pag. 84. et. 158
Ei autem, qui operatur, merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum.	pag. 83. et. 158
Ideo ex fide, ut secundum gratiam firma sit promissio omni semini.	pag. 107
5.	
Caritas Dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum.	pag. 234
6.	
Stipendium peccati mors, gratia autem Dei uita æterna.	pag. 144. et. 183
8.	
Quod impossibile erat legi, in quo infirmabatur per carnem &c. D D. 2.	pag. 2.
Ipse spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quod sumus filij Dei.	pag. 28
Non sunt condignæ passionēs huius temporis ad futuram gloriam.	pag. 139
9.	
Israel sectando legem iustitiæ, ad legem iustitiæ non peruenit. Quare? quia non ex fide, sed quasi ex operibus.	pa. 84. et. 160
10.	
Omnis qui credit in illum, non confundetur.	pag. 61. et. 62

TABVLA

11.	
Si gratia, iam non ex operibus.	pa. 57. et. 83. et. 157. et. 163
Quis prior dedit illi, & retribuetur ei.	pag. 140
14.	
Omne, quod non est ex fide, peccatum est.	pag. 8
1. Cor. 3.	
Si quis superædificat supra fundamentum hoc aurum, & argentum, & lapides pretiosos &c.	a pa. 89. usq; ad. 95
1. Co. 12.	
Nemo potest dicere dominus Iesus, nisi in spiritu sancto.	pa. 228
13.	
Si habuero omnem fidem, ita ut montes transferā etc.	pa. 2
Abundantius omnibus laboravi, non ego autem, sed gratia Dei mecum.	pag. 251
2. Cor. 3.	
Non sumus sufficientes cogitare aliquid ex nobis, quasi ex nobis.	pag. 228
Litera occidit.	pag. 80
4.	
Habentes eundem spiritum fidei, &c.	pag. 1
3.	
Quicūq; ex operibus legis sunt, sub maledicto sunt.	pa. 212. DD.
Quoniam autem in lege nemo iustificatur apud Deum, manifestum est.	pag. 81
Si ex lege hæreditas, iam non ex promissione.	pa. 81. et. 109
At ubi uenit fides, iam non sumus sub pædagogō.	pag. 74
Ephe. 2.	
Deus autem, qui diues est in misericordia, propter nimiam caritatem suam, qua dilexit nos &c.	pag. 157
Gratia estis saluati per fidem. Et hoc non ex uobis. Dei enim donum est, &c.	pag. 160
Titum. 3.	
Non ex operibus iustitiæ, quæ fecimus nos, &c.	pa. 162.
Fidelis est sermo, & de his uolo te confirmare, ut curent bonis operibus præesse, qui credunt Deo.	pag. 40

TABVLA

Heb. xi.

Sine fide impossibile est placere Deo.

Iacobi. i.

Si quis indiget sapientia, postulet à Deo &c.

pag. 2

Abrahā pater noster, nōne ex operibus iustificatus est.

2. Petr. 2.

Si refugientes coinquinationes mundi, his rursū implicati superantur &c.

pag. 43

1. Ioan. 4.

Caritas ex Deo est.

pag. 234

Typographus ad lectorem.

Præcor te candide lector, ut ultimam paginam huius operis legas, & iuxta illam eum totum corrigas. Adnotauimus enim ibi diligentissime, quæcūq; fragilitate humana obreperant in ipsius excusatione menda.

OPVSCVLVM QVINDECIM

QVAESTIONVM DE IYSTIFICATIONE, GRATIA,

ET MERITIS, AVTORE FRATRE ANDREA

VEGA, MAGISTRO SALMANTICENSI

DE FIDE IYSTIFICANTE:

QVESTIO. .I.

Quæ fides est illa et qualis, cui sacræ literæ, & præcipue Paulus, iustificationem hominis tribuit?

Ractaturus de iustificatione hominis, quæ abditissima res est, neq; aliunde melius potest constare, quā ex uera & genuina sacrarum litterarum intelligentia, operæ precium me facturum existimaui, si ab expositione fidei, cui eam imputant scriptura, exordium sumerem, & stylo scholastico, qui ad elucidanda et illustranda obscura cuncta commodissimus est, dicenda omnia complecterer. Pro solutione igitur huius quæstionis, ne in equiuoco laboremus, & multiplicitas huius uocabuli nobis in alijs quæstionibus confusio nem pariat: & sicut plerūq; facit, Andabatarum more errare nos cogat, duo præmittam notanda, inde ad quæstionem ipsam quinque respondebo propositionibus.

Primo igitur notandum est, & ad intelligentiam multorum locorum scripturæ, diligenter memoriæ est mandandum hoc uocabulū fides uarie accipi, & in sacris literis, & apud bonos & latinos autores. Multiplex enim est, & longe inter se distantia significat. Et nouē quidem illius notauī significationes in sacris scripturis, et in latinis autoribus, sed ex illis priores quatuor celebriores sunt, et frequentiores. Nam reliquæ quinque

A

ab his uidentur fluxisse, neq; admodum longe ab eis distare. Et primo quidem fidei uocabulum solenne est usurpari pro fiducia, seu confidentia, ita ut non multum differat ab spe. Et sic accepit Cicero in oratione pro Quinto ligario, cum ait, Cur ius ego causam animaduertite quæso, quæ fide defendā, cum prodo meam. Et frequens est apud latinos credere pro fidere, & ut prophanos autores consulto prætereamus, sic fidem accepit Iacobus, cum ait. Si quis autem uestrum indiget sapientia, postulet a deo, qui dat omnibus affluenter, & non impropert. Postulet autem in fide nihil hæsitans. Hoc est enim postulare in fide, certa minimeq; dubia fiducia benignitatis diuinæ postulare. Sic & sæpe uidetur accipi in Euangelio, cum Christus fidei tribuit petentium multa, atq; adeo eximia miracula, quæ in confirmationem suæ doctrinæ, & in eorum auxilium, qui ad eum cōfugiebant, passim patrabat. Neq; secus uidetur accepisse, cum pollicebatur habentibus fidem sicut granum sinapis, potētiam ad transferendum montes, & cum reprehendit in Petro, & in alijs apostolis modicam fidem. Et Paulus de hac potest exponi, cum ait. Si habuero omnem fidem, ita ut montes trāsferam, &c. Donum enim quoddam eximiae fiduciæ gratis data, hic uidetur appellare fidem, quæ qui pollet, potens est ad transferendum montes. Sic & credere accipitur, cum dicit Christus. Omnia quæcunq; orantes petitis, credite quia accipietis, & euenient uobis. Neque enim hic certum assensum obtinendi, quæ petimus, exegit a nobis Christus, ut assequeremur, quæ petimus. Esset enim & talis sæpe falsa, & leuis persuasio, minimeq; utilis ad impetrandum quæ uolumus, sed fiduciam obtinendi ex benignitate diuinæ, quæ postulamus, requisit. Ea enim maxime conducit ad consequendum, quæ oramus. Vt enim nos illis opem ferre, naturæ nostræ quadam propensione uolumus, qui cum fiducia nos ad eunt, nostrumq; fautorem fiducialiter implorant, ita & deus ipse multo magis eis fauet, & subuenit, benignissimeq; suum auxilium impartitur, qui ad ipsius clæmentiam liberalitatēq; cum fiducia confugiunt. Et ista est fides, quam inter fructus spiritus Paulus connumerat, quam & quidam

Math. 17
et Luc:
17.
Math. 14
1. cor. 13.

Marci. II.

Galat. 5.

animi quandam tractabilitatem exponunt, quæ pertinaciæ opponitur. Forte quod qui frauibus sunt moribus, leniue ingenio præditi, facile alijs fidant, & hoc ipso se eis faciles, & tractabiles præbeant.

Secundo fides accipitur frequentissime pro fidelitate, & integritate, religioneq; ut sic dixerim, & innocentia, quæ fideliter aliqua agimus negocia, & religiose implemus, quæ promissimus. Sic Cicero primo libro de officijs, & in quarto libro de republica. Fides inquit, est dictorum, conuentorumq; constantia & ueritas, & alias frequentissime in orationibus utitur hoc uerbo in ista significatione, dictamq; sic ait, quia per eam fit quod dicitur. Sic & frequenter apud latinos dicitur quispiam bona fide aliquid agere, qui in ea re gerenda, & integre, & fideliter, minimeq; fraudulenter se habet. Seruareque fidem dicitur, qui reddit quod promissit, & uiolare fidem, qui non ea integritate & religione negocia sibi credita gerit, quæ requirit fidelitas, quam nobis ipsis in communi consuetudine debemus. Sic & Cicero latinissime & prudentissime dixit. Non est æquum ut alieno potius dolori, quàm nostræ fidei, hoc est nostræ integritati & innocentia, consulamus. Et uocatur ista uirtus etiam a latinis ueritas, ueracitasq;. Et manifestissime sic accepit Paulus cum dicit. Nunquid incredulitas eorum fidem dei euacuauit? Sentit enim Paulus, haudquam potuisse irritari fidem, quam deus seruat, in exhibendis, quæ promissit, & implendis, quæ prædixit, propter incredulitatem quorundam iudeorum. Vnde & statim subdit. Est autem deus uerax, omnis autem homo mendax. Sicut scriptum est, Vt iustificeris in sermonibus tuis. Et in hunc sensum regius psaltes dicit. Omnia opera dei in fide. Sic & Iudas dicit, in suam fidem recepisse Benjamin. Sic ecclesiasticus admonet fidem possidere cum amico, hoc est fideles esse ei: nosq; ei ueraces & integros præstare. Sic & in Hester commendatur fides Mardochei in Assuerum. Et deus queritur per Hieremiam perijsse fidem, & ablatam esse de ore hominum. Nempe quod perijs in plateis ueritas, & æquitas non potuit ingredi.

RO. 3.

psal. 50.

psal. 32.

Gen. 44.

Eccli. 12.

Hester. 6.

et. 16.

Hier. 7.

Tertio fides accipitur pro iureiurando, siue sponfione, qua nos alicui rei faciendae adstringimus. Sic apud latinos dicitur. Liberare fidem suam, qui implet, & re exhibet, quod promissum. Violare uero fidem, qui non soluit promissa, neque praestat conuenta. Quem & perfidum, & infidelem, & scedifragum latini appellant. Sic & Paulus apertissime fidem accepit, cum de adolescentioribus uiduis, quae cum luxuriatae fuerint in Christo, nubere uolunt: aperte pronunciat habere eas damnationem, hoc est damnationi merito subiaccere, & illius esse reas, quia primam fidem irritam fecerunt. Vbi manifestum est fidem uocari a Paulo sponfionem, seu uotum castitatis, quo se Christo adstrinxerant. Ideo enim & eas ait, priorem fidem irritam facere, & ea de causa, ut sacrilegas, & reas fracti uoti, damnationi subijcit, quia non praestant, sed soluunt, & uolant quam ante promiserant castitatem. Accepit, & in hac significatione latinissimus ille autor, qui dixit. Accipe, daque fidem. Et in hunc sensum dare fidem, seu adstringere fidem dicimur, cum aliquid pollicemur. Et fide publica iter agere, aut causam dicere, Liliandum & Salustianum est pro saluo conducto, quod dicunt, hoc est publica securitatis promissione. Posset & sic accipi fides in citata autoritate ex Paulo. Nunquid incredulitas eorum fidem dei euacuauit?

Quarto fides accipitur pro credulitate, siue persuasione, aut assensu firmo, & certo, sed ineuidenti tamen. Et in hac significatione usi sunt isto uocabulo, non solum ecclesiastici autores nobiles, ut Lactantius, Tertullianus, Cyprianus, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, sed & prophani autores latinissimi. Neque est cur aliqui morosi, ne dicam, superstitiosi nostrae tempestatis Aristarchi hoc uocabulo fides in hac significatione uti caueant. Certe Lilius lacteo eloquentiae fonte ubique manans sic accepit fidem in primo libro suae historiae, dicens. Haec inquit, Romulo regnante militum, domique gesta, quorum nihil absconum fidei diuinae originis, diuinitatisque post mortem creditae fuit. Celsus etiam libro septimo, sic fidem accepit, cum ait. Vbi eius rei fides est, hoc est, ubi ea res certa, persuasa, explorataque fuerit, pridie is puer in ieiunio

continendus, & tum loco calido curatio adhibenda. Sic & Virgilius in quarto Aeneidos. Credo equidem, neque uana fides genus esse deorum. Et apud Ciceronem, fidem facere, frequentissime legimus pro eo quod est persuadere. Et fidem adhibere alicubi latinissimi quoque autores pro credere accipiunt, & dignum, cum fide dicunt, cui par sit credere, & optima fidei hominem, cui omnes credunt, fiduntque. Contra indignum fide, qui non meretur, ut sibi credatur. Et Fronti nulla fides, dixit quidam.

Conciliare etiam fidem alicui, latinissime quidem dicitur: pro eo quod est facere, ut fides ei adhibeatur, et contra, detrahere, uel derogare fidem alicui, auctoritatem illius minuire. Sexcenta autem sunt loca in euangelicis, & apostolicis scripturis, ubi fides accipitur pro certa, indubitataque oraculorum diuinorum credulitate. Sed ex multis locis unus poterit ad hoc firmandum esse satis. Is autem est Pauli dicentis. Iustitia enim dei in eo reuelatur ex fide in fidem. Scio uarias assignari huic loco expositiones, tamen si bene expendantur, & praecedentia, & consequentia, & totum propositum Pauli in eo loco, probabimus hunc esse uerissimum, & germanissimum sensum illius, quod iustitia dei reuelatur in euangelica praedicatione ex fide praedicantium in fidem audientium, ex fide annunciantium in fidem obadientium, ex fide maiorum in fidem minorum, ex fide doctorum in fidem populorum, ex fide prophetarum ueteris testamenti in fidem apostolorum, & pastorum noui testamenti, ex fide praecedentium in fidem sequentium. Cum enim euangelici praedicatores, quae certo, & indubitato credunt de iustitia dei, fidelibus populis edisserunt, & quae illi tradunt, populi credunt, aliisque contestari sarragunt, panditur nimirum, & manifestatur iustitia dei. Neque hic quisquam fidem pro fiducia, aut fidelitate, aut promissione potest accipere, quin in sensu absconos, minimeque conuenientes Paulo incidat. Et ipse Paulus quem assensum siue credulitatem communi uocabulo fidem appellauit, postea capite tertio, & quarto eiusdem epistolae per uerbum credendi, adeo diserte, & clare explicuit, ut nemo, nisi qui plane uelit resiste-

RO. I.

Egregia interpretatio

RO. I.

re aperto lumini, dubitare possit, quin in hac significatione ipse ibi accipiat fidem. Et in euangelio frequentissime sic Christus & fidem accepit, et credere. Neque enim sic fiducia tribuisse miracula, quæ faciebat, credendus est, quin etiam uel primas partes huic fidei tribueret, sine qua, fiducia de ipsius benignitate haberi nullo modo poterat. Et sæpe uni huic fidei, hoc est, credulitati ad se uenientium, tribuebat miracula, ut apertissime facit, cum duobus cæcis petentibus ab eo misericordiam dixit. Creditis quia hoc possum facere uobis? & respondens illis, utique domine, tetigit oculos eorum dicens, Secundum fidem uestram fiat uobis. Et diuus Augustinus, cum differeret, an fides in nostra esset potestate in de spiritu & littera capite. 31. ita ait. De hac fide nunc loquimur, quam adhibemus, cum aliquid credimus, non quam damus, cum aliquid pollicemur. Nam & ipsa dicitur fides. Sed aliter dicimus. Non mihi habuit fidem, aliter autem. Non mihi seruauit fidem. Nam illud est. Non credidit quod dixi, illud. Non fecit quod dixit. Secundum hanc fidem, qua credimus, fideles sumus deo, secundum illam uero qua sit quod promittitur, etiam deus ipse fidelis est nobis. Hoc enim dicit Apostolus. Fidelis deus, qui non uos permittet tentari super id quod potestis. Hæc Augustinus. Ex quibus patet fidem ab eo intelligi, & uocari credulitatem, qua certo, & indubitato, consentimus uerum esse, quod legimus, uel audimus. Et hoc ille ibi dem aperte ex alijs scripturæ testimonijs confirmat, quæ nos, quoniam aperta sunt, & passim talia occurrunt in scripturis, libentes præterimus. Istæ sunt frequentiores, & celebriores fidei acceptiones, sed sunt & præter has aliæ quinque non infrequentes, neque nimium raræ, sed & in claris autoribus, & in sacris litteris uisitatæ. Quas tamen uel ex hac quarta acceptione fidei, uel ex hac quarta, & secunda ortas esse crediderim, neque ab eis a deo multum distare.

Quinto ergo fides accipitur à theologis pro habitu inclinante ad huiusmodi assensus, certos illos quidem & firmos, sed ineidentes, quippe qui propter solam autoritatem eorum, quibus credimus, à nobis habeantur. Et ideo habitus

ad tales assensus inclinans, fides uocatur: assumunt enim habitus nomina actuum, ad quos inclinant, quæ natura sua multum cum eis conueniāt. Et sic Paulus de fide uidetur loqui, cum eam donum dei appellat, & cum substantiam rerum sperandarum, & argumentum non apparentium, dicit esse fidem, & cum inter gratias spiritus sancti eam connumerat. Est enim gratia spiritus sancti, præsertim, cum illa adeo eximia est, & excellens, ut præcipuum quoddam, & eximium, & selectissimum dei donum uideri queat. Estque ista acceptio fidei in usu maxime apud doctores scholasticos.

Sexto etiam fides uocatur ipsa nostra religio Christiana, ut pietas recte de diuinis sentiens, & status hic totus legis gratia, fides appellatur, & status fidei. Et sic à Paulo manifestissime fides accipitur, cum dicit. Prius autem quam ueniret fides, sub lege custodiebamur, conclusi in eam fidem, quæ reuelanda erat. Itaque lex pædagogus noster fuit in Christo, ut ex fide iustificemur. At ubi uenit fides, iam non sumus sub pædago. Quid enim est aliud uenisse fidem, quam reuelatū iam esse statum hunc nostrum, qui est status fidei? & talis multis nominibus appellatur, & ab eodem Paulo ibi dem opponitur statui legis.

Septimo fides uocatur autoritas, cui par sit credere. Unde est in Pandectis titulus de fide instrumentorum, hoc est, de autoritate quam habere debent instrumenta. Et examinare fidem instrumentorum, idem est, ac expendere, & librare, cuius sint autoritatis. Et optimæ & exploratæ fidei instrumenta dicuntur, quibus iustissimum est fidem adhibere.

Octauo etiam fides uocatur, quicquid certa, & indubitata fide ecclesiæ communiter tenemus, forte quod exploratæ, & compertæ sit ueritatis, quicquid credimus secundum fidem nostram catholicam. Et sic accepit Athanasius fidem, cum in symbolo suo dixit. Fides autem catholica hæc est &c. Ita & Paulus unam esse fidem dixit, quod unum uidelicet est & idem, quod omnes catholici credunt, immo & quod crediderunt, & credent.

Neque enim fides nostra in uarias sectas distinguitur, si-

Eph. 2.

Heb. 11.

1. Cor. 12.

Gal. 3.

cut hæresis, sed una est omnium catholicorum fides. Et eandem fidem ubiq; prædicarunt apostoli toto orbe dispersi, & nunc prædicat tota ecclesia, quam propheta sub nube, & enigmatibus, & umbris figurarum prædicabant. Quare & Paulus eundem nos dixit habere spiritum fidei cum illis. Sic etiã accepit idem Paulus, cum se dicit accepisse gratiam, & apostolatum ad obediendum fidei, hoc est ad faciendum, ut homines obædiant fidei, & eorum quæ credimus, iugo sua colla subiiciant. Et in eundem sensum dicit, patefactum esse hoc tempore mysterium, euangelicæ nimirum prædicationis, per scripturas prophetarum secundum præceptum æterni dei ad fidei obeditionem, in cunctis gentibus, hoc est, ut obediatur fidei doctrinæ, eamq; amplectantur omnes gentes. Sic & frequenter accepimus fidem in communi consuetudine, dicentes, hæreticorum dogmata contraria esse, & aduersari fidei nostræ, & aliena esse a fide ecclesiæ, & apostolos propagasse, & inuulgasse fidem per totum orbem tum cognitum, & doctorum expositiones fidem illustrasse, et plures esse articulos, plura & symbola fidei, neq; totam fidem nostram compræhensam scripturis sanctis esse, sed multa etiam spectantia ad fidem constare sola traditione ecclesiastica.

Nono accipitur fides pro conscientia. Inde fortassis quod & ipsa conscientia credulitas quædam sit. Et sic sæpe accipitur a Paulo. Maxime uero cum dicit. Omne quod non est ex fide, peccatum est. Hoc est enim quod non est ex fide, ut clari auctores exponunt, quod non est ex conscientia, & iuxta quod ea nobis agendum præscribit, sed contra eam potius.

SECUNDO notandum est, fidem in quarta significatione, quæ notior est, & usitatior in schola theologica, quadrupliciter diuidi à theologis. Primo quidem fides diuiditur in humanam & diuinam. Humana est, qua aliquid credimus propter auctoritatem hominum, aliqua contestantium, & affirmantium nobis. Diuina est, qua aliquid credimus propter auctoritatem dei nobis illud reuelantis. Et intermissa fide humana, quæ neq; semper certa, neq; infallibilis est, sed nonnunquam error, nonnunquam & opinio formidinem habens annexam de opposito,

de opposito? Fides diuina, qua aliquid credimus propter auctoritatem Dei, secundo diuiditur in actualē, & habitualem. Fides actualis est assensus firmus, certusq; sed inuidens eorum, quæ a Deo reuelata sunt. Quod certus assensus est, & firmus, distinguitur ab opinione, & eam excedit. Siquidem opinio, neq; certus est assensus, neq; firmus. Potest enim ei subesse falsum, & sæpe subest, & infirmus est assensus, & imbecillis. Habet enim opinio annexam formidinem, & hæitationem de ueritate eius, cui opinatiue assentimur. Sed quod inuidēs assensus est fides, exuperant eam intellectus, scientia, & sapientia, quæ uirtutes sunt intellectuales, claritatem habentes, et euidētiā. Fides uero habitualis est quidam intellectualis habitus, quo proclius redditur intellectus ad ipsam actualem. Relicta uero fide actuali, quæ tam multiplex est, quam multiplicia sunt illa, quæ per eam credimus, fides pro habitu fidei tertio diuiditur à theologis in fidem acquisitam, & infusam. Fides acquisita est habitus faciles nos reddens ad credendum, acquisitus ex frequentia actuum fidei. Habet enim hoc natura nostra, ut ex quocunq; frequenti actus alicuius exercitio, facilitatem quandam ac procliuatatem nobis comparemus ad eum actum. Illa autem qualitas, quæ hanc facit in nobis procliuatatem, habitus acquisitus uocatur à theologis, & philosophis. Fides uero infusa est habitus quidam supernaturalis, & diuini prorsus ordinis, à Deo intellectibus nostris infusus, ut per eum facile, & certo, indubitanterq; assentiamus reuelationibus diuinis. Cum enim infirma sit, ualdeq; imbecillis natura nostri intellectus ad certo, & firmiter credendum supernaturalibus ueritatibus, quas Deus dignatur nobis reuelare, cōscius ipse Deus infirmitatis, & instabilitatis nostræ, quotiescunq; siue per baptismum, siue per propositum seruandū sua mandata, aliquos admittit ad suam gratiam, mox illis infundit qualitatem quandam supernaturalem, & diuini ordinis, quam uocamus fidem infusam, qua inclinēmur, & proclius mirum in modum reddamur ad assentiendum omnibus à se reuelatis certo, & absq; ulla formidine. Firmat enim hic habitus nos, & certos, minimeq; dubios facit de omnibus dictis,

& testimonijs diuinis, eaq; nobis ualde credibilia, & persuasibilia reddit.

Verum hic habitus potest esse, & in iustis, & in peccatoribus, ut doctores omnes catholici pro certo habent, & experientia ipsa commōstrat. Habent enim, & experiuntur utriq; in se istam facilitatem, procliuatatem, & constantiam in assensu eorum, quæ à Deo reuelata sunt. Et Hiero. & Aug. aperte testantur, ut ex dicendis in. 2. q. magis patebit, fuisse ab initio nascentis ecclesiæ qui crederent sola fide in Christum nos posse saluari, qualiscunq; uita nostra foret. Et aperta sunt loca scripturarum, quibus docemur fidē esse in peccatoribus. Nā & Ioannes aperte dicit multos ex principibus Iudæorum cre didisse in Saluatorem, sed dilexisse eos magis gloriam hominum quam gloriā Dei, & propter pharisæos non fuisse confesos, quod credebant. Et alibi non dicit eos, qui credunt in nomine eius filios Dei esse, sed hanc eis datam potestatem, ut filij Dei fiant. Et Paulus aperte dicit posse esse sine caritate fidem adeo perfectam, ut per eam, montes quis de locis suis transferat. Et propheta alij, & apostoli sæpe in populi Dei hominibus non incredulitatē reprehendunt, sed hoc potius, qd cum rectam haberent fidem, non tamen rectis uiuebant moribus, sed factis uidebantur negare, quod ore, & corde confitebantur. Atq; ideo quarto diuiditur fides in informem & formatam. Fides informis uocatur habitus fidei seiunctus a caritate. Fides autem formata, est habitus fidei coniunctus caritati, & eam præsentem habens. Cum enim ex doctrina Ambrosii, quam qui eum secuti sunt theologi, penē omnes receperūt, caritas forma sit uirtutum omnium, & eis quendam uelut decorem, & nitorem sua præsentia irradiet, merito fides, cū eam habet præsentem, formata dicitur, & uiua. Cum uero ab ea seiuncta est, informis, infirmaq; ac planē languens, & emortua dicitur, tamen si idem sit habitus, qui antea fides formata dicebatur. Potestq; ista quarta diuisio cōuenire actibus fidei, quanquam ut plurimum in schola ad solos habitus referatur. Et immerito sane Ioannes Caluinus libro de institutione religionis cap. 4. nugatoriam appellat, istam distinctionem si-

Ioā. 1.
1. cor. 13.

dei in informem, & formatā, & reclamante scriptura uniuersa a sophistis magno Ecclesiæ malo profectam dicat, cum in Ambrosio, immo et in prophetis, & apostolis, & in aliquibus Christi ipsius uerbis fundamentum habeat, neq; ex ea quicq; incommodi Ecclesiæ accesserit, sed potius ad disputationes theologicas nonnihil attulerit claritatis. Et si illi, & sui similibus licuit fidem in historicam, & Euangelicā partiū, cur non & scholasticis licuerit theologis fidem diuidere in informem, & formatam, cum certum sit, & toti sacrae scripturae consonū reperiri posse fidem, & sine caritate, quæ forma uirtutum est, & cum ea. Nos igitur nihil ueriti maledicta, & conuitia eorum, qui scholasticam doctrinā, & recepta in scholis uocabula passim subsannant, & ista, & alijs diuisionibus fidei, ubicunq; fuerit commodum, libere utemur. His igitur utcumq; prænotatis, ut intelligamus, qua de fide Paulus agit in locis omnibus, quæ spectant ad hanc materiam de iustificatione, quæ habes fidelissime in unum congesta in argumentis positīs in secunda quæstione contra primam conclusionem, ponam sequentes propositiones.

PRIMA PROPOSITIO.

Non agit Paulus his locis de fide habituali, sed solum de actuali. Quod non agat hic Paulus de fide acquisita, apud omnes uideo esse in confesso, ideoq; id probare minime est necessarium. Sed quod, neq; de infuso fidei habitu ista loca debeat exponi, quod forte negabitur a plariscq; scholasticis probatur. Ac primo quidem ad hoc probandum, illud sufficit. Quæ enim de fide Paulus asserit, statim ne dubii essemus de sensu illius, uerbo credendi confirmat, quod certe, non nisi actui fidei conuenit. Dicit iustitia Dei per fidem Iesu Christi, sed ne dubites, qua de fide hoc intelligat, in omnes adijcit, & super omnes, qui credunt. Dicit iustificari homines per fidem, sed ut scias de fidei actu id intelligi, adducit exemplum Abrahamæ, de quo scriptura dicit. Credidit Abraham Deo, & reputatū est illi ad iustitiam. Et in eam formam subnequit, Credenti in eum, qui iustificat impiū, deputandam esse fidem eius ad iustitiam.

Secundo idē ipsum firmare possumus hoc argumento. Paulus & in hoc loco, & in plerisque alijs, cum tribuit iustificationem nostram, & salutem fidei, ostendit viam, qua nos ipsi possumus cooperari Deo ad iustificationem nostram, & per quam nos possumus iustificationem consequi. Sed hanc non consequimur per habitus, sed per actus. Non ergo de habitu fidei agit, sed de actu. Et confirmatur hoc. Docuit Paulus viam, et medium, quo iustitiam sibi omnes possint comparare. Hoc autem non fit per fidei infusum habitum, sed per actum, ut patet. Ergo de fidei actu agit, & non de habitu. Et confirmo amplius. Cum datur fides infusa alicui adulto, datur ei simul iustitia, ut probabilior habet sententia doctorum scholasticorum. Neque fides infusa precedit iustitiam infusam, neque conuersim, nisi forte natura, bene autem fides actualis precedit utrumque Dei donum. Ergo cum dicit Paulus iustificari homines per fidem, loquitur aperte de actu fidei, & non de habitu.

Tertio principaliter argumentor. Non perinde referebat omnium Christianorum intelligere, quæ ad habitum fidei spectant. Intererat autem, & interest multum ea intelligere, quæ ad fidei actum spectant. Non ergo hic Paulus de fide habituali agebat, sed de actuali. Estque hoc argumentum tanti apud me momenti, ut quanuis sciam maiorem partem scholasticorum de fidei habitu exponere per multa loca Pauli, atque ex ipso existimare satis constare ponendum esse habitum infusum fidei, tamen uel hoc uno argumento non dubitarim asserere, ne unum quidem locum esse in Paulo, quem necesse sit de habitu fidei exponere. Quanuis enim habitus uirtutum infusi ponendi sint, ut probabilius esse asseritur in Clementina de summa trinitate, & fide catholica, & aliquot Pauli loca commode de fidei habitu exponantur, exponique possint, eadem tamen commodius multo de actu fidei interpretabimur. Neque dubitari posse uidetur, quin in illis ipsis de actu fidei principalius, & magis ex professo agat Paulus. Et quidem antiquos doctores, & præsertim Augustinum ad actum fidei uideo ubique ea omnia referre. Poterit tamen quispiam obijcere nobis illum locum Pauli. Sine fide impossibile est placere

Deo. Cum enim paruuli baptizati, & iusti dormientes placeant Deo, neque tamen habeant actum fidei, sed tantum habitum, necessario uidetur consequi, ut hic locus de infuso fidei habitu debeat exponi, & non de actu. Sed neque ista obiectio quæquam debet mouere in contrarium eius, quod asseruimus. Non enim ibi de paruulis agit beatus Paulus, sed de adultis. Et, ut explicaret se agere de fide actuali, mox adiunxit. Credere enim oportet accedentem ad Deum, quia est, & inquirantibus se remunerator sit.

SECUNDA PROPOSITIO.

Non est necessarium hæc loca intelligere de sola fide formata, & uiua, quæque secum habet coniunctam, & præexistentem caritatem, sed melius est, ut de fide generaliter accipiantur, ut sub se informem claudit, & formatam. Hæc propositio est contra multos doctores catholicos, eosque non postremæ classis, qui cum uiderent non posse conuenire peccatoribus fidelibus eximios, atque adeo præcellentes effectus, quos Paulus & ceteri apostoli, immo & ipse Christus attribuit fidei, nouam quædam, atque, ut existimo, doctoribus antiquis ignotam inueni rationem explicandi hanc difficultatem. Et loca omnia illa, quibus salus, iustitia, sanctificatioque, seu reconciliatio, & redemptio nostra tribuuntur fidei, de fide formata, uiuaque, et efficaci, & quæ per dilectionem operatur, ut Paulus tradit, dixerunt esse exponenda, neque conuenire ei fidei, quæ est in peccatoribus fidelibus, quæ informis est, neque uirtutis nomine digna, sed ociosa, & mortua dicitur in sua canonica à Iacobo apostolo.

Sed contra eos omnes, quantalibet sint autoritate, probatur nostra propositio. Primo. Et Paulus, & ceteri apostoli, immo & ipse Christus, cum fidei tribuebant nostram salutem, & iustificationem, cum et eam exigebant ab eis, quibus predicabant, agebant de fide, per quam acquirere possumus, & uere acquirimus iustitiam, docebantque nos dispositionem, qua nos ex parte nostra disponimus ad gratiam. Sed ista fides non est fides formata, aut saltem non in quantum formata habet ista efficere. Præcedit enim saltem natura ipsam caritatem, qua formatur, sicut dispositio antecedit formam, ad quam disponit,

Gal. 5.

& causa effectum, quem producit. Ergo neq; Christus, neq; Paulus, neq; ceteri apostoli agebant de sola fide formata. Et confirmo. Fides formata non est uia, neq; dispositio ad iustitiam nostram. Siquidem illa iam habet secum praesentem iustitiam. Ergo cum Christus, & apostoli docebant uiam ad iustitiam, non agebant de sola fide formata.

Secundo istam fidem, quam Christus, & sui apostoli ad salutem exigebant, explicabant uerbo credendi satis aperto, quodq; in se neq; claudit, neq; dat intelligere dilectionem, quamquam est causa illius. Non ergo ea, quae tradiderunt de fide, restringi debent ad fidem formatam, sicut neq; quae explicantur, uel asseruntur uerbo credendi, limitantur uel restringuntur ad credendi actum posteriorem caritate.

Tertio. Sicut fides, spes, et caritas distinctae sunt uirtutes inter se, ita actus habent distinctos inter se, & a se inuicem separabiles. Alioquin distinctae uirtutes non essent. Ergo quae dicuntur de fide, non debent intelligi de spe, neq; de caritate, neq; e contrario, & consequenter, neq; de fide formata. Perinde enim est apud doctores, quos modo impugnamus, interpretari aliqua de fide formata, ac interpretari de fide, & caritate. Ad haereticos enim obijcientes loca scripturarum, quibus iustificatio nostra tribuitur fidei, ad probandum non esse requisita opera distincta a fide sufficienter putant se respondere dicentes ea loca esse intelligenda de fide formata, hoc est, de fide, & caritate.

Quarto. Vbi lex non distinguit, neq; nos distinguere debemus, sicut dicunt iurisperiti. Cum ergo scriptura tribuens iustificationem nostram fidei, non distinguat, neq; hoc restringat ad fidem formatam, neq; nos restringere debemus.

Sed ut apertius sit, & confirmatius, quod uolumus in hac propositione asserere, faciam contra eam quaedam argumenta, quibus maxime inniti potuerunt, qui ista omnia loca, quae modo exponimus, de fide sola formata dixerunt esse intelligenda. Ex eorum enim enodatione, & inualidatione, ueritas nostrae propositionis magis elucescet.

Ac primo quidem obijci potest nobis hunc in modum. Si

ista loca, quibus iustitia nostra tribuitur fidei, essent intelligenda de fide qualicunq; hoc est, siue formata, siue informi, sequitur non esse requisita bona opera ad salutem, sed sufficere solam fidem ad iustificationem nostram, quandoquidem ei soli ea tribuitur. Sed hoc, ut statim ostendemus, concedi non potest. Ergo necesse est loca omnia ista restringere ad fidem formatam.

Ad hoc argumentum primo dico. Licet omnia ista loca restringantur ad fidem formatam, habet suum locum ista obiectio haereticorum. Neq; enim est concedendum praeter fidem formatam, hoc est fidem habentem praesistentem, & coexistentem sibi caritatem, nulla requiri opera, cum certum sit ad alia opera a fide formata obligari iustos, & ea si non apponant, decidere eos a sua iustificatione. Quare propter hanc haereticorum obiectionem, haudquaquam necesse erat ad hoc commune, ut sic dicam, asylum confugere, & dicere, ista omnia loca exponi debere de sola fide formata. Et trepidasse mihi quidem uidentur, ubi nullus erat timor, qui cum aperte dicant, neq; fidem formatam solam sufficere, tamen haec loca ad fidem formatam restringunt. Secundo igitur dico. Aliud est dicere Paulum loqui de fide sola, & se iuncta à quocunq; dono Dei alio, & à quocunq; alio opere nostro. Et aliud est dicere Paulum loqui de fide generaliter, siue ea informis sit, siue formata. Haeretici dicunt primum, nos tantum dicimus secundum. Dicimus enim per fidem nos iustificari, nihil solliciti, an illa informis sit, siue formata, neq; aliquid tale requirentes, sed non dicimus iustificari nos per fidem solam, ut latius paulo post differemus.

Secundo potest aliquis contra nos argumentari. Nunquam aliquis iustificatur, quin illius fides sit formata. Hoc enim ipso, quod iustificatur, acquirit gratiam, qua fides formatur. Ergo nunquam aliquis iustificatur per fidem informem, sed tantum per fidem formatam. Atq; ideo neq; loca tribuentia iustificationem nostram fidei, exponi debent de alia fide, quam formata.

Ad hoc argumentum respondeo. Quamuis eo ipso, quod aliquis per fidem iustificetur, fiat fides illius formata, tamen non sequitur, quod per eam, ut formatam acquiratur iustitia.

Et ideo, neque debent loca, quae tribuunt iustitiam fidei, restringi ad fidem formatam. Prius enim natura datur homini gratia, quam illius fides sit formata. Formatur namque per gratiam.

Tertio instabit quispiam. Fides informis ociosa est, frigida, languens, & mortua. Ergo non debent ei tribui tantae, & tam eximiae laudes, quantas scriptura tribuit fidei. Respondet. Quandoque fidei conuenerint laudes ei tributae ab scriptura, fides informis non erit ociosa, sed sollicita, & operosa, & suum possessorem pertrahet ad salutem, efficieturque ipsa uiua, & efficax, & probata, & splendore, & nitore gratiae illustrabitur. Neque enim omnis fides informis ociosa est, sed illa tantum, quae non satagit, operando per dilectionem, perducere credentes ad salutem. Neque sola fides formata, & praexistentem sibi coniunctam habens caritatem, operosa est, & efficax. Vt enim prius tempore uel saltem natura est informis, quam formata, operari potest, & sollicitare ad bonum. Neque nos diximus ea quae tribuuntur fidei, & de quibus fides commendatur, tribuenda esse fidei informi. Multo enim minus ei conueniunt quam fidei formatae, & melius referri possent ad fidem formatam, quam ad fidem informem, sed tantum diximus, tribuenda esse fidei absolute, & generaliter, ut abstrahit, & praescindit a fide informi, & formata. Quaedam enim fidei informi conuenient, alia fidei formatae. Comparamus enim nobis spiritum sanctum, & iustitiam, facimusque, ut Christus inhabitet in nobis, per fidem informem, aut saltem per fidem, ut prius est natura, quam formetur. Habitant uero ipsi in cordibus nostris, & regnum coelorum intra nos habemus per fidem formatam.

Quarto potest quispiam, & quidem apparentissime impugnare hanc nostram propositionem, & ostendere non esse nouam, sed antiquam, & ueterem expositionem illam, de fide formata, quia diuus Augustinus libro de fide, & operibus, huic soli tribuit, quod salubris sit, & fundamentum spiritualis structurae, & quod neminem perire permittat, & hanc solam fidem euangelicam, fidem gratiae, fidem Christianorum appellat, aliam uero mortuam dicit, & fidem daemonum. Neque solum diuus Augustinus, sed & Paulus ipse, ut ibidem colligit Augustinus

Augustinus, ita uidetur cuncta, quae dixerat de fide, exposuisse, cum ad Galatas quinto dicit. In Christo Iesu neque circumcisio aliquid ualet, neque praeputium, sed fides quae per caritatem operatur. Sed praestat ipsa diui Augustini uerba audire. Is itaque in libro statim citato capite. 14. Paulus, inquit, non qualibet fidem, qua in Deum creditur, sed eam salubrem, planam euangelicam definiuit, cuius opera ex dilectione procedunt. Et fides, inquit, quae per dilectionem operatur. Vnde illam fidem, quae sufficere ad salutem quibusdam uidetur, ita nihil prodesse asseuerat, ut dicat. Si habeam omnem fidem, ita ut montes transferam, caritatem autem non habeam, nihil sum. Vbi autem haec fidelis caritas operatur, sine dubio bene uiuit. Plenitudo enim legis caritas. Et capite. 16. Ex hoc, quod Christus teste Paulo prioris ad Corinthios tertio, est fundamentum spiritualis structurae, infert. Si Christus, proculdubio fides Christi. Per fidem quippe habitat Christus in cordibus nostris, sicut idem apostolus dicit. Ne autem quispiam ex hoc putet fidem quaecumque satis esse, ut inhabitet Christus in nobis, subdit. Porro fides Christi, illa utique, quam definiuit apostolus, quae per dilectionem operatur. Non enim fides illa daemonum, cum & ipsi credant, & contremiscant, & filium Dei confiteantur Iesum, potest accipi in fundamentum. Quare? Nisi quia non est fides quae operatur per dilectionem, sed quae exprimitur per timorem. Fides itaque Christi, fides gratiae christianae, id est ea fides, quae per dilectionem operatur posita in fundamento neminem perire permittit. Et infra in eodem capitulo tractans illa uerba Christi ad Cananensem: O mulier magna est fides tua. Miror, ait, si laudaret in ea fidem sine operibus, id est fidem non talem, quae per dilectionem iam possit operari, fidem mortuam, et quod Iacobus dicere minime dubitauit, fidem non Christianorum, sed daemonum. Et capite. 21. prope finem. Veroque uitio caret, nempe incredulitatis, & credulitatis, qui fidem Christi habet, non sine operibus mortuam, quae etiam in daemonibus inuenitur, sed per fidem gratiae, quae per dilectionem operatur. Haec est fides, de qua dicitur. Regnum coelorum intra uos est. Et in de spiritu & litera capite. 32. ex illis uerbis

IACO. 2.

LUC. 17.

C

apostoli. Non enim accepistis spiritum seruitutis &c. colligit non esse eam fidem commendatam ab apostolo, quæ operatur per timorem, & in eis est, qui sub lege sunt, et timore poenæ faciunt iustitiam, quam mallēt non facere, si fieri posset, ut liceret quod non licet, sed fidem eam commendatam ab apostolo quæ per dilectionem operatur, non formidando poenam, sed amando iustitiam. Et in c. 7. de gratia & libero arbitrio ideo dicit apostolum dixisse, in Christo Iesū, neq; circumcisionem aliquid ualere, neq; præputium, sed fidem quæ per dilectionē operatur, ut ostenderet, non intellexisse quid ipse diceret, cum dixit. Arbitramur iustificari hominem per fidem sine operibus legis, qui putauerunt eum dicere, sufficere homini fidem, etiam si male uiuat, & opera non habeat. Ex quibus omnibus uidetur diuus Augustinus de sola fide formata intellexisse, & intelligenda docuisse, quæ Paulus asserit de fide, quod est contrarium nostræ propositionis.

Ad hoc argumentum, quod quidem apparentissimum est, respondeo. Aliud est dicere loca sacrarū literarū, quibus nostra iustificatio tribuitur fidei, intelligenda esse de fide formata, aliud uero esse intelligēda de fide, quæ per dilectionem operatur. Diuus Augustinus solum dicit hoc secundum, neq; nos contrarium asserimus, aut sentimus, quāquam ut docebimus in secunda quæstione, non est necessarium ad hoc confugere, ut argumenta hæreticorum diluamus. Doctores uero, quos impugnamus, dixerunt primum. Et quanquam illi non hæc fortassis habuerunt pro distinctis, sed alterum pro altero acceperunt, quia, si fides per caritatem operatur, uel formata est, uel statim formatur, atq; ideo excusari possent, & nobiscū utcūq; concordare tamen nos distinctissima hæc putamus, neq; unum cum altero debere cōfundi. Prius enim est fidem per dilectionem operari, quā caritate formari, quoniam ad hoc per dilectionem operatur, ut obtineat spiritū sanctum, & per eum caritatem, qua formetur. Et si non eodem momento, quod fides incipit per dilectionem operari, obtineretur spiritus sanctus, reperire liceret fidem per dilectionem operantem informem & formatam, & utcūq; de his sit, prius fides saltem na-

tura, ut patet ex dictis, per dilectionem operatur, quā sit formata. Neq; cū dicit diuus Augu. hæc loca, quæ nunc interpretamur, esse intelligenda de fide per dilectionem operante, credendum est uoluisse abrogare fidei laudes & prærogatiuas, quas ei tribuit scriptura, & imputasse fidei & caritati, immo ne limitasse quidem eas crediderim ad fidem per dilectionem operantem, sed hoc tantum docuisse, tum demum ei uere illa encomia conuenire, cum ipsa suas uires exerit, & quid possit explicat, & effectui nostro flammam subministrat, ut ardeat igne caritatis, & per dilectionem operetur, totāq; legem Dei compleat. Itaq; dicere de fide per dilectionē operante esse laudes fidei interpretandas, non est limitare eas laudes ad fidem formatam, sed docere quo tempore eas laudes mereatur, & quid ipsi in se fidei conueniat, si modo ipsius uirtutem nostris sceleribus non infringamus, debilemus, ac obruamus. Et q; ita sit diuus Augustinus interpretandus, patet, quia post ultima uerba eius statim citata, Hæc est fides, de qua dicitur, Regnū coelorum intra uos est, subdit. Hoc enim decipiunt, qui uim faciunt credendo impetrantes spiritum caritatis, ubi est plenitudo legis, sine qua lex in litera reos faciebat etiam præuaricationis. Non itaq; putandum est ideo dictum, Regnum coelorum uim patitur, & qui faciunt, diripiunt illud, quia etiam mali tātummodo credendo, & pessime uiuendo perueniunt in Regnum coelorum, sed quia reatus ille præuaricationis, quem sola lex, id est litera sine spiritu iubendo faciebat, credendo soluitur, & uiolētia fidei spiritus sanctus impetratur, per quem diffusa caritate in cordibus nostris lex nō timore poenæ, sed amore iustitiæ completur. Hæc ibi. Quæ si bene & pro dignitate ponderetur, aperte poterit cōstare diuum Augustinum nequaquam limitasse uerba Pauli ad fidem formatam, uel ad fidem quam præcedat caritas. fidem enim gratiæ & euangelicā atq; adeo fidem christianorum existimat fidem, quæ sua uiolentia spiritum sanctum & caritatem impetrat, & hoc ipso uim facit ipsi regno coelorum.

TERTIA PROPOSITIO.

Non debent ista loca Pauli exponi de fide in prima, secun-

daure, aut tertia significatione, hoc est de fiducia, fidelitate, aut promissione, neq; de fide, ut complectitur primam & quartam significationem, id est de fiducia & credulitate, sed tantum exponenda sunt de fide in quarta acceptione, hoc est de credulitate certa minimeq; dubia. Et quidem quod non debeant ista exponi de fide pro fidelitate, uel promissione, manifestum est. Quamuis enim, ut mirifice differit Paulus, ex promissione diuina participemus benedictionem. Abraham, hoc est iustificemur, & adoptemur in filios, ac per hoc coheredes simus Christi, & in hereditatem illius admittamur, tamen, cum hoc loco agat Paulus de fide, quae requiritur ex parte nostra ad nostram iustificationem, satis liquet Paulum non agere hic de fide, ut fidelitas, uel promissio est. Quod uero non agat de fide in prima significatione, hoc est de fiducia, qua nobis diffusi, tota spem fiduciamq; nostrae iustitiae in Deo per Christum reponimus, probatur. Eodem modo, & in eadem prorsus significatione loquitur Paulus de fide, qua nos iustificamur, & de fide, quae imputata est Abraham ad iustitiam. Confirmat enim nos iustificari per fidem, quia Abraham per fidem iustificatus est. Sed cum agat de fide Abraham, non agat de fiducia, quia suae spem iustitiae collocabat Abraham in Deo, sed de credulitate, qua dictis, & promissioni diuinae absq; ulla haesitatione crediderat, plenissime sciens, quod quaecumq; promissit Deus, potens est facere. Et patet hoc per totum propemodum quartum capitulum. Et, ut alia omittamus, certe ex illis uerbis. Qui contra spem in spem credidit, facile hoc potest persuaderi. Ergo etiam cum agat de fide, qua nos iustificamur, fidem non appellat fiduciam, uel spem, sed certam persuasionem intellectus, unde spes ipsa, & fiducia emanat. Et confirmari hoc potest. In eundem enim sensum hic agit de fide, in quo & ad Hebr. eos undecimo, cum latissime de fide, differit, sed ibi agit de fide pro credulitate, ut & Augustinus libro, 50. homiliarum homiliae 32. & Basilii in psalmum, 115. & Bernardus in epistola, 190. in commentarijs, aperte tradunt. Et potest eorum sententia probari ex illis uerbis. Fide intelligimus aptata esse saecula uerbo Dei, quia fiducia praeterita non respicit, & ex illis, Credere enim

ubi sup.

Hebr. xi.
ibidem

oportet accedentem ad Deum, quia est. Credere enim Deum esse, non ad fiduciam spectat. Ergo in alijs etiam de fide agit pro credulitate, & non de fiducia. Et amplius confirmari potest hoc ipsum sic. In eundem sensum hic agit Paulus de fide, quo infra cap. 10. eiusdem epistolae ad Romanos. Sed ibi manifestissime agit de fide pro credulitate, cum ait. Si confitearis in ore tuo Dominum Iesum, & in corde tuo credideris, quod Deus illi sit scitauit a mortuis, saluus eris. Non enim fiducia haec praeterita respicit. Ergo etiam alibi de fide agit pro credulitate, et non pro fiducia. Secundo idem probare possumus hoc argumento. Per eam fidem nos tradit Paulus hoc loco iustificari, quam Christus exigerat a Iudaeis quaque & ipse Paulus, & ceteri apostoli populis omnibus praedicabant, & ab eis exigebant, quaque, qui recipiebant, fideles, ac filij spirituales Abraham dicebantur. Sed fides, quam Christus exigebat a Iudaeis, quam & apostoli praedicabant, quaque a baptizandis exigebant, & a qua fideles dicimur, non est fiducia, sed persuasio, uel credulitas, qua eis fidem adhibemus, quae ab illis proposita sunt credenda, ut patet ex historia actorum apostolicorum, & ex multis locis euangelicis, praesertim apud Ioannem. Certe enim, cum Christus dicebat Iudaeis, Si Moysi crederetis, crederetis forsitan & mihi, Si ueritatem dico, quare non creditis mihi? Opera quae ego facio in nomine patris mei, haec testimonium perhibent de me, sed uos non creditis, quia non estis ex ouibus meis. Non creditis quia ego in patre, & pater in me est. Dicit nullo modo potest, quod hic de fiducia sit sermo. Cum igitur uerissimile non sit in alio significato fidem accipi a Paulo in his locis, sequitur aperte non hic accipi ab eo fidem pro fiducia, sed pro credulitate. Atq; hoc eodem argumento satis reuincere possumus eos, qui dicunt fidem, & in his, & in alijs multis sacrae scripturae locis, utrumq; complecti, & intellectus certam persuasionem, & uoluntatis plenam, minimeq; instabilem spem, seu fiduciam. Quae enim haec simul, ut plurimum, sunt, & difficile ab inuicem separantur, si enim aliqua nos assecuturos credamus, & confidimus, & speramus ea a nobis obtinenda. Oritur enim, ac uelut consequitur ex ea intellectus persuasio fiducia uolunta-

Ro. 10.

Ioan. 5.

Ioan. 8.

Ioan. 10.

Ioan. 14.

tis. Et contra cum confidimus, certa q̄ spe aliquid nobis eū-
turum speramus, & id quoq; nobis affuturum, uel credidera-
mus prius, uel certe de nouo persuademus. Tamen cum ista
inter se distincta sint, neq; confundantur à Paulo, qui optime
nouerat ea inter se distingui, & fidem, spem, & caritatem, tria
appellat, alioqui duo tantum dīcturus, colligere ex his sanē
debemus, Paulum non eadem de utraq; tradere, neq; in his
quæ modo tractamus, locis de utraq; loqui. Atq; ideo, cū ista
loca de fiducia non satis conuenienter exponi iam ostenderi-
mus, superest, ut ea de certa, minimeq; dubia animi credulita-
te exponamus. Sed quia non satis inter doctores omnes con-
stat, qualis sit ista credulitas, cui tanta ista uirtus tribuitur, pro
huius explicatione adijciam sequentes propositiones.

QUARTA PROPOSITIO.

Non sunt intelligēda loca Pauli citata de fide actuali, qua
quis certo, et indubitato credit sibi remissa esse peccata, aut cer-
te remittenda per fidei sacramenta propter meritum Christi.
Probat. Agit in his locis Paulus de fide necessaria ad salu-
tem. Sed fides, qua quispiam sic remissa crederet sua peccata,
aut remittenda, nō est necessaria ad salutem, immo erit per-
sape, si habeatur, leuis quædam, & stulta persuasio, quæ ob es-
se magis saluti possit, quā prodesse. Et multi quidem, quod
nemini credo esse ambiguum, saluari possunt, & saluantur si-
ne illa. Ergo hæc loca Pauli, haud quaquam de huiusmodi
actibus fidei sunt intelligenda.

Et confirmo. Paulus est intelligendus in his, de fide, cui
non potest subesse falsum. Non enim aliam fidem Deus sta-
tuit, ut medium & uiam communem nostrę iustificatio-
nis. Sed huiusmodi fides sæpe est falsa, et fallax. Potest enim
sibi quis persuadere remissa, aut remittenda sibi peccata cer-
to, cum tamē propter aliquam sinistram opinionem, aut pec-
catum aliud quoduis sibi occultum, longissime sit à consecu-
tione tantę gratiæ. Ergo ista loca Pauli intelligi certe, neq;
possunt, neq; debent de hac fide.

Ad hæc. Ista loca Pauli de ea fide debēt intelligi, quam apo-
stoli prædicabant, quāq; Deus suo tempore reuelauit. Hanc

enim unam fidem iustificatricem nostri asserit Paulus. Sed galat. 3.
istas persuasiones de nostra iustitia etiam propter Christum
apostoli nō admonuerunt unquam, neq; nobis eas Deus sua
revelatione tradidit. Non igitur de illis exponere debemus
hæc loca Pauli. Neq; scio, pfecto unde et Luthero in libello
de fide & operibus, & multis alijs ipsius sequacibus, & nouis-
sime protestantibus omnibus in confessione Augustana, hæc
adeo noua opinio fuerit persuasa, ut fidem iustificatricem,
cuiq; scripturę nostram tribuunt iustificationē, & quam ipsi
uel solā putāt sufficere ad salutē, eā esse crediderint, qua certo
& indubitato nos credimus placere Deo. & pp Christū in il-
lius gratiā recipi, & peccata nostra nobis dīmitti. Vtilius qui-
dem est audire illum qui dixit. De propitiato peccato noli es ecclī. 5.
se sine metu, & cum timore & tremore nostram salutem ope-
rari, certaq; satagere facere per bona opera uocationem no-
stram, quam dum nobis inaniter persuademus remissa iam
esse peccata, oij & inertię occasionem, naturę nostrę satis
ad hæc procliui, præstare. Et cum Sapiens dicat, Quis potest prou. 20.
dicere mundum est cor meum? salubrius erit, & tutius, ut iu-
stificemur, clamare cum publicano. Domine propitius esto Luc. 18.
nobis peccatoribus. Et cum Dauide. Ab occultis nostris mū-
da nos domine, & ab alienis parce seruis tuis, quā Phariseū psal. 18.
de sua sibi iustitia blandientem imitātes, Deo agere gratias, Luc. 18.
quod non simus sicut ceteri. Descēdit enim, ait scriptura, hic
iustificatus ab illo, hoc est publicanus, non Phariseus. Et pro
fecto, ubi nihil aliud esset, unus Paulus deberet nobis esse sa-
tis, ne unquam absq; ulla hæsitacione, hæc nobis de nobis per
suaderemus. Ait enim ille. Nihil mihi conscius sum, sed non
in hoc iustificatus sum. Et alibi Sed castigo corpus meum, &
in seruitutem redigo, ne cum alijs prædicauerim, ipse repro-
bus efficiar. Si timet Paulus, qui raptus fuerat usq; ad tertium
coelum, & ubiq; mortificationem Iesu Christi in corpore suo
circumferebat, si timet is, per quem Deus tanta & tam admi-
randa fecerat prodigia, ut & ipse merito, uelut quoddam mū-
di prodigium, uideri queat, quis non sibi timeat? Ille non ar-
rogabat sibi iustitiam, neq; se iustum audebat absq; ulla hæsi-

tatione profiteri, & nos tam multorum nobis conscij delictorum, audebimus securitatem nobis promittere. Quod si tanti apostoli autoritas, & exemplum satis non sint, cogitet uelimis secum, nihil esse unde possit illam iustitiam certo, & indubitato de se credere, nedum supra omnem certitudinem, ut exigit ubi supra Lutherus. Neq; enim ex terminis, neq; ex experientia, neq; ex aliqua demonstratione, uel reuelatione illa potest dicere se habere. Dices, benignitas Dei eximia est. Neminem despicit, qui ad se sincero corde confugit. Sacramenta fidei certissimæ sunt, & efficacissimæ causæ gratiæ. Quidquid remiserint sacerdotes in terris, remissa erunt & in coelis. Hæc quidem omnia uerissima sūt, & talia, ut merito debeamus sperare, letari, & exultare totis uiribus, totisq; pectoribus, si nullo nobis culpæ conscijsimur, quam non sumus parati emendare, & confiteri, cum tenemur. Et qui hoc se uident esse animo, ut in omnibus, pro uirili sua, uelint Deo placere, & in nullo displicere, habent quidem maximam letitiæ causam, & spei ac planè tripudiorum, hisq; exercitijs adoptioni diuinæ congruentibus, potius quam serui timori, sapius deberent assue fieri, & intendere. Vere enim possumus & debemus probabilissime sæpe credere in gratia Dei nos esse. Et ipse spiritus, ut nos interius cōsoletur, & ad exercitia spiritualia alliciat, & cōstantes reddat, testimonium sæpe reddit spiritibus nostris, ut ait Paulus, quod simus filij Dei, & scire facit quæ à Deo donata sunt nobis. Sed hoc testimonium neq; plenam tribuit securitatem, neq; omnem excludit hæsitatiōē uel scrupulū, neq; ut aliqua talis fides, aut certitudo concedatur esse in aliquibus, illa est in principio suæ iustificationis, ut eam possit quis spiam ponere causam nostræ iustificationis, sed erit post multos annos in iustitia, & sanctis moribus exactos. Et talis persuasio fortassis iam erat in Paulo, cum & certū se esse dicebat, q̄ nulla creatura eum posset separare à caritate Dei, & repositam sibi esse coronam iustitiæ, cum in principio conuersionis suæ, & eum scripsit priorem ad Corin. non parum de sua salute uideatur trepidasse. Et quāquam uerissime possumus, & promittere nobis remissionem peccatorum nostrorum, si nos fecerimus,

fecerimus, quod in nobis ē, neq; nobis, immo uere, gratiæ Dei deficiamus. Sed cum certum sit ex Paulo, et ex Ioanne multos posse credere se obsequium præstare Deo, cū cum offendat, & huius rei abūde sufficiens exemplum fuerit nobis ipse Paulus, dum zelo non secundum scientiam persequeretur ecclesiā Dei, multis profecto nominibus timere possumus, ne nos benignitati diuinæ apponamus impedimētum, neq; est uere, unde nobis certo, & indubitato iustitiam polliceamur. Delicta enim quis intelligit, ait regius psalter. Et seruire nos uoluit sibi Deus in timore, & exultare illi cū tremore, ut letitia quidem sæpius exhalaremus animos nostros, & corda nostra propter diuitias bonitatis, & misericordiæ ipsius, sed & istā lætitiā, & exultationem de misericordia diuina temperemus timore de fragilitate, & infirmitate, & humilitate conditionis humanæ. Occultissima enim est gratiæ spiritalis communicatio & inspiratio, sicut Augustinus dicit libro primo ad Marcellinum de peccatorum meritis & remissione, capite. 9. & 10. Et cum timore, & tremore nostram ipsorum salutem operari admonet Paulus. Et ubi aliud profecto non esset, uel hoc nomine deberemus nobis timere, & omnia etiam, quæ recte facimus, humilitate quadam condire, quod in multis passim offendimus omnes, & iustitia nostra, uelut pannus est menstruata, & si districte iudicemur, neq; uitam nostram misericordia diuina excuset, omnis nostra iustitia iniustitia uideretur, neq; astra inuenirentur munda in conspectu eius, ut latissime docent Augustinus sermone. 49. de tempore, & super illud psalmi. 142. Non intres in iudicium cum seruo tuo domine, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis uiuens. Et Chrysostomus in homilia de fide, & lege. Et Gregorius super illa uerba Iob. Si habuero quippiam iustum, meū iudicem deprecabor. & super illa. Si lotus fuero quasi aquis niuiū, & homilia. 22. super Ezechielem, et Bernardus in primo sermone de festo omnium sanctorum, & in sermone de lotionem pedum. Et uulgatissima est illa sententia Augustini. Væ hominū uitæ, quantuncq; laudabili, si remota misericordia iudicetur.

Fides cui sacrae literae nostrae tribuunt iustificationem, est plurimum & praecipue fides unius mediatoris inter nos, & Deum, uel, ut expressius loquamur, est fides Iesu Christi, hoc est credulitas siue persuasio, qua certo, & indubitanter credimus per eum unum nos posse saluari, & alia quae de ipsius uita, morte, resurrectione, gloria, & praecellentia, & gratia credenda nobis, uel ab ipso, uel ab ecclesia, uel ab apostolis ipsius sunt tradita.

Hec propositio ex praecedentibus propositionibus satis patere potest. Exclulis enim acceptionibus fidei, quas a proposito isto reiecimus, una ista, quam hic exprimimus, uidetur relinqui fides, cui praecleara omnia, quae fidei tribuit Paulus, conueniant.

Sed potest & his argumentis de integro confirmari. Illi fidei tribuenda sunt, quae Paulus fidei adscribit, quae maxime erat omnibus necessaria, quaeque & ipse Paulus, & Christus, & ceteri apostoli maxime, & praecipue praedicabant, quaeque hominum mentibus maxime uolebant suadere, & inferere. Sed, ut patet ex euangelicis literis, & ex Actis apostolicis, & ex epistolis, & Pauli, & ceterorum apostolorum, haec erat fides, quam ipsi post Christum maxime praedicabant, & in cuius testimonium, & confirmationem faciebant, quae faciebant miracula. Verus igitur, & germanissimus sensus istorum locorum, quae nunc tractamus, exposcit, ut de ista una fide ea omnia exponamus.

Et confirmari hoc potest. Sic enim exponendo ista omnia loca, & Paulum eundem ubique sibi, & perpetuo constare, & ipsius, & aliorum apostolorum unam et eandem fuisse praedicationem, atque uno, & eodem spiritu eos et praedicasse, & scripsisse doctrinam, quam fidelibus tradiderunt, ostendemus. Fiet etiam & ex his perspicuum, per omnia eos concordantes fuisse suo praecceptorum, & omnium unico magistro Christo. Et hanc enim etiam ipse mentibus Israelitarum fidem inferere est aduersus, hocque unum potissimum, & praedicatione sua, & exemplis, & uirtutibus admirabilibus, et prorsus stupendis agebat,

ut uerus Dei & hominum mediator, quae praedixerat prophetae, quaeque & pater coelestis eis pollicitus fuerat, crederetur. Respondebant etiam & in hoc suae uocationi electionisque apostoli. Ad hoc enim electi erant, ut essent Christi gloriae & gratiae testes, ut patet ex illis uerbis. Et uos testimonium perhibebitis de me. Neque minus ex illis, Et uos eritis mihi testes in Hierusalem, & in omni Iudaea & Samaria, & usque ad ultimum terrae. Et Paulum certe ad hoc ipsum electum fuisse, apertissime potest constare ex illis uerbis eiusdem Dei, & seruatoris nostri, Vas electionis mihi est, ut portet nomen meum coram gentibus, & regibus, & filiis Israel. Haec est etiam fides per quam iustificati sunt, quicumque iustificati sunt ex patribus ueteris testamenti, & per quam nos habemus iustificari. Vnde & Petrus apostolorum omnium uertex, ad principes populi Israelitici, constanter dicebat non esse in aliquo alio salutem, neque aliud nomen sub caelo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri. Et idem, ut habetur Actuum 10. Huic, inquit, omnes prophetae testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere per nomen eius, omnes, qui credunt in eum. Et Ioannes dicit in sua canonica. Quisquis confessus fuerit, quod Iesus est filius Dei, Deus in ipso manet, & ipse in Deo. Et idem. Omnis qui credit, quoniam Iesus est Christus, ex Deo natus est. Et Philippus hanc unam requisit ab eunuchus Candacis reginae, ut eum baptizaret. Cum enim dixisset eunuchus. Ecce aqua, quis me prohibet baptizari? respondit Philippus. Si credis ex toto corde, licet. Et ut intelligamus, quam fidem hic exigebat Philippus, subnectit scriptura respondisse eunuchum. Credo filium Dei esse Iesum Christum, & statim ab eo baptizatum. Et admirandus est ordo, quem Paulus tenuit in his locis, quae nunc praecipue tractamus, ut explicaret qualis esset fides, cui ipse tantas laudes tribuebat. Primo enim dixit. Iustitia autem Dei per fidem Iesu Christi in omnes, & super omnes, qui credunt. Quibus uerbis explicabat fidem istam, de qua agebat, esse fidem de Iesu Christo. Secundo ne ambiguum esset quid de eo erat credendum, redemptorem eum dixit nostrum, & propitiatorem per fidem in sanguine ipsius, propter remis-

10a. 15.
Actuum. 1.

Actu. 9.

4.

1. 10a. 4.
1. 10a. 5.

Actuum. 8.

sionem precedentium delictorum. Tertio Deum adiecit ostēdi iustum hoc tempore, & iustificare eum qui ex fide est Iesū Christi. Quarto eam fidem dixit deputari nobis ad iustitiam, quā credimus in eum qui iustificat impium, ut uel ex hoc colligeremus de ea se fide agere, quā credimus ab uno illo nos posse habere iustificationem nostrā impietatis. Quinto, ut explicatiora omnia essent, adiecit tandē, & nobis quoq; sicut Abraham, imputandam esse fidem nostram ad iustitiam, si modo credamus in eum, qui suscitauit Iesum Christū à mortuis, qui traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram. Et idem aperuit capite. 10. eiusdem epistolae. Finis enim, ait, legis Christus ad iustitiam omni credenti. Et subdit. Hoc est uerbum fidei, quod praedicamus. Quia si cōfitearis in ore tuo dominum Iesum, & in corde tuo credideris, quod Deus illum suscitauit à mortuis, saluus eris. Dicit enim scriptura. Omnis qui credit in illum, non confundetur. Non enim est distinctio iudaei, & Graeci. Nam idem dominus omnium diues in omnes, qui inuocant illum. Omnis enim qui cūq; inuocauerit nomen domini, saluus erit. Haec ibi. Idemq; Paulus orationem, quam ad principes synagogae habuit, his pene uerbis concludit. Notum igitur sit uobis uiri fratres, q̄ per hunc uobis remissio peccatorum annūtiatur, ab omnibus, quibus non potuistis in lege Moyse iustificari. In hoc omnis, qui credit, iustificatur. Quibus uerbis aperte iudicauit, loqui se de fide, quā nos credimus, per unum dominum Iesum Christum iustificari. Vnde & idem, & Syllas custodi carceris roganti, quid me oportet facere, ut saluus fiam? dixerunt. Crede in Dominum Iesum, & saluus eris tu, et domus tua. Et iterum, ad hoc dicit Christum dixisse sibi quod illum cōstitueret ministrum, & testem eorum, quā uidit, ut aperiret populorum, & gentium oculos, & conuerterentur à tenebris ad lucem, & de potestate satanae ad Deum, ut acciperent remissionem peccatorum, & sortem inter sanctos per fidem quā in ipsum est. Liquet ergo ex omnibus istis, & manifesta luce colligitur, fidem de qua agit Paulus in istis locis, quā modo tractamus, esse fidem, quā certo, et indubitato Christū credimus saluatorem esse nostrum,

& eius unius meritis, & gratia nos posse saluari. Sicut enim per unum Christum saluamur, ita & consentaneum fuit & fidei quoq; ipsius potissimum tribui nostram iustificationem. Atq; hanc sententiam aperte uidetur nobis significasse diuus Augustinus capite. 29. lib. 2. de peccatorum meritis & remissione. Ita enim ibi ait. Vna fides est, quā omnes saluos facit, qui ex carnali generatione in spiritalem renascendo saluantur, terminata in eo qui uenit pro nobis iudicari, et mori iudex uiuorum, & mortuorum. Haec ibi. Concinit & eidem sententiae apertissime capite. 4. libro de natura & gratia contra Pelagianos, in haec uerba. Ea quippe fides iustos sanauit antiquos quā sanat & nos, id est mediatoris Dei, & hominum hominis Iesū Christi, fides sanguinis eius, fides crucis eius, fides mortis & resurrectionis eius. Habentes ergo eundem spiritum fidei, & nos credimus, propter quod, & loquimur. Et in de spiritu & litera capite. 29. Per fidem Iesū Christi impetramus salutē, & quantum nobis inchoatur in re, et quantum perficienda expectatur in spe. Omnis enim qui inuocauerit nomen domini, saluus erit. Et libro primo cōtra duas epistolas Pelagianorum capite. 21. ita ait. Quantalibet fuisse uirtutis antiquos praedices iustos, non eos saluos fecit, nisi fides mediatoris, qui in remissionem peccatorum sanguinem fudit. Et libro primo cōtra Iulianum Pelagianum ex autoritate Irenaei episcopi Lugdunensis asserit neminem liberari ab antiqua serpentis plaga, nisi per fidem Christi. Et c. 3. de gratia, & libe. arbit. Sine fide Christi nemo, inquit, liberari pōt. Sed addendū est his, ne quis piā ex istis occasione ullā hēat errandi. Quāuis haec fuerit fides quam & Christus & sui apostoli à nobis requisierint, quāq; una necessaria praedicata est ad salutem, tamen haud quaquā excludimus à salute omnes, qui eam non habuerunt, sic explicitam, & clarā, ut eam hic tradidimus. Satis enim fuit per multis illa eadem implicita, ut in tertio sententiarum latissime Deo cōcedente disputabimus. Dixi tamē in hac quinta propositione hanc fidem mediatoris esse eam, cui ut plurimum, & praecipue scripturae tribuunt nostram iustificationem. Credimus enim fidem etiā generaliter sumptam, ut ueritati diuinā adae-

quate innititur, iustificare nos posse, ut secunda quaestione luculenter differemus. Neque in eo sumus errore, in quo quidam sunt, existimantes solam fidem promissae iustificationis, aut salutis in Christo, nos iustificare, aut nobis ad iustitiam imputari. Hoc etenim in fide nostra gratum est Deo, quod intellectum nostrum, & rationem, omnemque sensuum nostrorum apparentiam, captiuamus in obsequium fidei, & omnibus quae ab ipso ecclesiae suae, gratia salutis nostrae, reuelata sunt, sponte nostra certissimo & indubitato nos subiicimus, honoremque illi in omnibus primae & infallibilis ueritatis tribuimus, neque minus comminationibus, quam promissionibus, neque plus in attestationibus praesentium, uel praeteritorum, quam praedictionibus futurorum, & ex aequo speculatiuis mysteriis, & doctrinis moralibus, quas nobis tradidit, fidem adhibemus. Noe, teste Paulo, fides futuri diluuii imputata est ad iustitiam. Et iustitiae, quae per fidem est, haeres est institutus, quod Deo praenuncianti diluuium credidit, & centum annis priusquam fieret, arcam in salutem domus suae construere coepit. Abraham, ut perspicue docet Geneseos historia, imputatum est ad iustitiam, quod credidit multiplicandam esse posteritatem suam, sicut stellas coeli. Et tam est gratum Deo, ut credamus mundum ab ipso factum, & redemptum, quam gratum est, ut credamus, futuram resurrectionem, & iudicium. Et cum Paulus ad Heb. ad eandem iustitiam fidei docuerit permultos spectare, tametsi uaria, & diuersissima crediderint, subdit per fidem eos uicisse regna, & operatos esse iustitiam, adeptosque repromissionem, ut intelligamus, non soli fidei promissionum diuinarum, imputandam esse iustitiam, sed fidei generaliter, quae ueritati diuinae innititur, quauis ut plurimum, & praecipue fides mediatoris hanc praerogatiuam mereatur, et ei illam tribuerint sacrae literae, de quibus ea sint exponenda omnia propemodum earum loca, quae fidei salutem nostram adscribunt.

Heb. 11.

Gen. 13.
& 15.

Heb. 11.

QVAESTIO SECUNDA

N fides sola sufficiat hominibus ad salutem. Quoniam iam ex prima quaestione satis patet nos de ea duntaxat hic fide agere, qua certo, et indubitato credimus, quaecumque tenemur credere, siue implicite illa credamus, siue explicite, nihil erit opus in hac quaestione aliqua praenotare, ut fecimus in prima quaestione, sed in abruptum ipsum disputationis absque ullis praenotamentis statim descendemus. Seruabimus tamen hunc ordinem. Primo haereticorum sententiam fideliter statuemus. Secundo ueritatem fidei duabus propositionibus explicabimus. Tertio fortissima quaedam, & apparentissima argumenta pro haereticis faciemus, ut eis ex corde compatiatur, qui non sine causa insistant, eaque pro nostra tenuitate dissoluemus.

Fertur igitur, ut ad primum ueniamus, haec olim opinio fuisse Eunomii, ut Augustinus in libro de haeresibus haeresi 54. dicit, quod nihil cuique obesset quorumlibet perpetratio, aut per seuerantia peccatorum, si eius, quae ab eo docebatur, fidei particeps esset. Et idem Augustinus libro de fide & moribus capite. 14. tempore apostolorum hanc fuisse dicit exortam opinionem ex quibusdam subobscuris sententijs apostoli Pauli non intellectis, ut sola fides crederetur ad salutem sine bonis operibus sufficere, & quauis contra hanc opinionem apostolicę epistolę Petri, Iohannis, Iacobi, Iudę, suam maxime dirigant intentionem, uehementerque astruant fidem sine operibus nihil prodesse, tamen non defuisse asserit eo tempore, qui eam opinionem rursus tuerentur, & hanc perniciosam securitatem pollicerentur hominibus, quod fide sola possent saluari, etiam in pessimis moribus perseverantes. Eam haeresim iam olim sepultam exsuscitauit, & reuocauit in orbem nostris temporibus Martinus Lutherus. Qui in libello deuotis, aperte docet, nulla opera credenti, in Christum esse tam mala, quae eum possint ac-

cusare, aut damnare. Et in sermone, quo explicat illud Euangelij aduersus Carolstadium, affirmat nullum esse peccatum nisi incredulitatem, nullam iustitiam nisi fidem. Et in epistola ad Galatas solam fidem dicit esse necessariam, cætera omnia liberrima neq; præcepta, neq; prohibita. Et in captiuitate Babylonica docet non dubitandum esse de salute postq; baptizati sumus. Quia promissio ibi facta, non est, inquit, mutabilis ullis peccatis. Et tam diuitem dicit omnem christianum esse, siue baptizatum, ut etiam uolens non posset perdere salutem suã, quantiscunq; peccatis, nisi nolit credere. Et in libello de libertate Christiana docet, eum qui habet fidem, per eandem liberum esse ab omni lege. Et hunc errorem pleriq; secuti sunt, & quod dolendum est magis, etiã nunc sequuntur, & mordicus tuentur. Sed eorum quidem in totum ipsius sententiæ subscripserunt, alij uero, quorum mens aliquanto minus fuit deprauata, sic ei adhæserunt, ut quanuis fidem cum baptismo ad salutem acquirendam satis esse tradiderint, tamen eam salutem malis operibus amitti nõ negauerint. Sed ita tñ obscure loquuntur de fide, quam uel solam putant sufficere ad salutem, ut centum oedipis opus sit ad eorum mentem explicandam. utcunq; tamẽ ista se habeant, cõtra hunc errorem, immo uerius insaniam, nos ponimus duas cõclusiones respõsivas ad quæstionẽ.

PRIMA CONCLUSIO.

Certissima fide est tenendum, fidem solam absq; operibus alijs, neq; satis esse ad iustificationem acquirendum, neq; ad tuendum acquisitam. Itaq; ut hi qui sunt peccatores, iusti fiant, & ne hi qui iam sunt iusti, peccatores fiant, & à iustitia semel acquisita excidant, requiruntur aliqua opera alia præter fidẽ.

Hæc conclusio tam aperta est ex tota scriptura sacra, ut nisi nos ad hæc cogeret hæreticæ prauitatis pertinacia, superuacuum esse censeremus, illam probare. Passim enim, & in Euangelijs, & in prophetarum, & apostolorum literis occurrunt testimonia apertissima pro ista ueritate. Sed quoniam hæretici ad hæc nos adigunt, ne quispiam in re adeo aperta possit labi, quin certo sciat se, ut taceamus interim de lege et prophetis: saltem contra euangelium & apostolorum prædicationem, stare,

re, si

re, si contendat, fidem solam sine operibus ad salutem sufficere, reducam ad aliquod compedium, quæ in testimonium ueritatis huius ex euangelio possunt induci. Et quidem pensatis omnibus mature, ex sex capitibus uidetur in summa quadam posse fidei ueritas probari, hoc pacto. Ex euangelio cõstat, baptismum, eucharistiam, poenitentiam, cõfessionem, & generaliter omnia Dei mandata, necessaria esse ad salutem, et eos qui ea transgrediuntur, damnationi subiacerẽ, & in die iudicij esse ad perpetuũ ignem dånandos quantacunq; fide polluerint.

Ergo ex euangelio constat, fidem solam absq; operibus, nequaquam ad salutem sufficere. Sed, ut hæc apertiora sint, libet & ista sex loca seorsum tractare, & ipsissima euangelistarum uerba his adtexere. Primus itaq; locus, ex quo probare possumus, non sufficere fidem solam ad salutem, est Ioannis. 3. Vbi, inter alia Ioannes dicit Christum dixisse Nicodemo. Amen amen dico tibi. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei. Apertissime ergo requisiuit præter fidem baptismum. Secundus locus est Ioannis. 6. ubi Iudæis, inter alia hoc quoq; dixit, & repetitione duorum amen, ut rem certissimam, & compertissimam confirmauit. Amen amen dico uobis. Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis uitam in uobis. Requiritur ergo præter fidem Eucharistia. Tertius locus, isq; apertissimus est Lucae. 13. ubi cõtra omnes peccatores rigidam quidem, sed uerissimam sententiã his uerbis Saluator profert. Nisi poenitentiam egeritis, omnes simul peribitis. Patet ex hoc loco non sufficere fidem solam, sed requisitam etiam esse poenitentiam. Et nisi illa esset præter fidem necessaria, neq; Christus, neq; Ioannes baptista suas prædicationes inceperunt ab illis uerbis, quæ habentur. 3. & 4. cap. Matthei. Poenitentiam agite. Appropinquauit enim regnum coelorum. Ut quid enim à re non necessaria ordirentur suas prædicationes? Ut quid, & appropinquasse subiungerent regnum coelorum, ut homines ad poenitentiam inflecterent, si patet regnum coelorum etiam non poenitentibus? Certe Christus satis explicabat fidem, & poenitentiam esse necessarias, cum, ut habetur Mar

E

math. 3.

ci primo, utraq; uirtutem exigebat dicens. poenitemini, & credite euangelio. Et Ioannes baptista satis idem explicuit, cum uidens multos Phariseorum, & Saduceorum uenientes ad baptismum suum, dixit eis. Progenies uiperarum, quis demōstrauit uobis fugere à uentura ira? Facite ergo fructum dignū poenitentiae. Et paulo post. Iam enim securis ad radicem arboris posita est. Omnis ergo arbor, quæ nō facit fructum bonū, excidetur, & in ignem mittetur. Quid apertius poterit dici, ut credatur fides non sufficere ad salutem sine poenitentia? Frustra etiam adiunxisset praecepta, quæ Lucæ. 3. subduntur ab eo data turbis, publicanis, & militibus, nisi præter fidem, essent mores boni necessarij.

Quarto idem potest probari ex illis uerbis Ioānis. 20. Quorum remiseritis peccata, remittentur eis, & quorum retinueritis, retenta erunt. Cum enim quilibet teneatur facere ne sint retenta sua peccata, & non possint esse non retenta, si retineantur à sacerdotibus, neq; possint ab eis non retineri, nisi eis manifestentur, quia ipsos retinere, non est aliud, quàm non soluere, nullo enim alio modo possunt ipsi retinere, quàm non soluendo, sequitur quēlibet baptizatum iure diuino teneri omnia mortalia, quæ admiserit post baptismum, confiteri sacerdotibus, quia aliter ab eis solui non possunt, nisi illis manifestentur. Et nisi hoc fiat, uel animus sit certus faciendi, cum tene mur confiteri, fides certe non sufficiet ad salutem. Et confirmari possunt ista quatuor loca. Nisi enim opera essent ad salutem necessaria, nulla essent sacramenta necessaria, sed absq; omnibus sacramentis pateret salus.

Quintus locus est Matthæi. 19. Roganti enim adolescenti, Quid faciendo uitam æternam possidebo? Apertissime respondit. Si uis ad uitam ingredi, serua mandata. Ex quo loco clare colligitur, ad salutem satis non esse fidem, nisi seruentur mandata. Si enim ad salutem & iustitiam esset satis fides, esset utiq; & ad uitam æternam, ad quam omnes iusti admittuntur. Et nisi mandata essent requisita, ut quid tam aperte, præcepta dilectionis Dei, & proximi, apud Matthæum Christus explicuisset, & ab eis dixisset pēdere legem & prophetas, ut Paulus po

stea diceret, Plenitudo legis dilectio. Et ut hoc patentissimum esset, saepe in euangelio comminatur poenam æternam transgressoris mandatorum, ut patet Matthæi. 5. Qui dixerit, fate, reus erit gehennæ ignis. Et ibidem. Nisi abundauerit iustitia uestra, plusquam Phariseorum, & Scribarum, non intrabitis in regnum cœlorum. Et cap. 10. Qui negauerit me coram hominibus, negabo & ego eum corā patre meo. Et paulo inferius. Qui amat patrem, aut matrem, plusquam me, non est me dignus. Et qui amat filium, aut filiam super me, non est me dignus. Et qui non accipit crucē suā, & sequitur me, nō est me dignus. Qui inuenit animam suam, perdet eam. Et cap. 12. Amarulentis exprobatōibus subfannat, & uæ æternū comminatur ciuitatibus Corozaim, Bethsaidæ, & Capharnaum, quia non egerāt poenitentiam ad ipsius prædicationem. Et capit. 15. aperte dicit. Cogitationes malas, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemias coinquinare hominem. Quibus & Marcus. 7. capit. addit auaritiam, nequitiam, dolum, impudicitiam oculum malum, superbiam, stultitiam. Quare cum nihil coinquinatum intret in regnum cœlorum, ut aperte dicitur in Apocalypsi, sequitur, nisi ab istis mudentur per poenitentiam, qui fuerint illis inquinati, haud quaquam per fidem, quam habent, intraturos esse in regnum cœlorum. Et apertissima est illa sententia domini Ioannis. 5. Veniet hora, in qua omnes, qui in monumentis sunt, audiet uocem filij Dei, & procedent qui bona egerunt in resurrectionem uitæ, qui uero mala egerunt, in resurrectionem iudicij, hoc est damnationis æternæ. Sic enim accipitur iudicium in scripturis. Et capit. 18. Matthæi, necessariam esse humilitatem aperte indicauit Christus dicens. Nisi conuerſi fueritis, & efficiamini, sicut paruuli, non intrabitis in regnum cœlorum. Et statim scandalizantibus siros fratres, uæ æternū comminatur, & tradentes eos tortoribus perpetuis absenerat, qui non remiserint de corde, suis fratribus. Et capite. 19. Diuites difficile intrare in regnum cœlorum, facilius ē camelum per foramen acus transire. Quod quidem non esset, si fides sola sufficeret. Atq; idem ipsum nempe præter fidem ne

Apoc.

cessariam esse obseruantiam mandatorum, ut alia nihil necessaria intermittamus loca, clarissime ostēdit Christus Matthæi 23. & Lucae. 11. in duris illis & omnino acerbissimis, sed iustissimis tamen, increpationibus, & comminationibus, quibus & obiurgat scribas legis, & Phariseos, & aeternū gehennæ ignē saepe comminatur, quod cum fidem integram tenerent, neque enim aliās de eis diceret, quaecumque dixerint uobis, seruate, & facite, tamen hypocritæ essent, superbi, auari, inuidi, crudes, maligni, & reliquissent, quæ grauiora essent legis, iudicium, et misericordiam, & fidem, hoc est, fidelitatem, & integritatem. Vnde & ostendens non satis esse fidem, nisi seruentur mandata, durissimas eorum increpationes his uerbis clausit. Serpentes, genimina uiperarum, quomodo fugietis à iudicio gehennæ? Confirmat & hoc ipsum uerū etiam illa terribilia, quæ, ut habetur Lucæ. 6. diuitibus saturatis, ridētibus, & benedictis ab hominibus comminatur. Et ad idem est quod peccantibus in spiritum sanctum comminatur, non remittēdum eis illud peccatum, neque in hoc saeculo, neque in futuro. Et quod solos prædicat beatos, Lucae. 11. qui audiunt uerbum Dei, & custodiunt illud. Et Ioannis. 13. ad suos dicit. Si hæc scitis, beati eritis, si feceritis ea. Et cap. 15. Omnem palmitem non ferentem fructum tollendum, & in ignem mittendū aperte pronunciat. Et apud Matthæum, ut ethnicos, et publicanos haberi præcipit eos, qui ecclesiam non audiunt. Et quidem nescio quorsum data sunt, & dantur præcepta, immo uere nescio quomodo aliqua proprie dicantur, & uere, præcepta Dei, si perinde datur beatitudo transgredientibus, ac illa seruantibus.

Sextus, isque manifestissimus locus est Matthæi. 25. Cum enim ibi describitur sententia ferenda in die iudicii, haud quam fidei soli imputatur, quod electis qui erunt à dextris dicitur. Venite benedicti patris mei, possidete paratum uobis regnum à constitutione mundi, sed imputatur operibus misericordiae, quæ illi pauperibus, & infirmis, & uinctis, & peregrinis præstiterunt. Esuriui enim, sequitur, & dedistis mihi manducare. Sitiui, & dedistis mihi bibere, &c. Neque soli defectui fidei imputatur sententia illa terribilis, qua reprobi ibidē

feriuntur. Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo, & angelis eius. Immo cum omnes, qui ibi describuntur iudicari, fideles aperte monstrentur, quia dominū Christum uocant, & quia, qui non credit iam iudicatus est, & impij non resurgunt in iudicio, una operum misericordiae intermissio, causa tam seueræ ponitur sententiæ. Sequitur enim. Esuriui enim, & non dedistis mihi manducare. Sitiui & non dedistis mihi potum. &c. Manifestissimum ergo, uel ex uno isto loco potest esse, non satis esse fidem ad salutem, si intermittuntur opera misericordiae, & falsissimum esse quod Lutherani dicunt, Deum solius fidei ratione iustificare homines nullo uitæ eorum, nullo & ipsorum operum respectu. Vt enim ideo, ut genesis habet historia, quia obediuit Abraham Deo, & non pepercit unigenito suo, promissit ei Deus multiplicationē & exaltationem suæ posteritatis, habito certe respectu ad opera, ut nota causalis satis indicat, ita & hic, uitam æternam largiri se propter opera aperte indicauit dicēs. Esuriui enim &c. Et potest hic locus confirmari, & declarari ex uerbis eiusdem Domini & saluatoris nostri, quæ habentur Matthæi. 7. ubi sic ille ait. Non omnis qui dicit mihi domine domine intrabit in regnum cœlorum, sed qui facit uoluntatem patris mei, qui in cœlis est, ipse intrabit in regnum cœlorum. Liquet enim ex hoc loco non satis esse ad salutem credere in Christum, & eum dominum & uocare, & inuocare, nisi impleatur uoluntas patris, quæ est, ut saepe aliās explicatur, obseruantia mandatorū. Vnde & ut hoc fieret magis perspicuū, subiunxit statim. Multi dicent mihi in illa die. Domine domine nonne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo dæmonia eiecimus, & in nomine tuo uirtutes multas fecimus? & tunc confitebor illis, quia nunquam noui uos. Discedite a me omnes, qui operamini iniquitatem. Vides, ut fides sola nō sufficiat ad salutem, etiam si tāta fuerit, ut ad miracula multa sufficiat? Atque ita Hieronymus Theophylactus, & christianus Druthmarus hunc locum interpretantur. Et in testimonium huius ueritatis & confirmationem statim ibidem subditur. Omnis qui audit uerba mea hæc, & non facit ea, similis erit uiro stulto, qui edi-

ficauit domum suam super arenam, & descendit pluuia, & uenerunt flumina, & flauerunt uenti, & irruerunt in domum illam, & cecidit, & fuit ruina eius magna. Idēq; ipsum, in parabola uirginum stultarum aperte ostendit. Non enim ob defectum fidei eis claudit ianuam regni cœlorū, quæ clamabant. Domine domine aperi nobis. Sed clausit ob negligentiam accipiendi oleum in uasis suis. Idem & ibidem patefecit in seruo illo pigro, & inutili, quem mittit in tenebras exteriores, quod talentum fidei acceptum non curauit bonis operibus duplicare. Idem & in illo declarauit, qui, cum iam per fidem ad conuiuium uenisset, & in ecclesiam uocatus intrasset, tamen, quod non haberet uestem nuptialem caritatis, ligatis manibus & pedibus, mittitur in tenebras. Omnino enim necesse est illud impleri, quod saluator noster pronuntiauit. Et procedent qui bona fecerunt in resurrectionem uitæ, qui uero mala egerunt, in resurrectionem iudicij.

10. 5.

Poterant hæc sex saluatoris nostri testimonia abunde satisq; esse ad confirmandam fidei nostræ certissimam hanc ueritatem, quod fides absq; operibus non sufficiat ad salutem, præsertim, cum ea tam multis alijs eiusdem saluatoris nostri testimonijs adeo clara, & aperta fecerimus, ut nullus, neq; minimus dubitandi, aut tergiversandi locus relictus sit ei, qui nō uelit apertissimo huic resistere Euangelicæ ueritatis lumini.

Sed quoniam hæretici inniti se putant doctrinis Petri, & Pauli, maximeq; Paulum nobis obijciunt, & ex quibusdam eius sententijs suboscursis non intellectis, hæretici occasionem errandi acceperunt, sicut ex Augustino supra retulimus, ut utrunq; & præcipue Paulum ab hac iniuriā, quæ eius doctrinæ inuitur, uindicemus, libet his adijcere aliquot Pauli loca, quibus pspicuum sit, Paulū hac eadē toti mundo prædicasse, neq; unquā ab ista eum doctrina, uel latum unguē, discessiss. Et primo quidem apertissimus est ille locus, qui habetur ad Galatas. 5. ubi sic ait. Manifesta sunt autem opera carnis, quæ sunt adulterium, fornicatio, immunditia, impudicitia, idolorum seruitus, ueneficia, inimicitia, contentiones, æmulationes, ira, rixa, dissensiones, sectæ, inuidia, homicidia, ebrieta-

tes, comestiones, & his similia, quæ prædico uobis, sicut & prædixi, quoniā qui talia agunt, regnum Dei non consequentur. Patet ex hoc loco, quantacūq; quis fide præditus sit, si aliquid istorum uitiorum, quæ hic commemorantur, obnoxius sit, regnum Dei eum minime consecuturum. Et, ut notaret hæreticos nostri temporis, in eodem capitulo dicit. Vos in libertatem uocati estis fratres, tantum ne libertatem in occasionem detis carnis.

Secundus locus, ubi hæc eadem tradit Paulus, est ad Ephesios. 5. ubi ita ait. Hoc autem scitote intelligentes, quod omnis fornicator, aut immundus, aut auarus, quod est idolorum seruitus, non habet hæreditatem in regno Christi, & Dei.

Tertius locus est in prioris ad Corinthios cap. 6. ubi hæc habentur. An nescitis, quia iniqui regnum Dei non possidebunt? Nolite errare, neq; fornicari, neq; idolis seruientes, neq; adulteri, neq; molles, neq; masculorum concubitores, neq; fures, neq; auari, neq; ebriosi, neq; maledici, neq; rapaces, regnum Dei possidebunt.

Quartus locus etiam apertissimus est in cap. 13. eiusdem epistolæ. Ibi enim manifestissime dicit Paulus nihil se esse, nihilq; sibi prodesse fidem, quātūuis magnā, si non habeat caritatem. Sunt autem hæc uerba Pauli. Si linguis hominum loquar et angelorum, caritatem autem non habeam, factus sum uelut æs sonans, aut cymbalum tinniens. Et si habuero prophetiam, & nouerim mysteria omnia, & omnem scientiā, & si habuero omnem fidem, ita ut montes trāseram, caritatem autem non habuero, nihil sum. & si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & tradidero corpus meum, ita ut ardeam, caritatem autem nō habuero, nihil mihi prodest. Equidem nescio quibus uerbis apertius diuus Paulus potuit exprimere necessitatem caritatis, & fidē sine ea non sufficere.

Sed adijciam & his alia loca. Quintus locus, qui potest ex Paulo induci pro hac ueritate fidei, est secundæ ad Corinthios. 5. Oēs, ait, nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisq; ppria corporis, pro ut gessit, siue bonū, siue malū. Vides testimonio Pauli constare ante tribunal

Christi habendam esse rationem non solius fidei, uel infidelitatis, sed & aliorum bonorum, uel malorum. Reddet enim Christus unicuique secundum opera sua, sicut & ipse idem dicit apocalypsis. 22.

Sextus locus est ad Hebræos. 10. Voluntarie peccantibus nobis post acceptam notitiam ueritatis, iam non relinquitur pro peccatis hostia, terribilis autem quædam expectatio iudicii, & ignis amulatio, quæ consumptura est aduersarios. Irritam quis faciens legem Moyse, sine ulla miseratione duobus uel tribus testibus moritur, quâto magis pupatis, deteriora mereri supplicia, qui filium Dei conculcauerit, & sanguinem testamenti pollutum duxerit, in quo sanctificatus est, & spiritui gratiæ contumeliā fecerit. Hæc ibi. Quibus quid possit apparenter responderi, equidem non intelligo, cum nihil neque apertius pro fidei ueritate, dici potuerit, neque formidabilius hereticis, immo omnibus fidelibus peccatoribus.

Septimus locus, qui pro his induci potest, est ad Romanos 2. Non enim auditores legis iusti sunt apud Deum, sed factores legis iustificabuntur. Et confirmari potest hic locus ex eo, quod & eodem capite inexcusabiles eos dicit, sed ipsos condemnare, qui temerarie de alijs iudicant. Et Iudæis hoc obijcit, quod cum rectam fidem tenerent, & in lege & in Deo gloriarentur, neque tamen se ipsos docebant, sed per præuarcationem legis Deum inhonorabant. Et in capitulo primo eiusdem epistolæ, Gentiles damnatos esse perspicue docet, non quod non crediderint, quæ de Deo tunc erant credenda, sed quod, cum cognouissent Deum, non sicut Deum glorificauerunt, neque gratias egerunt. Et cap. 3. & Iudæos, & Græcos omnes sub peccato fuisse confirmat non ob defectum fidei, sed ob defectum operum bonorum, ad quæ erant adstricti. Et capite. 8. Si secundum carnem uixeritis, moriemini. Et ibidem. Qui autem in carne sunt, Deo placere non possunt. Et tandem possunt omnia ista corroborari ex illis, quæ Titum admonet cap. 3. epistolæ, quam ad eum scripsit. Inter alia enim ita ibi ait. Fidelis est sermo. Et de his uolo te confirmare, ut curent bonis operibus præesse, qui credunt Deo. Quibus uerbis penè uidetur apostolus

apostolus indicare spiritu se prophetico nouisse futuros esse, qui fidem sufficere crederent Christiano sine operibus, & ne sibi hic error imponeretur, diligenter his uerbis adeo manifestis cauisse. Fidelis, inquit, sermo, hoc est dignissimus, quem omnes, & animaduertant, & recipiant. Et de his uolo te confirmare, ne scilicet argumenta hæreticorum tibi imponant, et de ueritate fidei ambigas, nè uel ex aliquibus à me dictis erres, et putes me sensisse sufficere ad salutem Deo credere. Quid est ergo quod tanta religione, & autoritate tradis? Ut curent, ait, bonis operibus præesse, qui credunt Deo. Ne quispiam sibi blandiatur de fide sua. Ne quispiam suam sibi esse satis fidem existimet. Ne quispiam hoc suis subditis putet ad salutem sufficere, quod credunt Deo, sed intendat bonis operibus, & eorum potissimam rationem habeat, quæ pietati conducant, ea sectetur, ea doceat, ea commendat, ea inculcet, ad eaque omnes exhortetur, urgeat, impellat, & extimulet, qui suæ cure incumbunt. Voluit quippe his uerbis eorum elidere errorem Pauli, quos refert Augustinus capit. 4. de fide & operibus peruersissimam securitatem tribuisse præpositis, dicentes ad eos non pertinere, quid quisque faciat, sed tantum docere quid cauendum, quid ue faciendum sit.

Sed cum Paulus in omnibus suis epistolis tam sollicitus sit oburgandi omnia uitia, docendi omnes uirtutes, tradendique regulas certissimas, quæ uitam, & mores doceant christianos, admonendi omnes fideles cuiusque ordinis, ne in uacuum gratiam Dei recipiant, & ut sui quisque officij sit memor, & instanti diei iudicij se præparet, solumque se lucis ostendat, cum passim luxerit peccatores, qui poenitentiam non agebant, cum incestuosum tradiderit Satanæ, ut spiritus saluus esset, & adulescentioribus uiduis, soluentibus suum uotum, damnationem prænunciet, quis tam sit patiens, ut patienter ferre queat, hæc illi irrogari iniuriam, ut crediderit fidem solam absque bonis operibus sufficere christiano ad salutem? Quare ab alijs testimonijs citandis supersedere commodius erit, cum omnes ipsius epistolæ mirificum sint huius rei testimonium. Nunquam enim tam solícite uirtutes docuisset, uitia reprehendisset, mo-

res incorruptos, & integros studiosissime laudasset, si ista nō existimasset necessaria omnibus esse ad salutem.

Quoniam uero et Petri quoq; autoritas induci potest pro hereticis, ut statim uidebimus, ut illum constet alienum fuisse ab hoc errore, libet & aliqua Petri testimonia his adiungere. Is igitur in .i. cap. prioris suae epistolae aperte stat pro hac fidei ueritate, cum ita fideles omnes admonet. Si patrem inuocatis eum, qui sine acceptione personarum iudicat secundum uniuscuiusq; opus, in timore incolatus uestri tempore conuersemi. Ne enim putaremus fidem solam requiri, dicit Deum iudicare secundum uniuscuiusq; opus. Et ne contenti simus fide & inuocatione Dei, monet, ut cum timore conuersemur, in operibus uidelicet mandatorum, ne excidamus à gratia recepta. Et in cap. 2. ne ista falsa libertate, quam faciunt heretici, in suam perniciem abuterentur, Quasi liberi, ait, non quasi uelamen habentes malitiae libertatem, sed sicut serui Dei. Et ca. 3. eiusdē epistolae hoc apertius indicat in haec uerba. Qui uult uitam diligere, & dies uidere bonos, coerceat linguam suam à malo, & labia eius ne loquantur dolum. Declinet autem à malo, & faciat bonum, inquirat pacem, et sequatur eam, quia oculi domini super iustos, & aures eius in preces eorum, uultus autem domini super facientes mala. Haec ibi. Si uultus, & indignatio domini super facientes mala, non ergo ad salutem sufficit fides sola. Fidelibus enim ibi loquebatur, & tamen indignationis domini eos cōmonefacit, si faciant mala. Vnde et subdit. Et uos nunc simili forma saluos facit baptisma, non carnis depositio sordium, sed conscientiae bonae interrogatio in Deum. Non ergo satis fides, etiam si baptismum adiungamus, nisi adsit conscientia bona nullius sibi delicti conscia. Et cum cap. 4. adijcit. Iustus uix saluabitur, utiq; ostendebat necessarium esse fidelibus bonis operibus intendere, & inuigilare. Et in secunda epistola cap. 1. ut ab isto errore Lutherano oues sibi creditas cauere admoneret. Vos, inquit, curam omnem subinferentes ministrare in fide uestra uirtutem, & paulo inferius. Satagite, ut per bona opera certam faciatis uocationem uestram. Et cap. 2. Nouit Deus pios de tentatione eri-

perē, iniquos uero in diem iudicij reservare cruciandos. Et, ut notaret haeticos nostri temporis, addit. Magis autem eos, qui post carnem in concupiscentia immunditiae ambulant, dominationemq; contemnunt, audaces sibi placentes, sectas non metuunt introducere blasphemantes. Et post multa, quae mirifice eis cōueniunt, subdit de eis. Hi sunt fontes sine aqua, & nebulae turbidibus agitatae, quibus caligo tenebrarum reseruat. Superba enim uanitatis loquentes pelliciunt in desiderijs carnis luxuriae eos, qui paululum effugiunt, in errore conuersati, libertatem illis promittentes, cū ipsi serui sint corruptionis. A quo enim quis superatus est, huius & seruus est. Et statim ostendit fidem non modo non auferre malitiam ab operibus alioqui malis, uerum ea efficere & peiora, & grauiora. Si enim, ait, refugientes coinquinationes mundi in cognitione domini nostri, & saluatoris Iesu Christi, his rursus implicati superantur, facta sunt eis posteriora deteriora prioribus. Melius enim erat eis non agnoscere uiam iustitiae, quam post agnitam retrorsum conuertere, ab eo, quod traditum est illis, sancto mandato. Contigit enim illis illud ueri prouerbij. Canis reuersus ad suum uomitū, & sus lota in uolutabro lutī. Quid adhuc promittitur contra istam manifestissimam ueritatem conditio melior ijs qui receperunt fidem, & perditē uiuunt, quam si omnino fidem non agnouissent, cum apertissime dicatur. Melius erat eis non agnoscere uiam iustitiae, quae utiq; fides est. Neq; enim hoc loco sanctum mandatum intelligendum est, quo praecceptum est, ut in Deum credamus, sed quo iubemur ab huius mundi coinquinationibus recedere. Quod & prouerbiū adiunctum ostendit, & uerba illa, refugientes coinquinationes mundi commostrant. Cum enim non dicat refugientes ignorantiam Dei, ea rursus obscurati implicantur, sed si refugientes coinquinationes mundi &c. manifeste indicauit illud se sanctum mandatum in praesentia appellasse, quo precipimur castam, & mundam uitam agere. Et cap. 3. prænunciāns mundum istum periturum, & nouos coelos, & nouam terram ad incolatum iustorum expectari, occasione ex his sumpta, ad uitae, & morum sanctitatem tali ha-

bitationi congruentem sanctissime, & grauissime hortatur dicens, Cum igitur hæc omnia dissoluenda sint, quales oportet nos esse in sanctis conuersationibus, & pietatibus, & quæ sequuntur. Et quoniam sciebat eadem prorsus sensisse Paulum, sed tamen à quibusdam perperam exponi illius uerba, & ex nonnullis subobscuris eius sententijs occasionem accepisse errandi, & credendi fidem solam satis esse ad salutem, mox & omnia ex sententia ipsius Pauli confirmauit, & ut notat diuus Augustinus cap. 14. de fide & operibus, commemorauit in Paulo quædam esse difficillima intellectu, quæ indocti, & instabiles ad suum ipsorum interitum deprauarent.

Sed ut Ioannem euangelistam procul fuisse ab hoc errore ostendamus, libet & ex illius epistolis aliquot proferre testimonia, quibus & cõcorditer ille cum cæteris apostolis docuit hanc fidei ueritatem. Et 1. quidem cap. primæ suæ epistolæ appellans peccata tenebras, quod obscurant, & obtenebrant intellectum, ne quis putet propter hoc, quod credit, gratiam se iam habere, & societatem inisse cum Deo. Si dixerimus, ait, quoniam societatem habemus cum eo, et in tenebris ambulamus, mentimur, & ueritatem non facimus. Et paulo inferius. Qui dicit se nosse Deum, & mandata eius non custodit, mendax est, et in hoc ueritas non est. Et statim. Qui dicit se in Christo manere, debet sicut ille ambulauit, & ipse ambulare. Et ibi dem. Qui dicit se in luce esse, & fratrem suum odit, in tenebris est usque adhuc. Et paulo inferius. Siquis diligit mundum, non est caritas patris in eo. Et cap. 3. Nos scimus quoniam translati sumus de morte ad uitam, quoniam diligimus fratres. Qui non diligit, manet in morte. Omnis qui odit fratrem suum, homicida est. Et scitis quoniam omnis homicida non habet uitam æternam manentem in se. Et statim. Qui habuerit substantiam huius mundi, & uiderit fratrem suum necesse habere, & clauferit uiscera sua ab eo, quomodo caritas Dei manet in eo? Et cap. 4. Qui non diligit, non nouit Deum, quoniam Deus caritas est. Ex quibus manifestissime colligitur longe esse iuxta huius apostoli doctrinam, à gratia Dei quantacumque fidem habeat, qui uel diligit mundum, uel in tenebris aliorum peccatorum

1. IOH. C. 2.

ibidem.

uerfatur, & quicumque non diligit fratres suos corde & opere.

Sed inter omnes apostolos clarissime hanc docuit ueritatem Iacobus apostolus, cuius uerba sunt hæc. Quid proderit fratribus mei, si fidem quis dicat se habere, opera autem non habeat? Nunquid fides poterit saluare eum? Et statim. Fides si non habeat opera, mortua est in se metipsa. Sed dicit quis. Tu fidem habes, & ego opera habeo. Ostende mihi fidem tuam sine operibus, & ego ostendam tibi ex operibus fidem meam. Tu credis, quoniam unus est Deus? Bene facis, & daemones credunt, & contremiscunt. Vis autem scire o homo inanis, quoniam fides sine operibus ociosa est? Abraham pater noster nonne ex operibus iustificatus est offerens Isaac filium suum super altare? Vides quoniam fides cooperabatur operibus illius, & ex operibus fides consummata est. Et suppleta est scriptura. Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam, & amicus Dei appellatus est. Videris quoniam ex operibus iustificatur homo, & non ex fide tantum. Similiter & Raab meretrix, nonne ex operibus iustificata est suscipiens nuntios, et alia uia efficiens? Sicut enim corpus sine spiritu mortuum est, ita & fides sine operibus mortua est. Hæc ille. Quibus uerbis tam aperte, tam perspicue, tam lucide ueritatem fidei, & docuit, & confirmauit hic sanctissimus Christi apostolus, ut merito Lutherus coactus fuerit dicere, hanc epistolam Iacobi apostoli non esse, neque ad numerandam esse canonicis scripturis, sed à canone librorum sacrorum eam esse submouendam. Cum enim nihil haberet, neque habere posset, quod ad tam apertam auctoritatem responderi posset, consequens erat, ut uel suum defereret errorem, aut si hoc sibi nolebat persuadere, certe negaret hanc epistolam esse canonicam. Sed neque hoc commune hæreticorum asylum eum poterit hac in parte tueri. Iam enim uiri per celebres ostenderunt late ex definitionibus ecclesiæ, & sanctorum doctorum, hanc epistolam esse de sacro canone, & à beato Iacobo apostolo conscriptam. Certissima itaque fide tenendum est, fidem solam non sufficere ad salutem. Sed pudet me, & tædet iamdudum in re adeo aperta solis scripturarum testimonijs uti. Ideoque quo istam magis re-

IACO. 1.

Gene. 15.
IACO. 2.

uincamus heresim, & procul ab ecclesia, immo et ab orbe eam relegemus, adiiciam secundam conclusionem de hoc.

SECUNDA CONCLUSIO.

Certum est, & seclusa fide etiam ex lumine naturali notū, fidem solam non sufficere ad salutem. Itaq; hæretici nō solum errant contra fidem, dum dicunt, sufficere solam fidem, sed et errant, uolo dicere, contra lumen naturale, & propter peccata sua traditi sunt in reprobū sensum, adeo, ut iam non solum non uideant, quæ sunt fidei, sed neq; uideant ea, quæ philosophi cognouerunt, et lumen naturale facile omnibus ostendit, qui non resistunt tantæ claritati. Et quod hoc ita sit, probatur. Lumine naturali constat, idolatriam, blasphemiam, periuriam, parricidia, homicidia, adulteria, falsa testimonia, furta, esse mala, & in ciuitatibus bene institutis omnia ista crimina debere puniri, eosq; qui ea admittunt, malos esse, & nequam homines, & inter sceleratos, & nefarios esse computandos, neq; cum eis habendam esse à probis uiris societatem, cognoueruntq; ista omnia philosophi, & suis in libris posteris reliquerunt, ut ex Platone, Aristotele, Cicerone, ut alios missos faciamus, sæpe constat. Ergo lumine naturali etiam constat, Deum non eos esse admissurum in supernam cœlorum ciuitatem, ubi nihil erit coinquinatum, neq; initurum cum eis societatem ullam, aut gratos eos habituros quantūcūq; fidem habeant, si non eis ista tanta crimina displiceant. Non admisisset philosophus ad amicitiam homines his sceleribus obnoxios, quādoquidem aperte dicit in Ethicis, amicitiam ueram non posse esse inter malos, expellunt & à se, & pro uirili sua fugant, & elimināt tales pestes bene institutę ciuitates, & Deus, qui summe bonus est, ut lumine naturali constat, eos habebit amicos, eosq; ad suum regnum admittet, qui talium scelerū sunt rei. Profecto contra lumen naturale errat, qui hoc credit, & traditum sese in reprobū sensum, uel hoc nomine, deberet credere, quod id sibi persuaferit de Deo, quod uix de probō homine debuisset credere. Sed dices. Deus benignissimus est, omnia condonare potest fidei, una & fide potest esse contentus. Vnde ergo lumine naturali constare potest eum hoc

non fecisset. Respondeo. Constat hoc, quia non sunt reuocata præcepta legis naturæ in credentibus, immo multo minus in ipsis. Essent autem reuocata, si eorum transgressionem neq; dirimerent, neq; impedirent amicitiam diuinam. Et Deus sic est benignissimus, ut sit & iustissimus, immo ipsissima bonitas, & iustitia, neq; habere fortassis potest, aut saltem non habet amicos eos, qui huiusmodi scelera admiserint, quousq; illa uel actū, uel uirtute eis displiceant. Vnde & Christus. Si uis ad uitam ingredi, serua mandata. Et Paulus. Legem ergo destruximus per fidem? Absit. Sed legem statuimus. Et cum eandem in nobis sentiamus naturalem inclinationem ad assentiendum hæc esse mala, quam in se olim sensere philosophi, neq; Deus autor sit erroris, aut instiget ad assentiendum falso, sequitur & hæc modo similiter esse mala, ac olim fuerunt. Vnde & diuus Augustinus. 3. lib. contra duas epistolas Pelagianorum cap. 4. Quis est tam impius, qui dicat ideo se decalogi non custodire præcepta, quia christianus est, neq; sub lege, sed sub gratia constitutus? Hæc ille. Et nisi ita esset, multo sanctior, & honestior profecto fuisset lex uetus, & similiter lex naturæ, quàm lex euangelica, quæ talia scelera impune fieri permetteret, quæ nemo, nisi omnino cecus, detestanda, & abominanda esse dubitare potest. Vnum etiam uellem cum hæreticis istis amice, & familiariter disceptare, quod si benigne audierint, crediderim, uel solum, satis esse posse ad reuocandum eos ab hac tanta cæcitate, si modo gratiæ Dei, qui ad ostium stat, & pulsant, nō pertinaciter resisterint. Dicant ergo mihi obsecro, an admittendos censeant ad sacramenta ecclesiæ, ut baptismum, eucharistiam, & alia, fideles omnes quantūuis magnis obrutos sceleribus, an non? Si dicant admittendos esse, mitto eis allegare consuetudinem totius ecclesiæ, quæ nunquam recepit ad hæc sacramenta meretrices, histiones, adulteros, usurarios, homicidas, aut alias huiusmodi pestes asserentes, se in his peccatis perseverare uelle. Mitto et illis obijcere horrendam, & in ipso lumine naturali execrabilem sacrilegiū impietatem, quæ committitur, dum ad præclara adeo, ac uere sanctissima gratiæ, & salutis nostræ uasa scelerati, &

Math. 19
Ro. 3.

immundi uiri admittuntur. Respondeant mihi solum uelim, quando solas scripturas sacras sibi uolunt allegari, quomodo non sunt rei, & prauaricatores, qui hoc faciunt, illius Christi mandati. Nolite sanctum dare canibus, neq; mittatis margaritas uestras ante porcos. An non sunt canes crudeles homines, homicidæ, plagiarij, seditiosi? An non canes obtrechatores, qui canino dente aliorum dilacerant famam? An non porci, qui obscenis libidinum uoluptatibus uacant, & nefarijs, et execrandis immunditijs, & impudicijs, corpus suum contaminant? Quid etiam respondere possunt ad Paulum dicentem. Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim manducat, et bibit indigne, iudiciū sibi manducat, & bibit non diiudicans corpus domini? An non hic apertissime tradit Paulus, eucharistiam non esse accipiendam à peccatore, & eum qui in peccato acceperit, iudiciū sibi manducare, & bibere, hoc est, reum æternæ damnationis fieri? Solent enim scripturæ iudiciū pro æterna damnatione ponere, ut & Augustinus cap. 23. de fide & operibus adnotauit. Et nisi hoc grauissimum esset peccatum, nūquam tam seueram eius ultionem subdidisset Paulus statim dicens, Ideo inter uos multi infirmi, & imbecilles, et dormiunt multi. Quod si propter hæc argumenta dixerint, non esse admittendos ad Ecclesiæ sacramenta manifestos peccatores, qui perseuerare uoluerint in suis peccatis, dicam & ego. Quo pacto igitur admittendos creditis à Deo ad regnum suum cœleste, & consortium innumerabilium sanctorum angelorum, & hominum quos indignos uidetis, & bene censetis, qui admittantur ad communicandam in sacramentis cū sanctis huius uitæ uiris? Certe sanctior est Deus omnibus suis sacramentis, sanctior & ecclesia triumphans ecclesia militante. Si indigni sunt peccatores qui admittantur ad sacramenta, indigni etiam haberi debent, neq; ullo pacto credi possunt admittendi ad beatitudinem, si non eos suorum poeniteat peccatorum. Ex fide igitur, & ex lumine naturali constat fidem solam, neq; ad salutem, neq; ad beatitudinem, sceleratis alioqui sufficere.

Sed ne omnino sine causa credantur hæretici hanc prærogatiuam

gatiuam fidei tribuisse, ut illa uel sola sufficiat hominibus ad salutem, subiiciam his argumenta, quæ pro eis sunt fortissima. Nihil enim necesse est alia infirma satis, & imbecillia, quibus utuntur, in medium proferre.

Et primus quidem locus, qui nobis pro eis obijci potest, est in epistola Pauli ad Romanos, ubi sic dicitur. Ex operibus legis non iustificabitur omnis caro coram illo, scilicet Deo. Per legem enim cognitio peccati, nunc autem sine lege iustitia Dei manifestata est, testificata à lege, & prophetis. Iustitia autem Dei per fidem Iesu Christi in omnes, & super omnes, qui credunt. Hæc ibi. Quæ omnia, si bene ponderentur, uidentur probare, fidem solam sufficere ad salutem. Si enim ex operibus legis non iustificatur homo, non ergo sunt necessaria opera legis ad salutem. Si etiam nunc manifestata est iustitia Dei sine lege, nunc ergo obseruantia legis ad iustitiam necessaria non est. Si & nunc communicatur iustitia Dei, & à cœlo uelut, superinfunditur omnibus, qui credunt, cum ergo multi sint legis transgressores, omnes enim declinauerunt, & non est ne unus quidem, qui faciat bonum, relinquitur, benignissimum Deum una fide contentum esse, ut iustificet nos, et consequenter, eam solam sufficere. Et confirmari ista possunt ex eiusdem apostoli uerbis ad Galatas. 2. ubi hæc penè eadem iterum dicuntur. Scientes, ait Paulus, quod non iustificatur homo ex operibus legis nisi per fidem Iesu Christi, & nos in Christo Iesu credimus, ut iustificemur ex fide Christi, & nō ex operibus legis. Propter quod, ex operibus legis non iustificabitur omnis caro. Vides quoties hic repetat Paulus, non iustificari hominem ex operibus legis, sed ex fide. Si autem opera essent necessaria ad iustificationem, sicut & fides, cur non ex utrisq; diceretur homo iustificari? Sed & aliquanto plus uidentur urgere, quæ inferius subiicit. Cum enim citasset testimonium Genesim, Credidit Abraham Deo, & reputatū est illi ad iustitiam, cognoscite ergo, infert, quia qui ex fide sunt, hi sunt filij Abrahæ. Et subdit. Prouidens autem scriptura, quia ex fide iustificat gentes Deus, prænuñciauit Abrahæ, quia benedicentur in te omnes gentes. Igitur qui ex fide sunt, benedicen-

tur cum fidei Abraham. Quibus uerbis aperte uidetur Paulus omnes fideles filios Abraham pronunciare, & omnes illos cum eo benedicendos asserere, testimonio q̄ scripturæ probare. Deum non exigere opera ad saluandum, sed ex fide iustificare. Vnde & paulo inferius ex fide rursus ait, nos iustificari, & filios Dei esse per fidem, & per eam, pollicitationem nos accipere spiritus, & promissionem factam Abraham ex fide Iesu Christi dari credentibus.

RO. 3.

Secundus locus, qui pro eadem parte induci potest, sunt uerba, quæ statim adiunguntur à beato Paulo in epistola ad Romanos. Iustificati, inquit, gratis per gratiam ipsius, per redemptionem quæ est in Christo Iesu, quem proposuit Deus propitiorem per fidem in sanguine ipsius ad ostensionem iustitiæ suæ propter remissionem præcedentium delictorum in sustentationem Dei, ad ostensionem iustitiæ eius in hoc tempore, ut sit ipse iustus, & iustificans eum, qui ex fide est Iesu Christi. Vbi est ergo gloriatio tua? exclusa est. Per quam legem? Factorum? Non, sed per legē fidei. Arbitramur enim iustificari hominem per fidem sine operibus legis. An Iudeorum Deus tantum? Nonne & gentium? Immo & gentium. Quoniam quidem unus est Deus, qui iustificat circumcisionem ex fide, præputium autem per fidē. Hæc ibi dem. In his uerbis multa uidentur esse, quæ confirmant, fidem solam sufficere ad salutem. Primum quod iustificatos nos dicit Paulus gratis per gratiam Dei. Si autem opera essent necessaria, non possemus dici gratis iustificari, cum opera legis magno per sæpe constent labore, magnisq; per sæpe à multis redimerentur pecunijs, si redimi possent. Secundum quod Christū propitiorem nostrum dicit fuisse per fidem in sanguine ipsius. si enim ille recōciliauit nos Deo, & propitium, & placatum, eum nobis fecit, suo sanguine, & fide nostra, non igitur opera necessaria sunt, ut propitiationem, et reconciliationem ipsius, participemus. Alioqui, & propitiator ille debuit dici per fidē & opera nostra, in sanguine suo. Fauet & tertio huic parti, quod Deum iustificare dicit, cum qui ex fide est Iesu Christi, & adeo neminem excipit, ut statim adijciat iustificare Deum,

& circumcisionem ex fide, & præputium per fidem, ut nemo alienus ab hac iustificatione intelligatur, qui modo ex fide sit Iesu Christi, & per hoc fidelis, & christianus dici queat. Quarto pro eadē parte facit, quod gloriationem, et iactantiam Iudeorum, quæ se iustos esse gloriabantur, exclusam esse dicit, non per legem factorum, sed per legem fidei. Si enim eorum iactantia exclusa est, & procul relegata, nō per legem factorum, sed p̄ legem fidei, nunc ergo nō ad opera, sed ad fidē tenemur, neq; ad salutem opera sunt requisita, sed sufficit una fides.

Quinto demum apertissimum argumentum pro hac parte, & profecto ualidissimum sumi potest ex illis uerbis. Arbitramur enim iustificari hominem per fidem sine operibus legis. Non enim expressius, ut uidetur, hæretici dicunt, fidem solam sufficere ad iustificationem hominis, quàm hic Paulus id ipsum dicat. Quid est enim aliud, fides sine operibus, quàm fides sola? Quid etiam fides sola, quàm fides sine operibus? Si sufficit fides sine operibus ad iustificationem, sufficiet profecto, apparenter colligunt hæretici, fides sola. Et potest totus iste secundus locus confirmari ex illis uerbis eiusdem apostoli ad Galatas. Quoniam autē in lege nemo iustificatur apud Deum, manifestum est, quia iustus ex fide uiuit. His enim uerbis non solum dicit apostolus, neminē in lege iustificari apud Deum, quod non uidetur dicendum, si est necessaria ad iustitiam obseruantia legis, sed & docet hoc colligi ex autoritate Abacuc dicentis, iustum ex fide uiuere. Quæ collectio satis idonea non est, si autoritas Abacuc non sic intelligitur, ut iustus credatur ex fide sola uiuere. Nam si ex fide uiuit, & operibus, inferri quidem potest, neminē in sola lege iustificari, sed nequaquā bene inferitur, neminē in lege iustificari. Iustificari nāq; potest in lege, & in fide, sicut uiuit ex lege, & ex fide.

Tertius locus ex quo uidetur apparentissime posse colligi, fidem solam sufficere ad salutem, habetur in eodem Paulo ca. 4. eiusdem epistolæ. Si Abraham, inquit, ex operibus legis iustificatus est, habet gloriam, sed non apud Deum. Quid enim dicit scriptura? Credidit Abraham Deo, & imputatum est ei ad iustitiam. Ei autem, qui operatur, merces non imputatur

G ij

Gala. 3.

Aba. 2.

secundum gratiam, sed secundum debitum, ei uero, qui non operatur, credenti autem in eum, qui iustificat impiū, imputatur fides eius ad iustitiam, sicut & Dauid dicit, beatitudinem hominis, cui Deus acceptam fert iustitiā sine operibus. Plac ibi. Sunt autem hoc in loco quatuor, quæ uidentur suadere, fidem solam sufficere ad salutem. Primo enim cum dicit, Si Abraham ex operibus legis iustificatus est, habet gloriam, sed non apud Deum, uidetur indicare opera legis nihil conducere ad iustitiam apud Deum, & consequenter ad eam non esse necessaria. Si enim conducerent ad iustitiā, cur Abraham ex illis iustificatus, non haberet gloriam apud Deum? Et hoc ipsum satis uidetur, & monstrare, & confirmare, quod statim inducit testimoniū scripturæ, in qua non opera, sed fides duntaxat, Abraham imputata dicitur ad iustitiam. Secundo & illa uerba fauere huic parti uidentur. Ei qui operatur, merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum. Tercio quod statim adiungitur. Ei uero qui non operatur &c. apertissime uidetur probare eandem partem. Si enim fides illius qui non operatur, imputatur ei ad iustitiā, non ergo opera sunt requisita ad iustitiam. Alioquin illa nemini non operanti contingeret. Quarto & illud apertissimum est, quod statim adnectitur. Sicut & Dauid dicit &c. Si enim & Dauidis testimonio Deus etiam peccatoribus fert acceptam iustitiam, & iustificat eos sine operibus, quis debeat esse tam durus, & tam inhumanus, ut uelut coarctans libertatem diuinam, audeat dicere Deum non iustificare sine operibus, & opera esse requisita ad iustitiam, neque solam fidem sufficere?

Quartus locus est in eadem epistola cap. 10. ubi sic legimus: Si confitearis in ore tuo dominum Iesum, & corde tuo credideris, quod Deus illum suscitauit a mortuis, saluus eris. Corde enim creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Dicit enim scriptura. Omnis qui credit in illum, non confundetur. Non enim est distinctio Iudæi & Græci, sed idem dominus omnium diues in omnes, qui inuocant illum. Omnis enim quicumque inuocauerit nomen domini, saluus erit. Hæc ibi. Estque hic locus bene perpendendus. Non solum enim ui-

Esaia. 28

ioel. 2.

detur tradere satis esse cuiusque ad iustitiam fidem in Christū, uerum & hoc ipsum Esaia, & Ioelis testimonijs apertis confirmare, certe si opera sunt necessaria ad iustificationem nostram, cum fides possit, et fidei confessio, inueniri absque talibus operibus, multi, qui credunt, confitentur, & inuocant Christū, confundentur neque saluabuntur, sed male peribunt. Cum ergo hoc aperte contradicat huic loco Pauli, oportet dicere opera non esse necessaria ad salutem, sed fidem solam sufficere.

Quintus locus est eiusdem Pauli. Vt enim Lucas in Actibus refert, quandam bene longam orationem, quam habuit ad principes synagogæ, Antiochiæ, Pisidiæ, his penè uerbis conclusit. Notum sit igitur uobis uiri fratres, quod per hunc, scilicet Christum, uobis remissio peccatorum annuntiatur, & ab omnibus, a quibus non potuistis in lege Moysi iustificari. In hoc omnis, qui credit, iustificatur. Vides ut neminem excepit credentem? Vides ut non aliqua requisitum opera, sed solam fidem, ut participaremus remissionem peccatorum, quæ annuntiatur nobis per Christum?

Sextus locus est in eisdem Actibus. Inter cætera enim, quæ Lucas ibi commemorat, Petrum dixisse in oratione, quam habuit ad Cornelium, & ad eos, qui conuenerant ad domum illius, ut audirent uerbum Dei, hoc quoque refert, eum dixisse de Christo. Huic omnes prophetae testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere per nomen eius, omnes, qui credunt in eum. Si omnes, qui credunt in Christum, remissionem peccatorum accipiunt, non ergo opera ad salutem necessaria sunt. Sed autoritate, Petri, Pauli, Lucæque ipsius, et omnium prophetarum, constare uidetur, fidem solam sufficere ad salutem. Et potest hic locus confirmari ex illis uerbis Christi. Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit. Saltē enim ex his uidetur posse colligi, quod sufficiat ad salutē fides cum baptismo, quidquid ante, uel postea, baptizatus fecerit.

Septimus locus, qui pro hæreticorum sententia induci potest est ille, qui non mediocriter torlit diuum Augustinum in tractatu de fide, & operibus. Is autē est primæ ad Corinthios 3. Secundum gratiam Dei, quæ data est mihi, ut sapiens archi-

Actuū. 13

Actuū. 10

4. 7. 8.

tectus fundamentum posui, alius autem superædificat. Vnusquisque autem uideat quomodo superædificet. Fundamentum enim aliud nemo potest ponere præter id, quod positum est, quod est Christus Iesus. Siquis autem superædificet supra fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, fœnum, & stipulam, uniuscuiusque opus manifestum erit. Dies enim domini declarabit, quia in igne reuelabitur, & uniuscuiusque opus quale sit, ignis probabit. Si cuius opus manserit, quod superædificauit, mercedem accipiet. Si cuius opus arserit, detrimentum patietur, ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem. Ex hoc loco sic possumus argumentari, fidem solam sufficere ad salutem. Paulus asserit hoc loco, saluos fore omnes, qui tenuerint fundamentum Christum, quidquid ei postea superædificent. solos enim duos ordines ponit superædificantium Christo, & utrosque pronunciat fore saluos, hos quidem, qui ligna, fœnum, & stipulam, superædificant, per ignem, alios uero, qui aurum, argentum, & lapides pretiosos, superstruunt, sine igne. Cum ergo omnes, qui fidem habent Christi, teneant Christum, per fidem enim ille habitat in cordibus nostris, & per fidem tenetur, neque alia de causa, hoc se Paulus gloriatur, fundamentum posuisse, quam quia tradidit Christi fidem, sequitur omnes, qui credunt Christo, tandem saluos esse, siue per ignem tribulationis expurgantem à malis operibus, quæ admiserint, siue etiam sine huiusmodi igne, si operibus solidis uirtutum quis incubuerit.

Octauo confirmare possumus fidem solam sufficere ad iustificationem ex multorum exemplis, qui propter eam solam uidentur iustificati. Et primo quidem possunt induci pro hoc tria illa millia hominum, qui die pentecostes audientes primum sermonem Petri post aduentum spiritus sancti, & credentes uerbis illius, eodem die baptizati sunt. Cum enim minime dubium sit, inter illos, plurimos fuisse in peccato, neque uerisimile appareat, ad baptismum fuisse admittendos, nisi qui iam crederentur iustificati, uel sua certe opinione, quod in se erat, ut iustificarentur, fecisse, uidentur quidem isti ad solam suam ipsorum fidem iustificati. Et si mores etiam boni ad ius-

stificationem necessarij essent, quomodo uno, & eodem die, tam multi potuerunt baptizari? Quomodo non etiam meminisset Lucas examinationis uitæ illorum? Si enim mores etiam boni ad iustificationem necessarij sunt, doctrina morum tradenda est ante baptismum, & examinatio facienda est uitæ, ne sanctum baptisma canibus tradatur, & margarita tanta, & tam incomparabilis uirtutis, porcis. Ista autem haud quam uno die uidentur potuisse præstari respectu trium millium, neque tacita fuissent à Luca, siquidem ea, uel aliquid eorum apostoli prestitissent. Et secundo potest asserri in huius roborationem exemplum illius Eunuchi, quem idem Lucas in actibus apostolorum refert baptizatum à Philippo nulla facta interrogatione de moribus, immo nullo alio prorsus requisito, quam fide ex toto corde. Cum enim, dum Philippus euangelizat illi Iesum, uenisset ad quandam aquam, dixissetque eunuchus ille. Ecce aqua. Quis prohibet me baptizari? Dixit ei Philippus. Si credis ex toto corde, licet. Vides, ut nihil aliud ad baptismum requirit, quam fidem? Sed et hoc aliquanto fit dilucidius ex eo, quod sequitur. Cum enim respondisset eunuchus. Credo filium Dei esse Iesum Christum, descenderunt uterque in aquam, & Philippus baptizauit eum. Tertio & hoc ipsum docere possumus ex exemplo illo celebri de custode carceris, quem Lucas commemorat ibidem baptizatum à Paulo cum tota domo sua, eadem nocte, immo eadem hora, qua ostia carceris uidit aperta. Cum enim ille rogasset Paulum, & Sylam, quid eum oporteret facere, ut saluus fieret, & illi respondissent, crede in dominum Iesum Christum, & saluus eris tu, et domus tua, tollens eos in illa hora noctis, addit Lucas, lauit plagas eorum, & baptizatus est ipse, et omnis domus eius continuo. Si igitur ut baptizetur quis, satis est fides, ergo & ut iustificetur, satis erit. Non enim sunt admittendi ad baptismum quos certo constat esse in peccato.

Hæc sunt potissima argumenta, quæ fieri possunt, ut opinor pro hereticis. Sed illis, aut si qua sunt alia fortiora, non obstantibus, ueritatem fidei tuebimur. Quoniam uero omnia ista pendent ab scripturis, de quarum se germana intelligentia

Actuū. 8.

Actuū. 16

Act. 2.

falsò factitant hæretici, obijcientes nobis, quòd illis relictis in Aristotele, & alijs prophanæ philosophiæ autoribus noctes, diesq; consumamus, & pro rebus penè nullius frugis passim digladiemur, uelim in expositione horum locorum, quæ pro ipsis induximus, aliquanto latius expatiari, quàm stylus scho lasticus, & modus huius quæstionis iam exposceret. Existimet itaq; precor pius lector, ne prolixitate quæstionis tædio ullo afficiat, singulas solutiones quæstiones esse distinctas, uel ex positiones potius distinctorū locorū scripturæ. Iam. n. difficilia nobis uisa sunt hæc loca omnia, tam obscura, tam abdita, tam digna, quæ exacte tractarentur, ut neq; potuerim quidē, neq; fas mihi putauerim esse, leuiori ea manu attingere. Neq; tam uereor modum me excessisse huiusmodi argumentis debitū, quàm, ut hisce, qui ista curiose expenderint, uel hac tanta proli xitate fecerim satis. Neq; mirandum sanè, quando hæc sunt loca, quæ, ut Augustinus dicit, apostolorū princeps subobscu ra esse dixit, & difficilia intellectu in Paulo. Sed accedamus tamen ad expositionem eorum.

Ad primum ergo dicendum nō recte colligi, fidem solam sufficere, neq; ex eo, quòd ex operibus nullus iustificatur, neq; ex eo quòd nunc iustitia Dei manifestata est sine lege, neq; ex eo quòd iustitia Dei communicari dicatur omnibus, qui cre dunt. Sed ut hac apertiora sint, singillatim hæc tria expone mus. Et primum quidem istorum trium. Ex operibus legis non iustificabitur omnis caro coràm illo, hunc habet sensum, uirtute, & merito suorum operum nullus iustificatur coràm Deo. Vnde & præcedit. Vt omne os obstruatur, & subditus fiat, hoc est reus ostendatur, omnis mundus coràm Deo. Et sequitur. Omnes enim peccauerunt, & egent gloria Dei. Ex quibus uerbis manifestum est sensum istorum uerborum, Ex operibus legis non iustificabitur omnis caro coràm illo, esse hunc, nullus propter opera sua, aut quòd idē est, ex ui, & me rito operum suorum iustificabitur coràm Deo. Cum enim seclusa gratia diuina in peccatis sint omnes, & inimici Deo, grauissimisq; poenis ob illius offensam obnoxij, quid habere poterunt ex se, unde iustificentur, & redeant in gratiam diui nam?

nam? Aliud est dicere, opera esse necessaria ad salutem, quòd nos concedimus, aliud ex operibus nostris nos iustificari, uel saluari, quòd hic negat Paulus. Et licet apud diuum Iacobum in autoritate tam citata, cum dicit Abraham pater noster nō ne ex operibus iustificatus est: illa præpositio, ex, tantum di cat efficientiam, & cooperationem, sensus enim horum uerbo rum est. Ad Abrahæ iustificationem cooperata esse opera ip sius fidei, unde & statim subditur, uides quoniam fides coope rabatur operibus illius, tamē apud Paulum hæc particula, ex, amplius aliquid dicit. Denotat enim illud ex ui, & natura ope rum fieri, ac ex debito contingere, quòd ex operibus dicitur fieri. Quòd ne quispiam me meo ex capite dicere existimet, audiat ipsum Paulum. Is enim, ne hic nos eius sensus lateret, ad Romanos sic ait. Si autem gratia, iam non ex operibus. Alioqui gratia iam non est gratia. Quibus uerbis aperte in dicauit, ut opposita à se haberi, fieri aliquid ex gratia, & fieri ex operibus, & consequenter, fieri aliquid ex operibus tunc dici, cum sit ex debito, & propter ipsa opera. Quare cum om nes quotquot sunt iustificati, iustificati sint ex gratia, sequitur uerissime ipsum dixisse. Ex operibus legis non iustificabitur omnis caro coràm illo. Et idem ipsum indicauit, cum dixit. Non ex operibus iustitiæ, quæ fecimus nos, sed secundū suam misericordiam, saluos nos fecit per lauacrum regenerationis. Verbo enim iustitiæ indicauit, se non excludere opera, qui bus congruum esset Deum benignitate sua respōdere, sed excludere tantum iustitiam, & quidquid est iustificationi ex gra tia contrarium. Quare ne opera uideretur excludere, non con tentus uerbo iustitiæ, adiecit etiam per lauacrum regeneratio nis. Ex quo uerbo satis etiam indicauit, hoc ipsum quòd uo lentes baptizamus, cooperari nostræ iustificationi. Explicuit & se hoc uocare ex operibus iustificari, cum adiecit statim in principio cap. 4. eiusdem epistolæ ad Romanos. Eī autem, qui operatur, merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum. Hoc enim perinde est, ac si apertius dixisset. Illud quòd ex operibus datur alicui, & propter sua opera, non datur secundum gratiam, sed secundum debitum. Et per

Aug. de
fide, &
op. c. 14.

RO. II.

Tít. 3.

hæc patet, nullam esse contrarietatem inter Iacobum, & Paulum, dum Iacobus dicit Abraham iustificatum esse ex operibus, Paulus uero neminem iustificari ex operibus. Vterque enim statim explicuit, quo in sensu hæc dixisset. quare cum in sensu nulla sit contrarietas, neque ipsi ergo inter se sunt censendi contrarii fuisse. Scio aliquos aliter dissolvere istam, quæ in cortice literæ apparet, diaphoram. Atunt enim, Paulum de operibus legis Mosaycæ intellexisse, Iacobum uero, de officiis pietatis, & caritatis. Possunt & alij dicere Paulum non excludere opera, quæ sequuntur acceptam gratiam, & eis solis cooperationem ad iustitiam concedi à Iacobo. Sed nobis prior uia dissoluendi contrarietatem magis probatur. Consona est enim magis expositio, quam dedimus, & antecedentibus, & consequentibus, & alijs locis eiusdem Pauli, ut ostendimus, & melius est uerba tanti apostoli in quanto maximo possumus rigore, & generalitate, ut sic dicam, uera ostendere, quando ipse generaliter, et absque ulla limitatione locutus est. Et in hunc sensum saepe exponit diuus Augustinus ista loca in illis libris, quos contra Pelagianos scripsit. Et peculiariter primo contra Pelagium & Coelestium cap. 8. & 23. & libro de natura, & gratia contra Pelagianos cap. 40. & de prædestinatione sanctorum cap. 6. Et per hæc patet quid dicendum sit ad ea, quæ in confirmatione huius argumenti inducuntur ex epistola ad Galatas. Immo uere ex ijs, quæ in ea epistola adduntur ab ipso Paulo, & ista, quam dedimus, expositio, potest confirmari.

RO. 3.

Cum enim addit. Si ex lege iustitia, iam non ex promissione. Et iterum. Si data esset lex, quæ posset uiuificare, uere ex lege esset iustitia, & si per legem iustitia, ergo gratis Christus mortuus est, uidetur profecto his omnibus indicare, ideo se dicere, neminem iustificari ex operibus legis, quia neque obseruantia est aliqua legis tam exacta, neque opus ullum uirium naturalium tam præclarum, quod ad iustificationem sufficiat.

Secundum etiam quod in hoc primo loco ponderatur, non cogit asserere, fidem sine operibus sufficere ad salutem. Possumus enim dicere uerbum, sine lege, cum Paulus dicit. Nunc autem sine lege iustitia Dei manifestata est, referendum esse ad

uerbum manifestata, non ad uerbum iustitia. Manifestata est enim iustitia Dei per aduentum, & prædicationem Christi, & suorum, neque lege, neque ipsius ministris, uel cerimonijs, eam manifestantibus.

Sed contra istam expositionem est argumentum apparet. Quomodo enim sine lege potest dici manifestata, quæ testificata est ab ipsa lege, ut statim addit Paulus. An non ipsum testimonium iustitiæ Dei, quod perhibebat lex, manifestatio quedam erat ipsius? Quomodo etiam sine lege potest dici manifestata iustitia Dei, cum etiam Christus, & sui apostoli testimonio uterentur legis ad iustitiam Dei manifestandam? Neque uideo sanè, quid ad hæc argumenta dici possit, nisi forte quis dicat cum Origene in expositione huius loci, legem accipi pro lege naturali, cum dicitur, Nunc autem sine lege, pro Mosayca uero cum dicitur, testificata à lege. Erat enim adeo debilitata, & obscurata legis naturalis scintilla, ut eius testimonio haudquaquam uoluerit Deus uti ad manifestationem sue iustitiæ. Sed utcumque de his sit, placet profecto magis, ut lex in toto suo ambitu accipiatur in illis uerbis, Nunc autem sine lege, hoc est, ut & naturalem, & Mosaycam comprehendit.

Omni enim occasionem glorandi in lege, & Gentilibus, & Iudæis, uult Paulus præscindere. Et tunc uel dicemus uerba ista, Nunc autem sine lege iustitia Dei manifestata est, hunc habere sensum, Nunc autem sine lege. i. lege non causante, neque præstante iustitiam, sed tantum cognitionem peccati, iustitia Dei manifestata est, uel dicemus illa uerba sine lege non ad iungi uerbo manifestata est, sed uerbo iustitia, ut sensus sit. Nunc autem iustitia Dei, quæ est sine lege. Hoc est, quæ non causatur à lege, neque eius iustificationem requirit, manifestata est per testimonium legis, & prophetarum. Et hanc expositionem, & subdistinctionem sequitur diuus Augustinus de spiritu & littera cap. 9. Et libro. i. contra Pelagium & Coelestium de gratia Christi his uerbis. Quomodo sine lege manifestata, si per legem testificata? Non ita sine lege manifestata, sed sine lege iustitia, quia iustitia Dei est. i. quæ nobis non ex lege, sed Deo, & hanc distinctionem, uel certe expositionem illam, sine lege,

H ij

ibidem.

ide lege non efficiente iustitiam, postulare uidentur illa uerba, quæ statim præcesserant. Ex operibus legis non iustificabitur omnis caro coram illo. Per legem enim cognitio peccati. Videtur enim istis alijs, quæ mox subnequit, tantum excludere legem ab efficientia iustitiæ Dei.

Sed ueniamus ad tertium, quod in hoc primo loco magis urget. Videtur enim Paulus nullum credentem à salute excludere, cum dicit iustitia autem Dei per fidem Iesu Christi in omnes, & super omnes qui credunt. Et quidem ad hunc locum dicunt multi communiter non dixisse Paulum in omnes, & super omnes, qui credunt ei, sed in eum, quod tantum conuenit habentibus caritatem, & amore in eum tendentibus. Aliud enim, inquiunt, est, credere Deo, quod est ei fidem adhibere, aliud, credere Deum, quod est, credere Deum esse, aliud credere in Deum, quod est, credendo amare, credendo diligere, credendo in eum ire, & eius membris incorporari, ut Augustinus eleganter exponit super Ioannem tractatu. 29. Et idem potest colligi ex eodem cap. 16. de fide & operibus, ubi ita ait. Credere in Christum non est habere dæmonum fidem, quæ recte mortua perhibetur, sed fidem, quæ per dilectionem operatur. Sed nihil ualet hoc refugium commune. Non enim habetur Græce ei neque in eum, sed absolute dicitur in omnes, & super omnes qui credunt. Et sic legit diuus Augustinus in de spiritu & littera cap. 9. & 13. Et præterea. Si sic ista exponamus, auferemus magnas prærogatiuas fidei. Consequenter enim habebimus dicere ista, quæ promittuntur credentibus in Deum, prærogatiuas esse fidei, & caritatis. Dicendum ergo aliter ad hoc. Signum istud uniuersale, omnes, non distribuit hic pro singulis generum, sed pro generibus singulorum. Hoc est, non distribuit pro omnibus singularibus hominibus, sed pro omnibus nationibus, & populis, sicut frequenter dicunt summuliste de hoc signo, omne, in ista propositione. Omne animal fuit in arca Noe, non distribuere pro singulis generum, sed pro generibus singulorum. Et in his, ut omnes etiam non dialectici hæc intelligant, uolumus dicere non esse sensum Pauli iustitiam Dei omnibus communicari, qui credunt, sed

sensum esse, quoddam communicatur ijs, qui credunt, siue Iudæi sint, siue Gentiles. Ita ut nullus excludatur ab hac gratia, quæ omnibus exposita est, & ad omnes pertinet, & ab omnibus potest participari, si modo uelint fidem Christi recipere, et quæ illa exigit præstare. Atque ita necessarium est accipere quod Paulus alibi dicit. Per unius iustificationem, in omnes homines in iustificationem uitæ. Non enim omnes homines iustificantur, sed ex omnibus nationibus aliqui. Ita etiam Aug. lib. 4. contra Iulianum Pelagianum. c. 8. exponit illa uerba eiusdem Pauli. Deus uult omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem ueritatis uenire. Et cap. 13. de correc. & gratia eodem modo exponit illa. Omnibus per omnia placeo. Et hæc uerba, quæ modo exponimus, in hunc sensum, Paulum accepisse, potest probari. Statim enim adiunxit. Non. n. est distinctio. Omnes enim peccauerunt, & egent gloria Dei. Quibus uerbis uidetur aperuisse, nequaquam se uoluisset in præcedentibus asserere, omnes fideles esse iustos. Quid enim magis alienum à Paulo: sed hoc tantum uoluisset indicare, gratiam fidei Christi ad omnes spectare, neque esse sicut lex uetus, in qua gloriabantur Iudæi, quæ ad solos eos spectabat. Detrahare enim uolebat Paulus ibi superalium, & arrogantiam Iudæis, & ostendere etiam nihil eos habere, quo se anteferrent Gentilibus, cum gratia fidei ad omnes ex æquo pertineret, neque intra Iudææ cancellos inclusa esset. Atque in hunc sensum statim dixerat idem Paulus, Causati enim sumus Iudæos, & Græcos, omnes sub peccato esse. Et supra cap. 1. de Euangelio. Virtus enim Dei est in salutem omni credenti, Iudæo primum, & Græco. Et in hunc modum possumus respondere ad testimonia quarto, quinto, & sexto loco inducta.

Altera etiam uia respondere possemus ad huiusmodi omnia testimonia dicentes, ea omnia esse intelligenda de credentibus fide uiua & efficaci, quæ per dilectionem operatur. Et hæc uia potest colligi ex Augustino in libro de fide & operibus cap. 14. 16. & 21. & in de spiritu & littera cap. 32. cuius uerba citauimus quarto argumento contra secundam propositionem quæstionis primæ, Vnde & in cap. 22. De fide et operibus ita

RO. 5.

2. Tím. 2.

1. CO. 10.

RO. 3.

ibidem.

ait. Recte dici posset ad solam fidem pertinere Dei mandata, si non mortua, sed uiua illa intelligatur fides, quæ per dilectionem operatur. Et cap. 23. Inseparabilis, ait, est bona uita à fide, quæ per dilectionem operatur, immo uero ea ipsa est bona uita. Et cap. 13. mores bonos & fidem sibi inuicem dicit connexa esse, sicut dilectio Dei, & dilectio proximi, quarum altera sine altera esse non potest, ut ibidem cap. 10. ostendit. Et subdit in fine eiusdem cap. 13. regulam notandam sub his uerbis. Ideo aliquando alterum sine altero, pro plena doctrina inuenitur scriptura commemorare, ut etiam hoc modo intelligatur alterum sine altero esse non posse, quia & qui credit Deo, debet facere quod præcepit Deus, & qui propterea facit, quia præcepit Deus, necesse est, ut credat Deo.

Quod si ne istæ quidem duæ expositiones satis quierent curiosi scrutatoris ingenium, & absolutiorem aliquam, & liberiores, minusque limitatam, Pauli expositionem desideret, occurrat & tertia uia, qua ad omnia hæc testimonia sufficienter respondere possimus. Ea autem est, ut dicamus satis esse, ut censeantur huiusmodi uniuersales ueræ, semper ita esse, sicut per illas significatur, siquidem non apponatur aliunde aliquod impedimentum. Neque enim est necessarium ad ueritatem earum, ut semper quidquid fiat, & quocumque nos habeamus modo, ita sit, sicut illæ significant. Itaque ad ueritatem huius propositionis, quam modo exponimus, satis est quod si non aliunde peccatis nostris impediamus gratiam Dei, per hoc solum quod credimus, iustificemur. Neque parum dicitur ab apostolo, sic exponendo hunc locum. Primo enim indicatur ab eo per hæc uerba, nemini patere salutem absque fide. Secundo, per fidem patere salutem cuicumque, siquidem obstaculum aliquod non apponeret, sed se ductui, & uirtuti fidei permetteret, & quæ iuris sunt sui, & operis, & functionis non impediat exercere. Illa enim ostendit, et demonstrat omnia necessaria ad salutem, & perducit ad ea, siquidem ei non aduersemur, et renitiamur, sed obtemperemus potius, & eam sequamur, & faciamus, quæ illa nos docet facienda, caueamus autem, quæ cauenda præscribit. Itaque in his uerbis non solum indicatur ne-

cessitas præcepti, cui obnoxij sumus, cuique credendo satisfacimus, & nos à morte aeterna, quam alias incurreremus, liberamus, sed indicatur etiam potestas, uirtus, & efficacia fidei ad iustificationem hominis. Et ita etiam intelligendi sunt sancti doctores, cum apud illos sæpe legimus fidem liberare, et iustificare impios, & ex peccatoribus sanctos facere. Loquuntur enim, sicut edocti sunt ab scriptura in multis locis. Et peculiariter licet uidere ita locutos fuisse Ambrosium epistola. 71. Hilarium canone. 9. super Matthæum, Leonem in quodam sermone de Epiphania domini. Quod uero satis sit hoc ad ueritatem huiusmodi propositionum, potest probari, quia & alibi non semel utitur huiusmodi propositionibus scriptura in hoc solo sensu. Sic apud Ioannem saluator ait. Ego sum panis uitæ. Patres uestri manducauerunt manna in deserto, & mortui sunt. Hic est panis de coelo descendens, ut si quis ex ipso manducauerit non moriatur. Ego sum panis uiuus, qui de coelo descendi. Si quis manducauerit ex hoc pane, uiuet in eternum. Et paulo inferius. Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet uitam eternam. Et iterum statim. Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in eo. Sicut misit me uiuens pater, & ego uiuo propter patrem, & qui manducat me, uiuet propter me. Hic est panis qui de coelo descendit. Non sicut manducauerunt patres uestri manna, & mortui sunt. Qui manducat hunc panem, uiuet in æternum. Hæc ibi. Vides quoties, & quam generaliter Christus asserit iustificandos, & in se mansuros, et uitam aeternam habituros eos, qui ipsum in sacramento Eucharistiæ manducauerint? Cum ergo non dubitas multos ad iudicium manducare hunc supercoelestem panem. Hoc enim & Paulus testatur, & experientia ipsa in multis malis sacerdotibus commonstrat, cum etiam certum sit, & apud omnes constantissimum damnari posse multos, qui hunc panem, uel digne, uel indigne sumpserint, siquidem postea admiserint peccata aliqua, & receperint à fide, relinquitur profecto ideo solum dixisse Christum, manducantes Eucharistiam habituros uitam aeternam, quia quantum est ex parte ipsius sacra-

mentiam omnes habebunt, qui illud digne sumpserint, non uero q̄ absolute, & simpliciter eā sint omnes, qui digne illud sumpserint, habituri, quidquid uel tunc, uel antea ipsi admiserint. Et per hæc, quæ nulli sanè intelligenti, & interpretanti uerba ipsius, poterant esse ambigua, explicabat ipse seruator, & doctor omnium, sic esse intelligendas similes propositiones uniuersales, quas & ipse ibidem de fide asserit, & in scripturis suorum apostolorum sciebat nos postea lecturos. Neq̄ enim ipsi absq̄ exēplo, hoc tropo, & figura uſi sunt, sed quòd uiderant factitatum à suo magistro, & à se quoq̄ usurpari posse prudenter intellexerunt. Patet autem Christum in eundem modum locutum esse de fide, quo ipsi. Ita enim ibidem ait. Qui uenit ad me, non esuriet, & qui credit in me, non sitiet in æternum. Et statim. Hæc est autem uoluntas patris mei, qui misit me, ut omnis qui uidet filium, & credit in eum, habeat uitam æternam. Et supra cap. 3. ad Nicodemum ita ait. Sicut Moyses exaltauit serpentē in deserto, ita exaltari oportet filiū hominis, ut omnis, qui credit in ipso, nō pereat, sed habeat uitā æternam. Sic. n. Deus dilexit mundum, ut filiū suum unigenitum daret, ut omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat uitam æternam. Et infra cap. 10. in hunc sensum dicit. Per me si quis introierit, saluabitur. Et iterum, Oues meæ uocem meam audiunt, & ego cognosco eas, & sequuntur me. Et ego uitam æternam do eis, & non peribunt in æternum, & nō rapiet eas quisquam de manu mea. Neq̄ enim dubitare possunt hæretici quin aliqui perierint, qui per fidem introiuerant ad Christum, et de ipsius essent ouibus. Patet enim hoc, etiam secundum eos, in his qui recesserunt à uera fide. Et infra cap. 11. in hunc sensum dicit Marthæ. Qui credit in me etiam si mortuus fuerit, uiuet, & omnis qui uiuit, & credit in me, nō morietur in æternū. Et cap. 7. Qui credit in me, sicut dicit scriptura, flumina de uentre eius fluent aque uiuæ. Sic & alibi remissionem promittit peccatorum eis, qui remittunt alijs offensas in se commissas, et omnia mundanda eis, qui dant eleemosynas. Et Paulus dicit. Pietas ad omnia utilis est promissionem habens uitæ, quæ nunc est, & futura. Et ad Romanos, 6. Qui

1. Tim. 4.

cunq̄

cunq̄ in Christo baptizati estis, Christum induistis. Et cap. 8. Spe salui facti sumus. Et Tobia. 4. Eleemosyna ab omni peccato, & morte liberat, & nō patietur animam ire in tenebras. Et Esaia. 58. Cum effuderis esurienti animam tuam, & animam afflictam repleueris, orietur in tenebris lux tua &c. Et frequentissime scriptura hoc tropo utitur, quotiescunq̄ de illis agit, quæ nisi nos impediremus alijs peccatis, nos perducerent ad uitam æternam. Debetq̄ huius doctrinæ semper meminsse, quicunq̄ studiosus est scripturarum, neq̄ uult in illis offendere, ut faciunt passim, propter ignorantiam eius, hæretici. Neq̄ existimet quispiam in solis scripturis hunc tropum inueniri. Frequentissimus enim est apud philosophos, & prophanos autores, immo & apud uulgos. Sic enim uulgo dicimus, ignem omnem calefacere, aquam semper frigefacere, mala colloquia corrumpere bonos mores, malorum consuetudinem semper nocere, uinum, & mulieres apostatare facere sapientes, & similia sexcenta. Neq̄ tamen si roget nos quispiā diceremus per hæc nos uelle significare semper ista fieri non obstantibus qualibuscunq̄ impedimentis, sed naturas nos, & uirtutes istorum his uerbis explicare, & quod, ut plurimum ex his sequatur, aperire. Atq̄ ideo scriptura, quæ loquitur more filiorum hominum utitur his tropis, quoniam frequentes apud eos sunt, & sic melius intelligimus, quæ in ea legimus, & per hæc abunde superq̄ responsum est, ad quartum, quintum, & sextum, argumentum cum sua confirmatione.

Locum ergo excutiamus tertium, & secundum. Quoniam uero quinque in secundo ponderata sunt inter argumentandum, totidem dictis ad ea respondebo.

Pro solutione igitur secundi argumenti in secundo loco inducti dico primo. Quemadmodum uerbum illud, iustificati gratis per gratiam ipsius non excludit fidem, ita neq̄ excludit opera, quæ ex diuina lege necessaria sunt ad iustificationē. Ut enim à Deo habemus per gratiam ipsius, ut credamus, ita & ab eo habemus, ut operemur opera necessaria ad salutem, & iustificationem nostram, & tam illa, quàm fides, dona quedam gratuita sunt Dei, & illis positis gratuito, & non ex de-

I

bito iustificamur. Secundo dico. Ex hoc quod iustus dicatur ex fide uiuere, & Deus eum iustificare per fidem, male colligitur opera non esse necessaria. Non enim idem est uiuere ex fide, & uiuere ex fide sola, iustificari ex fide, & iustificari ex fide sola. Priora dicit scriptura, posteriora de suo erroneo sensu addunt haeretici. Si autem queratur cur tacitis operibus unius fidei in hoc loco fiat mentio à Paulo, uide huius causas nonnullas satis congruentes, in tertia, quam statim addemus, questione. Neq; tamē interim damus de operibus alijs à fide Paulum tacuisse. Oppositū enim statim docebimus. Et si aliquando inueniatur in libris catholicorum doctorum, solam fidem nostram, uel solam fidem Christi saluare, intelligendum est uerbo illo solam non excludi opera, sed excludi omnes alias sectas, & uias ad salutem, quæ sunt præter fidem nostram, uel Christi, & hoc tantum illis uerbis significatur, quod non pateat alicui salus, nisi per fidem nostram, quæ fides Christi est. Et ut uno exemplo doceamus, quid in omnibus similibus intelligendum sit, subiiciam uerba Martini quinti in bulla condemnationis Ioānis Vuideff, & Ioānis Hus, quæ habetur in fine concilij Constantiensis. Is itaq; ad medium illius bullæ inter cætera ita ait. Cum reliquis huiusmodi secta damnabili infectis, qui post competentem monitionem, ac frequentem exhortationem, qua p[ro]p[ter] eos spe, correctionis, et emendationis, ac ad melioris uitæ frugem conuersionis, usus est, à prædictis erroribus, & secta noluerint resipiscere, & ad gremium, unitatēq; sanctæ matris ecclesiæ redire, ac fidem catholicam, quæ sola saluare potest, sine qua uere salutis nulli subsidium contingit, plene recognoscere, & confiteri, iustitiæ seueritas, prout facti poposcerit qualitas, dulcore misericordiæ temperetur. Hac ibi. In quibus manifeste patet, cum dicitur fidem solam saluare, nihil aliud significari, quàm quod statim adiungitur, extra illam neminem saluari. Atq; ita præclarissimus ille Pelagianorum insectator Augustinus cum eliminare uult de ecclesia errorem illum Pelagij, quod ante legem saluati fuerint iusti per naturam, deinde per legem, postremo per Christum, aperte dicit. Iustos antiquos non saluos

fecit nisi fides mediatoris. Quo uerbo certe non excluderat necessitatem operum præceptorum, sed necessitatem indicabat fidei Christi pro omni statu.

Tertio dico. Cum Paulus gloriationem Iudæorum exclusam esse dicit. Non per legem factorum, sed per legem fidei, non ideo legem ueterem appellauit legem factorum, quod in ea non credenda præscriberentur, sed tantum facienda, neq; nostram legem fidei legem appellauit, quoniam in ea nihil præciperetur faciendum, sed tantum credenda. Sunt etenim in utraq; lege præcepta de credendis, & de faciendis. Sed ideo lex uetus, lex factorum dicta est, & nostra, lex fidei, ut dicit diuus Augustinus, quia in lege ueteri plurima de faciendis mādāta data sunt, adeo ut Petrus dixerit, eam importabilem fuisse, pauca autem, immo uere paucissima de credendis præcepta erant in tota lege ueteri, contra uero in noua lege pauca sunt præcepta de faciendis, & multa de credendis. Supra illa enim ad quæ tenemur ex lege naturali, nullum habemus iuris diuini hoc tempore præceptum, nisi præceptum de credendo, & de tribus sacramētis baptismo, confessione, & Eucharistia. Credere uero multo plura tenemur quàm tenebantur homines ante aduētum Christi. Quoniam multo plura nunc sunt patefacta mysteria, quæ necessarium est fidelem omnem credere certa ac firma fide. Atq; ideo status hic noster uocatur status fidei, immo & fides, ut supra ex Paulo docuimus. Et quod Paulus cum appellaret legem nostram legem fidei, non uoluerit excludere à lege nostra præcepta de faciendis, satis explicabat ipso uerbo lex fidei, legi enim factorum opposuit legem, quæ plura solet præscribere, & non opposuit fidem, ne illa sola requisita putaret. Atq; hoc ipsum multo magis statim aperuit, cum obiectum argumentum, legem ergo destruimus per fidem: hoc pacto soluit. Absit. Sed legem statuimus, hoc est firmamus, & stabilimus, sicut apertissime sonat Græca littera. Cum enim hoc de lege ueteri intelligi cōmode nequeat quo ad præcepta cerimonialia, & iudicialia, quæ antiquata sunt, & abrogata per fidem, relinquitur hoc esse intelligendum de lege naturali, uel de lege ueteri, quo ad moralia præcepta,

Gala. 3.

quod idem est. Quare ex his liquido monstratur hoc ipso loco Paulus stare pro nobis, quo maxime gloriantur haeretici aduersus nos. Quarto dico. Quintum uerbum quod in hoc secundo loco maxime merito ponderatur, uarie exponi a doctoribus catholicis. Quidam enim dicunt Paulum, cum dicit, arbitramur iustificari hominem per fidem sine operibus legis, non exclusisse opera consequentia ipsam iustificationem, sed tantum exclusisse opera antecedentia ipsam iustificationem. Quoniam fides, inquit, sine operibus, nempe ipsam subsequenter, mortua est. Et in fauorem huius expositionis potest induci Augustinus, 14. cap. de fide & operibus ubi tractans haec uerba ita ait. Non hoc agit apostolus, ut percepta ac professa fide opera iustitiae contemnantur, sed ut sciat se quisque per fidem posse iustificari, etiam si legis non praecesserint opera. Sequuntur enim iustificatum, non praecedunt iustificandum. Haec ibi. Et in de spiritu & litera cap. 26. Sic intelligendum est, ait, Factores legis iustificabuntur, ut sciamus eos aliter non esse factores legis, nisi iustificentur, ut non iustificatio factoribus accedat, sed factores legis iustificatio praecedat. Haec Augustinus.

Sed contra istam expositionem primo est argumentum, quia Paulus generaliter asserit, per fidem iustificari hominem sine operibus legis, ubi omnia quidem opera legis excludere uidetur. Neque est cur potius excludere existimetur sequentia, quam antecedentia opera, & sicut dicunt iurisperiti, ubi lex non distinguit, neque nos distinguere debemus. Et quidem, cum Paulus non solum non distinguat, sed absolute omnia excludat, neque nos quaedam includere debemus, quaedam uero excludere. Et praeterea contra istam expositionem argumentor. Iam enim haec sententia concedit haeticis opera non esse requisita ad acquirendum nobis iustitiam, sed tantum ad eam tuendum, & conseruandum, & ne ab ea semel acquisita excidamus. Quod quidem dandum non est haeticis. Si enim detur, consequenter habebimus dare, neque baptismum, neque poenitentiam necessaria esse, neque in re, neque in uoto, ad consequendum iustitiam, & una fide iustificari posse, adulteros, ho-

micidas, blasphemos, fures, usurarios, quod supra satis ostendimus non esse dandum. Et profecto sine causa uidentur mihi limitare uerbum Pauli ad opera antecedentia, qui hoc semel largiuntur haeticis. Cum enim Paulus tantum dicat homines iustificari per fidem sine operibus, & non dicat sine operibus posse homines saluari, & perseuerare in iustitia, saltem in his locis si hoc interim datur eis, ut ad comparandum nobis iustitiam, fides sine operibus sufficiat, quid opus est limitare uerbum Pauli, cum consequenter dici debeat uerissimum esse solam fidem sufficere ad iustificationem omnibus exclusis operibus. Secundo & alij possent haec uerba exponere de operibus fidem antecedentibus, ita ut sensus sit, hominem iustificari per fidem sine operibus, quae ipsam fidem antecederent. Et pro hac sententia possent induci uerba Augustini in priori enarratione in psalmum. 31. ubi ita ait. Ergo fratres ex fide iustificatus est Abraham, sed si fidem opera non praecesserunt, tamen secuta sunt. Et paulo inferius. Noli praesumere de operibus ante fidem. Noueris quia peccatorem te fides inuenit. Et si te fides data fecit iustum, impium inuenit, quem faceret iustum. Et posset consummari ista expositio, quia opera, quae sequuntur fidem, ut nos iustificent, opera sunt fidei, neque contra ea debuit fides distinguui. Et cum ubique asserat Paulus, nos iustificari ex operibus, uideat de illis solis operibus loqui, quae fidem antecedunt. Si enim ex alijs, quae consequuntur fidem, homo iustificetur, & ea quoque iustificatio dicetur esse a fide, a qua sunt illa opera. Et ad amputandum supercilium, & iudaicis, & gentibus de sua iustificatione, & ostendendum eam esse meretriciam, quod est Pauli propositum in hac epistola, satis profecto erat dicere, nulla opera antecedentia gratiam fidei fuisse talia, ut propterea Deus aliquem iustificaret, neque requisita fuisse, ut Deus quempiam iustificaret. Potest etiam, et pro ista expositione Pauli illud induci, quod Paulus non de fide sterili, & mortua, sed de uiua, & efficaci loqui uidetur, quae per dilectionem operatur. Non ergo excludit dilectionem, aut alia opera bona, quae sunt opera fidei ipsius, sed tantum illa, quae eam antecedunt. Sed ista argumenta quan-

uis sint apparentia, non uidentur mihi satis idonea, ut credam hanc esse genuinam Pauli intelligentiam. Et contra eam eadem possunt fieri argumenta, quæ contra primam expositionem. Neque contudisset his uerbis Paulus superbiam Iudæorum, qui non adscribebant Euangelij gratiam operibus, quæ fidem antecesserint, sed quæ secuta fuerint potius.

Tertio igitur alij exponunt hæc uerba de operibus legis legalibus. Hoc est, uel cerimonialibus, uel iudicialibus. Itaque dicunt Paulum non negasse hoc in loco, necessaria esse ad salutem opera moralia, quæ lex præscribebat, sed hoc tantum uoluisse statuere contra Iudæos, & pseudo apostolos, qui, et Romanos, & Galatas seduxerant, legem ueterem non esse necessariam ad salutem. Et præter nonnullos doctissimos uiros ex recentioribus, habet hæc expositio illustres doctores pro se. Nempe, Ambrosium, Hieronymum, Theophilatū, qui hunc locum de operibus cerimonialibus, et iudicialibus exponunt. Et nominatim Ambrosius quod apostolus dicit sine operibus legis exponit sic. Id est, sine circuncisione, neomenijs, & ueneratione sabbati. Et pro hac expositione uidentur illa uerba, quæ statim adduntur, aperte facere. Subdit enim Paulus. An Iudæorum Deus tantum? Nonne & gentium? Immo & gentium. Quoniam quidem unus est Deus, qui iustificat circuncisionem ex fide, & præputium per fidem. Perinde enim hæc uidetur subiecisse, ac si solam legem exclusisset in præcedentibus, & ea quibus dignoscebantur Iudæi à Gentilibus. Et hoc unum uidetur stabilire uoluisse, unum quidem esse Deum cōmunem, qui utrosque fide sine cerimonijs, & ritibus legalibus iustificaret. Illud etiam quod statim præcesserat, uidetur fauere huic expositioni. Vbi est ergo gloriatio tua? Exclusa est. Per quam legem? Factorum? Non, sed per legem fidei. Cum enim legem hic factorum extra controuersiam appellarit Paulus legem ueterem, quatenus respicit cerimonialia, & iudicialia, uidetur de ea sola esse interpretanda, quæ sequuntur. Arbitramur iustificari hominē per fidem sine operibus legis. Cum etiam nomine factorum neque fides includatur, neque dilectio, lex ergo, arguit quidam, nō in toto suo am-

bitu accipitur hic à Paulo, licet sic accipiatur à Christo, cum dicit. In his duobus mandatis uniuersa lex pendet, & prophetæ. Sed accepit, ait, hic Paulus legem pro lege diuina, ut facienda respicit, neque se ad præcepta fidei, aut dilectionis extendit. Atque ita uidetur Origenes hunc locum intellexisse in commentarijs epistolæ ad Romanos. Cum enim tractans hunc locum colligat ex eo Paulum dicere, solius fidei esse nostram iustificationem, ita, ut credens quis tantummodo iustificetur, etiam si nihil ab eo operis fuerit expletum explicans per hæc nō excludi dilectionem Dei interiorem, aut orationem, qua petitur misericordia, dicit latronem in cruce per fidem iustificatum esse sine operibus legis, quia dominus non requisit quid prius operatus esset, neque quid operis cum credidisset, expleret, sed sola, ait, confessione iustificatum, comitem sibi, paradysum ingressurus assumpsit. Et statim de muliere peccatrice cuius meminit Lucas, ita subdit. Ex nullo legis opere, sed pro sola fide ait ad eam. Remittuntur tibi peccata tua. Cum ergo & latronem constet ex Luca orasse, ut inueniret misericordiam, & de Magdalena dixerit Christus. Remissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum, constat eum fidem non distinxisse hoc loco, nisi contra opera legalia, uel exteriora. Atque ita interpretari debent, quæ statim adducit. Iustificatur, inquit, homo per fidem, cui ad iustificandum nihil conferunt opera legis. Hæc Origenes. Fauet etiam his scopus totius epistolæ. Non enim hoc agit Paulus, ut operibus uirtutum sublati fidem unam stabiliat, sed operibus legalibus ualorem abrogat, ut eis amputatis, & supercilium Iudæorum deprimat, & in una communi fide ex æquo gloriandum, & Iudæis, & Gentilibus commonstret. Sed neque his argumentis, neque quæ multo maioris est apud me ponderis, autoritate tantorum, tamque celebrium uirorum adduci possum, ut credam Paulū sola hic exclusisse legalia, quæ dicimus legis opera. Et primo quidem contra hanc expositionem hoc militat, quod Paulus absolute, & sine ulla limitatione doctrinam suam tradit, uni fidei iustificationem nostram tribuens, et omnia opera legis excludens. Non est autem æquum, ut nos li-

LUC. 7.

LUC. 23.

LUC. 7.

mitemus tanti apostoli doctrinam, ubi ipse eam non limitauit. Quid enim hoc est aliud quam dicere sensum quidem Pauli uerum esse, sed uerba non esse absolute uera? Et cum opera legis præcipua, & ab ipsa lege præcipue intenta sint fides, & dilectio Dei, quare sub nomine operum legis credamus omnia alia intelligi, & includi, ista uero sola minime comprehendere? Secundo etiam contra hanc expositionem argumentor. Eodem modo accipit hic Paulus legem, & opera legis, quo acceperat paulo ante in hoc eodem cap. cum dixit. Ex operibus legis non iustificabitur omnis caro coram illo. Sed in his uerbis omnia excludit opera legis, etiam moralia, ut patet. Ad præcepta enim moralia spectat, quod statim adiunxit. Per legem enim cognitio peccati. Et alias nisi etiam excluderet fidem & dilectionem, non satis concluderet efficaciter ex hoc omne os debere obstrui, & omnem mundum reum esse Deo. Possent enim homines hæc obijcere opera moralia, & per ea dicere se iustificari. Neque spectarent, si hoc esset, ista uerba ad Gentiles, sed ad solos Iudæos; cum tamen Paulus utrisque uelit supercilium, fastum, & arrogantiam amputare. Cum igitur in his uerbis aperte excludat omnia opera legis, etiam moralia, & lex capiatur in toto suo ambitu, uidetur idem etiam omnino dicendum in istis uerbis. Arbitramur iustificari hominem per fidem sine operibus legis. Quod si argumenta, quæ fecimus, non satis uidentur idonea ad probandum in his uerbis, Ex operibus legis non iustificabitur omnis caro, legem sic accipi, ut diximus, audiamus quid diuus Augustinus dicat tractans hæc uerba in de spiritu & littera cap. 8. At ne quispiam, ait, putaret hic apostolum ea lege dixisse neminem iustificari, quæ in sacramentis ueteribus multa continet figurata præcepta, continuo subiunxit quam legem dixerit, et ait. Per legem enim cognitio peccati. Illa igitur lex est de qua postea dicit. Peccatum non cognoui, nisi per legem. Nam concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret. Non concupisces. Hæc Augustinus. Cum igitur ista lex naturalis sit, & moralis, patet secundum Augustinum hæc uerba, Ex operibus legis non iustificabitur omnis caro coram illo, non esse interpretanda de

solis

solis operibus ceremonialibus, & iudicialibus. Idemque latissime probat, & disputat ibidem cap. 13. & 29. & 14. Et in principio cap. 14. ita ait, Legem, ex qua, neminem dicit iustificari, non tantum in illis sacramentis, quæ habuerunt promissiuas figuras, uerum etiam in illis operibus uult intelligi, quæ quisquis fecerit, iuste uiuit.

Tertio etiam hoc ipsum possumus confirmare hoc pacto. Eodem modo hic loquitur de lege quo supra cap. 2. huius epistolæ dixit. Non enim auditores legis iusti sunt apud Deum, sed factores legis iustificabuntur. Sed hoc loco legem accepit Paulus in toto suo ambitu, & saltem, ut comprehendit moralia præcepta fidei & dilectionis, nam alia ad iustificationem non sufficiunt, & ista etiam comprehenderat paulo ante in illis uerbis. Gentes, quæ legem non habent, naturaliter, quæ legis sunt faciunt, & cum subdit, eiusmodi legem non habentes ipsi sibi sunt lex, quia ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis. Ergo etiam in istis uerbis, quæ modo tractamus, generaliter debet accipi lex, & opera legis.

Quarto. Præcipua pars ueteris legis erant præcepta moralia. Ergo cum Paulus loquitur de lege, non excludit præcepta moralia. Et confirmo. Ista non scribebat Paulus Iudæis, sed Romanis. Non ergo in his uerbis tantum excludebat opera, quibus gloriabantur Iudæi, & ad quæ soli Iudæi tenebantur, quæque apud illos duntaxat consueta erant, sed excludebat etiam opera legis, quæ inueniri poterant, et inueniebantur apud Gentes.

Quinto eandem expositionem possumus impugnare. Quauis enim aliqua, quæ scriptura de lege asserit, de ea ueredicatur propter iudicialia, & ceremonialia, quale est legem habere umbram futurorum bonorum, & legem esse legem factorum, & mandatorum, & fuisse importabilem. Quauis etiam lex saepe pro lege Mosayca accipiatur, ut distinguitur antea legem naturalem, tanquam quæ multa ei superaddit, & Græcæ, ut hæc notetur distinctio articulo aliquando sub notetur, ut Origenes monet super illa uerba ad Romanos. Nunc autem sine lege &c. tamen nusquam quod meminerim, in scripturis dabitur locus, ubi legis uerbum absolute po-

K

fitum intelligatur pro lege, ut solum comprehendit sub se precepta iudicialia, et cerimonialia. Et hic minus uidetur hoc esse tolerandum. Primo quidem, quia cum statim dixit, legē statimus, legem præcipue accepit pro ea parte, qua comprehendit moralia. Secundo quia proposito Pauli haud quaquam conuenit sic limitare hanc doctrinam, uult enim Paulus non solis Iudæis amputare supercilium de operibus legis, sed & omnibus alijs hominibus, & Iudæis quidem, non de solis legalibus operibus, sed de omnibus bonis operibus. Hic enim est scopus præcipuus totius huius epistolæ, ut ostendat nemini salutem patere, nisi per Christi gratiam, neque meritis cuiusquam Euangelium uenisse, aut gratiam christianam. Atque ideo neque Gentili supra Iudæum, neque Iudæo supra Gentilem esse gloriandum, sed gloriandum omnibus ex æquo in una unius gratia Christi. Et quidem ubi in epistola ad Galatas admitteremus opera legis uocari opera legalia, hoc est iudicialia, uel cerimonialia, non esset hoc dandum in epistola ad Romanos. Scopus enim epistolæ ad Galatas est uera libertas christiana à uitijs, & à lege Mosayca. Et hoc ex professo agit ibi Paulus, ut ostendat reuelata iam fide, nihil esse necessaria opera legis. Prorsus enim antiquata est, & abrogata morte Christi tota lex uetus, adeo, ut neque præcepta moralia necesse sit iam seruare, quia lege Moyli sunt tradita, sed tantum quia ea sunt nobis præscripta lege naturali. Translato enim sacerdotio, necesse est, ut legis translatio fiat, & per eum, qui factus est sub lege, ut eos, qui sub lege erant, redimeret, à maledictio legis redempti sumus, Vereque possumus dicere cum Paulo. Vbi uenit fides, iam non sumus sub pædagogo. Et iterum. Ego enim per legem legi mortuus sum, ut Deo uiuam. Neque de operibus sacramentorum, aut iudicialium, uel altarum cerimoniarum quæstio erat hic inter Iudæos, & Gentiles, neque se Iudæi anteferre uolebant Gentilibus propter sola legalia, sed propter iustam suam uitam, & opera absolute bona, & propter hæc Euangelium, & gratiam christianam eis datam dicebant, ut Augustinus in prima parte sermonum sermone 25. late edisserit. Vnde & Paulus omnia opera excludens di-

xit. Ex operibus legis non iustificabitur omnis caro corā illo.

Et tandem sexto hæc expositio non mihi satis placet. Non enim in totum euacuat uim argumenti hæreticorum, sed diuerticulum quoddam uidetur, in quod interim, dum non plus premimur, subterfugiamus. Idem namque Paulus, qui dixit in his uerbis iustificari nos per fidem sine operibus legis cap. 4. absolute dicit, nos iustificari sine operibus, ut in tertio loco obiecto pro hæreticis aperte monstrauimus. Et cum cap. 11. dicit, Reliquias Iudæorum secundum electionem gratiæ saluas esse factas, omnia opera excludens subdit. Si autem gratia, iam non ex operibus. Et cum fidem Dei donum dicit, omnia similiter opera excludens addit. Non ex operibus nequis gloriatur, Et uide, ut perpetuo hæc idem seruet. Nam ad Timotheum collabora, scribit, Euangelio secundum uirtutem Dei, qui nos liberauit, & uocauit uocatione sua sancta, non secundum opera nostra, sed secundum propositum suum & gratiam. Et ad Titum. Non ex operibus iustitiæ, quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit. Et hac ipsa epistola ad Romanos. Non ex operibus, sed ex uocante Iacob esse dilectum ostendit. & Israelitas sectando legem iustitiæ in legem iustitiæ, ait, non uenisse, quia non ex fide, sed quasi ex operibus. Idem igitur apud Paulum est non ex operibus, & non ex operibus legis.

Quinto ego dico Paulum in illis uerbis, sine operibus legis, omnia opera exclusisse, quæ lex præcipiebat, sed exclusisse quidem ab efficientia, & merito, uel debito iustificationis nostræ, non autem à necessitate, uel uínculo, quo ad ea sumus adstricti, ut iustificemur. Itaque sensus Pauli non est, quod iustificemur per fidem, etiam non positis operibus legis. Quomodo enim iustificari quis potest coram Deo non adhibitis, quæ ipse per suam legem à nobis exigit? Sed sensus germanus Pauli esse uidetur iustificari per fidem absque operibus legis. Hoc est operibus legis non præstantibus, neque efficientibus, neque merentibus, neque facientibus, debitam nostram iustificationem. Repetuit enim Paulus hoc loco, & confirmauit quod statim dixerat, neminem iustificari ex operibus legis. Et in hunc sen-

Ephe. 2.

2. Tim. 1.

Tit. 3.

Ro. 9.

sam dixisse se nos iustificari sine operibus legis aperuit Paulus statim capi. 4. huius epistolae, cum adiecit. Ei autem qui operatur, merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum. Si enim ei, qui operatur, merces deputatur, secundum debitum, cum nemo ex debito iustificetur, sed potius gratis, colligitur omnes, qui iustificantur, dicta Paulo iustificari absque operibus, & uere non operantes. Quod & ipse statim aperuit subdens. Ei uero, qui non operatur, credenti autem in eum, qui iustificat impium, reputatur fides eius ad iustitiam. Quare cum hoc non possit sic intelligi, quod nullus cum iustificatur, opera aliqua alia bona operetur, necesse erit sic hoc intelligere, quod nullus cum iustificatur, operatur opera, quibus debeatur ex iustitia sua ipsius iustificatio. Et consequenter merito possumus inferre, idem esse apud Paulum iustificari absque operibus, quod iustificari absque operibus quibus debeatur ipsa iustitia. Et hoc etiam ibidem magis aperuit, cum subiunxit. Sicut & Dauid dicit, beatitudinem hominis, cui Deus acceptam fert iustitiam sine operibus. Quid est enim aliud, acceptam ferre iustitiam sine operibus, quam benigne elargiri iustitiam, quam opera non promerentur, & perinde sese habere ad iustificandum nos, ac si opera praestitissemus, quibus deberet iustitia, cum tamen nulla talia fecissemus. Sine operibus ergo iustificari, est iustificari operibus non id promerentibus, neque excludentibus Deo, quae debemus pro peccatis nostris, ut apud eum iustificemur. Atque ideo & ibidem dicit Paulus. Si Abraham ex operibus legis iustificatus est, habet gloriam, sed non apud Deum, quia si quam iustitiam ex operibus legis, uelut debitam sibi, consequi potuit, aut uere consecutus est, illa non est iustitia, quae eum iustum coram Deo faceret. Neque adeo Deus requirit a nobis aliqua opera, ut nos iustificet, quod ea opera sint natura sua talia, ut eis debeatur iustitia. Gratis enim, & omnino liberalissime nos iustificat, etiam positus requisitis omnibus operibus, sed requirit a nobis aliqua opera, ut commendet suam nobis aequalem in omnes benignitatem, neque sit nobis uile, quod praestet, & ut nos faciamus quod possumus, neque inertes simus, & segnes in conquirenda

modis omnibus nostra iustificatione, cum diuinissimum sit, ut Dionysius dicit. 3. cap. ecclesiasticae Hierarchiae cooperatorem Dei fieri, utcumque id fiat. Dicit tamen fortassis aliquis. Ab operibus fidem distinguit apostolus, & iustificari nos dicit sine operibus, & gratiam asserit non esse ex operibus, non autem dicit, nos iustificari sine fide, neque dicit gratiam non esse ex fide, immo ait, iustificari nos per fidem, & ex fide, & gratia saluos nos fieri per fidem. Si autem cum dicit nos iustificari sine operibus, & accipere gratiam non ex operibus, hoc tantum sentit, quod iustificamur, & constituimur in gratia nullis nostris operibus hoc promerentibus, uere ergo, & iustificari sine fide, & gratiam accipere non ex fide potuit dicere, & falso dixisset nos per fidem iustificari, quia neque fides hoc promeretur, ut in sexta quaestione patebit. Cum igitur Paulus non sic loquatur de fide, ac de operibus, uidetur alio in sensu dixisse, hominem iustificari per fidem sine operibus legis. Sed hunc scrupulum, & confirmationem huius argumenti in quaestione proxima accuratius dissoluemus. Interim tamen qui haec obijcit audiat quid diuus Augustinus eidem penes argumentum libro de praedestinatione sanctorum cap. 7. respondeat. Sed forsitan dicunt, inquit, ab operibus fidem distinguit apostolus, gratiam uero non ex operibus esse dicit, non autem dicit quod non sit ex fide. Et respondet. Ita uero est, sed ipsam quoque fidem opus Dei dicit esse Iesus, & hanc ut operemur iubet. Dixerunt enim ad eum Iudaei. Quid faciemus, ut operemur opera Dei? Respondit Iesus, & dixit eis. Hoc est opus Dei, ut credatis in eum quem misit ille. Sic ergo distinguit apostolus ab operibus fidem, quemadmodum in duobus regnis Hebraeorum distinguitur Iudas ab Israel, cum & ipse Iudas sit Israel. Ex fide autem dicit iustificari hominem non ex operibus, quia ipsa prima datur, ex qua impetrentur cetera, quae proprie opera nuncupantur. Hec Augustinus. In quibus satis patet, diuum Augustinum non negare quin & ipsa fides potuerit excludi, sicut & opera, ac fortassis esse exclusam nomine operum, cum & ipsa opus quoddam sit, sed conuenisse ne sub nomine fidei excluderetur quod primum sit Dei opus, quo cetera impetra-

mus. Et ne omnino nihil à nobis requiri ad nostram iustificationem putaremus, conueniens fuit, cum cætera opera infirmarentur, saltem meminisse fidei.

Quod si alicui nō in totum satisfaciāt hęc nostra expositio, quod Paulus dicit, nos iustificari per fidem sine operibus legis, & non dicit sine efficientia, aut merito, operum, legis, & propterea apertiore aliquam, & planiorem expositionem Pauli uerborum desiderat, occurrit et alia uia, si tamen omnino alia existimanda est, qua obscurum istum, & sanè difficilimum Pauli locum edisserere, & interpretari possimus. Ea autem est, ut opera legis dicamus à Paulo uocari opera, quæ lex facit facere, quæq; nos ex libertate nostra, & uiribus naturalibus propter legis prohibitiones, præcepta, & comminationes sine peculiari spiritus sancti auxilio facere possimus. Et ideo ex operibus legis neminem iustificari dixit Paulus, & sine eis per fidem nos iustificari, quia illa tam imperfecta sunt, ut neq; sufficiant, neq; requisita sint ad nostram iustificationē. Sunt enim huiusmodi opera, ut ex Augustino in de spiritu, & littera cap. 8. 14. 29. & 32. colligi potest, opera quibus lex impleretur timore quodam seruili propter pœnam, quam lex committitur, non autem amore iustitiæ. Huiusmodi autem opera manifestum est, neq; requiri, neq; sufficere ad iustificationem. Et de talibus operibus intelligenda sunt uerba diuini Augustini, quæ in fauorem primæ expositionis huius loci citauimus. Estq; ista expositio ad alia multa diuini Augustini subobscura uerba bene notanda. Et quod hic sit genuinus Pauli sensus, possumus probare ex multis. Primo enim, si sic Paulum interpretemur, mirifice omnia conueniunt scopo, & proposito totius epistolæ ad Romanos, immo etiā scopo epistolæ ad Galatas. Hoc enim ex professo, et præcipue agit Paulus in his epistolis, ut iam diximus, ut ostendat, neq; per legem, neq; per uires nostras naturales, sed per unam Christi fidem, & gratiam nos iustificari, atq; ideo neq; in lege, neq; in lumine, uel libertate, aut potestate naturali esse cuiq; gloriandum, sed in una solūmodo Christi gratia, & misericordia. Cui proposito optime congruit, ut Paulus dicat iustificari nos per fidem, & gra-

tiam Christi absq; operibus legis, & uirium nostrarum naturalium, & neminem ex huiusmodi operibus gratiā consequi. Quare, cum quantum fieri possit adnitendum sit, ut respondeant scopo totius epistolæ uerba omnia, erit hic sensus, ut germanus, & genuinus, amplectendus in quo mirum in modum conueniunt hęc uerba proposito totius epistolæ.

Secundo possumus confirmare, hunc esse uerum sensum Pauli, quia non est uerisimile uoluisse Paulum excludere à iustificatione opera legis, quæ quis facit adiutus opera, et gratia spiritus sancti, & sine illis uoluisse asserere, hominem iustificari, cum hoc apertissime dissonet multis alijs Pauli testimonijs, quæ supra allegauimus, neq; stabiliente gratiæ Christi, quod unum satagebat, hoc erat expediens, aut conducibile, sed incommodum ualde, et intempestiuum. Non enim gratia opera gratiæ excludit, sed accersit potius, sed requirit, sed desiderat, & amicissima sibi esse existimat. Cum ergo uero omnia uera consonent, & is sensus maxime ubiq; sit amplectendus per quem ubiq; sibi constare suiq; similimus Paulus ostendit, erit hic, ut cōgruentissimus menti Paulinæ sensus recipiendus.

Tertio Paulus distinguit ubiq; legem ab spiritu, & gratia. Ergo opera legis uocat opera, quæ quis facit per legem, non adiutus gratia spiritus. Antecedens huius argumenti probatur. Ideo enim dicit. Si enim qui ex lege hæredes sunt exinanita est fides, abolita est promissio. Lex enim iram operatur, & iterum, Lex subintrauit, ut abundaret delictum. Et alibi. Peccatum in uobis non dominabitur. Nō enim sub lege estis, sed sub gratia. Et rursus. Cum uenisset mandatum, peccatum reuixit. Et inuentum est mihi mādatum, quod erat ad uitam, hoc esse ad mortem. Nam peccatum occasione accepta p̄ mandatum seduxit me, & per illud occidit. Et paulo inferius, Sed peccatum, ut appareat peccatum per bonum operatum est mihi mortem, Ideo inquam hęc omnia dicit Paulus, quia loquitur de lege: ut distinguitur ab spiritu, & lex, nisi adlit spiritus uiuificans, cuius gratia, et adminiculo ipsa impleatur, non uitam confert, sed mortem, neq; iram extinguit, sed prouocat, neq; Deum nobis conciliat, sed alienat, & in nos irritat. Sciri

RO. 4.

5

6

7

enim facit peccatum, non cauere, & augeri potius quā minui. Auget enim concupiscentiam, & iniquitatem. Nitimur nāq; in uetitum, ait ille, cupimusq; negatum. Et occasione prohibitionis, inolite male concupiscentiæ morbus augetur. Vnde & Paulus ait peccatum occasione accepta per mandati operatum est in me omnem concupiscentiam. Neq; solum peccati fomes succrescit, & molestior fit ex prohibitione, sed nisi ad sit gratia Christi liberans ad augmentum ipsius etiam præuaricatio legis accedit. Atq; ideo Paulus legem iram operari, hoc est irritare, & prouocare hac una ratione contentus fuit probare. Per legem enim cognitio peccati. Vbi autem non est lex, neq; præuaricatio, cognitio dixit non consummatio. Et qui sub lege sunt, sub ira sunt, quia reos illa facit iubendo, et non adiuuando. Et hac de causa alibi ministerium legis, etiā quatenus decalogum in se claudit, ministerium mortis, & damnationis appellat. Et aliās legem ipsam legem mortis dicit, quia reos faciebat potius cognitione peccati, quā liberabat à peccato. Et hoc titulo de ea ad literam ait. Litera occidit, & se aliosq; apostolos ministros noui testamenti affirmat, non litera, sed spiritu, quod non tantum docerent legem, & præscriberent quid faciendum esset, quid ue cauendum, sed & gratiam spiritus sancti ministrarēt, qua legi ipsi obediretur. Hac etiam ratione ambulare in uetustate literæ, idem existimat, ac seruiliter, & utranq; timore poenæ seruare legem, ambulare uero in nouitate spiritus, seruare ipsam amore iustitiæ per gratiam Christi. Atq; ideo, ut dicit Augustinus ubi supra cap. 4. cum monuisset, ut in nouitate spiritus ambularem, & non in uetustate literæ, quasi explicans uetustatem literæ subiecit. Quid ergo dicemus? Lex peccatum est? Absit. Sed peccatum non cognoui nisi per legem, & quæ sequuntur, & quasi explicans nouitatem spiritus subdidit. Infelix ego homo, quis me liberauit de corpore mortis huius? gratia Dei per Iesum Christum dñm nostrum. Ab illa. n. omnis nouitas spiritus, ab illa renouatur, ut aquilæ iuuentus nostra, ab illa quasi noua sumus creatura, ut ambulemus nouo spiritu in lege domini, & uiam mandatorum ipsius percurramus. Cum igitur legem ab spiritu,

ritu, & gratia sic distinxerit ubiq; Paulus, quid superest, nisi ut opera legis ab eo dicta esse credamus, ea opera, quæ fieret propter ipsam legis prohibitionem, & comminationem absque gratia spiritus sancti. Et confirmari omnia ista possunt ex illis, quæ ad Galatas idem apostolus scribit. Cur enim in lege neminem dixisset iustificari, cum tam multi fuerint patres sancti, & iusti in ueteri lege ideo iustificati apud Deum, quia legem seruabant, credendo, quæ lex iubebat credere, faciendo quæ lex præcipiebat facere, cauendo, quæ lex mandabat cauere, nisi quia legem distinguit Paulus ab spiritu. Et hoc ipso, quod neminē dicebat in lege iustificari, uolebat aperte ostendere non fuisse alicui satis ad iustitiam adiutorium legis, nisi adiutus etiam fuisset gratia Christi. Vnde & ad eosdem dicit. Si ex lege hereditas, iam non ex promissione. Et iterū. Si data esset lex, quæ posset uiuificare, uere ex lege esset iustitia. Et rursum. Si ex lege est iustitia, ergo gratis Christus mortuus est. Et alibi. Euacuati estis à Christo qui in lege iustificamini, à gratia excidistis.

Quæ certe omnia aperte contradicerent, & repugnarent illis uerbis Christi. Si uis ad uitam ingredi, serua mandata, nisi de lege, ut distinguitur contra gratiam spiritus, ea omnia interpretemur. Cum enim omnes, qui legem adamussim seruāt, filij sint promissionis, & iustificentur à Deo, neq; quispiā apud Deum iustus sit, qui legem præuaricetur, cur non diceremus, in lege homines iustificari, & ex lege esse iustitiam, & hereditatem, & legem posse uiuificare, si lex includat sub se gratiam Christi, per quam solā ipsa potest impleri? Certe uerissimum est, neq; in dubium potest reuocari, quod & alibi idem apostolus dicit, factores iustificari, & iustos esse apud Deum. Sed hoc ipsum gratia est Christi, ut exacte seruet quis legem. Opera ergo legis, quæ ad iustitiam, neq; necessaria sunt, neq; multum conducibilia, sunt illa, quæ quis sine gratia Christi facit, quibus licet quis in faciem, & superficialiter uideatur legem implere, tamen coram Deo, qui inspector est cordis, uere eam non in totum implet. Nisi enim adiuuetur quis gratia, mallet si fieri posset, licere quod non licet. Qui sic autem

Gala. 3.

ibidem.

ibidem.

Gal. 2.

Gal. 4.

Matt. 19.

Ro. 2.

implet, non omnino implet. Non enim implet interiori uoluntate. Vbi uero quis acceperit spiritum sanctum, implere potest uere, & perfecte totam legem. Quia per eum diffunditur caritas in cordibus nostris, quæ plenitudo legis est, quia cum nō libeat ei, nisi quod licet, prorsus totam legem implet. Et propterea diuus Augustinus saepe, & nominatim cap. 24. & 26. præcitati libri, & in cap. 2. epistolæ. 120. quæ tota est de gratia noui testamenti, ad nouum testamentum dicit pertinere omnes sanctos ueteris testamenti. Quod enim implerent legem, & reconciliarentur Deo, & placerent ei, ipsiusq; amici dicerentur, non habuerunt nisi à fide et gratia noui testamenti, hoc est à fide qua explicite, uel implicite credebant, quæ futura erant in nouo testamento à gratia, quæ eis dabatur propterea, quæ Christus, & passurus, & facturus erat in nouo testamento. Et cap. 19. 20. & 21. libri de spiritu, & litera docet, & luculenter probat idem Augustinus ipsam præsentiam spiritus sancti, qua diffunditur caritas in cordibus nostris, quæ plenitudo legis est, & præcepti finis, nouum testamentum & leges scriptas in cordibus appellari ab Hieremia, cum dicit.

Hiere. 31. Ecce dies ueniunt dicit dominus, & consummabo super domum Israel, & super domum Iuda testamentum nouum. Et infra. Dabo leges meas in cor eorum, & in mente eorum scribam eas. Et disertissime confirmat libro. 3. contra secundam epistolam Pelagianorum cap. 4. Omnes sanctos ueteris testamenti fuisse non quidem nomine, sed re ipsa ante Christianos, quia uetus testamentum in seruitutem generat, ut ait apostolus, & iusti non sunt ancillæ filij, sed liberae. Pertinent enim ad ciuitatem coelestem Hierusalem, quæ libera est neq; quæ pertinent ad ueterem hominem curant, sed quæ ad nouum, neq; timore poenæ aut amore bonorum temporalium, qui seruilis affectus est, sed amore iustitiæ & coelestium spe bonorum legem seruant, quod uere libertatis signum est. Et filij sunt promissionis factæ ad Abraham quæ testamentum appellatur à Paulo, & utiq; non uetus sed nouum, quia illud distinguit contra legem, quæ uetus testamentum dicitur, quod prius fuerit iustitia ipsius reuelata, quam iustitia fidei, quæ la-

tebat in tenebris propheticiis, & manifestata est aduentu Christi. Itaq; ex his omnibus patet non esse opera legis, sed opera noui testamenti, & opera gratiæ, & ut ipsissimis Pauli uerbis loquamur, fructus spiritus, illa quibus adiuti gratia Christi, legem implemus, atque à Deo iustificamur.

Quarto & hanc expositionem probare possumus esse ample attendam hoc modo. Vt paulo ante ostendimus, non solum dicit Paulus iustificari hominem per fidem sine operibus legis, sed dicit eum iustificari à Deo sine operibus. Sed cum dicit hominem à Deo iustificari sine operibus non excluduntur opera, quæ quis facit per gratiam spiritus sancti, & ab eo adiutus, sed opera tantum, quæ quis faceret ex sui arbitrij libertate sine gratia diuina. Ergo & hæc sola excluduntur illis uerbis sine operibus legis. Minor huius discursus probatur, nempe illis uerbis, sine operibus, sola opera excludi, quæ quis facit sine gratia. Primo enim, cum Paulus dicit. Si autem gratia, iam non ex operibus. Alioquin gratia iam nō est gratia, certe non excludit opera ex gratia. Si enim aliquid alicui datur, propter aliqua data ei ex gratia, utiq; & ipsum etiam quod sic datur, potest dici gratia. Alioqui neq; gratia ipsa gratum faciens, aut saltem nequit aeterna posse dici gratia. Et secundo cum Paulus dicit beatum hominem, cui Deus acceptam fert iustitiam, uel cui accepto sibi, & grato elargitur iustitiam sine operibus, solum excludit opera, de quibus statim dixerat. Ei qui operatur merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum. Sed hæc opera non sunt opera, quæ quis facit ex auxilio, & adminiculo gratiæ diuinæ, nam his nō imputatur merces secundum debitum, nullus enim iustificatur ex debito, sed sunt opera, quæ quis faceret ex uiribus naturalibus. Vt enim propter ea, quæ quis facit adiuutus à rege, & ex gratia regis in suam propriam gloriam, et commodum, mercedem nullam ei rex deberet, sed siquam debere posset, esset propter ea, quæ ex suis ipse uiribus in gloriam & commodum ipsius regis faceret, ita et apud Deum, nullam quis mercedem potest facere sibi simpliciter, & absolute debitam, propter ea, quæ ex mera ipsius Dei gratia facit. Sed si alicuius quis mer-

Ro. 4.

cedis posset facere Deum sibi debitorem, hoc deberet profecto facere per opera, quæ ex suis uiribus naturalibus faceret in commodum & gloriam Dei. Et quia nulla talia possunt à quoquam fieri, quia Deus bonorum nostrorum nō indiget, & si indigeret, non indigeret tam imperfectis operibus, quàm illa sunt, quæ possemus ex uiribus naturalibus, ideo statim subdidit Paulus, Si Abraham ex operibus iustificatus est, habet gloriam, sed non apud Deum. Non enim possunt opera uirium naturalium præstare nobis gloriam apud Deum. Cū igitur in his uerbis, *Ei qui operatur, &c.* & in his, *Si Abraham ex operibus iustificatus est, &c.* manifeste loquatur de operibus ex solis uiribus naturalibus, colligitur, & cum dicit beatum hominem cui Deus confert iustitiam sine operibus, solū exclusisse opera quæ solius sunt hominis, & non opera quæ præcipue sunt Dei. Qualia sunt opera, quæ quis facit ex gratia diuina, quæ magis sunt Dei quàm hominis. Et tertio eadē minor potest ualidissime confirmari ex illis uerbis eiusdem apostoli, Israel sectando legem iustitiæ ad legem iustitiæ non peruenit. Quare? Quia non ex fide, sed quasi ex operibus. Nam his in uerbis nomine operū solum intelligit opera, quæ quis facit proprijs uiribus, quæq; proprijs uiribus imputat. Ideo enim, ut bene pōderat diuus Augustinus cap. 29. de spiritu & littera. Israelitas dicit nō apprehendisse iustitiam, quia eam non querebāt ex fide, sed quasi ex operibus, hoc est, quia eam querebant, tanquam per semetipsos operantes, non in se credentes operari Deum, & proprijs uiribus, & meritis existimantes eam se posse consequi, sine adiutorio gratiæ Dei. Cum ergo hominem dicit iustificari à Deo sine operibus, solū excludit opera ipsius hominis, & non excludit opera Dei. Sicut enim non excluditur opus ipsum iustificationis, quod est solius Dei, iuxta illud, *Gratiam & gloriā dabit dominus*, ita non excluduntur opera alia præuia ad iustificationem, quæ etiam sunt peculiarissime opera ipsius Dei, & gratiæ siue dona, et beneficia ipsius non exigua in nos. Nihil enim necesse erat ista excludere ad elidendam superbiam hominum, & confirmandum gratiam Dei, quod est Pauli in omnibus

huiusmodi uerbis propositum. Possumus igitur, ut quod uolumus dicere, apertius sit, hoc pacto totum propositum nostrum firmare. Ea opera excluderat Paulus à iustificatione, cum dixit homines iustificari à Deo sine operibus, quorum fiduciam asserit impedimento fuisse Israelitis, ut à Deo iustificarentur. Sed opera, quorum fiducia fuit impedimento Israelitis ad apprehendendum iustitiam Dei, non erant certe opera, quæ quis facit ex adiutorio diuino, sed opera, quæ faceret ex uiribus naturalibus. Fidere enim in his operibus, quæ quis facit ex adiutorio diuino, est fidere adiutorio diuino, & quærere iustitiam ex his operibus, est quærere ex gratia Dei, neq; impedimentum hoc potest esse gratiæ Dei. Ergo opera quæ excluduntur à iustificatione illis uerbis, sine operibus, sunt tantum opera nostri liberi arbitrij sine gratia. Et confirmari hoc potest. Idem uoluit Paulus dicere, cum dixit Israelitas nō apprehendisse iustitiam, quia eam non querebant ex fide, sed quasi ex operibus, ac cum statim subiunxit de eis, uelut explicans, & apertissimum faciens, quod dixerat. Ignorantes enim iustitiam Dei, & suam quærentes statuere, iustitiæ Dei non sunt subiecti, sed in his uerbis solum exponit fuisse eis impedimento, ut iustitiam Dei adipiscerentur, eiq; essent subiecti, quod suam uellent statuere iustitiam, hoc est quod suis meritis & uiribus adscriberent, & deputarent Euangelij gratiam. Nam non est aliud statuere, & firmare uelle suam iustitiam. Ergo etiam quærere ex operibus non est aliud quàm quærere eam, tanquam ex uiribus naturalibus, & tanquam debitam sibi propter sua merita. Et aliàs non notata hic fuisset ab apostolo aliqua superbia Iudæorum, quæ illorū impediuisset iustitiam. Nulla enim superbia est, ex operibus ex dono Dei habitis quærere iustitiam Dei, immo hæc est prudentia, et pietas uere Christiana, ut postea latius in q. 4. differemus.

Possumus etiam tandem hæc omnia aliquanto apertiora fieri ex illis uerbis eiusdem apostoli, *Omnia detrimentum feci, & arbitror ut stercora, ut Christum lucrifaciam, et inueniar in illo non habens meam iustitiam, quæ ex lege est, sed eam, quæ ex fide est Christi Iesu, quæ ex Deo est.* Cur enim diceret non

philip. 3.

habens meam iustitiam, quæ ex lege est, cum sua utiq; nō esset lex ipsa, sed Dei, nisi quia sua uoluntate legem se posse putabant implere sine adiutorio gratiæ, quæ est p fidem Iesu Christi. Et ideo statim adiunxit. Sed eam, quæ ex fide est Christi, quæ est ex Deo. idest, ex ipsius gratia & adiutorio. Et quam hæc argumenta satis idonea esse existimem, ut credere mihi quisq; debeat hunc esse ipsissimū Pauli sensum ex ipsis penetralibus, ut sic dixerim, Pauli uisceribus tandem erutum, tamen sicut uilis est nostra autoritas (neq; enim mihi arrogo, quæ his argumentis firmissimis, & apertissimis imputo) sciat hanc expolitionem posse colligi ex cap. 14. et. 21. de fide, et operibus, & ex cap. 10. & 11. & 12. & 16. de gratia & libero arbitrio ad Valentinum, & ex toto penè libro diui Augustini de spiritu & litera et peculiarissime ex cap. 29. Vbi firmissima existimans illa duo testimonia, quæ statim induximus, Israel sectando legem iustitiæ ad legem iustitiæ non peruenit, quia nō ex fide, sed quasi ex opibus, & ignorantes iustitiā Dei. &c. ad probandum Paulum nomine operū legis intelligere opera, quæ quis facit sine adiutorio Dei, uel quæ sibi quis impurat & non auxilio Dei, subdit. Et adhuc dubitamus, quæ sint opera legis, quibus homo non iustificatur, si ea tanquam sua crediderit ex adiutorio & dono Dei, quod est ex fide Iesu Christi et circumcisionem, ceteraq; talia suspicamur, quia etiā de his sacramentis, alijs in locis talia quædam leguntur. Sed hic utiq; non circumcisionem tanquam suam iustitiam uolebant Iudæi constituere, quia ipsam Deus præcipiendo constituit. Neq; de illis operibus hoc intelligi potest, de quibus eis dñs dicit. Reijcitis mandatum Dei, ut traditiones uestras statuatis. Quia psequens, inquit, legem iustitiæ ad legē iustitiæ nō puenit. Non dixit psequens traditiones suas. i. consecrās. Hæc ergo sola distantia est, quia ipsum. Non concupisces &c. mandata Dei sancta & bona sibi tribuebant. Quæ ut possit homo facere, Deus operatur in homine per fidem Iesu Christi. Et cap. 25. Hæc apparet distantia ueteris, & noui testamenti, quod lex ibi in tabulis, hic in cordibus scribitur, ut quod ibi forinsecus terret, hic delectet intrinsecus, ibiq; fiat prauarica-

tor per occidentem literam, hic dilector per uiuificantem spiritum. Et cap. 13. cum apertissimum fecisset legem fidei aliquorum sacramentorum opera præcipere, & aliqua opera prohibere, neq; minus dicere, Non concupisces, quam legem ueterem, & ideo neq; propter opera, neq; propter sacramenta recte dici posse legem factorum esse in Iudaismo, & legem fidei in christianismo, neq; legem factorum appellari legem ueterem solum propter opera ueterū sacramentorū, subdit, Quid igitur interest, breuiter dicam. Quod operum lex minando imperat, hoc fidei lex credendo impetrat. Illa dicit. Non concupisces, ista dicit. cum scirem quia nemo esse potest continēs, nisi Deus det, & hoc ipsum erat sapientiæ, scire cuius esset hoc donum, adij dominum & deprecatus sum. Et paulo inferius, lege operū dicit Deus, fac quod iubeo, lege fidei dicitur Deo, da quod iubes. Ideo enim iubet lex, ut admoneat quid faciat fides, idest, ut cui iubetur, si nondum potest, sciat quid petat. Si autem continuo potest, & obedienter facit, debet etiam scire quo donante possit. Et ad finem capituli. Non ergo iustificatur homo præceptis bonæ uitæ, nisi per fidem Iesu Christi. Hoc est, non lege operum, sed lege fidei, non litera, sed spiritu, non factorum meritis, sed gratuita gratia. Hæc Augustinus. Ex quibus patet opera legis ab Augustino intelligi opera, quæ fiunt sine auxilio gratiæ diuinæ, uel quæ quis sibi impurat, & non gratiæ diuinæ. Tanta est enim hæc superbia, ut uel sola satis sit ad impediendum, etiam in optimis altis meritis, assecutionem gratiæ diuinæ. Vnde & idem Augustinus super illa uerba psalmi. 30. In iustitia tua libera me, ita ait. Nam si attendas ad iustitiam meam, damnas me. In tua ergo iustitia erue me. Est enim iustitia Dei, quæ & nostra fit, cum donatur nobis. Ideo autem Dei iustitia dicitur, ne homo se putet à se ipso habere iustitiam. Et statim Iudæi quia se putabant implere posse iustitiam, offenderunt in lapidem offensionis, & petram scandali, et non cognouerunt gratiam Christi. Acceperunt enim legem, qua fierent rei, non qua liberarentur à reatu. Et paulo inferius. Ideo non secundum scientiam zelum Dei habent, quia ignorantes iustitiam Dei, uolunt suam sta-

tuere quae se ex seipſis iuſtificant. Ideo gratiā Dei nō cognoue-
runt, quia gratis ſaluari noluerunt. Et idem expreſſiſſime ha-
betur cap. 7. libri. 3. contra duas epiſtolas Pelagianorum. Et
in pſalmum. 31. cum ex profeſſo de expoſitione horum uerbo-
rum ageret, & Paulum ipſi Paulo exponeret, probaret quōd
repugnare iſtis uerbis. Arbitramur iuſtificari hominem per
fidem ſine operibus, quā alio loco dicit. Si habuero omnem
fidem, ita ut montes transferam, caritatem autem non habue-
ro, nihil mihi prodeſt, quia ſi fides caritatem habet, habebit
opera, quia caritas non eſt ocioſa, & ipſa quoddam Dei opus
eſt, ita tandem ſubdit. Reſponder ipſe apoſtolus. Propterea tibi
dixi o homo, ne quaſi de operibus tuis praſumere uide-
ris, et merito operum tuorum accepſſe fidei gratiam. Et lib. 3.
Hypognoſticon paulo ante finem. Ecce auდიſti. Iuſtificati gra-
tis per gratiam ipſius. Non ei preponere opera propria neq;
ex eiſdem gloriari, quia, ut iam ſuperius dictum eſt, Ex operi-
bus non iuſtificabitur omnis caro coram illo. Et uidetur hanc
expoſitionem innuiſſe Ambroſius in epiſtola. 71. quae eſt ad
Irenaeum. Ideo enim ait apoſtolum dicere. Ex operibus legis
neminem iuſtificari, quia per legem peccatum cognoscitur,
ſed culpa non relaxatur. Et ita exponit illud, Lex iram opera-
tur, quia cum lex non preſtaret gratiam ad ſui obſeruantiam,
uidebatur lex nocuiſſe, quae omnes fecerat peccatores. Et ſub-
dit. Et ideo nemo gloriatur, quia nemo factis ſuis iuſtificatur,
ſed qui iuſtus eſt, donatum habet, quia poſt lauacrum iuſtifi-
catus eſt. Fides ergo eſt, quae liberat per ſanguinem Chriſti. Et
his uidetur concinere in libro de fuga ſeculi in hae uerba. Lex
os omnium potuit obſeruare, non potuit mentem couertere.
Et iterum. Lex factum damnat, non aufert malitiam. Et Hi-
larius etiam canone. 9. in Matthaeum uidetur ad hanc expo-
ſitionem alluſiſſe his uerbis. Nemo iuſtus ex lege eſt. Oſtendit
Chriſtus inanem eſſe iuſtitiae ſactantiam, quia ſacrificijs inſir-
mis ad ſalutem, una erat gratia uniuerſis in lege poſitis neceſ-
ſaria. Nam ſi iuſtitia fuiſſet ex lege, uenia per gratiam neceſſa-
ria non fuiſſet. Sed quidquid de hoc ſit, ex his omnibus poteſt
colligi quadrantiſ & conuenientiſ reſponſio ad dubium
illud

illud paulo ante tactum, cur non etiam excluſa eſt fides à iuſti-
ficatione, ſicut & opera, cum ſicut opera non eam promeren-
tur, ita neq; fides. Dicit enim poteſt ideo non eſſe excluſam fi-
dem, quia illa donum Dei eſt, et opus Dei magis quam homi-
nis, non autem conueniebat excluſdere à iuſtificatione opera
Dei. Et per hae poteſt quilibet reſpondere facile ad tertium,
quartum, quintum, & ſextum argumentum.

Ad ſeptimum. Scio quidē magnos & illuſtriſſimos ex Græ-
cis autores illa uerba. Ipſe autem ſaluus erit, non interpretari
de ſalute æterna, quae ſola beatitudo eſt, ſed de ſubſtantia & p-
manentia, ut ſic dixerim æterna, quam illi habebunt, qui pro-
pter pauca eorum opera, quae in conſpectu iuſti iudicis arde-
bunt, & igni cremabuntur, & reſeruabuntur ad perpetuas poe-
nas. Et conſequenter ignem, de quo hic loquitur Paulus, non
ignem purgatorij, ſed ignem dicunt eſſe inferni, de quo dicit
Chriſtus. Diſcedite à me maledicti in ignē æternum. Neq; me
fugit magnam fuiſſe hoc de loco cōcertationem inter Latinos
doctores & Græcos in concilio Florētino ſub Eugenio. 4. Et
uerbum græcum *σώζομαι*, quod interpret noster reddidit,
ſaluus erit, quidam uertit, ſeruabit, ut ſit locus fortalliſ expo-
ſitioni horum Græcorum autorum. Neq; enim uerbum græ-
cum *σώζω*, ait, ſed ne noſtrum quidem latinum ſeruo, tantum
ſalutem dare ſignificat, ſed etiam efficere, ne aliquid corrup-
patur. Et ſecutus Chryſoſtomum ideo adiectum dicit, Quali
per ignem, quia in hoc permanebit, & ſeruabitur ille, cu-
ius opus arſerit, ut igne perpetuo ipſe comburatur. Quae fue-
runt argumenta, quibus iſti autores fuerint commoti, ut iſta
non de ſalute uera, ſed de ſubſiſtentia perpetua interpretaren-
tur, me quidem latet, neq; aliud aliquod pro eorum ſententia
occurrit, niſi quod iſta uerba uidentur illis opponi, quae prae-
ceſſerant ſtatim, Nempe mercedem accipiet. Ex quo uidentur
de illis ſolis iſta alia intelligenda eſſe, qui non mercedem acci-
pient, ſed in poenas perpetuas ſeruabuntur. Sed neq; hoc argu-
mento, neq; alio quouis adduci potero, ut non credam cū La-
tinis doctoribus, & peculiariter cū diuo Auguſtino libro de
fide, & operibus, cap. 18. & cum cōmuni ſchola theologorum

Chryſo:
& Baſi:

scholasticorum, de uera atq; adeo æterna salute esse interpretandum hunc locum. Primo. n. saluum fieri, aut seruari, sic solet passim in scripturis accipi, & nūquam, quod meminerim, in malam partem. Secundo si sic acciperetur seruari, ut aiunt, non opponeretur ei, quod est detrimentum pati, quod tamen postulat coniunctio aduersatiua, tamen, & similiter & græcum sibi respondens. Non enim detrimentum pati hoc significat, quod corrumpi & adnihilari. Patiuntur. n. detrimentum quicunq; incommodo aliquo, aut dolore afficiuntur. Tertio absurde profecto & ineptissime uidentur illa uerba adiungi, Sic tamen quasi per ignem, si sensus illorum uerborum, Ipse autem saluus erit, uel ipse autem seruabitur, sit, q; ipse conseruabitur, & perpetuo subsistet. Non enim ignis aliquid faciet, ut perpetuo subsistant damnati, quin ipse potius eorum ualidissime aduersabitur consistentiæ. Et quarto contorta nimium uidetur illa expositio, Sic tamen quasi per ignem, hoc est, sic tamen, ut igni cremetur. Et si iste fuisset sensus, dicendum erat potius, Sic tamen, ut in igne, non autem, Sic tamen quasi, uel sicut per ignem. Nam his uerbis transitus potius per ignem, quam mansio in igne significatur. Neq; enim particula per patitur, ut subaudiatur, maneat.

Relicta igitur ista expositione, quam & ipsis hæreticis nō dubium est uisam esse absurdam quippe qui & hoc testimonio olim sunt uisi, ut probarent saluos fore oēs fideles quidquid fidei superextruxerint, ut uerum & genuinū sensum huius Paulini loci habeamus, & manifestum sit non pro hæreticis, sed pro fide stare, & ex hoc loco merito uiros doctissimos collegisse distinctionem mortalium à uenialibus, & ignē purgatorij, & temporalem esse pœnam uenialium, tria nobis occurrunt, ex quibus conuinci potest Paulum hic non asserere, eum fore saluum, qui permanens quidem in fide, tamen admissis letalibus peccatis, sine pœnitentiā moritur. Primo. n. de illis loquitur, qui habent in se fundamentum primum spiritalis ædificij, quod est solus Christus Iesus. Ille autem non habitat, nisi in hominibus sanctis, iustis, & corde et opere mundis.

RO. 8.

Si Christus enim in nobis est, ait Paulus, corpus quidem mor-

tuum est, propter peccatum, spiritus uero uiuit propter iustificationem. Et cum per fornicationem dicit membra Christi fieri membra meretricis, utiq; ostendit non habitare Christum in fornicarijs. Et Ioannes aperte dicit. Si dixerimus qm̄ societatem habemus cum illo, & in tenebris, hoc est, peccatis, ambulamus, mentimur & ueritatem non facimus. Et iterū Qui dicit se in Christo manere, (dicit autem hoc, quicunq; dicit in se Christū manere, manet. n. in omnibus, qui in eo manent), debet sicut ille ambulauit, & ipse ambulare. Et rursus. Omnis qui in eo manet, nō peccat. Et paulo inferius. Scitis quod omnis homicida non habet uitā æternam in se manentē. Et Salomon de sapientiā, quæ Christus est, dicit. In maleuolam animā non introibit sapientiā, neq; habitabit in corpore subdito peccatis. Et optime ipse Paulus inquit. Quæ participatio iustitiæ cū iniquitate? Quæ societas luci ad tenebras? Si ergo Paulus de solis iustis hic loquitur, qui in se habent fundamentū fabricæ spiritalis, quod solus Christus est, non igitur hic promittit peccatoribus absq; uera pœnitentiā salutem. Secundo & idē potest manifeste colligi, quia Paulus aperte hic loquitur de superædificantibus supra fundamentum spiritalis ædificij aurū, argentum, lapides pretiosos, ligna, fœnum, stipulam. Peccata uero mortalia, neq; aurum sunt, neq; argentum, neq; lapides pretiosi, ut manifestum est, neq; lignis, fœno, aut stipulæ comparantur in scriptura, sed plumbo, ferro, & grauib; saxis, uel lapidibus. Neq; enim sicut uenialia peccata, leuia sunt, sed suo pondere premunt, obruuntq; & ad infernum usq; uel ab ipsis eccelorum uerticibus trahunt, neq; ab eis sic facile expurgari quis potest per ignem tribulationis, sicut à uenialibus. Et uere stultissimum uidetur & ineptissimum ea leuib; adeo rebus, ut fœno, & stipulæ comparari, quæ Deo ipsi & sanctis eius grauissima & abominanda sunt.

Tertio & hoc ipsum possumus probare, quia statim post illa uerba. Ipse autem saluus erit, sic tñ quasi per ignem, addit Paulus. Nescitis quia templū Dei estis, & spiritus Dei habitat in uobis? Non ergo loquebatur nisi de iustis, qui soli temple Dei sunt, & spiritum sanctum habent in se manentem.

M ij

Vnde, & uelut elidens istum errorem, & comonefaciens oēs, ne male securi sint, & pestilēti aliquo errore seducti ad uitam æternam putent sibi esse satis, quod credant, aut q̄ iam tēpla Dei sunt, adiecit statim. Siquis autem templum Dei uiolauerit, disperdet illum Deus. Disperdet, inquit, nō saluabit quasi per ignem. Non ergo superædificat supra fundamentū, quod Christus est, qui cum teneat per fidem Christum, tamen adiungit fidei peccata mortalia, et cum fidelis sit, peccare mortaliter non erubescit. Non. n. uere habet in se Christum manentem, licet tenere uideatur Christum, cum de eo credit, quæ credenda sunt. Sed is superædificare supra Christum dici potest, qui habet Christum in se per gratiam sancti spiritus comorantem propter fidem, quæ per dilectionem operatur. Et tunc quidē supra hoc fundamentum aurum, argentum, & lapides pretiosos ædificat, quando studio Deo placendū uacat operibus uirtutum, quæ sola sunt bona solida, clara, & pretiosa, & omnibus huius mundi bonis præcellentiora, & præstantiora. Et aurum quidem superædificat qui studijs contemplationis, et amoris Dei totus intendit, argentum, qui salutis & comodis proximorum incumbit, lapides pretiosos, qui id curat, & solícite studet, ut animam suam uarijs uirtutū exercitijs, & habitibus decoret, ornet, illustret. Quot. n. quisq; bonos habitus sibi comparat, quot opera uiua & meritoria beatitudinis facit, tot uelut lapides pretiosos ædificio suo spiritali adiungit. Tantoq; se altius tollit, & erectior surgit fabrica nostra spiritalis, quanto pluribus bonis abundamus. Incremēta etenim uirtutum, incremēta sunt ædificij spiritalis. Qui uero licet in se teneat Christum per fidem per dilectionem operantem, et nullo se modo ab huius fundamenti stabilitate subtraheret, ut alicuius Dei præcepti præuaricationi consentiret, tamen infirmitate quadam circa bona huius mundi, diuitias, gloriam, honorem, & similia carnali quodam tenentur affectu, uel regulas iustitiæ, temperantiæ, modestiæ, eutrapeliæ, fortitudinis, & aliarum uirtutum aliquantulum excedit, is profecto ligna, fœnum, & stipulam supra fundamentum hoc ædificat. Neq; tamen ideo non saluabitur, qui sic ædificat. Ait enim, ut dicit Augustinus

cap. 16. de fide, & operibus, per ignem quendam doloris perueniet ad salutem, quia affectu dilecta carnali, nō sine dolore amittitur, aut, quod uerius uidetur, igne tribulationis et purgatorij, uel in hac uita, uel siquidem non in hac uita, certe in futura, huiusmodi opera ardebunt, & dolore qui poena erit tantum peccatorum purgatus, qui ea fecit, salutem consequetur. Et ipse tandem Augustinus in eodem cap. huic subscribit sententiæ his uerbis, siue ergo in hac uita tantum homines ista patiuntur, siue etiam post hanc uitam talia quedam iudicia subsequuntur, non abhorret, quantum arbitror, a ratione iste intellectus huius sententiæ. Hæc Augustinus, licetq; similia his legere in eodem Enchiridio cap. 68. & 69. & in expositione psalmi primi, & sexti.

Instabit tamen fortasse aliquis, qui subtilius & curiosius uerba Pauli perpenderit, hoc pacto. Non idem est apud Paulum, ille cuius opus manserit, & ille cuius opus arserit. De eo enim, cuius opus manserit, dicit mercedem accipiet. De eo uero cuius opus arserit, subnectit detrimentum patietur, ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem. Ista autem non stant simul. Non enim quis mercedem accipiet, cum detrimentum patietur per ignem. Cum igitur iidem sint prorsus, qui aurum & argentum, & lapides pretiosos, & ligna, fœnum, et stipulam ædificant, si horum trium posteriorum nominibus intelliguntur peccata uenialia, et illorum priorum opera uirtutum, non est enim homo iustus, qui non peccet, & in uiris sanctissimis inuenire licet multa, ratione quorum merito semper possint dicere, dimitte nobis debita nostra, sequitur nomine lignorum, fœni, & stipulæ non intelligi peccata uenialia, sed mortalia potius, quæ non reperiuntur in illis, quorum opera manent, & mercedem accipiunt. Et consequenter sequitur etiam eos qui admiserint mortalia peccata, si modo fundamentum tenuerint, quod est Christus, per ignem esse liberandos, quod fuit propositum totius argumenti.

Ad hanc replicam respondeo hunc in modum. Verum est non de eodem dici à Paulo, Si cuius opus manserit, quod superædificauit, mercedem accipiet, & si cuius opus arserit,

detrimentum patietur. Quamquam enim in uno & eodem licet inuenire opera mansura, & opera arsurā, lapides uidelicet pretiosos & stipulas, opera uirtutū & uenialia, ac per hoc idem qui detrimentum passurus est, & mercedem quoque recipiet, licet non eodem in tempore, tamen de diuersis uidetur profecto loqui Paulus, cum non dicat, Si quod opus manserit, uel si quod opus arserit &c. sed potius, Si cuius opus manserit, & si cuius opus arserit. Sed cum his stat nomine lignorum, fœni, & stipulæ intelligi sola uenialia, & nomine auri, & argenti, & lapidum pretiosorum sola opera bona. Nam sub illis uerbis, si cuius opus manserit, quod superædificauit, mercedem accipiet, non intelliguntur omnes qui superædificant aurum, argentum, & lapides pretiosos, sed illi tantum, qui sic superædificant ista, ut in die domini, cū unus cuiusque opus manifestum erit, nullum habituri sint lignum, fœnum, uel stipulam à quibus necesse sit eos expiari, uel quod non admiserunt aliqua talia, uel, quod uerius erit, cum in multis offendamus omnes, quia iam illa alijs bonis operibus, uel passionibus expiata erunt. Itaque illa uerba, si cuius opus manserit, uniuersaliter debent accipi, perinde ac si dictum esset. Si cuius omnia opera manserint, uel si in aliquo nullum opus igne dignum, aut poena fuerit. Et nisi in hoc sensu ista uerba cepisset Paulus, non statim subiunxisset de eo, cuius opus manserit, mercedem accipiet. Non enim satis est, ut quis mercedem accipiat, quod illius aliquod opus maneat, hoc est in iudicio diuino probetur, quanuis satis sit, ut detrimentum aliquod quis patiat, si illius aliquod opus arserit, id est si in iudicio diuino dignum censeatur, quod ardeat, & igne cremetur. Et hoc etiam ipsi hæretici habent concedere, qui dicerent igne fore tandem liberandos, qui in mortalibus peccatis, sed cum fide Christi, de hac uita decesserint. Et aliàs nullo modo possumus defendere, neque in fide, neque in heresi, de diuersis ista esse dicta, Si cuius opus manserit, &c. Si cuius opus arserit, &c. sed unum & eidem utrunque conueniet. Vnus enim et idem iustus habet penè semper opera sancta, & bona, quæ in conspectu Dei manent, ut eorum nomine mercedem ab eo accipiat, & ue-

nialia aliqua, quæ in oculis Dei ardent, ut detrimentum aliquod eorum causa transitorium sentiat. Septies enim in die cadit iustus, & si dixerimus, quod peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & ueritas in nobis non est. Atque ideo fortassis Paulus simul in unum ligna, fœnum, stipulam, aurum, argentum, & lapides pretiosos iunxit dicens, Siquis autem superædificat supra fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, fœnum, stipulam, uideat quomodo superædificet, & per hoc innuit unum & eundem ista posse superædificare, ne cū postea dicturus fuerat ista, quæ statim citauimus tam diuersa, & non nisi diuersis conuenientia, occasione inde aliquis sumeret errandi, & crederet in uno & eodem non posse simul inueniri opera præmianda, & castiganda.

Ad octauum. Verissimum est non debere admitti ad baptismum, quos constat esse in peccato, & abusum, & sacrilegium magnum cōmiserunt quidam nostro hoc tempore habentes zelum Dei, sed non secundum scientiam, qui indos uenientes ad baptismum indiscriminatim ad eum admiserunt, nulla facta inquisitione de uita, & moribus eorum, immo & nulla, aut penè nulla eis prius tradita doctrina de moribus et uita necessario seruanda à Christianis, sed hoc solo contenti, quod propositis sibi fidei articulis, credere se illa respondebant, & uelle se christianos fieri, & baptizari. Et reuocare illos potuit ab hoc errore primo uerbum Christi. Nolite sanctum dare canibus, neque mittatis margaritas uestras ante porcos. Secundo antiqua consuetudo uniuersalis ecclesiæ, quæ nunquam olim admisit ad baptismum peccatores publicos uolentes perseverare in suis peccatis, ut expresse docet Augustinus in de fide & operibus cap. 18. Tertio. Ritus ipse & certimonie seruata à tota ecclesia in collatione baptismi dissuadere hæc eis poterant. Requiritur enim à baptizando abiuratio dæmonis, & mundi, & pomparum eius. Quarto & dissuadere eis potuit hunc errorem, & præcipitem temeritatem, quod ad uitam beatam fides, & opera bona necessaria sunt. Vt enim infideles ad regnum cœlorum non admittentur, ita neque adulteri, neque molles, neque usurarii, neque simoniaci, & de-

nig nulli qui fuerint in peccato mortali. Si igitur neq infide-
lem quempiam, aut dubium de aliquo fidei articulo admitte-
bant ad baptismum etiam si diceret se uelle, & uere optaret
baptizari, neq ante doctrinam de fide conferebant alicui ba-
ptismum, equidem neq peccatoribus publicis debuerunt tra-
dere baptismum, neq cuiquam non premissa eis aliqua summa de
doctrina morum. Exuere enim opus erat ueterem homi-
nem, si uere uolebant induere nouum, eos, qui sic ad illos ac-
cedebant. Et monere debuerunt, ut relinquerent Aegyptum,
si ad terram promissionis transire uolebat per mare rubrum,
quod figura fuit baptismi, quia in eo omnia extinguuntur pec-
cata, quae daemones sunt arma, & militia, in Pharaone nobis
designati. Neq exempla quae in contrarium citata sunt in ar-
gumento, mouere eos in contrarium debuerunt. Ad primum
enim respondere possumus tria illa milia hominum qui ba-
ptizati sunt in die pentecostes, non tantum credidisse his quae
Petrus docuit eos de Christo, sed et poenitentiam quoq habuisse
suorum peccatorum, & renunciaisse omnibus carnis & mun-
di affectibus, si quibus antea tenebantur. Praeter ea enim quae
credenda Petrus ipse tradidit de Christo, docuit & poeniten-
tiam, & baptismum dicens, Poenitentiam agite, et baptizetur
unusquisque uestrum in nomine Iesu Christi. Neque haec sola
tradidit, sed & docuit damnare opera mortua, quae nequiter
faciunt huius saeculi dilectores, & alia quae necessaria erant, ut
idonei essent ad recipiendum baptismum. Et optime hoc colli-
git Augustinus in de fide & operibus cap. 8. ex illis quae sta-
tim adiecit Lucas. Alijs etiam uerbis pluribus testificatus
est, & exhortabatur eos dicens. Saluamini a generatione ista
praua. Ne prolixior enim iusto esset narratio, contentus fuit
summa quadam, ac uelut compendio sententiam ponere, cui
persuadendae pluribus uerbis Petrus instabat. Ipsa enim sum-
ma posita est, cum dictum est. Saluamini a generatione hac
praua, uel, sicut apertius legit ibi Augustinus. Eripite uos a
saeculo hoc prauo. Et cum ita subiecerit Lucas. Qui ergo rece-
perunt sermonem eius, baptizati sunt, uel sicut dilucidius mul-
to legit ibidem Augustinus, At illi audivissime capientes ex-
ceperunt

ceperunt uerba, & crediderunt, & baptizati sunt, liquet ex
his non admissos ad baptismum, nisi eos qui Petri exhorta-
tionibus, quo ad fidem, & mores, obtemperarunt.

Ad secundum etiam exemplum de spadone illo baptizato a Phi-
lippo facile respondere possumus sub illo uerbo, Euangeliza-
uit illi Iesum, & illa etiam, quae ad uitam moresq pertinent
eius, qui credit in dominum Iesum, comprehensa sunt. Hoc est
enim, ut cap. 9. ubi supra dicit Augustinus, euangelizare Chri-
stum, non tantum dicere, quae sunt credenda de Christo, sed
etiam quae obseruanda ei, qui accedit ad compagem corpo-
ris Christi. Et merito hoc dicitur ab Augustino. Ad euange-
lium enim Christi spectant cuncta, quae de illo credenda sunt.
Et inter haec non illa solum sunt, quibus docemur, quis sit, &
qualis, & quantus, cuius filius secundum diuinitatem, cuius
& secundum humanitatem, quid fecit, quid passus sit, & qua-
re, quae uirtus resurrectionis eius, quod donum fidelibus mi-
sit, sed & illa etiam connumeranda sunt, qualia membra, qui-
bus sit caput, quae rat, instituat, diligat, liberet, atq ad eternam
uitam, honoremq perducatur. Et siue ista breuiter & constri-
ctius tradantur, siue latius, & uberius, procul dubio euangeli-
zatur Christus. Et nisi hoc esset euangelizare Christum, cum
in toto illo capitulo Esaiam, quod legebat eunuchus ille, nulla
sit mentio de baptismo, unde fuisset ipse commotus ut diceret,
Ecce aqua. Quis me prohibet baptizari? Et alias. Si ideo exi-
stimatur non esse necessarium ante baptismum docere ea, quae
ad mores spectant, quia non legimus ea docuisse Philippum
istum eunuchum, Nihil ergo erit necessarium baptizandis
tradere de spiritu sancto, nihil de sancta ecclesia, nihil de re-
missione peccatorum, nihil de praemijs honorum, nihil de sup-
plicijs malorum, nihil de ipsa resurrectione mortuorum, im-
mo de ipso domino nostro Iesu Christo nihil erit necessarium
tradere, nisi quia filius Dei est, neq catechizantem opus esset
docere baptizandos de incarnatione eius ex uirgine, de pas-
sione, de morte crucis, de sepultura, de tertij diei resurrectio-
ne, de ascensione, de sede ad dexteram patris, ac de aduentu ip-
sius ad iudicium. Nihil enim horum legimus ibi traditum a

Philippo. Et tamen haec, etiam cum temporis urget angustia, secundum ritum uniuersalis ecclesiae interroganda sunt à baptizandis, & ad cuncta habent illi respondere, quanuis ea memoria commendare non ualuerint. Cum ergo scriptura dicat eunuchum baptizatum à Philippo, & ea omnia ibi intelligi uoluit, quae serie traditionis sunt implenda, ut ait ibidem Augustinus, licet ea gratia breuitatis intermiserit. Et eodem modo respondere possumus ad tertium exemplum de custode carceris. Ac profecto, si bene aduertimus, & perpendimus subitam & celerrimam cōuersionem trium millium quos die pentecostes cōuertit Petrus, Studium huius eunuchi, qui etiā in itinere à sacra lectione non uacabat, & pietatem, & caritatē custodis carceris, qui statim lauerit uulnera Pauli, & Sylae, haud quaquā uidebitur absonum, si dicamus non fuisse opus diligentiori, aut maturiori morum examine ad istorū baptismū, sed satis, superq; fuisse, ut eis ille concederetur, ea docuisse, quae & istis fuisse tradita ex ipso textu Lucae colligimus.

DE PRAECIPVA CAUSA IUSTIFICATIONIS.

QVAESTIO TERTIA.

Terzio quaeritur, an fides teneat primum, et precipuum locum in iustificatione peccatoris. Et uidetur quod sic. Fidei saepius tribuitur in scripturis iustificatio nostra, quam alicui alij uirtuti. Ergo ipsa primum, & precipuum locum, tenet in iustificatione. Cur enim aliās ei potius quam alijs uirtutibus imputaretur iustitia nostra, si aliae uirtutes hac in parte potiores sunt, & plus efficiūt. Quod uero saepius fidei tribuatur nostra iustificatio, quam alijs uirtutibus, nemo qui literas sacras, uel superficie tenus, attigerit, poterit ambigere. Vt enim omittamus loca iam citata in quaestione secunda ex cap. 3. & 4. epistolae ad Romanos, ubi decies uel duodecies fidei tribuitur iustificatio no-

stra, Certe cap. 5. ibidē apertissime hoc patet, ubi ita legimus. Iustificati ergo ex fide pacem habeamus ad Deum per dominū nostrum Iesum Christum, per quē habemus accessum per fidem in gratiam istā, in qua stamus. Et ad Galatas. 3. Qui tribuit nobis spiritum, et operatur uirtutes in nobis ex operibus legis, an ex auditu fidei? Sicut scriptū est. Credidit Abraham Deo, & reputatum est ei ad iustitiā. Cognoscite ergo quia qui ex fide sunt, hi sunt filij Abrahae. Prouidens autē scriptura, quia ex fide iustificat gentes Deus, praenuntiāuit Abrahae, quia benedicentur in te oēs gentes. Igitur qui ex fide sunt, benedicentur cū fidei Abraham. Et paulo inferius. Ita q; lex pedagogus noster fuit in Christo, ut ex fide iustificemur. Et statim. Oēs. n. filij Dei estis p fidem, quae est in Christo Iesu. Et ad Ephesios 2. Gratia estis saluati per fidem. Et cap. 3. In interiori homine Christum habitare per fidem. Et ad idem facit, quod ad Hebraeos. 11. uni fidei tribuit Paulus fecunditatem Sarrae, salutem Raab, transitionem maris rubri, ruinam Hiericho, uictoriam regnorum, operationem iustitiae, adeptiōnē promissionum, triumphum de inimicis, fortitudinē in bellis. Et in actibus apostolorum cap. 15. fide purificasse dicit Petrus gentium corda. Et confirmari potest hoc argumentum. Non. n. solam fidem sic magnificat Paulus ubiq; ei imputans nostram iustificationem, sed & sepe sic imputat ei nostram iustificationē, et iustitiā, ut aliorum omnium nullam uideatur prorsus dicere, Deum habere rationem. Arbitramur, ait, iustificari hominem p fidem sine operibus legis. Et paulo post. Ei aut qui nō operatur, credenti autem in eum, qui iustificat impiū, reputatur fides eius ad iustitiā. Et ex hoc quod scriptura, una cōmemorata fide, & reliquis omnibus tacitis uirtutibus dicit. Credidit Abraham Deo, & reputatum est ei ad iustitiā, infert ipse cōstanter. Si Abraham ex operibus legis iustificatus est, habet gloriā, sed non apud Deum. Et ex hoc quod per Abacuc dicit, Deus iustū ex fide uiuere, infert similiter ad Galatas. 3. neminem in lege iustificari. Cum igitur tanta tribuantur fidei praeteritis alijs uirtutibus, uidetur illa precipuum locum tenere in iustificatione hominis. Praeterea argumentari

ad idem possumus hunc in modum. Fides maxima quædam est protestatio misericordiæ diuinæ, & per eam maxime Deo fidimus, nobiscq; diffidimus. Agnoscimus enim per eam nihil esse nobis in nobis præsidij, et una Dei gratia, & misericordia nos posse iustificari, fundamentumq; illa est totius iustitiæ, & ab illa habent totam suam uirtutem, siquam habent alia opera. Ergo fidei sunt primæ partes in iustificatione nostra.

In contrarium autē arguitur. Pœnitentia de peccatis semper reponit hominem in gratia, & reconciliat Deo peccatorem, ut patet ex multis locis scripturæ, & manifestissime ex Ezechiele cap. 18. ubi inter alia multa, quæ hoc liquido probant, et hoc quoq; quod satis est, legimus. Conuertimini & agite pœnitentiā ab omnibus iniquitatibus uestris, & nō erit uobis in ruinā iniquitas. Cum igitur hoc non semper præter fides, quippe quæ sepe sit in multis peccatoribus, sequitur non fidē, sed pœnitentiam primum locum tenere in iustificatione hominis.

sex modis post aliquam iustificari.
Pro solutione istius quæstionis supponendum est primo ex his quæ, si dominus dederit, latissime disputata trademus in quarto sententiærum distinctione. 14. multipliciter posse hominem iustificari. Et prima quidem, ac cōmunior, magisq; protrita uia est per pœnitentiam, hoc est, per dolorem de peccatis commissis, & propositum cauendi illa in posterum. Secunda uero uia, qua quispiam ex multorum sententia, & nostra posset iustificari, est per dilectionē Dei super omnia. Tertia est per martirium. Quarta per orationem. Quinta per sacramenta ecclesiæ, & potissimum per baptismum, & pœnitentiam, & Eucharistiam. Ac probabilis est etiam sexta, ut uidetur uia, nempe per fidem. Videtur. n. probabile, quod si quis infectus solo originali, cum primū ueniret ad usum rationis, audita prædicatione fidei, & uisis miraculis in eius testimoniū, uel let eam recipere ob salutem animæ suæ, per hoc solum, quod ei credit, iustificaretur, & remitteretur ei originale.

Secundo supponendum est, multa simul concurrere ad iustificationem nostram, cum quis prima uia, hoc est per pœnitentiam iustificatur. Nam concurrunt fides, qua in Deum credimus, Concurrunt spes, qua in Deo cōfidimus, & una illius gra-

tia & misericordia speramus nos ei reconciliandos. Cōcurrunt pœnitentiæ, qua dolemus de peccatis nostris. Cōcurrunt & Dei amor, quo fit, ut peccata commissā potissimum nobis displiceant propter Dei offensam, & in posterum cauere proponamus, ne illius rursum incurramus offensionem. Sine amore enim Dei nullus cōsequitur ueniam suorum peccatorum, ut dicit Aug. Et ex multis scripturarum testimonijs hoc certum est, ut aliās docebimus. Concurrunt & sæpe oratio siue religio, qua humiliter, & cum fiducia, diuinam misericordiam implo ramus dicentes cum publicano. Domine propitius esto mihi peccatori, uel cum Dauide, Miserere mei Deus secundum magnam misericordiam tuam. Et quādo, uel ista omnia, uel plura ex his concurrunt ad iustificationem peccatoris, est dubiū cui potius istorum tribuenda est nostra iustitia, hoc est, quod potissimū ex istis Deus acceptat, ut nos iustificet. Quod apud eum est maiori in pretio? Quod maioris momenti? Deniq; cuius gratia, et uirtute, et, si liceret dicere, merito, precipue iustificamur? Et de hoc duas uideo esse opiniones apud doctores. Prima est, ea q; communis apud catholicos, et potissimū apud scholasticos doctores, quod pœnitentia præcipuas partes tenet, & primatum sibi uindicat in iustificatione peccatoris. Altera est minus communis, quod fides prima & potissima causa est nostræ iustificationis. Et hanc partem satis uidetur tueri Philippus Melāchthon. In locis enim cōmunibus & cōment. epistolæ ad Rom. negat caritate nos iustificari. Et omnes opinor heretici, qui dicunt fidem solā iustificare nos posse sine operibus idē defenderent. Vbi enim illi admittant, quod negare profecto non possunt, alia etiam cum fide concurrere ad nos iustificandum, dicent saltem primas partes tribuendas esse fidei. Et ex his duabus sententijs utra uerior sit, mihi quidem satis non constat. Et crediderim posse utrāuis citra hæresis periculum defendi, atque adeo totam istam quæstionem problematicam esse, & problematice posse ex utraq; parte in scholis disputari. Quoniam uero communis opinio aliquantō probabilior apparet, ponam iuxta hanc sententiam conclusionem huiusmodi responsuram ad quæstionem.

Probabilis est fidem non tenere potissimum locum in iustificatione peccatoris, sed potissimum locum tenet poenitentia, & eam supra fidem Deus acceptat, ut nos iustificet. Probatur hæc conclusio. Primo. Poenitentia est causa immediata, uel dispositio immediata, & ut uidetur, sufficiens cum gratia diuina, ad iustificationem nostram. Ea. n. posita mox iustificamur. Et ab ea uidetur esse iustificatio nostra completiue, ut sic dixerim, & consummatiue. Fides autem non est dispositio adeo proxima ad iustitiam, & manet in peccatoribus, et ab ea solū initiatiue, ut sic dicamus, est iustificatio nostra. Ergo non fides, sed poenitentia primas partes tenet in reconciliatione peccatoris. Et confirmo hoc argumentum. Si stare possit dolor de peccatis, ut offense sunt Dei, sine fide, ut quidem uidetur posse esse sine fide actuali, saltem in eo qui ex lumine naturali cognosceret Deum esse, ille dolor sufficeret ex gratia diuina ad reconciliandum Deo peccatorem. Non sufficit autem ad hoc fides sola, quantacumq; ea sit. Signum igitur est potētissimam causam nostræ iustificationis esse poenitentiam, atq; ideo ei esse potissimum imputandum, quod iustificemur, & non fidei. Si enim poenitentia sola potest præstare, quod præstat cum fide, & fides sola non potest præstare, quod præstat cum poenitentia, manifestum sanè argumentum hoc est, quod ipsa iustificatio magis est poenitentiae effectus, quam fidei. Sicut enim si calorem, quem producit Deus cum igne, potest Deus, ut uere potest, producere sine igne, ignis autem non potest producere sine Deo, manifeste colligitur eum calorem magis esse effectum Dei, quam ignis, Deumq; esse potētissimam causam illius, non ignē, ita uidetur, quod si poenitentia iustificare nos possit sine fide, non autem fides sine poenitentia, quādo fides & poenitentia coefficiunt nostram iustificationem, poenitentia illa sit potius tribuenda q̃ fidei. Secundo ad idem argumentum sic. Plus meretur de Deo, maiusq; ei obsequium præstat, meliusq; in eum quis affectus est per hoc, quod dolet de eius offensa, & in posterum proponit eam pro uirili sua cauere, quā per hoc, quod illius dictis fidem adhibet, eūq; cre-

dit etiam constantissime ueracem. Sicut & de rege plus apud homines meretur, plusq; censetur facere ad obtinendum ipsius amicitiam, uel gratiam, qui amare dolet eius incurrisse offensam, & in futurum ei pollicetur in omnibus suis præceptis obedientiam, q̃ qui crederet eum esse etiā ueracissimum. Ergo efficacior est, & potētiōr poenitentia in reconciliatione peccatoris, q̃ fides. Et confirmatur, difficilius est poenitere q̃ credere, ut patet, quia cum pauci sint fideles, pauciores tñ sunt poenitentes. Plus etiam facit ad augendam caritatem iam acquisitam, & recuperandum bona perditā per peccatum poenitentia, quā fides, plus & intensio, & feruor poenitentiae, q̃ intensio, & feruor fidei. Ergo poenitentia potius, q̃ fidei tribuenda est nostra iustificatio. Et hoc argumento, quod quidem apud memagni est ponderis, uidetur posse probari, tum, cum quis iustificatur per dilectionem Dei, aut per martyrium, aut per orationem, plus etiam istis omnibus tribuendam esse nostram iustificationem, quā fidei, etiam si & tunc, quod nos non negamus, situm certe locū teneat fides. Cum enim ista tria plus augeant caritatem acquisitam, quā fides, plusq; faciant ad augmentum gratiae, & magis meritoria sint, & augmentum in illis maioris sit momenti ad augendum gratiam & gloriā, quā augmentum in fide, sequitur, ut uidetur, & ista magis cooperari gratiae diuinæ, & meritis Christi ad nostrā iustificationem, magisq; illam efficere, & potētius impetrare, & certius quā fidem. Quidquid enim maioris fieret à Deo ad ipsam iustificationem, maioris etiam fieret ad eam augendam, & quidquid maioris sit ad augendam suam gratiam, maioris quoq; fieri credendum est ad eam incundum. Sicut & in phisicis uidemus omnia illa agentia naturalia, potētiora esse ad introducendum aliquam formam naturalem, quā potētiora sunt ad eam augendam, si illa sit augmentabilis, et quacūq; potētiora sunt ad augendum, potētiora etiam sunt ad introducendum, neq; ulla opinor dabitur instātia. Et cum Paulus aperte dicat maiorem, & præstantiorem esse uirtutem caritatem, quā fidem & spem, consequens est, ut potētiorē dicamus esse caritatem ad augendum, & incundum amicitiam

ibidem. diuinam, quàm fidem & spem. Cū etiam ibidem dicat, fidem quantacūq; ea sit, sine caritate non sufficere, non autem hoc dicat e contrario de caritate sine fide, innuere uidetur potius rem esse causam nostrę gratiæ, et gloriæ caritatē quàm fidem. Cum etiam fidem uocat fundamentum spiritualis nostrę structure, & in domibus uisibilibus, quantūcūq; fundamentum pretiosum sit, et operosum, tamen ei aliæ partes domus longe præponderent, insinuat profecto nō esse fidem potissimam causam nostrę salutis, quanuis sit prima.

Ad argumentum in contrarium huius conclusionis factū in principio quæstionis diceret fortassis aliquis nō ideo sepius tribui fidei, iustificationē nostrā in scripturis, quia illa sit potissima causa illius inter omnia opa nostra, sed ideo quia idē est in scripturis, ex fide iustificari, et ex gratia iustificari, æquū uero est, ut sepius memoria fiat gratiæ, qñ quidem citra controuersiam ei magis adscribenda est iustificatio nostra, quàm operibus nostris. Et hunc modum dissoluendi hoc argumentum non ego ex meo capite sinxi, uerum eum licet legere in quodā nobili scholiaste nostrī temporis, qui coactus forte uerbis Pauli, neq; aliter sciens ab eis se explicare, tādē in quodam scholio super illa uerba cap. 4. ad Romanos. Ei uero qui non operatur &c. dicit iustificari ex fide, & secundum gratiam idē esse apud Paulum, et inducit pro hoc uerba Pauli ibidem, Ideo ex fide ut secundū gratiam firma sit promissio omni semini. Sed melius argumentum pro hac sententiā esset ex hoc quod Paulus in eodem cap. 4. & in cap. 3. distinguit iustificationem ex operibus legis, contra iustificationem ex fide. Quare cum ibidem dicat Christus Ioannis. 6. esse opus Dei, & unum opus à lege præceptum sit fides, sequitur ex fide iustificari, non esse idem, quod iustificari ex actu, uel propter actum fidei, sed esse idem, quod iustificari ex gratia, hæc enim est iustificatio, quæ opponitur iustificationi ex operibus. Et confirmatur hoc. Quanuis Paulus ibi dixisset, iustificari homines à Deo ex fide, statim adiunxit, & ex autoritate Davidis confirmat, beatū hominem, cui Deus acceptam fert iustitiā sine operibus. Perinde sanē, ac si pro eodem acciperet ex fide iustificari, ac iustificari

ficari sine operibus, quod quidem nihil aliud est, quàm iustificari ex gratia. Si igitur iustificari sine operibus non est quid diuersum, sed idem potius cum hoc, quod est iustificari ex fide, sequitur iustificari ex fide, & iustificari ex gratia idem esse apud Paulum. Et augeri potest, et ualidius aliquanto fieri hoc argumentum ex eo, quod alias non uidetur, quare ex fide debuerit Paulus asserere, homines iustificari, exclusis omnibus alijs operibus, cum alia opera sint tanti ualoris apud Deum, quanti est fides, aut certe fides non sit magis meritoria iustificationis nostræ, quàm alia. Non enim fidei debetur iustificatio nostra, & ita illa, sicut & alia opera potest intelligi exclusa, cum Paulus dicit, ex operibus legis neminem iustificari apud Deum, & non ex operibus iustitiæ, quæ fecimus nos, sed secundum Dei misericordiam saluos nos esse factos. Cum ergo nihil ista ueritus, neq; aduersari se illis existimans, tam cōstanter ubiq; imputer fidei iustificationem nostram, sequitur pro eodē usurpari ab eo, iustificari ex fide, & iustificari secundū gratiam, siue hoc fuerit, quia ita erat usu acceptum tēpore Pauli, ut iustificari ex fide, & iustificari sine operibus pro eodem acciperentur, siue quod fides maxime attestetur gratiæ Dei, ut quæ super omnia opera nostra maxime cōfirmet, & prædicet gratiam Dei, siue quod hoc ipsum propensissimæ est gratiæ, q̃ ex fide nos iustificet, quam ipse tam multis, & tam perspicuis argumentis docet, & benignissime nostris impartit mētibus.

Sed neq; istis argumentis, quæ utcūq; in gratiam præcitati pientissimi autoris excogitauī adduci possum, ut credam idē esse apud Paulum ex fide, & ex gratia iustificari. Sed quanuis ista sic sint inter se cōiuncta, ut nullus iustificetur ex fide, quin iustificet ex gratia, & e contrario, crediderim tamen ista longe inter se differre, et tunc quidem explicari à Paulo misericordiam diuinam, & indebitam benignitatem in peccatores, cū dicit nos iustificari ex gratia, tum uero explicari, quid à nobis Deus exigat, & quid ex parte nostra cooperetur ad nostram iustificationem, cum dicit nos iustificari per fidem. Et quod hoc ita sit, facile est uidere expēdenti bene omnia, quæ à Paulo dicuntur in cap. 3. & 4. epistolæ ad Romanos & in cap. 3. ad

Galatas. Sed quia non oēs pro dignitate expendunt, neq; intelligunt quemadmodum illa in hoc propolitu debeant aptari, contra istam nouam Pauli expositionem argumentor primo sic. Cū Paulus dicit iustificari homines ex fide, uel per fidē, fidem uocata actum fidei, quo Deo credimus, ut patet, quia hoc ipsum, quod est iustificari per fidem explicat in istis capitulis, quae statim citauimus, per actum credendi dicens, Iustitiam Dei omnibus communicari credentibus, & credidisse Abraham Deo, & imputatum ei esse ad iustitiam, & similiter nobis imputandam esse fidem ad iustitiam, si credimus in eū, qui iustificat impiū, & suscitauit Iesum Christum à mortuis. Cum ergo iustificari secundum actum credendi, nō sit idem, quod iustificari secundum gratiam, neq; erit ergo idem iustificari ex fide, & secundum gratiam.

Et confirmatur hoc. Dicētes apostoli nos iustificari per fidem explicabant, quid nos deberemus ex nobis operari, ut iustificaremur, ut patet, quia & actum credendi saepe exigebāt, & fidei praeceptum in hoc manifestabant, & ad hoc illa dicebant, ut subiicerent se homines libentius iugo fidei. Ergo aliquid aliud illi dicebant, cum aiebant iustificari homines per fidem, quā cū dicebant eos iustificari ex gratia Dei. Et confirmatur amplius. Aliās. n. impertinenter prorsus induxisset Paulus exemplū fidei Abrahę. Quid. n. hoc facit ad probandū nos iustificādos esse ex fide, si ex fide iustificari, idem est, quod iustificari ex gratia? Quomodo etiam oēs, qui iustificantur ex fide, filios esse Abrahę constanter asserit, si non aliud est iustificari ex fide, quā iustificari ex gratia? Insuper si ita Paulus est exponendus, cum dicit nos iustificari ex fide, sequitur cum fidē dicit Abrahę imputatā ei esse ad iustitiā, & nostrā nobis similiter imputandā, nō aliquem ab eo actū, neq; in Abrahā, neq; in nobis esse designatum, quē Deus imputet, & imputarit ad iustitiā. Quo profecto nescio quid posset dici absurdius.

Secundo ad idem argumentor. Vbi Paulus dicit nos iustificari per gratiam Dei, adiungit statim, per fidem, ut patet ex illis uerbis, iustificari gratis per gratiam ipsius, per redemptionem, quae est in Christo Iesu, quem proposuit Deus propi-

tiatorem per fidem. Non ergo ista duo pro eodem accipit.

Tertio & pro istis uidentur inibi aperte esse uerba, quae pre citatus autor pro se adducit. Ideo ex fide, ut secundum gratiam firma sit promissio omni semini. Si. n. bene aduertimus, in his uerbis clauditur uirtute hae consequentia. Ex fide Deus promissit Abrahę, ergo secundum gratiam. Et hoc manifestissimum esse potest scientibus Græce. Textus. n. græcus manifestissime sic habet. Ideo ex fide, ut secundum gratiam, ut firma sit promissio omni semini. In quibus uerbis duae huiusmodi clauduntur consequentiae. Ex fide, ergo secundum gratiam. Ex fide, ergo firma erit promissio omni semini Abrahę non ei qui ex lege est solum, sed etiam ei qui ex fide est Abrahę. Et neutra quidem istarum consequentiarum aliquid ualeat, si ex fide idem significat, quod ex gratia, aut certe prima consequentia indigna erit Paulo, cum uix consequentia dici mereat, quae idem infert ex eodem, et causalis certe consequentia non esset, cum nihil causa sit sui ipsius, atq; ideo, & inepte his adiungere tur uerbū, ideo, quod causam certū est notare. Si aut uerbum ex fide accipitur, quo sensu par est hoc uerbū accipi, consequentia ille optima sunt, & argutissima, digneq; prorsus ingenio Pauli. Et secunda quidem manifesta est. Si. n. promissio facta Abrahę est implēda, implebitur ergo in omnibus, qui in fide imitati fuerint Abraham, ac p hoc filij eius dici possunt, et nō tm in Israelitis. Prior uero consequentia difficilior est, sed ita difficilis, ut in ea tm uidere liceat admirandum ingenij Pauli, qui & ex hoc quod Deus iustificaturus erat filios Abrahę per fidē, & impleturus illi p eam suas promissiones, inuenit uiam stabiliendi, & confirmandi Dei gratiam. Sed qm à nemine, quod sciam, ista consequentia, unde ualeat, explicatū est, obiter hic eius expositionem adnectam. Et quidem posset alicui uideri ideo ualere hoc argumētum, ex fide uiuificamur, ergo ex gratia, quia magna, et omnino eximia Dei gratia est, quod p rem adeo facilem cuius uolenti uti benignitate diuina, adeo & amabilē, & honorificam, suā nobis gratiam nullo prorsus pretio digne cōparabilem liberalissime participauerit. Si. n. argumenta expendamus fidei nostrę, si manifestissima mira-

cula, si oracula prophetarum, si uitam apostolorum, si fortitudinem martyrum, qui eam defenderunt, si clarissima argumenta doctorum, qui eam illustrarunt, & propagarunt, si noui, & ueteris testamenti concordiam prorsus admirabilem pro dignitate pensemus, si aduertamus, & nobiscum ponderemus, quantae sit gloriae nosse, utique mysteria Dei abditissima ceteris, si sentiamus, et, uel tantisper gustemus quantae sit dulcedinis, ipsissimum coelestis patris naturalem filium de coelis huc missum credere, ut nos sua morte redimeret, & eum habere nostrae fidei actorem, & consummatorem. Si haec inquam omnia, & alia, quae fidem nostram mirifice comprobant, nobis ob oculos ponamus, equidem non solum non uidebitur difficile, sed facillimum, & amabilissimum, & honorificentissimum credere. Atque ideo, et incomparabilis sane gratiae uidetur, quod ex fide nos Deus iustificet, non requisito iam a nobis illo importabili ueterum legis praeceptorum iugo, praesertim cum et ipse modis omnibus ad fidem excitet, hortetur, extimulet, & propensissime adiuuet oēs, qui non uolunt, tam claro & tam aperto luminis resistere. Habet quidem haec expositio probabilem germanae expositionis speciem, & uerissima sunt, quae de fidei, facilitate, gloria, & dulcedine, obiter dicit. Sed aliud Paulum in hac collectione spectasse crediderim. Penetrauit enim altius, & acutius uidit, quem in scopum fides tenderet, & ex ipso obiecto intrinseco fidei, quod significare, & stabilire hic obiter uolebat, argumentatus est, cum intulit. Si ex fide, ergo ex gratia. Cum enim fides, de qua hic agebat, ut supra adnotauimus, sit fides, quae per unum Dei, & nostri mediatorē, credimus nos ex gratia Dei, & meritis ipsius saluandos, cum Deus non iustificet quēquam per fidem falsam, optime infertur, si ex fide iustificamur, ergo & ex gratia. Ipsa enim fides protestatio est, & assertio gratiae. Et optime intulit, quod si ex fide iustus uiuit, nemo in lege iustificatur, quia fides hoc asserit neminem in lege, sed in gratia unius Christi iustificari. Possumus etiam, ut confirmetur magis haec expositio, & illud quoque adijcere, ex gratia regis haberi aliquod beneficium, quoniam habetur per hoc, quod credimus ei liberaliter, & gratuito nobis illud promittenti. Si enim ex fide suae ueracita-

tis, & fidei quam in suis promissionibus seruat, nos habebimus illud beneficium, utique & ex gratia habebimus, & benignitate regis, qui liberaliter illud nobis, cum illud nos non promereremur, promisit. Atque ideo optime, & profundissime collegit Paulus, si ex fide, ergo ex gratia, fides enim credit, et supponit gratiam promissionis diuinæ. Unde & scriptura prius diuinam promissionem commemorat, quam fidem commendat. Abrahæ. Promissionis enim meminit in. 12. cap. Genes. fidei uero in. 15. Si etiam attendamus, fidem ipsam quandam praecellentem Dei gratiam esse, optime poterimus intelligere, collegisse hic Paulum. Si ex fide, ergo ex gratia, & alibi, Si ex lege, iam non ex promissione, ubi enim lex aliquid potest prestare, superflua est eius promissio. Haec autem omnia, quae profunditatem scripturae, & sensus Paulini nobis mirifice commendat, aufert nobis ista noua expositio, quam impugnamus. Et tandem ubi nihil aliud esset contra eam, uel hoc quidem deberet esse satis, quod cum significationes horum uocabulorum toto caelo inter se distent, haud quaquam credendus est Paulus, ea inter se confudisse, et alterum pro altero usurpasse. Sed magnifico sensu aduertit nihil repugnare, iustificationem per fidem, iustificationi ex gratia, nequidem esse iustificari per fidem, quod iustificari ex operibus legis. Cum enim asseritur nos iustificari, per fidem explicatur quidem medium, quo posito ex parte nostra gratuito, & liberaliter per Dei gratiam iustificabimur, non autem explicatur aliquid ex parte nostra, cui debeatur ipsa iustitia. Itaque patet distincta esse in Paulo, et in re ista tria, iustificari per fidem, iustificari ex operibus, et iustificari ex gratia, et iustificari per fidem medium quoddam inter ea tenere, neque concidere cum aliquo eorum, neque alicui ex ipsis opponi. Et per haec patet ad omnes confirmationes, quas fecimus pro noua ista expositione. Ea ergo relicta, alia uia quaerenda est dissoluedi argumentum principale quaestionis.

30 Dico ergo breuiter consequentiam illam nihil ualere. Saepius tribuitur nostra iustificatio fidei, quam alicui alij uirtuti. Ergo illa excellit omnes alias uirtutes. Possunt enim aliae esse causae, propter quas id fiat. Et eodem modo possumus ad con-

firmationem respondere. Ad secundum etiam breviter dico consequentiam non ualere. Plus enim, quam omnia, quæ afferuntur in commendationem fidei apud Deum, ponderat, quod arctius illi unimur per amorem ipsius, doloremque de offensa eius, & propositum eam in totum pro nostra uirili euitandi, quam uniamur per fidem, quæ prior est in nostra iustificatione, atque ideo posterior potius perfectione iuxta axioma illud philosophicum, priora generatione, posteriora perfectione. Sed quia curiosus argumentator non hic sistet, sed inquirer causam, propter quam scriptura sæpius fidei imputet nostram iustificationem, addam his prudētissime esse factum ab apostolis, ut sæpius iustificationem nostram fidei adscriberet, quam alijs uirtutibus, propter multa. Et alij quidem alias fortassis huiusce rei commodiores, & congruentiores causas tradent. Ego quinq; attingam, quæ nobis pro nostra tenuitate occurrerunt. Et prima quidem huiusce rei causa potuit esse, quia ipsa fides origo est, & prima causa, radixque, & fons nostræ salutis. Ideo. n. & cōueniens fuit illi totam frequenter uitā nostrā, & salutem spiritualem imputare. Vt enim uita cordi tribuit, & ab eo uita dicitur esse, licet alia sint requisita ad uitam nostrā, quia à corde procedit uita in alia membra, ita & iustus congrue dicitur ex fide uiuere, licet alia sint etiā, unde uiuat, quia fides origo est nostræ salutis. Et hanc causam attigit diuus Augustinus in autoritate quam ex eo citauimus in fine secundæ quæstionis ex cap. 7. libri de prædestinatione sanctorum, ubi & fidē fundamentū dicit spiritualis ædificij, neque sine ea orasse, & eleemosynas dedisse Cornelium, cū eius fuisset acceptæ eleemosynæ, & exaudite orationes, ut adduceret ad fidē Christi.

Secundo & ideo fidei frequentius tributam esse iustificationem nostram crediderim, quia ab illa habent uim suam impetratoriam omnia opera nostra, quæ concurrunt ad iustificationem, illa autem non habet aliunde. Et quæ ab ea uim suā habeant, quæcūque illa, & qualiscūque sit, potest fieri probabile hoc argumento. Cum. n. illa fons sit, & origo uitæ spiritualis, ut statim diximus, cōsequens est, ut sicut à corde habent omnia membra corporis nostri suas uirtutes, ita & à fide uelut à principio

uitæ spiritualis habeant omnia opera nostra quancūque uim, quæ ad salutem conducit spiritalem. Et si non solum de sacramentis ueteris legis, quo tempore utilia fuerunt, sed & de sacramentis nouæ legis hoc gratiæ tempore probabile est, ut ex aliquorum sanctorum autoritate in quarto sententiarum largiente domino ostendamus, aliquam partem suæ uirtutis, ea à fide habere, merito & idem de operibus nostris cēseri potest probabile. In cōfesso enim est apud oēs certiores potētioresque causas nostræ salutis esse sacramenta, quam sint opera nostra. Quod. n. habent opera nostra meritorie, impetratorie uel, aut certe dispositiue, obtinere, hoc sacramenta ipsa in se continēt, & in nobis possunt potēti, & omnino admirabili uirtute, efficiere. Atque ideo fortassis diuus Augustinus lib. 3. contra duas epistolas Pelagianorum cap. 5. aperte tribuit fidei discretionē iustorum ab iniustis in hæc uerba. Nostra fides, hoc est catholica fides iustos ab iniustis, non operum, sed fidei lege discernit. Vnde & paulo inferius cū asseruisset propter rectā fidem, eū saluari aliquē, qui moribus est inferior, quam aliquis infidelis, qui condemnatur, subdit, licet fides sine opibus neminem saluat, ipsa est enim non reprobata fides, quæ per dilectionē operatur, in per ipsam etiam peccata soluentur, quia iustus ex fide uiuit. Sine ipsa uero etiam, quæ uidentur bona opera in peccata uertuntur. Omne enim quod non est ex fide, peccatum est.

Tertio & ideo conuenienter tributa est salus nostra fidei, quia nulla est potētiior causa ad mouendum peccatorem ad ea, quæ sunt ex parte ipsius requisita ad suam iustificationem. Vis o Christi prædicator quisquis es, qui hæc legis, peccatores inflectere ad poenitentiam? Pone illis ob oculos æternum illum, & omnino importabilem malorum cumulum, quæ impendent peccatoribus, nisi à suis peccatis resipiscant. Proponere, & felicissimum omnium bonorum acceruum, quæ fides uere poenitentibus pollicetur. Adnitere, ut hæc sæpius secum cogitent, ut hæc meditentur, ut hæc pro dignitate perpendant, facito, ut & ipsi suam fidem uelut indormientem, languentemque, & omnino mortuam, exsuscitent. facito, ut eam confusant, ut eius lumini non resistant, ut hæc, & eximia Christi in

attendant concionatores

simile.

nos beneficia, uelut sibi præsentia, & ante se graphice depicta, fidei oculis cernant, & illos nulla re commodius, nulla re facilius, nulla planè certius, ad poenitentiam traxeris.

Quarto etiam conueniebat, ut apostoli in suis epistolis, & contionibus, ut plurimum fidei imputarent, & pollicerentur, sanctificationem nostram. Erat enim illa maxime necessaria illis, ad quos habebant sermonem, & plerisque eorum, cum boni alioqui uiri, & probi essent, nihil deerat ad iustificationem, aut saltem, ut in iustitia perseverarēt, nisi ut abiecta sua secta, nomen suum fidei darent christianæ, & in nostram religionē transirent. Estq; hoc cōsultissimum, ut qui eos saluare cupiūt, quibus uerba salutis annuntiant, illa potissimum, & frequentissime commendent, quæ suis auditoribus maxime uiderint esse necessaria. Nō autem ex hoc licet inferre, q̄ nulla alia sine potiora bona, quàm ista, quæ pluries commendātur. Possunt enim pluries commendari, q̄ magis necessaria sunt, aut q̄ sine istis aditus ad præcellentiora non pateat, sicut forte eleemosynam ostendere possemus pluries commendatam in scripturis quàm, uel poenitentiam, uel certe quàm uitam contemplatiuam, neq; tamen inde eam commodè inferemus antecellere, et præstare. Attemperantur enim sermones auditorum necessitatibus, & commodis, neq; semper possunt ordinem ipsorum bonorū, quæ docentur seruare. Et hac ratione quidem, cum fides ianua sit certissima salutis, ab ea erat, estq; semper christi prædicatoribus auspicandū. Ea enim semel mentibus hominum persuasa, & inserta, facile & reliqua alia, quæ necessaria sunt ad plenam iustificationem, hominibus persuadētur, alias autem certe difficilime. Ut enim se habent principia cuiuscūq; scientiæ ad conclusiones ex eis illatas, ita prorsus fides se habet ad totam uitam christianam. Et quemadmodum frustra coneris conclusionum scientiam tradere, ignoranti earū principia, ita frustra ad uitam christianam exhorteris, non persuasa ante omnia fide. Et propterea substantia, siue fundamentum, uel, ut Græci significantius dicunt, hypostasis rerum sperandarum, & argumentum non apparentium, dicitur à Paulo ad Hebræos. 11. ut intelligamus, ab ea esse auspicandum

cuiuscūq;

cuiuscūq; qui uelit serio dare operam, uel suæ uel aliorum salutis. Vnde & diuus Augustinus in libro de natura, & gratia contra Pelagianos cap. 68. prudentissime, & pientissime dicit. Si uolumus animos ad recte uiuendum frigidus, & pigros christianis exhortationibus excitare, & accendere, primitus exhortemur ad fidem, qua Christiani fiant, & eius nomini subiiciantur, sine quo salui esse non possunt. Si autem iam christiani sunt, & recte uiuere negligunt, uerberentur terroribus, & præmiorum laudibus erigantur, ita sanè, ut non solum ad bonas actiones, uerum etiam ad pias orationes, eos exhortari meminerimus, atq; hac instruere sanitate doctrinæ, ut, & illi gratias agant, cum instituerint bene uiuere, quod aliquid sine difficultate fecerint, & ubi difficultatem aliquam sentiunt, fidelissimis, & perseverantissimis precibus, & misericordiæ promptis operibus facilitatem à domino impetrare persistat. Hac ille. Et cum nusquam gentium inuenta sit perfecta iustitia sine fide, immo omnes nationes fidei expertes, multis obnoxias uitis, & erroribus experientia docuerit, argumentum apertum habemus, ut credamus fide non admissa, neque recepta, necesse esse in multis errare, labi, & offendere. Atque ideo maxime, et frequentissime conueniebat fidem commendari, & ex ea iustificationem omnibus promitti. Quinta & illa potuit esse causa, ut pluries cōcederetur fidei iustitia. Erat enim una ista dispositio, cui inter omnia nostra opera maxime tribui poterat sine periculo superbix nostræ, & gratiæ diuinæ iniuria, uel derogatione. Cum enim fides Dei donum sit, et quædam diuinæ gratiæ in nos protestatio, hoc ipso quod tribuitur fidei nostræ, tribuitur gratiæ, & misericordiæ diuinæ, & aufertur nostris uiribus, ut non gloriētur omnis caro in conspectu eius. Et in hoc admirabilis est prorsus diuina sapientia. Cum enim Deus nos iustificare uoluerit, gratiæ quidem, sed appposito tamen aliquo opere nostro, illud opus ad omnium iustificationem requisit, quod maxime testaretur Dei misericordiam, & gratiam, qua iustificamur, et per quod audientes nos iustificari minimam occasionem superbix, & inanis gloriæ, habere poteramus. Atque ista fortassis

P

de causa Paulus clarissimus gratiae divinae assertor, cum Iudaeorum, et Gentilium superbiam, uellet deprimere, atque ideo iustificationem nostram operibus abrogaret, nihil ueritus est fidei uni eam adscribere. Sed utcumque ista se habeant, decuit sane apostolos fidei ipsius praedicatores, & fundatores, quam maxime fidem saepe attollere, & quidquid ei uere conveniebat asserere. Et ista enim omnia optime callebant, & a Christo idem factitatum perspexerant, neque se ignorabant in hoc ab eo apostolos institutos, ut fidem manifestarent, stabilirent, & persuaderent, & per orbem terrarum propagarent. Non ergo quia fides omnia opera nostra excellat in impetrando iustificationem hominum, ideo saepius quam alijs, ei imputatur nostra iustitia, sed quia illa est prima causa illius, & ab ea caetera pendent, & recipiunt suam uirtutem. Et quia illa est maxime omnibus necessaria, levis minori periculo, & gratiae divinae, & nostrae humilitatis tribui poterat, ideo pluries ei nostra imputatur iustitia.

Video & quosdam aliter argumentari ad probandum fide potissimum nos iustificari. Iustificamur. n. inquit, per promissionem Dei gratuitam, sed fides principaliter, et correlatiue uidetur respicere promissionem, & ei inniti, & eam, ut sic dicam, magis attingere. Participabit ergo magis uirtutem iustificandi, quam reliqua omnia. Sed hoc argumentum in tam multis peccat, ut nisi esset protritissimum inter Lutheranos, haud quaquam mihi persuasissem illius meminisse. Ineptissimum enim est, & nullius prorsus apparentiae. Et, ut alia omitamus, consequentia nihil ualet. Et satis est, ut dilectio Dei praeratur fidei in iustificatione, quod magis nos Deo unit, & coniungit, quam fides. Deus autem est principaliter causa iustificationis nostrae, quia sua promissio, & illi, & suorum mandatorum obseruantiae, magis, & frequentius, tribuitur nostra iustificatio in sacris literis, quam suae promissioni, quae condicionalis est apud Ezechielem, & non absoluta. Si impius, inquit, egerit poenitentiam &c. Et ante illam uerisimile est protoparentes nostros, & alios patres sine ulla promissione, sola diuina misericordia esse iustificatos,

Ezech. 18

QVAESTIO QVARTA.

N fides, & alia opera pia meritoria sint apud Deum. Et uidetur quidem fides saltem meritoria esse apud Deum. Vt enim patet ex auctoritatibus multis, quas citauimus, fidei imputatur iustificatio hominis. Nisi autem eam mereretur, cur ei deberet ea imputari? Et confirmatur hoc. Alijs omnibus operibus nostris exclusis, & abrogata eis uis iustificandi, imputatur iustitia nostra fidei. Aliquid ergo saltem habet peculiare fides, quo carent caetera opera, ratione cuius possemus dicere, fidem mereri iustificationem, quamuis hoc alijs operibus nostris minime conueniat.

In contrarium argumentor. Iustificamur a Deo, ut Paulus dicit, gratis, & per gratiam ipsius, hoc est per gratuitam misericordiam, & benignissimam uoluntatem ipsius. Gratia etiam Dei uita aeterna, ut idem Paulus dicit. Et Esaias dicit. Gratis uenundati estis, & sine argento redimemini. Ergo neque fides, neque aliud aliquod opus nostrum, iustificationem nostram meretur, aut beatitudinem.

Pro huius quaestione enodatione, & aliarum, quas statim addemus primo quid meritum sit, & quod duplex explicabo. Secundo quid in his quaestionibus certum sit, quid & controuersum, & in eo quod certum non est, quae sint et quot opiniones, aperiam. Tertio ad quaestionem propositam respondebo.

Meritum igitur, ut de primo dicamus, est actio libera acceptata ad aliquod praemium. Scio alias diffinitiones dari ab scholasticis huic uocabulo meritum, sed quia diffinitiones, & breues debent esse, & apertae, & communes omnibus opinionibus, commodius uidetur sic breuiter, & aperte diffinire, ut & omnes facilius intelligant, quid meritum appellemus, neque pracludatur cuiquam sententiae suus locus. Disco uero in hac diffinitione meritum esse actionem. Haud quaquam enim crediderim in pura omissione esse meritum, Et si quidem esse

RO. 3.

RO. 6.

Esa. 52.

possit, ut quidam argumentatur de angelo, cui Deus statim in primo instanti sui esse daret præceptum de suspendendo omnem actum uoluntatis, is casus tam metaphysicus est, et tã alienus à lege, & more communi, ut propter illum nequaquã uisum fuerit cõueniens diffinitionem datã obscurare, aut longiorem facere. Et aliàs, diffinitiones eorum sunt, quæ in communi usu, & more hominum posite sunt, & illis, quæ ut plurimum contingunt, satis est aptari, neq; ad strictissimum dialecticorum rigorem exigende sunt, aut examinande. Sed actio nem diximus liberam, quia quæ actiones libere non sunt, indignæ prorsus nomine meriti censeri debent. Et absurde, ne dicam inepte & imperite abusi mihi uidentur isto termino quicumq; cõtra communem doctorum theologorum sententiam commenti sunt, posse inueniri meritum in actionibus, immo & in passionibus expertibus libertatis. Si enim per ea, quæ à natura nobis insunt, neq; laudamur, neq; uituperamur, ut philosophus in Ethicis dicit, certe neq; per ea, quæ in nostra non sunt potestate, laudandi sumus aut uituperandi. Par enim de utrisq; est ratio. Et, ut dicit diuus Hieronymus exponens illud, Beati mundo corde, ubi necessitas, corona non est. Cum ergo meritum dignum sit laude & præmio, certe quæ nostræ non subsunt potestati, merita appellari, nisi abusiue non possunt. Neq; quisquam, opinor, hominum apud aliquem existimat se mereri aliquod præmium per ea, quæ necessario facit, uel patitur, nisi forte, cum sua se quis sponte in gloriam uel gratiam alicuius se illi necessitati subiecerit. Adieci uero in præmissa diffinitione uerbum illud acceptata ad aliquod præmiũ. Quanquam enim & apud latinos, & apud ecclesiasticos auctores sepe hoc uocabulum meritum licet inuenire usurpatum etiam actibus malis, quia merita illi sunt poenarum quas sibi mali homines, suis malis actionibus merentur, sicut & Paulus mercedem erroris Gẽtilium, poenam appellat, qua illi ob errorem suum sunt mulctati. Et alibi, Omnis, ait, inobedientia & prauaricatio iustam accepit mercedis retributionem, tamen, cum iam ex communi usu et acceptione scholasticorum nomen meriti ad ea opera sit restrictũ, quæ Deus ad aliquod

præmium acceptat, dandum hoc fuit scholæ, ut & nos quoq; sic strictim uocabulo isto uteremur. Loquendum enim est ut plures, sicut philosophus admonet. Neq; imitandi sunt illi de quibus ludas in sua canonica dicit. Hi sunt qui segregant semetipsos, animales spiritum non habentes. Et ubi aliàs hoc uocabulum largius conueniat accipere, ut comprehendat sub se non solum bona merita, sed & quæ Augustinus passim uocat mala & pessima merita, in proposito quidem nihil erat necesse sic accipere. Non enim generaliter de merito disputabimus, sed ea attingemus sola, quæ ad meritum iustificationis & beatitudinis spectant. Est ergo meritum actio libera acceptata ad aliquod præmium. Quia uero uarijs modis aliqua actio põt acceptari ad aliquod præmiũ, aut ex natura & dignitate opis, aut ex lege, aut ex gratia acceptatis eã actionẽ ad illud præmiũ, idẽ & multiplex ponit à doctoribus meritũ.

Et pro huius explicatione secundo notandum est, duplex cõmuniter poni meritum à theologis. Alterum uocatur meritum de condigno, alterum meritum de congruo, & meritum quidem de condigno uocatur meritum, cui de iustitia, ex lege & condignitate operis debetur aliquod præmium. Meritum uero de congruo appellatur opus quod ex gratia & congruitate quadam acceptatur ad aliquod præmiũ, quod neq; ex lege, neq; ex condignitate operis sibi debebatur. Ex quibus diffinitionibus sequitur ad meritũ de condigno duo esse requisita. Alterum est ut opus ipsum, quod est meritorium de condigno, dignum sit eo premio, cuius dicitur esse meritorium. Alterum est quod ex lege debeatur sibi tale præmium. Sed ad meritum de congruo satis erit, quod cum non sit sancita aliqua lex, qua debeat tale præmium respondere ei merito, tamen congruum sit, & deceat Deum propter dignitatem, uel excellentiã operis illud remunerare tali præmio. Et possunt ista declarari, & perspicua fieri hoc exemplo. Promisit rex certum aliquod præmium ei, qui primus uexillum regis in muris ciuitatis hostium posuerit. Petrus non mediocri suo periculo posuit ante alios uexillum in eis. Is quidem dicetur illud præmium meruisse de condigno. Et opus enim dignum fuit

Ro. 1.

Heb. 2.

tali prämio, cū periculosum, difficile, & omni laude dignum fuerit, et alioqui ex lege seu ex promissione regis debitum erat ei operi tale prämium. Si uero nullo tali prämio proposito aut constituto ei operi, Petrus nihilominus forti & audaci animo idem subisset periculum, idemq; omnino opus fecisset, ut uictoriā & gloriā haud uulgarem cōpararet suo regi, is quidē si nō ex condigno, quia nō erat tale prämium lege aut spōlione prāfixū, certe ex congruo apud regem idē prēmium mereret. Non me latet doctores aliquos medium quoddam meritum de digno posuisse, cum opus quidem dignitatem aliquam habet à conditione & præcellentiā operantis, sed condignum non est tali prämio, uel quia non exæquat tale prämium, sed ab eo superatur & uincitur, uel quia lege non est sanctū, neq; constitutum, ut tale prämium sibi respondeat. Et hoc modo beatissimam uirginem Mariam, dicit diuus Bonauentura in tertio sententiarum meruisse de digno fieri matrē Dei, de congruo quidem ante annuntiationem Gabrielis, de digno uero post eam annuntiationem & ipsius consensum, descensumq; spiritus sancti super eam in nimia plenitudine & abundantia gratiæ. Quia licet exuperaret omnia merita tanta illa genitricis Dei dignitas, neq; unquam tantum prämium Deus ullis meritis esset pollicitus, dignitas tamen, inquit, ipsa & sanctitas præcellentiāq; uirginis opera, & abundantia gratiæ tunc de nouo ei collata, sic illam attollebant, & in altum ferebant, ut plusquam meritoria de congruo tantæ dignitatis eam efficerent. Dignissima enim illa erat inter omnes creaturas quā Deus tanto beneficio afficeret, ex quo aliquam sibi matrem gratuita in nos benignitate sua statuebat deligere. Sunt, & scio, aliqui alij nobles doctores scholastici, qui tamen si beatitudinem operibus ex gratia factis Deum promississe scirent, tamen cum eam longissimo interuallo omnia opera nostra excedere prudenter perpenderent, & in scripturis non solum non inuenirent hoc nomen de condigno, uerum Paulum legerent constanter dicentem non esse condignas passionibus huius temporis ad futuram gloriam. Ex his nō omnino leuibus argumentis permoti medium etiam meritum de digno po-

s. Bona.
in. 3. dif.
4. ar. 2.
q. 2.

marli. 10
an. El-
zius.

fuerunt, & sobrietate quadam & prudenti temperamento usi, respectu beatitudinis dixerunt non esse meritū de condigno, sed tantum meritum de digno, quia digni sunt iusti ex lege, & promissione Dei tali prämio. Atq; ideo inferunt meritum de condigno esse quidem posse inter homines, & respectu hominū uel angelorū, sed nequaquā respectu Dei, præsertim respectu beatitudinis, quæ plurimis parasangis excedit quidquid nos possumus, etiā præclarissime operantes, mereri. Sed quantumuis ista apparenter dicantur, & sua probabilitate non careant, tamen ne deuiaremus in acceptione terminorum à uia communi, in sola duo membra uisum est meritum partiri. Et uere necesse non est plura ponere. Nā quod ponit sanctus Bonauentura meritum de digno, meritum est de cōgruo, quippe quod nulla lege habet suum prämium, sed congruitate quadam & gratia diuina. Quæ autem alij merita de digno appellant, ea nos merita de condigno dicimus, censentes prorsus satis esse ad meritum de condigno dignitatem operis & legem de prämio. Et profecto illis prāmijs merita sunt condigna, quibus sunt digna. Neq; n. apud Latinos autores inuenio differētiā, quam isti doctores cōminiscuntur inter dignū & cōdignum. Et quidem si autoritas Pauli eos mouit, ut respectu beatitudinis non ponerent meritum de cōdigno, eadem & mouere debuit, ut neq; respectu illius ponerent meritum de digno. Paulus enim, si textum consulas græcum. Non sunt digne, inquit, passionibus huius temporis ad gloriam reuelandam in nobis. Sed cum de re constet inter hos autores & nos, commodum non est longius de nomine contendere.

Veniamus igitur ad secundum articulum quæstionis. Et pro eo expediendo, notandum est duo esse extrema in hac materia de merito. Alterum est dicentium nullū prorsus esse meritum in nobis, neq; respectu iustificationis nostræ, neq; respectu beatitudinis, neq; opera nostra meritoria esse gratiæ aut gloriæ, quā Deus elargitur nobis, sed & gratiam et gloriam debere nos adscribere solis meritis Christi. Alterū extremum est dicentium & iustificationem nostram et beatitudinem ipsam sub meritis nostris cadere, uereq; esse opera nostra meri-

toria & gratiæ & gloriæ, sed gratiæ quidem primæ qua iusti-
ficamur, et gloriæ ei respondentis tantum de cōgruo, augmen-
tum uero gratiæ & gloriæ de digno uel de condigno. Ante
habitam enim gratiam disponentes nos ad eam meremur,
aiunt eam de congruo, postquam uero eam acquisiuius, me-
remur ipsam augeri, & gloriā ei respondentem de condi-
gno, uel de digno. Inter hæc uero extrema, mediā quædā est
aliorum doctorum sententia dicentium iustificationem no-
stram, seu gratiam primam sub merito nostro nō cadere, neq;
de congruo, neq; de digno. Sed posse tamen nos mereri de
condigno augmentū gratiæ & gloriā, ubi semel gratis fue-
rimus iustificati. Et in nostris quidem operibus inueniri ratio-
nem meriti, & aliqua eorum meritoria esse certum est, cuius
uero præmij, & quomodo sint meritoria controuersum est,
& uariæ sunt inter scholasticos doctores opiniones. Quæ au-
tem ipsarum opinionū probabilissima nobis uideat, in quæ-
stionibus quinta & sexta statim aperiemus. Interim tamē pro
fundamēto eorū, quæ in eis dicenda sunt, & pro solutione præ-
sentis qōnis, et expeditiōe tertij articuli pono hāc cōclusionē.

CONCLUSIO RESPONSIVA.

Absolute cōcedendū est & fidē & alia bona opa facta ab his
qui iā sunt iustificati, & hñt gratiā, meritoria eē beatitudinis.

Hæc conclusio tenetur ab omnibus doctoribus catholicis,
quotquot mihi contigit legere, neq; scio aliquos, qui de ea du-
bitent, uel eius contrarium defendant, exceptis quibusdā hæ-
reticis nostri temporis, qui absolute concedunt nullam actio-
nem nostram meritoriā esse beatitudinis, & unius solius Chri-
sti meritis nobis eam condonari. Cuius sententiæ primipili,
ut sic dixerim, & antesignani fuere Martinus Lutherus &
Oecolampadius. Et quanuis insignis ille hēresum Vuiteleui
impugnator, Thomam dico Vualdensē uberrimum fon-
tem ex quo hauserunt bonam partem penē omnes, qui Lu-
theranam sectam impugnarant, quanuis inquam ille in libro
de sacramentalibus titulo primo distinctionem meriti in me-
ritum de congruo, & de condigno irridere uideatur, et sanio-
rem theologum fidelio-remq; catholicum, & scripturis sanctis
magis

magis concordem dicat se reputare eum, qui negaret simpli-
citer hominem mereri gratiam uel gloriā, aut ex meritis di-
gnum esse gratia uel gloriā, & concederet cū limitatione apo-
stolorum & scripturarum hominem non mereri regnum coe-
lorum, nisi ex gratia & uoluntate largitoris, & Deum non at-
tendere meritum nostrum, neq; rationem congrui uel condi-
gni, sed suam gratiam et misericordiam, tamen si bene aduer-
tantur quæ idem ibi postea dicit cap. 9. nō negat actus nostros
esse meritorios etiam uitæ æternæ, immo eam dici dari nobis
pro meritis, sed hoc tantum indicat se uelle, ut huiusmodi om-
nibus assertionibus adiungeremus ex gratia Dei. Itaq; si di-
ceremus nos posse mereri gloriā, non hoc simpliciter & sine
addito dicamus, sed adiungamus ex gratia Dei, ne uideamur
excludere gratiā Dei, sine qua nulla sunt merita. De reliquis
enim Pelagianorum & Gentilium ait tractum esse, ut merita
asseramus sine additione gratiæ, & in iniuriā Saluatoris ut-
detur cedere quod tacita ipsius gratia, tam multa disputamus
de meritis. Sed de causa nostrorum meritorum hoc loco non
disputamus. Certum enim est eam esse unicam gratiam Dei,
ea enim seclusa nihil possumus apud Deum mereri, tantū ab-
est, ut mereri possimus gratiam ipsius uel gloriā, neq; nega-
mus cōueniens esse, ut sic semper nostros temperemus sermo-
nes, ut gratiæ Dei omnia uideamur adscribere, sicut par est, po-
tius quā nobis. Verum hoc loco tantum cōtendimus, quod
etiam si non addamus hoc uerbum, ex gratia Dei, uel aliquod
aliud simile, uerissime possumus concedere actus bonos iusto-
rum meritorios esse apud Deum, & per eos illos uere mereri
beatitudinem, & si modo sanus teneatur sensus, neq; credatur
nos hoc habere ex nobis, & non ex gratia Dei, trepidare non
oportet in huiusmodi assertionibus, nullus enim prorsus est,
neq; esse debet in his timor. neq; n. ut falso quidam affirmant,
fastuosum est meriti uocabulum, sed christianæ potius mode-
stiae conueniens, neq; obscurat, sed illustrat magis diuinam in
nos benignitatem, & sine ullo offendiculo, eo usi sunt omnes
antiqui doctores. Intellexerunt. n. nihil derogare gratiæ diui-
næ, sed commendare potius suam in nos magnificentiam &

miseri cordiam, ut statim mōstrabimus. Sed ut cunq; ista se habent, & ut cunq; de his Vualdenſis et alij ſenſerint contra omnes qui noſtram propoſitionē negauerint, probare eam iam firmis & luculentis argumentis tentabimus. Primo itaq; argumētor ſic. Beatitudo eſt merces promiſſa à Deo, et reſpoſita ſanctis propter bona opera, quæ faciunt, & propter mala quæ tolerant patienter, & abſolute, et ſine addito talis uocatur. Ergo talia opera, & talis eorū patiētia meritoria eſt beatitudinis. Habent enim ſe correlatiue merces. & meritum, mercesq; eſt meriti merces, & meritum mercedis meritum, & ſi unum tollitur, tollitur & alterum, & poſito altero ponitur et reliquum: Si ergo beatitudo merces eſt operum bonorum, & æquanimiſatis in malis, erunt & hæc meritoria beatitudinis. Non enim malus inconueniens eſt appellare iſta merita, quàm illam mercedem, immo neceſſe eſt ſi beatitudinē appellas mercedem, aliqua ſignare, quæ merita ſint tantæ mercedis. Quod uero beatitudo merces ſit, mercesq; appelletur operum bonorum, tam frequens eſt in utroq; teſtamento, ut me penè pudeat in re adeo aperta teſtimonia citare. Sed ut ad manum habeamus tela, quibus confodiantur hæretici, & catholicam fidem defendamus, citabimus aliquot teſtimonia ſcripturarū. Genetiſ. 12. dicit dominus ad Abraham. Ego protector tuus, & merces tua magna nimis. 1. Paralipomenon. 15. Erit merces operi noſtro. Prouer. 11. Seminanti iuſtitiam merces fidelis. Sapientia. 5. Iuſti autem in perpetuum uiuent, & apud dominum eſt merces eorum. Et cap. 1. de hoc reprehēduntur impij, q̃ mercedem non ſperauerunt iuſtitia. Eccleſiaſtici. 2. Qui timetis dñm, credite illi, & non euacuabitur merces ueſtra. Et quia adueniēte Chriſto in mundū referenda erat ipſius morte ianuā regni cœlorum, & ſancti patres recepturi erant mercedem laborū ſuorū, nempe beatitudinem, Eſaiā. 40. de Chriſto dicitur. Ecce dñs Deus in fortitudine ueniet, & brachium eius dñabitur, Ecce merces eius cum eo, & opus illius coram illo. Et Hieremīa. 31. Quiſcat uox tua à ploratu, & oculi tui lachrymis, quia eſt merces operi tuo, ait dominus. Et Apocalypſis. 22. Idem de ſe dicit. Ecce uenio cito, & merces mea me-

cum eſt reddere unicuiq; ſecundum opus illius. Et Matthei. 5. Beati eſtis cum maledixerint uobis homines, & perſecuti uos fuerint, & dixerint omne malum aduerſum uos mentientes, propter me. Gaudete & exultate, quoniam merces ueſtra copioſa eſt in cœlis. Et cap. 10. Qui recipit iuſtum in nomine iuſti, mercedem iuſti accipiet. Et quicunq; potum dedit uni ex minimis iſtis, calicem aquæ frigida tantum in nomine diſcipuli, amen dico uobis, non perdet mercedem ſuam. Et Paulus apoſtolus in prioris ad Corinthios cap. 3. Vnuſquiſq; propriam mercedē accipiet ſecundum ſuū laborem. Sed quid moror in teſtimonijs nihil neceſſarijs allegandis? Ipſe Eccleſiaſtici. cap. 16. opa miſericordiæ meritoria pronuntiat hiſ uerbis. Omnis miſericordia faciet locū unicuiq; ſecundū meritū operum ſuorū. Et Paulus in epiſtola ad Hebræos ait, Beneficentiæ autem & cōmunionis nolite obliuiſci. Talibus. n. hoſtijs promeretur, uel, ut alij uertunt, demeretur & conciliatur Deus.

Sed & ſecundo pro noſtra cōcluſione argumētor ſic. Quotieſcunq; rex aliquis aut princeps uel reſpublica promittunt aliquod præmiū hominibus ſibi gratis, ſi faciant aliquod opus uirtutis, tale opus dicitur ab omnibus meritorium talis præmij. Neq; hoc poteſt negare, niſi qui ignorat penitus ſignificationem & uſum huius nominis, meritū, apud Latinos. Cū ergo beatitudinem promiſerit Deus bonis operibus in multis locis ſcripturæ, & hac ratione Paulus eam & brauium, & coronam incorruptam, & coronam iuſtitie appellet, ſequitur & iuſtorum bona opera meritoria eſſe beatitudinis. Et breuiter argumentor ſic. Omnia quæ ſatis ſunt, ut aliqua opera dicantur latine meritoria alicuius præmij, reperiuntur in bonis iuſtorū operibus reſpectu beatitudinis. Aut ergo omne meritum tollendum eſt, & reiſciendum eſt hoc uocabulum, meritum, tanquam male latinum, aut concedendum eſt opera bona iuſtorum meritoria eſſe beatitudinis. Et hoc argumēto crediderim ſanctos omnes doctores permotos, ut paſſim abſque ullo ſcrupulo mereri nos dicerent beatitudinem. Et ſæpiſſime eſt hoc uidere in diuo Auguſtino, quanuis maximus fuerit ubiq; & religioſiſſimus aſſertor gratiæ. Vnde & cap. 12. de

I. Tim. 2.

Philip. 3.

1. Cor. 9.

2. Tim. 2.

prædestinatione sanctorum ita ait. Post corpus nemo erit in corpore, nisi resurrectione nouissima, non ad ulla merita comparanda, sed ad recipienda pro bonis meritis præmia, uel pro malis horrèda supplicia. Hæc Aug. Et Cœlestinus primus in canone. 12. suæ primæ epistolæ decretalis, Tanta, inquit, erga omnes homines est bonitas Dei, ut nostra uelit esse merita, quæ sunt ipsius dona, & pro his quæ largitus est, æterna præmia sit donaturus. Hæc Cœlestinus.

Sed ne omnino sine causa uideant̃ hæretici cōtrariū huius cōclusionis defendere, & ut clarius ipsius ueritas constet, faciā contra eam aliquot argumenta in fauorem hæreticorum. Et primo quidē argumentor ex illo, quod p̃ Lucam dñs suos admonet. Cum feceritis quę præcepta sunt uobis, dicite serui in-
utiles sumus, quod debuimus facere, fecimus. Si seruos in-
utiles nos debemus credere, & uere & ex corde asserere, etiam cum implemus Dei præcepta, quomodo ipsam eorū impletio-
nem meritoriam nobis tantī præmij, quantum est beatitudo, audemus dicere? An non utilissimū est tantū præmium mere-
ri? Si & illud debemus etiam de nobis affirmare, cum exequi-
mur Dei mandata, Quod debuimus facere fecimus, quomo-
do nobis hoc arrogamus, ut ea opera meritoria beatitudinis æternæ dicamus? Quandoquidem qui quod debet facere fa-
cit, non nouum meret̃ præmiū id faciēdo, sed satis habet, si sa-
tisfaciat debito, cui erat obnoxius, Et cōfirmari pōt hoc argu-
mentū hac ratiōe. Omnia opa nostra bona, dona quædā sunt Dei. Et hoc nomine & propter immensa alia, & innumera ip-
sius in nos beneficia, ei sunt sūmo iure debita. Nō ergo nouo-
rū sunt unquā præmioꝝ meritoria. Nō. n̄ apud aliquē nouum
præmiū meremur p̃ nouum munus ab eo nobis collatum.

Secundo ad idem argumentor. Nihil est afferendum à christiano, quod Christi gloriæ & meritis derogat. Detestandæ enim cuiusdā ingratiitudinis hoc esset, & nihil posset esse magis alienum à nostra professione. Sed concedere nostra opera esse meritoria beatitudinis derogat gloriæ & meritis Christi. Hoc n. dicentes uidemur dicere nō esse proprium Christi mereri beatitudinem nostram, neq; nos solide & ex aße debere ei

no stram beatitudinem, immo quod pelius est, uidetur in his dicere, non sufficere merita Christi ad salutem, sed necesse esse, ut nostris illa adiungantur. Ergo non debemus Christiani asserere nostra opera esse meritoria beatitudinis, sed ingenuè & planè confiteri solis nos Christi meritis saluari.

Tertio instari pōt pro hereticis. Si opa nostra essent meritoria beatitudinis, essent meritoria de cōdigno. Sed non pōt esse ulla condignitas inter nostra opa & beatitudinē. Nulla est. n. equalitas. Sed multis & magnis interuallis beatitudo excedit opera nostra. Ergo opa nostra nō sunt meritoria beatitudinis.

Quarto argumentari pro eisdē possumus. Non est ponenda fiducia salutis nostræ in nostris meritis, sed in una. Dei misericordiā. Ergo nulla sunt in nobis uera merita salutis nostræ. Si enim essent, cur non liceret in eis collocare nostram fiduciā, cum oēs in eo possint statuere, immo statuāt fiduciā consequendi alicuius premij quod est uerum meritum illius? Antecedens probari potest ex multis scripturæ & sanctorum testimonijs. Dauid enim dicit. Neq. n. in arcu meo sperabo, & gladius meus non saluabit me. Et Hieremias inquit. Maledictus homo qui confidit in homine, et ponit carnem brachium suum. Cuius maledicti uinculo innectitur, ut Augustinus bene colligit in Enchiridio, qui spē ponit in seipso. Et Salomon ait. Qui sperat in domino, saluabitur, & qui confidit in corde suo, stultus est. Et ideo Cyprianus de oratione dominica, Publicanum illum, cuius meminit Lucas, iustificatum dicit, quia non fiduciam ponebat in innocentia sua. Vnde & parabolam illā in eos Christus dixit, qui in se confidebant. Et Bernardus in libro floræ tractans illa psalmistæ uerba. Delectare in dño, ideo asserit quosdā uitam eternā non humiliter querere, quia eam quærūt in suorum fiducia meritorum, cū oporteret de sola miseratione diuina præsumere. Et ecclesia uelut ab his sanctis patribus edocta in secreta oratione dñicæ secunde Aduentus ita Deum orat. Vbi nulla suppetūt suffragia meritorum, tuis nobis succurre præsidijs. Et aliàs. Ut qui de qualitate meritorum nostrorum diffidimus, non iudiciū tuum, sed misericordiam consequi mereamur. Et in canone Missæ. Non astiti-

psal. 43:

Hiere, 17.

Proverb:

28.

LUC. 18.

mator meriti, sed uenia quæsumus largitor admitte.

Sed hæc argumenta nihil conuincunt. Ideoq; ad illa breuiter respondebimus. Ad primum. Cum Christus iubet, ut seruos nos dicamus inutiles, cum expleuerimus quæ præcepta sunt nobis, nō hoc iubet, quod seruos nos dicamus inutiles nobis, sed sibi. Licet enim nobis utilissima sit illa executio mandatorum Dei, Deo tamen & domino nostro qui bonorum nostrorum non eger, nullam prorsus affert utilitatem. Si sapiens fueris tibi metipso eris, ait Salomon, si autē illūsor, solus putabis malū. Et prudentissime apud Iob ait Eliphaz Themanites. Quid prodest Deo si iustus fueris, aut quid ei confers, si immaculata fuerit uia tua? Voluit etiam dominus his uerbis docere suos, neq; ex natura esse operum nostrorum, sed prorsus ex liberalitate et benignitate sua, ut eam nobis afferat utilitatem, quam affert executio suorum mandatorum. Posset enim Deus illa à nobis exigere etiā nullo reposito premio. Et ad hoc explicandum adiunxit. Quod debuimus facere fecimus. Huc etiā spectabat ista admonitio, ut et ipsam executionem mandatorum Dei crederemus nobis ex dono ipsius contingere. De fructibus enim mandatorum, ut exposuit concilium Mileuitanum intelligitur illud quod idem dicit, apud Ioannem, Sine menihil potestis facere. Merito ergo inutiles nos possumus existimare & asserere qui neq; ex nobis habemus, ut mandata Dei impleamus, neq; ex nobis meremur ea re aliquod præmium, neq; aliquo pacto domino nostro ea causa utiles sumus. Cum his tamen optime stat, ut & nobis utilissimi simus, & ex ipsius gratia & liberali promissione uere possumus dicere nos mereri beatitudinem hoc ipso, quod illi libenter obsequimur.

Ad secundum. Nihil derogat meritis & gloriæ Christi asserere & nostra quoq; opera ex ipsius gratia, & ut innituntur ipsius meritis, esse meritoria. Stat enim & nihilominus ei & solida, illæsaq; & illibata, & integra manet sua ipsius peculiaris & propria gloria, quæ non in hoc consistit, ut solus nostram gloriam meritis fuerit, sed in hoc quod solus à se habuit, unde illam mereretur, & solus à se eam nobis meruit. Immo magis Christum glorificamus asserentes nostra opera ex ipsius gra-

tia & meritis esse meritoria. Cædit. n. in ipsius gloriam, quod non tantum nobis meruerit beatitudinem, sed & meruerit, ut & nos quoq; nobis mereremur nostram beatitudinē. In quo et efficaciam uirtutemq; maiorem suorum meritorum ostendit, & quam nihil nobis nostram gloriam inuideat, immo quanto plus quam nos ipsi, eam augere cupiat, & nos suæ gloriæ participes efficere, manifeste monstrauit. Neq; hoc dicentes minus ei solide & ex asse imputamus nostram gloriam. Fate-mur enim ab ipsius nos meritis habere totam gloriam, quam meremur, neq; partem à nobis, partem ab ipso, sed ab eo prorsus totam. Ipse liquidem dat, ut mereamur, & nostra merita solum quatenus illius meritis innituntur, merita dicimus. Et quia bonorum laborum gloriæ est fructus, & diuinissimū est Dei cooperatorem fieri, ut Dionysius dicit. 3. cap. ecclesiastica Hierarchia, hoc ipso nos ei plus debere cōitemur, quod non solum concedimus ab eo nos habere totam gloriam, sed & asserimus nos eam habere ab ipso præcellentiori modo, & nobis magis honorifico, nempe per merita nostra ipsius meritis innixa. Et hoc non ex insufficientia meritorum Christi pro cedit, sed ex affluentia & redundantia ipsorum potius. Cum enim digna essent merita Christi, ut pro eis daretur nobis gloria, & cū meritis nostris, & sine illis, utcūq; hoc ipse uoluisset, quia tamen hoc magis commendabat sua merita, & nostram gloriam magis augebat, uoluit in hoc tantum ualere sua merita, ut adulti iustificarentur aliquibus operibus ab eis in id positis, & iustificati, proprijs etiam meritis, satisfacerent pro suis delictis, & beatitudinem suam obtinerent. Vnde et Paulus inquit. Adimpleo ea quæ defunt passionum Christi in carne mea pro corpore eius, quod est ecclesia. Quia licet passionibus Christi nouerat sufficientissimas fuisse ad satisfaciendum pro nobis sine ulla nostra satisfactione, si hoc ipse uoluisset, tamen sciebat eum noluisse suas passiones nobis ualere, aut applicari, nisi nostris etiā & meritis, & satisfactionibus suis adiunctis, atq; ideo quo ad sufficientiam quidem pro omnibus eum satisfecisse, sed quo ad efficaciam non pro omnibus, sed necesse esse, ut & pro se quisq; & qui plus posset, etiā pro alijs

satisfaceret. Et admirandum in hoc est diuinæ sapientiæ consilium. Vt enim ipse gloriam suam habuit & ratione unionis personalis, & propter sua merita, ita & suos quos nouerat patrem præscisse conformes fieri imaginis filij sui, uoluit & gloriam habere propter ipsius merita, & propter nostra, quæ à Christi meritis efficaciam sortiuntur, quoniam Christus consummatus super lignum crucis, factus est omnibus obtemperantibus sibi, causa salutis æternæ. Ad tertium argumentum patebit responsio ex dicendis in quæstione proxima. Ad quartum argumentum. Stultum & illicitum est in nobis ipsis confidere, cum non modo operari quidpiam boni, quod oculis Dei placeat, sed ne cogitare quidpiam tale possimus, nisi ex gratia Dei. Sufficiens enim nostra ex Deo est. Et quæquam multa faciunt homines iusti meritoria opera beatitudinis, uerissime tamen dicitur non oportere quæquam in suis meritis fiduciam adipiscendæ beatitudinis collocare. Et hoc quidem, ne cuiquam dubium sit, possumus tripliciter persuadere. Primo enim impediri potest omne humanum meritum, quædiu hic uiuimus, à superuenientibus peccatis. Nullus enim nostrum potest simpliciter mereri confirmationem suam, aut perseuerantiam in gratia. Cum ergo ad perseuerandum necessaria sit nobis misericordia diuina, semper in ea, & non in nostris meritis collocanda nostra fiducia est. Secundo. Nemini possunt euidenter, immo neque certo & indubitato constare sua merita. Nullus enim potest satis certo in hac uita scire, bona esse sua opera, nullaque ex parte diminuta, aut aliquod habentia adiunctum, quod ea faciat uitiosa. Et ubi hoc de aliquibus operibus constet, ut quidem potest per fidem, et lumen naturale constare, certe nemini potest esse certum se esse in gratia Dei. Quis enim, ait Salomon, potest dicere, Mundum est cor meum, purus sum à peccator? Et Iob merito dicit. Verebar omnia opera mea, sciens quod non parceres delinquenti. Et ibidem. Si habuerim quippiam iustum, non respondebo, sed meum iudicem deprecabor. Et prudentissime uir ille desideriorum. Neque enim in iustificationibus nostris prosternimus preces ante faciem tuam, sed in miserationibus tuis multis. Et ut multum quis profecerit

profecerit in uia domini aliquando exultando dicet. Quid retribuam domino pro omnibus quæ retribuit mihi, & paulo post necessarium erit clamare cum Publicano, Domine propitius esto mihi peccatori. Aliquando nimio cordis iubilo dicet. Quid mihi est in caelo, aut à te quid uolui super terram? & domino auertente se paululum cogetur clamare. Insuper ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Et innumerabilia sunt, in diuinis literis passim occurrentia, quæ alternis uicibus, uel exultando de nostris bonis, uel mœrendo de nostris malis à filiis Dei necesse est dici, defectu & profectu alternante usque ad nostri corporis mortem, ut non simus confidentes in nobis, sicut apostolus dicit, sed in Deo qui suscitatur mortuos, & solus sanctificat quem uult. Cum igitur tam incerta sint homini sua merita, haud quaquam conuenit in eis fiduciam suæ salutis constituere. Tertio. Si quis confidat, aut confidere se dicat in suis meritis absolute, & sine aliqua commemoratione gratiæ diuinæ, uidetur sibi, potius, quam illi suam salutem adscribere. Hoc autem superbum, & stultum est. Opera enim iustorum meritoria, non tam ab ipsis, quam à Christi meritis, & à diuina acceptatione, & à gratia, qua à Deo illi adiuuantur, habent, quod sint meritoria, & in potestate diuina est ea non acceptare ad beatitudinem. Coronat enim suos dominus in miserationibus, & miserationibus. Non igitur conuenit sic absolute in eis fiduciam constituere, sed ab eo potius totos pendere, cuius unius miseratione peruenire possumus ad terram illam desiderabilem, de cuius possessoribus in figura dictum est. Neque enim in gladio suo possederunt terram, et brachium eorum non saluauit eos. Sed dextera tua, & brachium tuum, & illuminatio uultus tui, quoniam complacuiisti in eis. Quanquam autem ista uerissima sunt, si quis tamen probabiliter quadam, & non arroganti, neque inani, sed uera persuasionem crediderit se in gratia Dei esse, & fuisse, & nonnulla bona opera in eo statu fecisse, atque ideo in meritis suis fiduciam hoc pacto posuerit, ut credat se, & confidat propter illa habiturum aliqua beneficia à Deo, & tandem ipsam beatitudinem, saltem si non illa peccato aliquo superueniente impenderit, ea

Proverb.
20.
Iob. 9.
Iob. 9.
Dan. 9.

psal. 119.

Luca. 18.

psal. 72.

Ro. 7.

2. Cor. 1.

4. mit. 2.

4. 01. 1.

fiducia uituperanda non est, si modo his uerbis non excludat merita Christi, aut gratiam diuinam, à quibus illa habent totum suum ualorem, et acceptionem, sed intelligat se in suis meritis fidere, quatenus meritis Christi, et gratiæ Dei innituntur. Immo non solum iusti, sed & qui diu fuerunt in peccatis, si incipiant poenitentiam suorum peccatorum, & in ea poenitentia, ut à gratia Dei procedit, & misericordiæ diuinæ meritis Christi innitit, fiduciam suæ salutis constituerit, ea fiducia reprobanda non est. Non est enim unde illa reprehendi possit, cum neque superba sit, neque arrogans, aut in Dei misericordiam & gratiam contumeliosa. Et in iustis oritur ex testimonio bonæ conscientiae, & attestazione illius qui testimonium sepe reddit spiritibus eorum, quod sunt filij Dei, & hac fiducia saepe eos exhilarat, leuat, solatur, & confirmat in suis tribulationibus. In peccatoribus uero ista fiducia nascitur ex certa persuasione misericordiæ & ueritatis diuinæ. Et ipsæ sacrae literæ ad huiusmodi fiduciam hortantur, cum monent confidere in domino. Confidere enim sic in operibus non est aliud, quam confidere in domino. Vnde & Dauid ne sibi aliquid imputare uideretur, præmisit quidem, Saluum me fecit, quoniam uoluit me, sed & mox confidenter adiecit, Retribuet mihi dominus secundum iustitiam meam, & secundum puritatem manuum mearum retribuet mihi. Quia custodiui uias domini, neque impie gessi à Deo meo. Et Paulus fretus testimonio illo suæ bonæ conscientiae, Bonum certamen certauì, cursum consummaui, fiducialiter adiicit in reliquo reposita est mihi corona iustitiæ. Et Ioannes apertissime dicit, Si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum, & quidquid petierimus, accipiemus ab eo, quoniam mandata eius custodimus. Atque ideo fortassis, quantum recordari possum, non eos damnat scriptura, qui in suis operibus confidunt, sed eos duntaxat qui confidunt in se ipsis, in sua uirtute, in sua potentia, in multitudine diuitiarum suarum. Neque dehortatur à fiducia in nostris operibus, sed à confidentia in nobis ipsis, ut ex his intelligeremus fiduciam in bonis operibus posse esse sanctam & laudabilem, fiduciam uero in nobis ipsis semper esse damna-

bilem. Qui enim confidunt in seipsis sua se uirtute euadere mala huius uitæ, & bona alterius uitæ adipisci posse persuadent, quod uanum et superbum est. Qui autem confidunt in bonis operibus, quæ credunt se ex Dei gratia fecisse, & propterea, ut meritis Christi innituntur, credunt se consecuturos beatitudinem, nihil sibi imputant, sed totum gratiæ diuinæ. Et cum Bernardo dicunt. Meum meritum miseratio domini. Et ne quispiam existimet superbū esse & insolens sic nostra nobis persuadere merita, & in eis aliquo modo confidere, uide quid ille addat statim. Non planè sum meriti inops, quandiu ille misericordiarum non fuerit. Quod si misericordiæ domini multæ, multus nihilominus ego in meritis sum. Et si misericordiæ domini ab æterno & usque in æternum, ego quoque misericordias domini in æternum cantabo. Nunquid iustitias meas? Domine memorabor iustitiæ tuæ solius. Ipsa est enim & mea, nepe factus es mihi tu iustitia Dei. Hæc Bernardus, Et si quando sancti aliqui doctores inueniantur eos condemnare, qui in meritis suis confidunt, intelligendum illud est de illis, qui sic in suis meritis confidunt, ut excludant gratiam Dei. Et quando ecclesia in orationibus allegatis proficitur se in suis meritis non fidere, nihil aliud significat, quam se quidem non confidere in sua innocentia, neque in his quæ suis uiribus potest efficere. Et hoc potest nos certos efficere quod non de alia fiducia loquantur sancti, quia illam fiduciam de meritis propriis insolentia, superbia, & arrogantia, & inani gloriæ imputant, à quibus uitis longissime absunt, qui eo modo, quo diximus, fiduciam collocant in suis bonis meritis. Non enim sibi, sed gratiæ & ueritati diuinæ, & meritis Christi innituntur. Et post ista expositio colligi ex iis quæ dicunt Cyprianus, & Bernardus in locis in argumēto hoc citatis. Ambrosius libro. 7. commentariorum Lucæ cap. 8. super illa uerba, Dicite serui inutiles sumus, & Augustinus super illum uersum psal. 73. Egenus & inops laudabunt nomen tuum. Beda in prologo. 4. libri super Lucam. Et ubi omnia alia argumenta cessarent, ad uidendum non omnem talem fiduciam esse damnablem sufficere deberet oratio illa regis Ezechiae, Obsecro domine me-

Ber. ser.
mo. 61.
super cā.
tica,

4. re. 20.

R ij

mento quaeso quomodo ambulauerim corā te in ueritate & corde perfecto, & quod placitum est coram te fecerim. Non enim haec oratio oculis Dei displicuit, neque prouocauit iram eius, sed placuit uehementer, & ira illius sic temperauit, ut merito ipsius & sanitatem illi contulerit, & quindecim uitae annos adiecerit. Et si licet ei, qui fideliter alicui domino ministrauerit aliquot annos, sperare non solum stipendia sibi debita, sed & aliqua alia beneficia, neque hoc quispiam imprudētia tribuit, neque domini ipsi, si modo liberales & benigni sint, ingrati habent, dubitandum non est, quin & ista de nostris meritis, immo uere de suis donis fiducia grata sit quoque apud patrem nostrum coelestem, cuius misericordiae, & benignitatis nulla est mensura. Vt ergo ad compendium aliquod solutionem huius argumenti reducamus, dicimus primo uerissime colligi, non licere alicui confidere in seipso, & consequenter neque in suis meritis, ut ea fiducia excluderet gratiam Dei & merita Christi, uel inani quadam persuasione certos nos faceret minimeque dubios de meritis nostris, & de nostra perseverantia. Sed addimus tamen secundo licitum esse confidere in nostris operibus, ut à gratia Dei procedunt, & meritis Christi innituntur, & confidere quidem non solum conditionaliter, si non lapsi fuerimus, sed absolute, nos obtenturos beatitudinem & alia beneficia, quae à benignissima Dei manu, qui ei fideliter seruiunt, possunt impetrare. Quia ad huiusmodi fiduciam satis est probabilitas, neque requiritur euidentia aut plena certitudo. Et hoc satis est, ut dicantur nostra opera meritoria, quando in eis, ut talia sunt, licet suo modo confidere, & fiduciam nostrae salutis locare.

QVAESTIO QUINTA.

N fides, & alia bona opera iustorum sint meritoria beatitudinis ex condigno. Ad hanc quaestionem, quoniam quae sunt praelibanda tractauimus in proxima quaestione, breuiter respondeo hac conclusione.

CONCLUSIO.

Opera bona iustorum non solum sunt meritoria beatitudinis, uerū & sunt illius meritoria de condigno. Haec conclusio est communis apud doctores scholasticos, & eam tuentur sanctus Thomas in prima secunda, quaestione centesima quartadecima, articulo. 3. & in commentariis Pauli cap. 4. et. 8. ad Romanos. Sanctus Bonauentura in secundo, distinctione. 27. quaestione ultima. Ricardus de Mediauilla in quarto, distinctione. 46. articulo primo, quaestione prima. Scotus in primo. d. 17. q. 1. articulo. 1. & alias non raro.

Est autem non solum contra haereticos, quos in proxima quaestione citauimus, sed & contra nonnullos catholicos auctores nobiles inter scholasticos. Nam Gregorius Ariminensis in primo, distinctione. 17. quaestione prima, articulo secundo tenet nullum esse in nobis meritum de condigno respectu beatitudinis, & sanctos uiros per bona opera quae ex gratia faciunt, non eam mereri de condigno, sed tantum ex congruo. Durandus etiā de sancto Portiano in primo, distinctione. 17. quaestione. 2. & in secundo, distinctione. 27. quaestione. 2. & in tertio distinctione. 18. quaestione. 2. idem tenet absolute concedens nullum esse meritum de condigno apud Deum, nisi forsitan large accipiendo hunc terminum. Marsilius etiam idem tuetur in secundo.

Thomas etiam Vualdensis in insigni illo libro, quem edit de sacramentalibus, idem defendit. Et Burgentis in addi-

tionibus super psalmum. 35. in eadem est sententia. Ideo quod ait dictum à psalmista, Domine in cœlo misericordia tua, quia tibi maxime relucet misericordia Dei, quia nullum est meritum respectu tanti præmii, de condigno. Accedit & horum doctorum sententiæ Iohannes Elzirus in ceteris de prædestinatione.

Sed utcumque ista se habeant, pro nostra conclusione argumentor sit. Opera bona iustorum habent omnia quæ requiruntur, ut sint meritoria de condigno respectu beatitudinis.

Ergo absque ullo timore possumus ea dicere, sic esse meritoria beatitudinis. Antecedens huius discursus probatur. Vt opus aliquod dicatur meritorium alicuius præmii de condigno, satis est, ut iam diximus, si sit dignum tali præmio, & præmium sibi debeat ex lege uel promissione eius, qui adhortatur ad tale opus spe talis præmii. Et si hæc non sufficiant ad meritum de condigno, raro uel nunquam inueniemus meritum de condigno, etiam inter homines. Hæc autem reperiuntur omnia in operibus bonis iustorum respectu beatitudinis. Nam & opera ipsa ex hoc, quod amicorum Dei sunt, & fiunt ex gratia & impulsu spiritus sancti inhabitantis ipsos, digna profecto sunt beatitudine, & de lege debetur eis ipsa beatitudo. Promisit enim eam Deus illis beatitudinem, ut patet ex testimoniis pro-

Matt. 20

prima conclusione citatis. Et de integro hoc potest confirmari ex euangelica illa parabola patris familias qui operarios misit in uineam suam conuentione cum eis facta ex denario diurno. Denarius enim hic diurnus, sicut exposuere Origenes, Hieronymus, Augustinus, Gregorius, Chrysostomus, beatitudo est, cuius promissione, & conuentione dominus uult nos in Ecclesia ista militante pro sua quæque portione laborare in executione suorum mandatorum. Cum igitur opera bona iustorum, & digna sint beatitudine, & Deus eam illis promiserit, erunt profecto meritoria ex condigno ipsius beatitudinis. Et confirmari hoc potest. Deus dabit secundum legem suam beatitudinem ipsis sanctis propter opera bona quæ faciunt. Dicit enim his, qui à dextris erunt in die iudicii, ut habet Matthæus. Venite benedicti patris mei, possidete paratum uobis regnum à constitutione mundi. Esuriui enim, & dedistis mihi manduca-

Matt. 25

re. Sitiui, & dedistis mihi bibere &c. In quibus uerbis cum iudex iustissimus apponat opera bona pro causa sententiæ de beatitudine, manifeste indicauit se eam dare propter bona opera. Et alias non contingeret maior beatitudo facienti meliora opera contra illud Pauli, Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit. Cum ergo beatitudo secundum legem diuinam absque dubio contingat propter opera, & iuxta eorum uarietatem maior sit aut minor, quid obstat quominus ea dicamus ipsius meritoria? Secundo etiam argumentor pro eadem conclusione. Supposita amicitia diuina & lege de retribuenda beatitudine operibus iustorum, uera inuenitur æqualitas inter opera iustorum & beatitudinem.

2. Cor. 5.

Augetur enim ualor operum iustorum per gratiam & promissionem diuinam, & efficiuntur tanti pretij. uide admirandam Dei in nos misericordiam & benignitatem, efficiuntur inquam tanti pretij, ut minimum illorum, quantumcumque imperfectum sit, æternæ gloriæ habeat ualorem. Si ergo æqualitas est, erit & condignitas, & meritum de condigno. Nihil enim amplius ad condignitatem requiritur quam æqualitas. Et confirmatur hoc. Si operibus nostris ex natura sua deberetur beatitudo, uere illa essent meritoria ipsius de condigno. Sed non habent modo minorem ualorem per gratiam & promissionem diuinam, ut patet, quia non minoris ualoris esset argenteum quam aurum, si rex statuto suo faceret argentum tantum ualere, quantum ualeat aurum ex natura sua, & promissio uel lex diuina potest operibus nostris tantum ualorem impartiri, respectu beatitudinis, quantum habent respectu aliorum præmiorum leuiorum, immo & quantum haberent, si natura sua essent monetae, ut sic dicam, pretium & ualorem habentes beatitudinis. Et non solum hoc, potest promissio diuina, sed uere hunc ualorem iam impartita est operibus bonis iustorum. Non potest enim non dare illis beatitudinem, si non reuocet legem, aut faciat, siquidem hoc fieri possit, ea non fuisse, uel non fuisse ab habentibus suam gratiam. Vere ergo modo opera iustorum bona meritoria sunt ex condigno beatitudinis, perinde ac si

136 DE MERITIS GLORIAE EX CONDIGNO
hoc haberēt ex natura sua. Et augeri ista & declarari possunt
magis hoc modo. Aliquantū ualorem tribuit nostris actibus
Deus per amicitiam & promissionem suam, non autem mi-
norem quā sit ualor beatitudinis, hunc enim poterat dare,
& uoluit dare, ut suam decebat in nos benignitatem. Sunt er-
go nostri actus ualoris beatitudinis, & consequēter ipsius me-
ritōij ex condigno.

2. Thel. 1. Tertiō & eadem conclusio probari potest hoc pacto. San-
cti sunt digni beatitudine. Ita enim de eis sapiens dicit. Deus
tentauit eos & inuenit illos dignos se. Et Paulus ad Thessalo-
nicenses dicit eos pati & sustinere tribulationes, quas patie-
bantur, ut digni haberentur regno Dei, pro quo eas patiebā-
tur. Et ad Colossenses. Dignos nos fecit in partem sortis san-
ctorū. Et Apocalypsis tertio, de quibusdam Sardicēsis, qui
nō inquinauerunt uestimenta sua scribitur, Ambulabunt me-
cum in albis quia digni sunt. Cum ergo istam dignitatem nō
tantum habeant à Christo, sed eam habeant propter sua ope-
ra, ut facile potest colligi ex testimonijs citatis, quia quō quis-
que habet meliora opera, eo dignior est beatitudine, uel, quod
idem est, eo maiori beatitudine est dignus, sequitur & ipsa
opera meritoria esse digna beatitudinis, & consequenter etiā
de condigno. Non est enim distinctio inter dignum & condi-
gnum, ut supra diximus. Et quidem si opera nos dignos effi-
ciunt beatitudine, neq; in hoc ulla ambiguitas est, nescio cur
quispiā timeat dicere opera esse beatitudinis meritoria de di-
gno uel de condigno. Nihil enim uno alterum est amplius.

Quarto si aliquid obstaret, quominus diceremur mereri ex
condigno beatitudinem, maxime esset illud q; nostra bona
opera dona sunt Dei, & ipsa gratia donum est Dei, & lex ipsa
de beatitudine donū est Dei, & collatio ipsa beatitudinis gra-
tuita est, & libere fit, immo gratia est. Sed hac omnia concu-
runt, ut in tertio, si dominus dederit, disputabimus, in meritis
humanitatis Christi, & tamen non propterea est dubitandum,
quin merita Christi fuerint merita de condigno, ut cōtra Du-
rādum clare ostendemus in tertio. Ergo licet sit magna dispa-
ritas, inter nostra & Christi merita, saltem propter hac non
est negandum

QV AESTIO. V. 137
est negandum merita nostra esse merita de condigno. Eisdem enim
rationibus negabitur & merita Christi esse merita de condigno.

Sed ut ista magis innotescat, impugnabo hanc conclonē aliquibus
argumētis. Et primo quidē argumētor contra eā ex Paulo cōstātissi-
me dicente. Non sunt cōdignae passionēs huius tēpis ad futurā gloriā
quae reuelabit in nobis. Si nō sunt cōdignae, quō meritoriae possunt
dici de condigno, cū hoc plus significet, aut certe non minus q; illud.
Et cōfirmatur hoc. Nulla est aequalitas inter bona opera sanctorū, et
beatitudinē. Incōparabiliter. n. & cognitionem nostrā, & desideriu
excedit beatitudo iuxta illud Pauli. Neq; oculus uidit, neq; auris au-
diuit, neq; in cor hominis ascenderūt, quae praeprauit Deus his qui
diligunt illū, et dilectio etiā minima patriae excedit uehēmēter maxi-
mā etiā dilectionē uiae iuxta illud. Qui minor est in regno cōlorū
maior est illo. Si nulla igit aequalitas, neq; ergo aliqua cōdignitas, et
consequenter nulla opa nostra meritoria debent dici de condigno.

Secundo. Deus praeuiat bonā opera supra condignum, & punit
mala citra condignum, ut in confesso est apud oēs theologos, & ue-
lut prouerbio iactatum. Non ergo opera sanctorum sunt de condi-
gno meritoria beatitudinis saltem totius quae dabitur sanctis.

Tertiō. Inter nos & Deum nō proprie pōt esse iustitia. Siquidem
neq; est inter filios et parētes, neq; inter dominos & seruos, & nos ar-
ctiori iure debemus nostra oīa, et nos ipsos ipsi Deo. Ab ipso. n. habe-
mus quidquid sumus, & ipsa bona quae facimus dona ipsius sunt. Si
igitur inter nos & Deum non est proprie iustitia, neq; erit meritum
de condigno. Dat enim meritum de condigno ius et iustitia ad prae-
mium, cuius est meritum. Aliās nulla erit differentia inter meritum
de congruo, & meritum de condigno.

Et cōfirmat hoc. Deus non debet iustis beatitudinē propter eorū
opa quantūcūq; sancta sint, neq; illa obligāt Deū, neq; Deus pro-
pter ea tenet dare beatitudinē, sed posset etiā non obstatibus quibus-
uis, et quātisuis sanctorū meritis eā non dare. Benigne. n. & liberalitē
eā dat, cuiusq; dat. Et sicut apłs dicit, Nullus ei prior dat, ut retribuatur
ei. Ergo non sunt ipsa opa bona iustorū meritoria beatitudinis ex cō-
digno, sed ex gratia et benignitate Dei, et consequēter tantū ex con-
gruitate quadā et condecencia. Si. n. essent meritoria beatitudinis de
cōdigno, iā nos priores ei aliquid redderemus, ut ipse retribuere nos
bis, et p illa constituere Deus nobis debitor. Ei. n. qui opat, ait Pau-
lus, merces non imputat secundum gratiā, sed secundum debitum;

Quarto stare contra nos uidetur illud Pauli ad Romanos. 6. Gratia Dei uita aeterna. Quod. n. ex gratia est, ex debito non est. Quid autem ex meritis de condigno est, ex debito est, & secundum debitum redditur. Si ergo uita aeterna ex gratia contingit cuiuscunque illa conceditur, sequitur nemini eam contingere ex debito, aut meritis de condigno. Et profecto dignum uidetur ponderatu dictum hoc esse ab apostolo, cum statim praedixisset stipendia peccati esse mortem. Ita. n. ait, Stipendia peccati mors, gratia autem Dei uita aeterna. Hac autem diuersitate uidetur indicasse non ita ex condigno uitam aeternam cadere sub merito ex condigno, ac mortem sub merito peccatorum nostrorum. Alioquin non opposuisset stipendium gratiae, sed et uitam aeternam dixisset etiam stipendium, si eam meremur ex condigno. Stipendium. n. illa erit nostrorum meritum. Et haec uidetur glossa indicare, quae ideo dicit haec dicta à Paulo, ut intelligeremus Deum ad uitam aeternam pro sua miseratione nos perducere, non nostris meritis. Sed & aliquanto clarius hoc dicit diuus Aug. in Enchiridion. Qui tractans haec uerba apostoli, sic ait. Intelligendum est etiam ipsa hominis bona merita esse Dei munera, quibus cum uita aeterna redditur, quid aliud quam gratia pro gratia redditur? Hac Aug. Quod si gratia pro gratia, & non iustitia pro gratia, non ergo gloria ex merito de condigno.

Istis tamen argumentis non obstantibus nos nostram tuebimur conditionem.

Ad primum ergo dicendum, opera iustorum dupliciter posse considerari. Ac primo quidem considerari possunt secundum suam perfectionem naturalem, & quatenus sunt à libero arbitrio secundum uires nostras naturales, uel etiam secundum aliquod Dei auxilium speciale antecedens gratiam gratum facientem, & amicitiam diuinam, et sic manifestum est nulla opera nostra condigna esse beatitudine. Longissimo enim interstitio exuperat beatitudo ualorem omnium talium nostrorum operum, sicut & uirtutem nostram naturalem.

Possunt tamen secundo considerari opera iustorum secundum perfectionem supernaturalem, quam habent à gratia, & à spiritu sancto inhabitante animas ipsorum. Et si quidem sic considerentur, possunt etiam dupliciter considerari, uidelicet, aut secundum ualorem quem ex ea perfectione supernaturali omnibus alijs seclusis haberent, aut secundum ualorem, quem supposita ea perfectione supernaturali habent ex lege, & promissione diuina. Et si quidem considerentur seclusa lege, & promissione diuina, quantum scio non deesse doctores, qui dicant, ea esse condigna beatitudine, & meritoria ipsius de condigno, quatenus fiunt uolun-

tarie propter Deum ex caritate, quam in nobis spiritus sanctus facit, uel quod idem est, quatenus à gratia spiritus sancti procedunt, tamen, mature omnibus hinc inde pensatis, adhuc crediderim non esse condigna beatitudine ulla opera nostra. Licet. n. maior multo sit ualor operum nostrorum, ut sunt à gratia, et à spiritu sancto, tamen adhuc non uidetur equalitas inter ipsa, & beatitudinem, & consequenter neque condignitas. Est siquidem congruitas, & condecetia quaedam, ut opibus, quae sunt à gratia, & à spiritu sancto, respondeat gloria, & merces aeterna, qualis decet filios Dei. Est. n. spiritus sanctus, ut ait Paulus, pignus hereditatis nostrae, et quos inhabitat, mouet in uitam aeternam, iuxta illud Ioannis. Fiet in eo fons aquae salientis in uitam aeternam. Gratia etiam uelut semine est gloriae, et per gratiam, et spiritum sanctum cōsortes simus diuinae naturae, adoptamurque in filios Dei, quibus ex ipso iure adoptionis debetur hereditas, iuxta illud Pauli. Qui spiritu Dei aguntur, hi filij sunt Dei. Si autem filij, & haeredes. Sed quantumcunque ista magna sint, & ualorem operum iustorum uehementer augeant, tamen adhuc multo inferiora sunt beatitudine, neque exaequare uidentur aeternum illud gloriam, & beatitudinis pondus. Atque ideo etiam de istis opibus secundum istam perfectionem supernaturalem potuit, ut credimus uere, dicere Paulus non esse condignas passionibus huius temporis, quantumcunque, & qualescunque illae sint, ad futuram gloriam, quae reuelabitur in nobis. Si uero considerentur secundum ualorem, quem Deus dedit operibus iustorum sic perfectis ex promissione sua, et condictione, siue ex lege, quam fecit de retribuenda beatitudine istis operibus, et mouendo ipsos iustos per sua bona opera in eam beatitudinem, tunc uere condignae sunt passionibus huius temporis ad futuram gloriam. Aequalitas. n. iam aliqua est inter ipsa, & beatitudinem, quoniam illa omnia habent, quae requiruntur ex lege Dei, ut eis respondeat beatitudo. Et beati Pauli uerba exponenda sunt de opibus nostris secundum ualorem, quem habent à perfectione sua naturali, uel supernaturali seclusa lege ista, & liberali Dei promissione. Non. n. eodum spectabat Paulus, ut minueret ualorem, quem opera iustorum habent ex pacto, & condictione liberali Dei, sed eodum potius, ut minueret ualorem, quem opera nostra habent à nobis, quantumcunque sancti simus. Et cum iudicaret inaequalia esse, quae hic patimur, & minora multo ipsa beatitudine, aperte uoluit docere, non debere esse graue, quod statim indixerat. Si tamen compatimur, ut glorificemur. Ad quod satis erat dicere magnopere excedere gloriam, quae nobis est reposita, omnes passionibus huius uitae, & ex se impares ualde esse ad tantum & tam excellens praemium,

2. Cor. 1.

10. 4.

Ro. 8.

neque esse aliquid causae, ut uel iniquissimus iudex debeat iudicare iniquissimam legem, quam Deus statuit, ut per labores & tribulationes ingressus pateat ad gloriam. Vnde et in statim adiunctis satis habuit ostendere hunc excessum beatitudinis ad nostra opera ex eo, quod ab uniuersa creatura expectatur tempus illud, quo reuelabitur gloria filiorum Dei. Atque ita est intelligendus ille mirificus uerbi Dei praeco Chrysostomus, cum ait. Quid dignum facimus in hoc saeculo, ut participes domini nostri in regnis coelestibus fieri mereamur: ita & alij precellentes doctores qui sepe dicunt, nos esse indignos tanto premio, neque debere nostris uiribus aut meritis imputare tantum beneficium, sed soli gratiae Dei. Et forte doctores qui dicunt opera nostra esse condigna beatitudine, et meritoria ipsius ex condigno, si considerent, ut procedunt a gratia spiritus sancti, hoc ideo dicunt, quia iam supponitur facta esse lex & promissio de his, & per gratiam spiritus sancti secundum istam legem finis amici, & adoptamur in filios. Atque ego ita crediderim. s. Thomam esse interpretandum, cum his similia dicit in. 1. 2. q. ult. arti. 3. & in commentariis tertij & octauj capituli epistolae ad Romanos. Si enim aduertamus quae alijs in locis dicit, & praesertim in. 1. et. 2. arti. q. 114. prime secundae clare patet ipsum non ponere aliam condignitatem, nisi eam quae est a Deo ordinante operationes iustorum ad consequendum beatitudinem, ut mercedem earum. Et per haec patet quid dicendum sit ad confirmationem. Eadem quia respondere possumus ad secundum argumentum. Cum. n. dicitur Deus praemiare sanctos supra condignum, intelligendum hoc est de condignitate quam habent opera eorum a perfectione sua siue naturali, siue supernaturali, non autem de condignitate quam habent ex lege & pacto diuino. Et gratis omnino crediderim dicit, quod quidam dicunt Deum ex benignitate sua adijcere sanctis aliquem gradum beatitudinis supra eos, qui ex lege respondent ipsorum operibus. Cum. n. ipsa beatitudo longissime excedat omnem ualorem nostrorum operum, & in hoc satis indicetur benignitas Dei in nos, qui & legem de mensura adeo superfluenti statuerit, nihil opus est, & alios etiam gradus adijci ad eos, quos meremur per opera, ad manifestandum Dei liberalitatem. Et doctor subtilis in. 1. d. 17. q. 1. arti. 1. tantum dicit forte Deum praemiare ex mera liberalitate, ultra id ad quod de communi lege actus esset acceptandus. Quandoque dicit, non semper. Et si certi aliqui gradus semper adijciuntur, cur non & eos, sicut & alios sub meritis nostris comprehendemus, cum hoc ipso quod Deus perpetuo hoc facit, de lege uideantur respondere nostris meritis. Et cum non maior liberalitas, uel benignitas Dei in

nos una uia quam altera ostendat, cur non etiam credatur Deus eos comprehendisse sub illis, quos benignissime statuebat respondere nostris actibus. Decet quidem magnificos & liberales principes supra id, quod opera suorum merentur, aliquid uelut auctarium bene de se meritis adijcere. Sed ubi praemium aliquid certum statutum est, quod longe exuperet ualorem omnium meritorum, et semper etiam aliquid ei premio adijcere, neque iustum est, neque conueniens, sed pluralitas liberalitatum sine ulla necessitate. Similiter etiam, cum dicitur puniri malos citra condignum, nequaquam hoc est sic intelligendum, quasi puniantur leuius, quam statuerit Deus eos puniri, hoc enim quandam includere uidetur repugnantiam, aut certe dissonantiam ad legem communem, sed ideo malos credendum est puniri citra condignum, quia leuiiores Deus statuit poenas omnibus peccatis quam ipsa peccata mereantur.

Ad tertium argumentum dico optime quidem conuinci rationibus in eo allatis inter nos et Deum nequaquam esse stricte iustitiam, fatemurque tribus nominibus esse magis attenuatum ius nostrum ad gloriam, quam sit ius, quod filij habent ad aliqua praemia conferenda eis a suis parentibus, immo & quam sit ius seruorum ad aliqua habenda a suis dominis propter obsequia eis praestita, quod quidem tenuissimum est. Excedit enim ius diuinum supra nos, ius paternum & dominatiuum, quia exuperat gloria multo plus nostra opera quam possint excedere praemia patrum uel dominorum, merita, filiorum uel seruorum. Et nos multo plus obnoxij & adstricti Deo sumus, quam sint ulli filij suis parentibus, & quam serui oes suis dominis. Neque mereri apud Deum possumus, nisi ipse det unde mereamur. Neque. n. inuenerit, quod exigat, nisi donauerit quod inueniat, ut pie et pulchre ait Aug. Atque ideo dictum putamus a Paulo. Quis prior dedit illi, & retribuetur ei: Quia nihil habemus quod domino demus, nisi munera sua, & haec ipsa munera de se digna non sunt, ut praemium aliquid apud Deum mereatur, praesertim tantum quantum est beatitudo. Sed cum his stat, ut mereri possumus de condigno beatitudinem ex promissione, qua se Deus benignissime uoluit nobis adstringere, inito nobiscum pacto de conferenda beatitudine, si quidem bene operemur. Neque maius aliquid ius in operibus sanctorum ponimus respectu beatitudinis asserentes ea esse meritoria de condigno, quam istud quod ei placuit ex sua benignitate nostris operibus, & nobis ipsis impartiri. Sicut. n. cum populo Israelitico pepigit foedus de introducendo eum in terram promissionis, & prosternendis ante eum omnibus suis hostibus, ut patet Exodus, 23. et. 24. & ad Hebr. 9.

immo de faciendo eum populū excelliorē cunctis gentibus, ut patet Deuterono. 26. et. 28. siquidē seruaret mādata ipsius, ita & cū omnibus modo inuuit fœdus & pactū de introducendis illis in regnū cœlorū, quod uere est terra promissionis, et terra uiuentiū, siquidē seruēt mādata ipsius. Et hoc pactū annuntiāuit saepe per seipsum, sed apertissime cū adolescenti cuidā dixit. Si uis ad uitā ingredi, serua mādata. Annuntiari etiā præcepit ubiq; terrarū fœdus istud inter nos et ipsum in itū cum alibi, tum uero aptissime cū dixit suis apostolis. Euntes in mundū uniuersum prædicate euangeliū omni creaturæ. Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit, qui uero nō crediderit, cōdemnabit. Et ius istud ad beatitudinē fundatū in ipsius promissioe & lege sufficere dicimus ad meritū de condigno supposita operū dignitate, quā habent iusti ex habitatione spū sancti, & ex gratia, quæ sit in eis fons aque salientis in uitā æternā. Est etiā & unum aliud in opibus iustorū, propter qd nullus deberet timere ea dicere esse meritoria de cōdigno beatitudinis. Innitunt. n. meritis Christi, qui absq; dubio meruit omnibus suis mēbris beatitudinē ex cōdigno. Et quicūq; saluatur, mēbra prius efficiunt Christi, ut saluentur. Nemo. n. ascendit in cœlū, sicut ipse dicit Nicodemo, nisi qui descēdit de cœlo. Et necesse est in unitatē Christi concurrere, et quodāmodo unū cum eo fieri, ut saluemur, et Christus ipse ascendat in cœlum, qui descēdit de cœlo. Atq; ideo quatenus operationes iustorum Christi innituntur meritis, suntq; operationes quodāmodo Christi ipsius, quia suorum membrorum, condignitas certe est inter ipsa, & beatitudinem, saltem supposita lege & promissione diuina.

3. Bona. Ad confirmationē huius tertij argumenti respondent quidā non in. 2. di. esse necessariū ad meritum de condigno, ut premiū, cuius est meritū, sit ei debitum, sed satis esse si meritū sit dignū tali præmio, et ex ordinatione diuina tale præmiū semp respondeat ei merito. Alij concedūt propter merita de cōdigno Deum cōstitui debitore gloriæ, sed sibi, sed suæ legi, sed suę promissioi, non nobis. Sed crediderim nō esse inconueniēs concedere cū doctore nostro subtili, & cum diuo Bonauē tura, & Ricardo, et alijs Deū ex sua lege & promissioe debere eā iustis. Paulus. n. beatitudinē repositā sibi pro suis laboribus appellauit coronā iustitię, et eam sibi à iusto iudice reddendā constāter asseruit.

4. Heb. 6. Et ad quosdā ita ait. Nō. n. iniustus est Deus, ut obliuiscatur opis uestri, & dilectionis, quā ostendistis in nomine ipsius, qui ministrastis sanctis, et ministrastis. Et. 2. ad Timoth. 2. Fidelis sermo, ait. Nā si con

mortui sumus, et cōuiuemus, si sustinebimus, & cōregnabimus, si negauerimus, et ille negabit nos, si nō credimus, ille fidelis pmanet, negare seipsum non pōt. Quod si coronā est iustitię beatitudo, et ad iustū iudicē spectat eā reddere bene certatibus, et cursum consummātibus, qd satis expressit Paulus illis uerbis, Reposita est mihi coronā iustitię, quā reddet mihi dñs in illa die iustus iudex. non. n. sine causā iustitię, et iusti iudicis meminit, Si et Deus seipsum negare non pōt, et perinde fideliter uitā et regnum se cōfidentibus ore et ope præstat, ac negat se negatibus, et iniustus nō est, ut obliuiscat tribulationum, quas p illo quis suscepit, quid superest, nisi ut uere credamus, et dicamus ipsum ex sua lege et promissioe debere nobis beatitudinē, & nostra opa uere esse illius meritoria ex cōdigno, qñquidē eā merentur, et obtinent ex iustitiā. Sed ita tamē oportet, et sobrie, & religiose, nostros semp tēperare sermones, ut dicentes Deū debere iustis beatitudinē, indicemus hoc esse non ex dignitate operū, quæ faciunt ipsi, sed ex misericordia, et benignitate dei nimia, qui nō contētus dare beatitudinē, se etiā ad eam nobis dandū adstrinxit, ut & ea re nos magis exaltaret, et suā in nos benignitatē apertius cōmendarer, certioresq; nos de ipsa redderet, et potētius inflecteret ad eam pmerendū. Hisce enim de causis et similibus, et ut misericordia ipsius, & ueritas siue iustitiā non tātum in hac uia, sed & in termino splenderet, meritoria nostra opa fecit esse beatitudinis ex condigno. Quod si cui non satis uident ista, quæ diximus, ut audeat intrepide Deū dicere debitorem esse nobis eorū, quæ nobis promisit, ut oēm dimoueat scrupulū, neq; trepidet, ubi nullus est timor, audiat quid dicat diuus Aug. sermone. 151. de tēpore. Laudemus, ait, fratres dñm, quia eius fidelia promissa retinemus, nōdū accepimus. Parum putatis, quia promissorem teneamus, ut iā debitorem exigamus? Promissor Deus, debitor factus est bonitate sua, non prerogatiā nostra. Et idē sermōe. 16. de uerbis apostoli. In his quæ iā habemus, laudemus Deū largitorem, in his quæ nondum habemus, tenemus debitorem. Debitor. n. factus est, nō aliquid à nobis accipiendo, sed qd ei placuit promittendo. Hæc ille. Et in canone. 18. concilij Arausiani secūdi ita diffinitū est. Debetur merces bonis opibus, si fiat, sed gratia, quæ non debetur, præcedit ut fiat. Hæc ibi. Siue tamen dicamus Deum debere sibi, ut dei iustis beatitudinem, siue asseramus Deum illā eis debere, qd in idem sanē recidit, cauendum nobis est, ut concedamus qd infertur, nempe Deum non posse non cōferre iustis beatitudinē. Sic enim Deus se adstrinxit ad

144 DE MERITIS GLORIAE EX CONDIGNO
 impartendum beatitudinem eis, ut integra & solida ei libertas maneat, non dandum. Potest. n. Deus à quocumque iusto gratiā auferre, & ea non ablata potest eum non beatificare. Quia potest facere, ut gratia non fuerit gratia, aut saltem ut non reddiderit habentes acceptos ad uitam aeternā. Valet etiam Deus, & in sua habet potestate facere, ut nunc se adfirinxerit ad dandum alicui beatitudinē, ut in. i. sententiarum latissime disputabimus. Atque ideo uerum est Deum non debere iustis beatitudinem in eo rigore iustitiæ quo debent homines operari, suis laboribus perfunctis mercedem de qua cum eis conuenerint. Itaque inter nos, & negantes opera iustorum esse meritoria de condigno, non est questio de re, quo ad hoc, an Deus possit non dare beatitudinē. utriusque. n. hoc fatemur Deum posse, sed questio est de nomine, an his non obstantibus debeant dici meritoria nostra opera ex condigno. Et nos dicimus iure talia debere dici, et Deum uere debere illis beatitudinē, quia supposita amicitia, & promissione diuina condigna sunt beatitudine, et ualorem habent æqualem ei, neque Deus posset beatitudinē pro illis non concedere, nisi eā haberet potentiā ad præteritum, ut reuocare posset suas promissiones, & opera nostra facere non tati fuisse ualoris, quanti fuerunt & sunt. Et quidem diuus Aug. 4. contra Iulianum Pelag. cap. 3. nihil ueritus argumenta ista, aperte dicit Deum fore iniustum, si non ad ipsius regnum, uerus admitteretur iustus.

Ad quartum argumentū. Ideo apostolus gratia Dei uitam aeternam contingere dixit, quia licet illa cadat sub merito etiam de condigno, postquam semel admissi fuerimus ad Dei gratiā, tamen ex gratia admittimur ad Dei amicitiam, & ex gratia in ea seruamur, & ex gratia datur nobis auxilia ad merendum eam, & ex gratia facta est lex, per quam eam possimus mereri, & ex gratia ea lex perseverat, & ex gratia eum impartitur, & conseruat ualorem in nostris operibus, & ipsa bona merita nostra quædā gratia sunt Dei. Iustissime igitur tacere potuit nomen meriti, & solo uti nomine gratiæ, ubi tanta, & tam multiplex splendet gratia, ut iure magis sit dicenda misericordia, & liberalitas, quam iustitia. Vnde & regius psalter inquit. Qui coronat te in misericordia, & miserationibus. Et Augustinus. in de gratia, & libero arbitrio, ideo gratiam dictam ait, ipsam uitam aeternā, quia licet operibus reddat, ipsa tamen opera gratia sunt, adeo ut non tam Deus dicatur coronare merita nostra, quam dona sua. Et conuenientissime Paulus uitam aeternam gratiam appellauit. Agebat enim cum Romanis nouiter conuersis, et alioqui superbissimis quibus commodius

145 QVÆSTIO VI. 145
 commodius erat gratiam, quam meritum commendare. Unde & glossa statim ante uerba in argumento citata dicit. Potuisset recte dicere. Stipendium iustitiæ uita aeterna, sed maluit dicere, Gratia Dei uita aeterna, ut intelligeremus Deum ad aeternam uitam pro sua miseratione nos perducere, non meritis nostris. Et sunt hæc uerba glossa sumpta ex Aug. cap. 9. de gratia, & libero arbitrio. Et ipse diuus Augustinus in testimonio illius iam citato, licet dicat opera nostra munera Dei, & beatitudinem gratiam appellet, tamen & idem nostra ex gratia opera, merita saepe uocat. Intellexit enim beatitudinem posse uarijs rationibus appellari gratiā, & coronam iustitiæ. Et peculiariter. c. 13. de correctione, & gratia. Gratia, inquit, uita aeterna uocatur, quia his meritis redditur, quæ gratia contulit homini. Et. c. 5. de gratia, & lib. arb. de Pelagianis dicentibus gratiam uitæ aeternæ nostris meritis reddi, ita dicit. Si merita nostra sic intelligerent, ut ipsa dona Dei cognoscerent, non esset reprobanda eorum sententia.

DE MERITIS IUSTIFICATIONIS.

QVÆSTIO SEXTA.

AN fides, & alia opera concurrentia ad iustificationem peccatoris meritoria sint ipsius iustificationis? Et pro parte quidem affirmatiua illud stare uidetur argumentum commune. Si nullum meritum antecedit iustificationem peccatoris, acceptor igitur personarum esset Deus, cum unum iustificat non alium. Nam acceptio uidetur personarum cum alicui confertur beneficium aliquod, posthabito altero, si non in uno est, illius maius meritum quam in altero. Hoc enim est respicere & accipere personam, non causam. Et si nulla sunt merita iustificationis, nullus peccator magis merebitur iustificari quam alius. Cum igitur ex multis scripturæ testimonijs constet Deum non esse acceptorem personarum, ex eisdem uidetur consequenter col-

T

ligendum esse aliqua merita antecedere iustificationem, ut sit aliquid ex parte omnium, qui iustificantur, cur ipsi potius iustificentur quam alij.

Pro parte autem negativa stare uidetur utriusque instrumenti pagina, quæ gratis & absque argento & ulla commutatione, & uere pro nihilo saluari & iustificari nos asserit.

Pro plena solutione huius questionis, & earum omnium quæ tractandæ supersunt, quæ quidem ad hanc spectant, licet claritatis causa à nobis distinctæ sint, præmittam primo quasdam suppositiones seu adnotamenta. Secundo ad questionem istam simpliciter & absolute, respondebo, & responsionem apertis argumentis firmabo. Tertio ad apparentia, quæ contra fieri possunt, argumenta respondebo. Volo enim quantum tenuitas nostra præstare hoc poterit, accuratius tractare, & disputare dubium istud de meritis iustificationis nostræ, quod iam inde ab undecim retro annorum sæculis, & aliquanto amplius, felicissima & præclarissima ingenia uehementer diuexauit.

Notandum igitur est primo tres celebres, de hac questione præcessisse sententias. Quidam enim simpliciter, & absolute concesserunt iustificari peccatores ex meritis. Alij e contrario absolute asseruerunt neminem iustificari ex meritis, nullaque prorsus merita antecedere gratiam iustificationis. Alij uero mediam quandam secuti sunt uiam, concedentes cum posterioribus, peccatores non iustificari ex meritis de cōdigno, sed interim dantes hoc prioribus, quod tamen iustificentur ex meritis de congruo. Et primam quidem sententiam, uel potius errorem, defenderunt olim Pelagiani tempore Innocentij primi. Ut enim refert fortissimus hæreticorum malleus Augustinus in cap. 88. libri de hæresibus, inter ceteras, quas illi defenderunt, hæreses, & hanc quoque asseruerunt, gratia Dei secundum merita nostra datur. Et in libro de prædestinatione sanctorum cap. 13. Hoc esse dicit Pelagianorum, ut gratiam Dei non dari, nisi secundum merita nostra contendant. Et in principio Hypognosticon, inter alios errores Pelagianorum, & Celestianorum, & hunc quoque computat, meritis operum à Deo gratiam unicuique dari. Et in c. 8. lib. 4. contra Iulianum Pela-

gianum, dicit Pelagium in Palæstinorum episcoporum cognitione damnasse hanc sententiam. Et in libro de gratia Christi contra Pelagianum, & Celestium cap. 3. refert eum hæc hæresim abiurasse, & condemnasse in Palæstino concilio, sed hoc queritur quod in libris quos edidit, pro libero arbitrio, nihil aliud sentire cōperiatur, quam id quod dānasse uidebatur. Et ca. 31. eiusdem libri ex ipsissimis illius uerbis in epistola ad Innocentium papam, ostēdit reuocasse eum, quod damnauerat. Et in cap. 5. de gratia & lib. arb. ex posterioribus illius libris fallaciter eum dicit anathematizasse, ne uidelicet anathematizatus inde exiret. Atque ita lib. 1. contra Iulianum Pelagianum seductos fuisse, dicit ab eo, 14. Orientales episcopos, qui eum catholicum pronuntiarent existimantes eum uere anathematizasse, quæ anathematizauit. Et in libro primo contra duas epistolas Pelagianorum cap. 4. idem queritur, quod in libro de gratia Christi. Et cap. 19. ficto eum corde id damnasse, ne damnaretur ipse uidelicet, & hoc ipsum conuincit cap. 5. libri secundi, quia Pelagiani fatum nos asserere contēdebant, nomine gratiæ, quia dicimus gratiam, non secundum merita nostra dari, sed secundum misericordissimam Dei uoluntatem. Et id nobis ab eis obiectum esse. c. 8. lib. 4. contra Iulianum Pelagianum rursus affirmat. Et libro quarto contra easdem epistolas cap. 6. iterum ait non corrigendo, sed timendo Orientales iudices, eam sententiam damnasse. Et Innocentius papa huius nominis primus in epistola, qua respondet quinque episcopis, qui ad eum de Pelagio scripserāt, aperte uidetur hoc ipsum innuere. Dicit enim sibi persuaderi non posse, quod se tota uirtute in eo concilio purgauerit, neque se eadem re aliquod fide dignum testimoniū à patribus qui in eo concilio conuenerāt, accepisse. Eandemque sententiam post Pelagium Britonem defenderunt Iulianus & Celestius, ut constat ex libris, quos aduersus eos edidit idem Augustinus, & postquam hæc hæresis opera præcipue diui Augustini, & autoritate sedis apostolicæ extincta fuit, denuo bis suscitata est in Angliā, referēte Beda, in ecclesiastica historia. Reuixit & postea in Scotia, teste magistro Thoma Bradabardino decano Londoniarum, in summa contra Pe-

RO. II. Iagianos. Qui & asserit in eodem errore, fuisse Cassianum, sed prospere à Prospero ea de re castigatū. Tribuere uidet & errorē istū Iosephus Saducais, & ante illos Nemroth, cū dicit eos fuisse, non Deo, sed proprie uirtuti felicitatē adscribere.

Secundam uero sententiā tuetur apertissime sanctus Thomas flos nimirum theologiæ scholasticæ, in prima secundæ, quæstione ultima, articulo quinto, & in commentarijs Pauli, ad Romanos, cap. 4. in quibus locis constanter asseuerat, & confirmat, nullum esse in peccatore meritum, suæ iustificationis, neq; ex congruo, neq; ex condigno. Et eadem sententiā tenet noster Nicolaus Lyranus, super Iohannis primum caput, Thomas Vualdensis in libro de sacramentalibus, & ualens ille Gregorius Ariminensis, maximus & studiosissimus diuī Augustini propugnator, in. 2. distin. 26.

Tertiam uero opinionem defendunt theologi recentiores, Gabriel, Maioris, Almaynus, & similes, & ante illos, ne adeo noua existimetur, uidetur iam tempore doctoris subtilis fuisse hæc opinio communis in scholis. Quanquam enim in secundo, distinctione, 5. statim in principio dicit, quod si gratia data fuisset angelis bonis, ex meritis uel præuulsis, iam gratia non esset gratia, & in quodlibeto. 17. articulo. 2. aperte asserit, ad hoc quod aliquis actus sit meritorius, requisitum esse, ut sit specialiter Deo acceptus, tanquam dignus eo præmio, quod est reddendum pro eo, & ex his quæ subdit, solum uidetur ponere actus meritorios in habentibus charitatem, tamen alias sæpe actus prærequisitos in adultis ad suam iustificationem indifferenter uocat dispositiones, seu merita de congruo, ad remissionem peccati, ut potest peculiariter in eo uideri, in quarto, distinctione. 14. quæstione secunda. art. 2. et in primo. d. 17. q. 1. art. 1. litera. G. G. dicit attritum mereri ex congruo iustificationem. Et diuus Bonauentura, licet in secundo, distinctione 28. in dubijs circa literam magistri, dicat non contingere, ut quis mereatur primam gratiam, quia est fundamentum omnis meriti, & donum pure gratuitum, tamen ex illis quæ ibi subnectit, & alibi, dicit, satis indicat se ista intelligere de merito ex condigno, & non de merito ex congruo. Et ut cuncti hi docto-

res senserint, certe ipse magister sententiā, quamuis aliqua dicat in secundo, distinctione. 26. ex quibus uideri posset tueri primam gratiam, qua homo iustificatur, non cadere sub merito, tamen aperte in distinctione. 27. quarto, quinto, & sexto, cap. tenet eam cadere sub merito, & aliqua hominis merita eam præcedere.

Ut autem uideamus, quæ istarum opinionū magis amplectenda sit, secundo præmittendum est gratiam iustificationis tripliciter posse accipi. Primo quidem pro gratia gratum faciente, qua formaliter iustificamur, & efficimur iusti & amici Dei. Secundo uero pro gratia gratis data, qua Deus nos adiuuat, & peculiariter mouet, ut ea efficiamus quæ prærequisita sunt, ut obtineamus gratiam & amicitiam ipsius, reconciliemurq; ipsi. Tertio gratia iustificationis potest accipi generaliter, ut sub se comprehendit gratiam in prima & secunda significatione, ita ut gratia iustificationis dicatur, quidquid gratis à Deo fit, ut nos iustificemur. Et hoc pacto uidentur patres nostri in concilio Mileuitano loqui de gratia iustificationis, & Augustinus in libris quos multos edidit, contra errores Pelagianorum. Vehementer autem refert sic, an sic de gratia iustificationis loquamur, ut postea uidebimus. Et nisi istarū gratiarum distinctionem bene aduertamus & intelligamus, multa uidentur nobis in sacris doctoribus contraria, quæ tamen nullā inter se contrarietatem habent. Ideoq; istam distinctionem bene notari, & mandari memoriæ cuperem ab omnibus, qui in lectione sacrorum autorum uersantur, & non obiter neq; per transennam, sed exacte, & ad unguem quid sit probabilius in hac materia, uel argumento potius de iustificatione, nosse cupiunt. Si autem quis quærat, quo inter se differant, gratia gratum faciens, & gratia gratis data, sciāt gratiam gratum facientem habitum esse quendam supernaturalem, & diuini prorsus ordinis, quem Deus infundit animabus nostris, quotiescunq; nos sibi reconciliat, & ad suam gratiam, amicitiamq; admittit, ut per illum sic simus formaliter ei grati, & amici, ut albedine sumus albi, & cognitione cognoscentes, & fide fideles. Gratia uero gratis data, non habitus est, sed auxiliū quod-

dam speciale & peculiare ipsius Dei, quo Deus peculiariter adiuuat, & potentius mouet, & inflectit potentias nostras, ut ea facere possimus, & facilius faciamus, quæ sunt necessaria ad iustificationem nostram. An istud auxilium diuina uoluntas sit, an potentia executiua, an modus aliquis uoluntatis uel potentiae, & quibus differat à generali concursu, quo Deus ad omnia quæ fiunt, concurrat, nihil necesse est hoc in loco disputari. Quidquid enim in his dicatur, solutionem quæstionis, quam modo tractamus, non uariabit, & alioqui de his in secundo sententiarum, distinctione. 26. qui locus huius disputationis proprius est, copiose, Deo propitio, agemus.

Tertio aduertendum est, tria esse in hac quæstione certa, & neq; inter catholicos, neq; inter hæreticos, neq; inter nos, & illos unquam, quod scia, controuersa, duo uero esse sola, de quibus dubitatum olim est, & adhuc dubitatur, & utrinq; certatur. Et primum quidem, apud omnes certum est, aliqua esse opera uel passiones, quibus Deus peccatores paulatim trahit ad salutem, quibusq; ipsi suæ saluti, & iustificationi suo modo cooperantur. Certum enim est peccatores sensim, ac uelut gradibus quibusdam trahi ad gratiam diuinam, fide misericordiae diuinæ, & remissionis peccatorum, fide regni coelorum, & inferni, spe beatitudinis, & timore poenarum, quæ peccatoribus decreta & parata sunt, horrore & poenitudine peccatorum, operibus misericordiae & religionis, & nonnullos flagellis, nonnullos beneficijs diuinis, alijsq; exemplis & orationibus aliorum. Nouit enim sapientissimus, & peritissimus nostræ salutis artifex, quæ quibus, tanquam pharmaca, magis conueniant, ut sanemur, quibusq; commodius, & suauius, qui nulli uult uim inferre, inflectere, & emollire possit, & ad se trahere nostras rebelles uoluntates. Et ex his quædã ipse in nobis sine nobis operatur, quædam & à nobis uel simpliciter, uel etiam adiuncto aliquo præcepto requirit. Sine fide enim, immo & sine poenitentia, uel formali, uel uirtuali impossibile est peccatorem aliquem placere Deo. Dissimulat enim peccata hominũ propter poenitentiam. Et nisi poenitentiam egerimus, incidimus in manus ipsius: Secundum certum & indubitatum apud omnes est, congruũ

esse & fuisse, ut Deus, qui nouit signum nostrum, nostræ fragilitatis est conscius, quique sanabiles fecit nationes orbis terrarum, confugientes ad suam clementiam recipiat, si numq; suæ paternæ misericordiae illis aperiat, & ad suam gratiam admittat, neq; despiciat eos, qui amare dolent de suis peccatis, & omni humilitate & fiducia ipsius opem & misericordiam implorant. Nulla est enim neq; gravior, neq; honorificentior uirtus in principe quàm misericordia, neque est aliquid quod diuitias suæ eximiae & incomparabilis bonitatis apertius nobis commendare queat, quàm gratuita peccatorum iustificatio. Vnde & diuus Hieronymus, referente diuo Bonaventura, aperte dicit. Nulla maior iustitia est, quàm ignoscere poenitenti, & ad misericordiam reuertenti misericordiae sinum aperire. Et diuus Augustinus audacter aliquando dixit. Si Deus non reciperet confugientes ad se, esset in eo iniquitas. Et beatus Anselmus in cap. decimo Prosologion, cum punis, ait, malos, iustum est, quia illorum meritis congruit. Cum parcis malis iustum est, non quia illorum meritis, sed quia tuæ uoluntati & bonitati condecens est. Et ipse dominus per Esaiam suauissime & amantissime dicit. Lauamini, mundi estote, auferite malum cogitationum uestrarum ab oculis meis. Quiescite agere peruersæ, discite bene facere. Querite iudicium, subuenite oppresso, iudicate pupillo, defendite uiduam, & uenite & arguite me dicit dominus. Perinde enim uidetur ista dixisse, ac si se argui & reprehendi impune permitteret, si ista facientes non reciperet ad suam gratiam, & beneficijs eos prosequeretur. Vnde & subdit. Si fuerint peccata uestra, ut coccinũ, quasi nix dealbabuntur, & si fuerint rubra quasi uermiculus, uelut lana alba erũt. Si uolueritis & audieritis me, bona terræ comederis.

Tertium etiam uidetur certum esse, & quidem, ut mihi uidetur, etiam manifestum in lumine naturali, Deum non tenere, neq; obligatum esse ad iustificandum aliquem, & eum recipiendum in suam amicitiam, & regni coelestis hæreditatem. Et longe aliter sentit, quàm par est de diuina maiestate, & de humana infirmitate, qui putat posse quæpiam mortaliũ, etiã si nulli culpæ esset obnoxius, facere sibi debitam amicitiam diuini

nam, & ingressum ad regnum cœlorum. Et quāquam diuus Augustinus sic saepe impugnat Pelagium, ut uideatur ei tribuere, nos posse facere debitam nobis gratiam diuinam, tamē quātūvis falsa & intolerabilia Pelagius dixerit, adduci nō possum, ut credam ipsum hoc concessisse, uel concessurū fuisse uel alicuius argumenti, quod tam aperte repugnat lumini naturali. Si enim nullus nostrum uim potest facere alicui homini, aut cum uolentem nolentem compellere, ut nos amet, & suorum nos bonorum omnium hæredes & participes faciat, quo modo uerisimile sit nos, qui non solum uermiculi, sed tāquam nihil sumus collati ad diuinam celsitudinem, posse facere, ut teneatur ille nos iustificare, & ad gratiam suam recipere? Equidem intolerabile prorsus apparet siue hoc quod gratis nos acceptet, siue per solam suam uolūtatem, siue etiam per gratiam aliquam creatam, posse nos tātum apud eum mereri, ut teneatur ille dare nobis uitam æternam. Neque crediderim diuum Augustinum hoc credidisse de Pelagio. Immo ob id fortassis hoc inferebat ex dictis ipsius, ut quoniam illos non credebat in tantam insaniam, aut impudentiam uenturos, uel hoc nomine ab alijs suis placitis discederent, quod ex illis hoc tantum & tam absurdum inconueniens sequebatur. Et profecto, ubi inter nos & hæreticos nō semper cōuenierit de hoc, certe catholicis nunquam dubium fuit de hoc, neque esse potuit. Quin & aliud uidet catholicis omnibus fuisse semp & esse certissimū, nepe hoc, quod cum in Adā oēs peccauerimus, ut dicit Apostolus, nemini Deus iniuriam faceret, si omnes pro merito illius peccati damnaret, neque culpam remissum illud fuit, uel aliud letale saltem peccatum, neque remitti potuit ex lege, nisi meritis, & gratia saluatoris nostri, & domini Iesu Christi, qui unus mediator est Dei & hominum, & propitiatio, & sanctificatio, & reconciliatio mundi. Omnes enim peccauerūt, ut ait apostolus, & egent gloria Dei, idest gratia Christi, qui gloria est patris. Et alibi unus pro omnibus mortuus est Christus. Et infra. Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi. Et alio in loco. Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes uiuificabuntur. Vt enim nemo ad mortem nisi per illum

illum, ita nemo ad uitam nisi per istum, ait Augustinus. Et si ad remissionem originalis peccati, & mortalium, ipsa sibi suffecisset stante lege Dei, humana natura, nihil profecto fuit necessaria Christi passio. Sicut enim argumentatur apostolus cōtra uolētes in lege iustificari, Si ex lege est iustitia, gratis Christus mortuus est, ita & similiter argumentari possemus cōtra uolentes in natura iustificari, Si per naturam est iustitia, & si ne Christi gratia per uires naturales iustificari possumus, gratis Christus, & absq; ulla necessitate mortuus est. Estq; hoc argumentum diui Augustini in libro quodam contra Pelagianos, & concilij Araulicani canone. 21. Et ipse Augustinus super illum uersum psalmi. 30. In tua iustitia libera me, & eripe me, ita ait, Si agat Deus tāquam ueraciter ex regula legis proposita, damnandus es peccator. Hac regula si ageret, quem liberaret? Omnes enim peccatores inuenit. Solus sine peccato uenit, qui nos peccatores inuenit. Hoc ait apostolus. Omnes enim peccauerunt, & egent gloria Dei. Quid est. Egent gloria Dei? Vt ipse liberet, non tu. Quia tu te liberare non potes, indiges liberatore. Quid est quod te iactas? Quid est quod de lege & iustitia præsumis? Non uides quid intus confligat in te, de te, aduersum te? Hæc ille. Diffiniuitq; hanc ueritatē Innocentius huius nominis primus in rescripto ad conciliū Carthaginense his uerbis. Dum homo sui liberi arbitrij inconsultus utitur bonis, in prauaricationis profunda demersus est, & nihil quemadmodū exinde surgere posset, inuenit, suaq; in æternū libertate deceptus huius ruinae latuisset oppressu, nisi eum postea Christi per suam gratiam releuasset aduētus. Apphauitq; ista uerba Coelestinus papa huius nominis primus cap. 4. suæ primæ epistolæ, idemq; diffiniuit his uerbis. In prauaricatione Adæ omnes homines naturalem possibilitatem & innocentiam perdidisse, & neminem de profundo illius ruinae per liberum arbitrium posse consurgere, nisi eū gratia Dei miserantis erexerit. Idem etiam diffiniuit idem Innocentius in epistola ad Mileuitanum concilium. Vbi ita ait. Primum hominem libertas ipsa decepit, ut dum indulgētius frænis eius utitur, in prauaricationis præsumptione concide

rit. Neq; ex hac potuit erui, nisi ei prouidentia regenerationis, statum pristinae libertatis Christi domini reformasset aduen-
tus. Approbavitq; haec uerba Coelestinus, ubi supra cap. 7. Et
quauis ex nonnullis uerbis diui Augustini contra Pelagianos,
& existis & similibus Innocentij uerbis cōtra illos aliquis col-
ligere possit, sic dixisse eos sufficere posse nobis liberum arbi-
trium, ut sine gratia uel meritis Christi possimus remissionem
peccatorum impetrare, & beatitudinem consequi, tamen cum
attente perpendo diffinita in concilio Mileuitano contra ip-
sos, & ea quae ad Innocentium Carthagenense concilium scri-
bit, adduci non possum, ut credam Pelagium haec sensisse. Sed
ex hoc, quod ille dicebat sine gratia Christi posse nos per libe-
rum arbitrium implere mandata, & recedere à peccatis, con-
uertiq; ad Deum, Augustinus & Innocentius colligebant, &
non sine apparentia, quod non indignissemus redēptore, ut
eum ex hoc, quod tā aperte repugnabat scripturis, reuocarēt
ab eo, quod ipse tuebatur, ex quo & hoc uidebatur sequi.

Istis igitur utcunq; uelut certissimis, & de quibus nihil sit
modo disputandum, praelibatis, quarto notādum est duo esse
sola in hac quaestione controuersa. Primum est, an sufficiat li-
berum arbitrium, cum solo Dei generali concursu, ad ea faciē-
dum, quae supposita lege diuina & satisfactione Christi satis
sunt, ut quis perueniat, uel saltem disponatur sufficienter ad
gratiam diuinam. Secundum est, an ea quibus quis peruenit,
uel disponitur ad gratiam diuinam, meritoria sint, & appella-
ri debeāt ipsius gratiae, si non ex condigno, saltem ex cōgruo,
ita, ut aliquo modo concedere possimus, gratiam primam da-
ri adultis secundum sua merita. Quia uero ista breui expediri
non possunt, ne modum excedant quaestionis, & ut omnia di-
lucidius habeātur, de istis distinctis quaestionibus statim age-
mus. Nunc autem istis iactis fundamentis pro eis omnibus,
ad praesentē quaestionem unica hmoi cōclusionē respōdebo.

CONCLUSIO.

Nullus iustificatur ex proprijs meritis, uel quod idem est,
Nemini datur gratia prima secundum merita propria.

Haec conclusio diffinita est in concilio Palestino cōtra Pe-

lagium, ut patet ex his quae in principio huius quaestionis cita-
uimus ex Augustino. Videtur etiā diffinita in concilio Arau-
sicano secundo circa tempora Leonis primi, canone 17. Vbi
ita legimus. Fortitudinem Gētilium mundana cupiditas, for-
titudinem Christianorum Dei caritas facit, quae diffusa est
in cordibus nostris, non per uoluntatis arbitrium, sed per spiri-
tum sanctum, qui datus est nobis, nullis meritis gratiam prae-
uenientibus. Haec ibi. Ex quibus uidetur diffinitum esse in hoc
concilio merita non praeuenire gratiam, ac per hoc nunquam
eam dari secundum merita. Neq; debet alicui leuis esse huius
concilij autoritas, licet enim generale non sit, tamen diffinitio-
nes eius, diffinitiones sunt apostolicae sedis, quae errare nō po-
test in diffinitionibus fidei. Vt enī patet ex principio illius
concilij, non nouos aliquos canones condiderunt patres, qui
in eo conuenerunt, sed transmissa sibi capitula à sede apostoli-
ca subscriptionibus proprijs firmarunt.

Sed quoniam neq; argumenta ulla pro hac conclusione ibi
ponuntur, neq; quibus fuerunt patres Palastini concilij com-
moti, ut Pelagium compellerēt eam asserere, satis scimus, neq;
aliquam aliam diffinitionem pro ea, uel sedis apostolicae, uel
concilij generalis licuit inuenire, ne aliqui eam reuocent in du-
bium, sicut pleratq; alia iam olim certa & diffinita ab ecclesia,
reuocare in dubium hoc tēpore coeperunt, ostendam hanc con-
clusionem certissimam esse, primo quidem testimonijs scriptu-
rae apertissimis, secundo uero testimonijs sanctorum docto-
rum, tertio & aliquot argumentis collectis ex quibusdam, no-
tis partim fide, partim lumine naturali.

Ex scripturis uero quadrupliciter uidet posse probari haec
conclusio. Primo omnes qui iustificantur, iustificantur gratis.
Ergo nullus ex meritis. Secundo nullus iustificatur ex debito.
Ergo neq; ex meritis. Tertio. Nemo iustificatur ex operibus,
aut secundum opera. Igitur neq; ex meritis, neq; secundū merita.
Quarto. Nullus reddit aliquid Deo, ut ei retribuat suam pri-
mam gratiam. Ergo nulli ea confertur ex meritis. Nescio an
aliae uiae possint ex scripturis haberi ad confirmandum hanc
conclusionem, Sed praestat & ipsa scripturarum loca in me-

dum producere, & in eis aliquantisper expatiari, ut aperta ra-
sint omnia, & confirmatoria. Et quoniam in Paulo euidētior
& clarior apparuit gratia diuina, dum mirabiliter ille conuer-
sus est, quo tempore audacius, immo uere furiosius perseque-
batur ecclesiam Dei, & pro quibus summo supplicio dignus
fuit, beneficium, misericordiamq; pro damnatione, & pro pœ-
na consecutus est gratiam, unde & postea ille nō ingratus gra-
tiæ diuinæ fortissime omnium, & acerrime pro ea cōmendā-
da dimicauit, intermissis aliorum prophetarū & apostolorum
testimonijs, omnia ex unius ipsius epistolis confirmabimus.

Primus itaq; locus, qui ad probandum hanc conclusionem
induci potest, habetur in capitulo tertio epistolæ quam scri-
psit ad Romanos, ubi ita ait, Iustificati gratis per gratiam ip-
sius per redemptionem quæ est in Christo Iesu. Si gratis. Nō
Esa. 55. ergo ex meritis, sed ut uerbis dicamus Esaïæ absq; ullo argen-
to operum, absq; ullo pretio meritorum, absq; ulla commuta-
tione, & quod significantissime psalmista dixit. Pro nihilo sal-
uat & iustificat. Neq; uacat quod adiungitur. Per gratiam ip-
sius. Tanquam enim non satis esset dixisse gratis, nequis dice-
ret, Gratis quidē iustificamur, sed per merita nostra, addidit,
ut hoc excluderet. Per gratiam ipsius. Hoc est. Non per meri-
ta nostra, non per iusticiam, quæ merita nostra præmiat, sed
per gratiam ipsius, per gratuitam, & omnino indebitam uolū-
tatem ipsius, & benignissimam misericordiam, & beneuolen-
tiam in nos. Si enim per gratiam ipsius, non utiq; per merita
nostra. Vnde sæpe aliās ipse Paulus, ut excludat omnia meri-
ta, gratia saluatos nos & iustificatos asserit, & seipsum gratia
Dei esse quod erat. Verissime enim ille potuit dicere quod re-
gius psaltes. Saluum me fecit, quoniam uoluit me. Ne autem,
dum sic constanter stabilit gratiam Dei, merita Christi eum
etiam excludere existimaremus, sicut & nostra, adiecit per re-
demptionem quæ est in Christo Iesu. Non enim aduersantur
merita Christi gratiæ diuinæ, quia & ipsa eximīa quædā Dei
gratia in nos sunt. Quare & addit statim. Quē proposuit De-
us propitiatorem. Dei enim gratia, non meritis nostris, datus
est nobis talis inter nos & ipsum mediator, qui reconciliaret

nos Deo, & propitiatio esset nostrorum omnium delictorū.
Et ne aliquis neget istas consequentias, Si gratis, non ergo ex
meritis, Si per gratiam, nō ergo per merita, confirmare possumus
totum hoc argumentum, & probare istas consequentias
ex illis, quæ idem Paulus cap. undecimo, huius eiusdem episto-
læ subdit. Cum enim uellet probare eos Iudæos, qui suo tem-
pore saluabātur, non iustificatos fuisse ex operibus, Reliquiæ,
ait, secundum electionem gratiæ saluæ factæ sunt. Si autem
gratia, iam non ex operibus. Alioquin gratia, iam non est gra-
tia. Vides Paulum easdem omnino facere cōsequentias, quas
& nos fecimus. Vides ut prorsus contraria existimauit iustifi-
cari ex operibus, & iustificari ex gratia. Cum igitur iustificari
ex meritis, magis aduersetur iustificationi ex gratia, quā iu-
stificari ex operibus, plus enim meriti, & minus gratiæ signifi-
care uidetur iustificari ex meritis, quā iustificari ex operi-
bus, si uim ipsam spectemus uocabuli, meritum, sequitur & cō-
traria similiter esse existimanda, iustificari ex meritis, & iustifi-
cari ex gratia. Atq; ideo si iustificamur gratis, profecto ut iam
intulimus, non ex meritis. Contraria enim ista inter se sunt. Et
bene Paulus uidit hæc sibi inuicē aduersari. Si enim quis obti-
neret aliquid ex suis meritis, iam ergo eorū meritorum pretio,
& non gratis illud consequitur. Itaq; sicut Paulus contra eos,
qui dicebant Iudæos iustificatos ex operibus, optime argumē-
tatus est ex eo, quod iustificati sunt ex gratia, & si gratia, iam
non ex operibus, ita immo quantum existimo instantius & ri-
gidius argumentaretur contra dicentes, nos iustificari ex me-
ritis. Si ex gratia, non ergo ex meritis. Alioquin gratia iam nō
est gratia. Vnde ut & manifestius istam Dei gratiam, quam
nulla antecedunt merita nostra, commendaret, ad Ephesios
scribens in Christo, dicit, nos habere redemptionem & remis-
sionem peccatorum, secundum diuitias gratiæ eius, quæ su-
perabundauit in nobis. Et paulo post addit. Deus autem qui
diues est in misericordia, propter nimiam caritatem suam,
qua dilexit nos, & cum essemus mortui peccatis, conuiuifica-
uit nos in Christo, cuius gratia estis saluati. Ideo enim & diui-
tiarum gratiæ, & misericordiæ diuinæ meminit, & nimiae ca-

ritatis suæ in nos, & nos uiuificatos esse dixit, cum mortui eramus peccatis, ut intelligamus nos nullis nostris meritis, hoc tamen beneficiū salutis nostræ esse consecutos, sed sic gratis, & ex gratia esse iustificatos, ut ea nulla prorsus merita nostra anteverterint. Secundus locus, ex quo probari potest nostra conclusio, est in eadem epistola cap. 4. Si Abraham ex operibus legis iustificatus est, habet gloriam, sed non apud Deum. Quid enim dicit scriptura? Credidit Abraham Deo, & reputatum est ei ad iustitiam. Ei autem qui operatur, merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum. Ei uero qui non operatur, credenti autem in eum qui iustificat impium, reputatur fides eius ad iustitiam. Ex istis uerbis dupliciter possumus confirmare nostram conclusionem. Primo. Omnis qui iustificatur, habet gloriam apud Deum. Nullus uero qui iustificatur ex meritis, habet gloriam apud Deum. Ergo nullus qui iustificatur, iustificatur ex meritis. Consequentia est infallibilis in secundo modo secundæ figuræ. Et maior manifesta est. Nisi enim qui iustificatur, haberet gloriam apud Deum, non uera, sed falsa esset talis iustitia. Minor uero patet ex illis uerbis. Si Abraham ex operibus legis iustificatus est, habet gloriam, sed non apud Deum. Si enim Abraham per iustitiam ex operibus, non habet gloriam apud Deum, neque haberet per iustitiam ex meritis. Et si Abraham non potuit ex meritis obtinere gloriam apud Deum, neque poterit quispiam alius. Par enim est de ipso, & de alijs ratio.

Secundo ex hoc loco possumus firmare nostram conclusionem hoc pacto. Nullus iustificatur ex debito, ut ex dictis satis patet. Ergo nullus iustificatur ex operibus, & consequenter neque ex meritis. Consequentia probatur ex illis uerbis. Ei autem qui operatur, merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum. Patet enim ex his uerbis, eum qui iustificaretur ex operibus, non iustificari ex gratia, sed ex debito. Ita enim probat Paulus quod si Abraham iustificatus esset ex operibus, non haberet gloriam apud Deum, quia omnis qui habet gloriam apud Deum, habet illam ex gratia, & merces respondens operibus est ex debito. Cum igitur necessarium sit

concedere neminem iustificari ex debito, necessarium erit consequenter concedere neminem iustificari ex operibus, uel ex meritis. Consequitur enim opera, uel merita debitum mercedis, & ratio gratiæ repugnat rationi mercedis, sicut & inter se opponuntur, fieri aliquid secundum gratiam, & fieri secundum debitum. Vnde & ad explicandum magis neminem iustificari ex operibus uel meritis, subiicit statim. Sicut & David dicit beatitudinem hominis, cui Deus acceptam fert iustitiam sine operibus.

Tertius locus aperte faciens pro nostra conclusione est ad Romanos cap. 3. Ex operibus legis non iustificabitur omnis caro coram Deo. Si enim nullus iustificatur ex operibus, neque iustificabitur ex meritis. Perinde enim est iustificari ex meritis ac iustificari ex operibus, aut certe magis aduersatur gratiæ diuinæ iustificari ex meritis, quam iustificari ex operibus. Et ponderandum est, ad hoc ista uerba dicta esse à Paulo, ut patet ex antecedentibus, ut per hæc ostenderet omne os debere obstrui, neque habere posse mortale, unde gloriari merito posset, & nisi gratia diuina misericorditer subuenisset, reum esse potius omnem mundum Deo, quando nullus ex operibus legis iustificari potest coram illo. Ut enim si ex operibus legis homines iustificarentur, haberet quid Deo possent obijcere, neque in totum deberent os obstruere, ita etiam si iustificarentur ex meritis. Et si cum non iustificarentur ex operibus, iustificarentur ex meritis, non sufficenter probasset, omne os debere obstrui, & reum esse omnem mundum Deo, quia ex operibus legis non iustificabitur omnis caro coram illo. Sed quia Paulus intellexit, id quod uerissimum est, impossibile esse quēpiam iustificari ex meritis, si iustificari non potest ex operibus, & temperantius magisque sobrium esse ex operibus, quam ex meritis, & reiecta iustificatione ex operibus, reiectam etiam esse ex meritis, ideo constanter asseruit omne os debere obstrui, quia ex operibus legis non iustificabitur aliquis coram Deo. Et consequenter in tota epistola pro eodē accepit ex operibus, pro quo nos ex meritis. Et cum uellet probare in nono cap. nullam dari causam ex parte nostra prædestinationis diuinæ, nullaque in nobis esse illius merita, contentus fuit dicere, non ex operibus Iacob

fuisse dilectum, & mox adiūxit, Sed ex uocante, tanquam nō restaret, ut uere nō restabat alia causa, unde id posset esse, quod non erat ex operibus, nisi ex uocante. Eademq; ratione cum dixisset. Non est uolentis neq; currentis, addidit, sed Dei miserentis. Et infra cap. decimo, hoc fuisse dicit impedimēto Israheli, quominus apprehēderet iustitiā, quia non ex fide, sed quasi ex operibus eā querebat, hoc est, ut in secūda quæstione exposuimus, quasi ex meritis, & uelut sibi propter sua opa debitā.

Quartus locus fauens eidem conclusioni est ad Ephesios secundo. Gratia, inquit Paulus, estis saluati per fidem, & hoc nō ex uobis. Dei enim donum est, non ex operibus, ut nequis gloriatur. Ipsi enim sumus factura creati in Christo Iesu in operibus bonis, quæ præparauit Deus, ut in illis ambulemus. Perpende bene quisquis hunc legis textum Paulinum, & uidebis tot penē esse testimonia hic p nobis, quot sunt uerba. Gratia, inquit, estis saluati. Si gratia quomodo ex meritis? Et hoc nō ex nobis adiecit. Si ex nostris meritis, quomodo nō ex nobis? Profecto qui dixit nos non saluari ex nobis, dixisset etiam & constantius non saluari ex nostris meritis. Nam & id ex nobis est, quod ex nostris meritis est. Et ne ideo quispiam putaret ex nobis nos saluari, quia saluamur per fidem, diligentissime hoc cauit apostolus adiiciens fidem Dei donum esse, neq; ex operibus contingere, ut nequis gloriatur. In quibus uerbis satis esse indicauit, ut aliquid diceretur non esse, ex nobis, si illud contingeret per id quod prorsus Dei donum est. Quare cum opera per quæ iustificamur, Dei dona, & quidem eximia & præcellentia sint, saltem in hoc attemperare deberemus sermones nostros ad sermones Pauli, & dicere nō ex nobis, neq; ex nostris meritis iustificari. Quod si ipsa fides non contingit alicui ex operibus, multo magis neq; ipsa gratia, quæ longissime præstat fidei. Et si per hæc amputata est omnibus, omnis occasio gloriandi, utiq; & amputata sunt omnibus omnia, in hac parte merita. In eo enim quod ex meritis contingit, occasio non deest gloriandi. Apertiora & hæc fecit, cum adiunxit. Ipsi sumus factura. Ne suis enim quis adscriberet uiribus, aut industriæ, aut uirtuti, non tu te, inquit, fecisti, sed ipse es factura,

factura, & quidquid es, gratia ipsius es. Nequæcat suo pondere, quod sequitur. Creati in Christo Iesu. Indicatur nanque in his uerbis, hoc ipsum quod gratia Dei sumus, per Christum Iesum nobis cōtingere. Propter ipsum enim & per ipsum defluunt ad nos beneficia diuina, nosq; illa participamus. Et quod creatos nos dicit, tacite admonet, ita nobis esse spiritale, quod per gratiam accipimus, absq; ullis nostris meritis contingere, sicut & esse naturale, in quo quis creatur, quo manifestū est nulla posse priora esse merita, quia operatio essentia est, & uirtute posterior. Et hac ratione, & ibidem, & aliās non semel, mortuos nos dicit fuisse Paulus, tum cum eramus in peccatis. Et Ezechiel uidet nos in ossibus aridis & siccis uehementer, quæ neruis, carne, & cute, & spiritibus carebant, ut intelligamus non nostris uiribus, aut meritis suscitatos esse ad uitā spiritalem. Quis enim mortuorum se exsuscitet? Sed hoc ipsum nobis per unam Dei gratiam potest contingere, sicut & ipsa resurrectio à mortuis. Et eadem de causa Christus, apud Ioan-

Ioan. 3.
Tit. 3.
I. Io. 5.
Iac. 1.

nem, iustificationem nostram, natiuitatem appellat. Et Paulus ad Titum regenerationem, Et Ioānes ipse, & Iacobus generationem, ut discamus ex his omnem nostram iustificationem & gratiā Deo soli tribuere. Quis enim se edit in lucem? Quis se generat? Quis regenerare se potest? Ideo etiam & regeneratos per hanc gratiā iustificantem, Paulus & alij apostoli nouam creaturam, & nouum hominem appellant. Et Dauid olim eam sub nomine creationis, & renouationis prædixerat dicens, Emitte spiritum tuum, & creabuntur, & renouabis faciem terræ, ut uni saluatori, & creatori omnium, hoc tantum beneficium integrum & solidum assereret. Neq; satis commodè interpres uulgaris uertit, quod sequitur ἐν ἔργois ἀγαθοῖς in operibus bonis. Quanquam enim & hoc quoq; nō incommode scio esse expositum ab aliquibus grauissimis autoribus, tamen commodius erat, & expedientius non sic uertere, ne inde quis ansam fumeret suis operibus imputandi suā creationem in Christo Iesu. Nihil enim magis alienum à Paulo, qui ubique eam gratiā operibus nostris abrogat, & uni Christo ex asse adscribit. Sed uertere oportebat. Ad opera bo

na, sicut alij græce doctiores uertunt, & non sensus modo, sed & ipse græce præpositionis ἐκclusus magis postulabat. Ne enim nos creatos in Christo Iesu existimemus, ut dormiamus interim, & ocio languētes torpeamus, inertemq; utcumq; transigamus uitam, creatos nos admonuit ad opera bona. Et ne ipsa opera bona nobis tribueremus, adiecit tādē. Quæ præparauit Deus. Hoc est quæ præstituit & præordinauit Deus, dum ea lege sua docuit, & ad ea nos alto consilio uoluntatis suæ destinauit, ut in illis ambulemus. Sunt etenim & ipsa opera bona beneficia quædam diuina, sub diuina clausa prædestinatione, quatenus ipsa præparatio est beneficiorū Dei, ut Augustinus & copiose & erudite docet cap. 10. de prædestinatione sanctorum. Sed nimium nos remorantur thesauri huius præcellentis apostoli. Transeamus itaque in aliud eiusdem pro nobis testimonium.

Tit. 3. Quinto igitur probare possumus, & fulcire eādem conclusionem illis uerbis quæ ad Titum scribit. Non ex operibus iustitiæ, quæ fecimus nos, sed secundum suā misericordiam saluos nos fecit per lauacrum regenerationis & renouationis spiritus sancti, quem effudit in nos abunde, ut iustificati gratia ipsius hæredes simus secundum spem uitæ æternæ. Hæc ibi. Rogo pium & attentum lectorem. Quid est aliud dicere. Non ex operibus iustitiæ, quæ fecimus nos, quā dicere. Non ex meritis nostris. Et ut hoc apertissimū faceret, addidit statim. Sed secundum suā misericordiam saluos nos fecit. Non dixit. Nō ex operibus iustitiæ, sed ex operibus ex congruo. Non dixit. Non ex meritis de condigno, sed ex meritis ex congruo. Sed quid ait. Sed secundum suā misericordiam saluos nos fecit. Reiecta credidit præcedentibus uerbis omnia merita nostra. Ideoq; uni Dei gratiæ & misericordiæ salutem nostrā uindicat. Utq; hoc ipsum manifestius faceret, adnexuit. Per lauacrum regenerationis & renouationis spiritus sancti, ut puderet nostra iactare merita, & agnosceremus iustificationem nostram regenerationem esse, & renouationem non à nobis, sed ab spiritu sancto effectam. Vnde & subdit. Quem effudit in nos abunde, uel sicut Hieronymus significantius uertit uer-

bum græcum πλουσίως opulenter, aut sicut Augustinus ad Valentinum, & libro de peccatorum meritis & remissione cap. 27. Et libro. i. contra duas epistolas Pelagianorū cap. 9. optime sensum expressit, ditissime, ut per hæc intelligeremus, non ex meritis nostris nobis spiritum sanctum effusum, sed secundum incomparabiles diuitias gratiæ & misericordiæ diuinæ. Ne autem hoc uerbo exclusa merita Christi quis autumat, sicut nostra, subiicit. Per Iesum Christum saluatorem nostrū. Ille enim est unus saluator noster, ille unicum salutare nostrum, illi imputanda est tota salus nostra. Et præter eum non est, qui saluet, neq; qui iustificet, & illius sola stabilire uolebat merita. Vnde & subditur. Vt iustificati gratia ipsius hæredes simus secundum spem uitæ æternæ. Gratia ipsius, ait, non nostris meritis, A gratia quippe ipsius proficiscitur, ut iustificemur. Et ex consequenti hæredes simus, hæreditatis illius incorruptibilis, incontaminata, & immarcescibilis, nēpe uitæ æternæ, conseruata nobis in cœlis. Secundum spem autem, ait. Quia gloriamur nunc in spe gloriæ filiorū Dei. Et nondum apparet quid sumus. Cum autem apparuerit, similes Deo erimus, hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi.

Sexto militat pro hac cōclusionē, quod idem apostolus ad Romanos scribit. Quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Si enim nos primam ipsam gratiā, qua iustificamur, meremur, utiq; damus ei aliquid priusquam iustificemur, cuius merito nobis ipse uelut posterius retribuatur ipsam iustificationem.

Præter hæc uero scripturarum testimonia, quæ satis debent esse, ut nemo absolute debeat concedere, gratiam Dei secundum merita nostra dari, sunt & pro nobis multa sanctorum testimonia, quæ hoc ipsum luculenter cōfirmant. Ambrosius enim fulgentissimū ecclesiæ sydus super illa uerba apostoli. Qui benedixit nos, ita ait, Deus homines sic benedicit, ut donum gratiæ suæ eis impartiat, non secundum opera uel merita eorum, sed secundum suā misericordiam. Et tractans illa uerba. Si autem gratia, iam non ex operibus, ita inquit, Manifestum est, quia gratia donum Dei est, nō debita merces operibus, sed gratuita ratione, misericordia interueniente conce-

Eph. 1.

Ro. 11.

fa. Et Hieronymus in epistola ad Damasum de filio prodigo exponens illa uerba apostoli, Gratia uobis, & pax à Deo patre, Gratia, dicit, quæ non ex merito retributa, sed ex donante concessa est. Sed inter omnes ecclesiæ doctores clarissimus & inuictissimus gratiæ defensor fuit Augustinus. Atque ideo intermissis omnibus alijs, unius huius testimonia, quæ ut plurima, ita & apertissima sunt, ac ualidissima, contentus ero citare. Is itaque in libro de natura & gratia, contra Pelagianos ca. 4. aperte nostram conclusionem asserit his uerbis. Hæc igitur Christi gratia, sine qua, neque infantes, neque ætate grandes salui fieri possunt, non meritis redditur, sed gratis datur, propter quod gratia nominatur. Iustificati, inquit, gratis per sanguinem ipsius. Et libro quarto contra duas epistolas Pelagianorum ca. 2. Quidquid aiunt, uidelicet Pelagiani, de laude legis, & liberi arbitrij, ad hoc dicunt, ut gratia non adiuuet, nisi meritum, ac sic gratia iam non sit gratia. Et libro. 3. Hypognosticon. Nul- lum esse hominis meritum in accipienda gratia ad salutem Paulus apostolus docet scribens ad Ephesios. Deus autem qui di- ues est in misericordia &c. Et libro. 6. tractans istum eundem locum apostoli. Audi, inquit, gratis, & tace de meritis. Et super illum uersum psalmi. 30. In tua iustitia erue me, & exime me, cum ostenderet neminem in sua iustitia saluari posse, sed necesse esse, ut saluemur gratis, subdit. Quis est qui saluatur gratis? Et ipse sibi respondet hoc modo. In quo non inuenit saluator quod coronet, sed quod dānet, non inuenit merita bonorum, sed inuenit merita suppliciorum. Et paulo inferius decla- rans illa uerba apostoli. Quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia Dei per Iesum Christum dominum nostrum, ita ait. Quare gratia? Quia gratis datur. Quare gratis datur? Quia merita tua non præcesserunt, sed beneficia Dei te præ- uenerunt. Et tractatu. 3. super primum caput Ioannis eandem sibi quæstiones proponit, eadēque prorsus respondet in hæc uerba. Quid est gratia? Gratis data. Quid est gratia? Gratis donata, non reddita. Et psalmum. 31. uocat psalmum gratiæ Dei, & iustificationis nostræ, nullis præcedentibus nostris me- ritis, sed præueniente nos misericordia Dei nostri. Et paulo

post principium enarrationis secundæ eiusdem psalmi ita di- cit. Quia totum gratiæ eius imputatur, non meritis nostris, beati quorum remissa sunt iniquitates. Et super illa uerba. Læta mini in domino, & exultate iusti, ita quærit. Vnde iusti? Et re- spondet. Non meritis uestris, sed gratia illius. Et rursus percon- tatur. Vnde iusti? Et respondet. Quia iustificati. Et in limine libri de prædestinatione sanctorum, Gratia Dei, ait, nulla est, si secundum merita nostra datur. Et cap. 12. Omnis hæc ratio qua defendimus gratiam Dei per Iesum Christum dominum nostrum uere esse gratiam, id est non secundum merita nostra dari, euidentissime sacrorum eloquiorum testimonijs asseritur. Et. c. 5. de gratia & lib. arb. in Pelagianos ita ait. Laborat gra- tiam Dei secundum merita nostra dari, hoc est, gratiam non esse gratiam. Quibus enim secundum meritum redditur, non imputatur merces secundum gratiam, sed secundum debitum. Et. c. 20. Non secundum meritum hominum gratia datur. alio- quin gratia iam non est gratia, quæ ideo gratia uocatur, quia gratis datur. Et. 22. c. Non intelligunt, ait, se negare gratiam qui dicunt eam secundum merita nostra dari. Quæ omnia non solum aperte probant nostram conclusionem, sed & mirifice cōfirmant omnia, quæ in primo argumento diximus, & tes- timonia Paulina, quibus in eo uisum sumus, luculenter elucidant. Apertissime enim in his locis indicat quid sit gratis iustificari, & huic aperte aduersari iustificationem ex meritis. Et quan- quam hæc testimonia, cum illis, quæ in principio huius quæ- stionis allegauimus, satis esse possunt, ut nemo dubitet conclu- sionem nostram certam uisam esse Augustino, tamen quia præ- cellentissimus iste ecclesiæ antesignanus, non suorum tantum uerborum pondere nostram sententiam cōfirmat, sed & loca scripturarum, quæ supra induximus, doctissime exponit, pla- cet & aliqua alia ipsius loca his subnectere, & eo ordine, ut ad confirmationem omnium argumentorum ex scripturis serui- repollint. In libro igitur de prædestinatione & gratia cap. 8. gratiam Dei non dari secundum merita cōfirmat ex illis uer- bis Deuteronomij. Scies hodie quia non propter iustitias tuas dat tibi Deus terram istam bonam. Et ut ostendat satis esse ad

probandum gratiam non dari ex meritis, quod gratia non datur ex debito, ita ait. Quis hic secundum debitum præcedentium meritorum mercedem redditam dicat? Quis non gratiam fateatur indebitam? Et libro. 4. contra duas epistolas Pelagianorum cap. 6. Sic uolunt Pelagiani intelligi quod dictum est, si uolueritis & audieritis me, bona terræ comedetis, tanquam in ipsa præcedente uoluntate, sic consequentis meritum gratiæ, ac sic gratia, iam non sit gratia, quæ non est gratuita, cum redditur debita. Et cap. 7. asserit gratiam non esse gratiam, si secundum merita nostra datur. Et super illa uerba psalmi. 30. Propter nomen tuum dux mihi eris, & enutries me, sic scribit. Non propter meritum meum, sed propter nomen tuum, ut tu glorificeris, non quia ego sum, dux mihi eris, ne aberrem à te, & enutries me, ut ualidus sim ad manducandum escam, qua pascis angelos. Et super illum uersum eiusdem psalmi. Saluum me fac in tua misericordia, hoc est, ait, non in mea iustitia, non in meis meritis, sed in tua misericordia, non quia ego sum dignus, sed quia tu misericors es. Et super illud psalmi. 32. Et in eis qui sperant super misericordia eius, hæc illius sunt uerba. Non de meritis nostris, non de fortitudine, non de uirtute, non de æquo, sed de misericordia eius. Et cum exponit illud psalmi. 60. Misericordiam & ueritatem eius quia requirit, sic dicit. Vniuersæ uia domini misericordia & ueritas. Misericordia quia non merita nostra attendit, sed bonitatem suam, ut peccata nobis dimitteret. Veritas autem quia non fallit reddere, quod promisit. Hæc ibi. Et ideo crediderim psalmistam deprecatum esse semper Deum, ut eum saluaret, eiusque miseretur secundum suam misericordiam, quoniam intelligebat nemini esse posse debitam tantam gratiam, & ideo neque ex meritis, sed ex gratuita & benigna potius Dei uoluntate eam contingere. Quod & idem diuus Augustinus aperte asserit libro primo contra duas epistolas Pelagianorum cap. tertio in hæc uerba. Nemo potest habere uoluntatem iustam, nisi nullis præcedentibus meritis acceperit ueram, hoc est, gratuitam de super gratiam. Et libro secundo cap. 7. ita subdit. Bonum immerito & gratis datur, malum uero merito & debitum redditur, Et post pusillum, Gra-

tia Dei ualis in honorem gratis datur, ira Dei ualis in contumeliā pro ipsius malis meritis. Et ibidem, ideo probat apud Deum nullam esse acceptionem personarum, nullamque iniquitatem quauis unum iustificet, non alium, quia Deus nihil cuiquam debet. Et libro quarto cap. 4. idem affirmat his uerbis. Sicut solus, ideo factus est hominis filius, ut nos per illum Dei filij fieremus, ita solus pro nobis suscepit line malis meritis poenam, ut nos per illum consequeremur line bonis meritis gratiam. Quia sicut nobis non debebatur aliquid boni, ita neque illi aliquid mali. Hæc ibi. Ex quibus omnibus manifestum est dicto Augustino optimum uisum esse argumentum, quod secundo loco fecimus ad probandum nos non iustificari ex meritis, quia non iustificamur ex debito. Sed & uide quemadmodum ei tertium quoque argumentum satis idoneum uisum fuerit. Quāquam enim hoc apertissime possemus colligere ex locis, quæ ex illo citauimus in secunda questione in responsione ad secundum argumentum, tamen quo res confirmatio sit, adiungere uisum est quædam alia. In expositione igitur illorum uerborum psalmi. 30. In manibus tuis sortes meæ, sic philosophatur. Sortes dixit, quantum ego existimo, gratiam quam saluati sumus. Quare sortis nomine appellat gratiam Dei. Quia in sorte non est electio, sed uoluntas Dei. Nam ubi dicitur iste facit, iste non facit, merita considerantur, & ubi merita considerantur, electio est, non fors. Quando autem Deus nulla merita nostra inuenit, sorte uoluntatis suæ nos saluos fecit, quia uoluit, non quia digni fuimus. Et paulo inferius. Vide sortem. Gratia salui facti estis per fidem, & hoc non ex uobis, sed Dei donum est, non ex operibus, quasi uos bene feceritis, ut ad hoc accedere digni fuissetis, non ex operibus, nequis forte extollatur. Hæc ibi. Et cap. quinto de natura & gratia contra Pelagianos. Qui per gratiam à debito damnationis liberantur, non uasa meritorum suorum, sed uasa misericordiæ nominantur. Vide ingenium Augustini, quia Paulus prædestinatos uocat uasa misericordiæ, inde etiam inuenit occasionem confirmandi neminem ex operibus suis, aut meritis iustificari. Neque minus efficax uisum est huic præstantissimo doctori quartum

argumentum quod ex ultimo loco quem citauimus ex Paulo, collegimus. Ex hoc enim quod gratia datur, non redditur, tribuitur, non retribuitur, probari putat neminem iustificari ex meritis. Vnde Pelagium dicentem eum qui bene uultur sui arbitrii libertate, omnem suam mortificare uoluntatem, & in manu Dei cor suum ponere, ut his uelut precedentibus meritis sic eius gratiam consequamur, ut cor nostrum quod uoluerit ipse declinet, his uerbis impugnat libro de gratia Christi contra Pelagium & Celestium cap. 23. Quomodo est ergo gratia, si non gratis datur? Quomodo est gratia, si ex debito redditur? Quomodo uerum dicit apostolus. Non ex uobis, sed Dei donum est, non ex operibus, ne forte quis extollatur? Et iterum. Si autem gratia, inquit, ex operibus, iam non est gratia, alioquin gratia iam non est gratia. Quomodo inquam hoc uerum est, si opera tanta praecedunt, quae nobis adipiscendae gratiae meritum faciant, quo nobis non donetur gratuita, sed reddat ex debito? Et cap. 31. quia Pelagianae dicebant fidei merito, quam habere possumus ex libertate arbitrii, nos iustificari, ita contra illos argumentatur. Vbi est ergo illud apostoli, iustificati gratis per gratiam ipsius? Vbi & illud. Gratia salui facti estis? Et ne putarent per opera, addidit per fidem. Rursus ne ipsam fidem sine Dei gratia sibi putarent esse tribuendam. Et hoc, inquit, non ex uobis, sed Dei donum est. Et paulo post. Isti autem libero arbitrio sic applicant fidem, ut fidei uidelicet reddi uideatur non gratuita, sed debita gratia, ac per hoc iam neque gratia, quia nisi gratuita non est gratia. Et libro quarto contra duas epistolas Pelagianorum cap. 6. de Pelagianis, ita ait. Meritum ante gratiam, & ideo iam contra gratiam defendentes priores uolunt dare Deo, ut retribuatur eis, priores utique dare, quodlibet ex libero arbitrio, ut sit gratia retribuenda pro praemio. Et lib. 4. contra Iulianum Pelag. c. 3. Gratia Dei per Iesum Christum dominum nostrum, non lapidibus, aut lignis, pecoribus uel praestatur, sed rationalis natura, quia imago Dei est, meretur hanc gratiam, non tamen, ut eius bona uoluntas possit praecedere praeter gratiam, ne uel ipsam prior det, ut retribuatur illi, ac sic gratia, iam non sit gratia, dum non datur gratuita, sed redditur

redditur debita. Et in libro de praedestinatione sanctorum ca. 3. Reliquiae, ait, per electionem gratiae saluae factae sunt. Quae utique iam non est gratia, si eam ulla merita praecedant, ne iam quod datur, non secundum gratiam, sed secundum debitum reddatur potius meritis, quam donetur. Et cap. 6. ex eodem apostolico testimonio. Reliquiae per electionem gratiae saluae factae sunt. Si autem gratia & cetera, sic colligit. Gratis ergo consecuta est, quod consecuta est electio, non praecessit eorum aliquid, quod priores darent, & retribueretur illis. Et cap. 15. ut infringat illam communem rationem, cur quibusdam detur gratia, & alijs non detur, si non secundum merita nostra datur. Est etiam, addit, praclarissimum lumen praedestinationis, & gratiae ipse saluator, ipse mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus, qui ut hoc esset, quibus tandem suis, uel operum, uel fidei praecedentibus meritis natura humana, quae in illo est, comparauit? Respondeant, quaeso, ille homo, ut uerbo patri coaeterno in unitatem personae assumptus filius Dei unigenitus esset, unde hoc meruerit? Quod eius bonum quaecumque praecessit? Quid egit antea? quid credidit? quid petiuit? ut ad hanc ineffabilem excellentiam perueniret? Non ne faciente ac suscipiente uerbo ipse homo, ex quo esse coepit, filius Dei unicus esse coepit? Non ne filium Dei unicum, foemina illa gratia plena cocepit? Non ne de spiritu sancto et uirgine Maria Dei filius unicus natus est, non carnis cupidine, sed singulari Dei munere? Et interpolitis quibusdam alijs ipsius praerogatiuis, subdit. Nempe ista omnia singulariter admiranda, & alia, si qua eius uerissime propria dici possunt, singulariter in illo accepit humana, hoc est nostra natura nullis praecedentibus meritis ipsius. Et subdit. Appareat itaque nobis in nostro capite ipse fons gratiae, unde secundum uniuscuiusque mensuram, se per cuncta membra diffundit. Ea gratia fit ab initio fidei suae homo quicumque Christianus, qua gratia homo ille ab initio suo factus est Christus, de ipso spiritu, & hic renatus, de quo est ille natus, eodem spiritu fit in nobis remissio peccatorum, quo spiritu factum est, ut nullum haberet ille peccatum. Et paulo inferius. Humana merita conticescant, quae perierunt in Ada,

& regnet quæ regnat Dei gratia per Iesum Christum dominum nostrum. Quisquis in capite nostro præcedentia merita singularis illius generationis inuenerit, ipse in nobis mēbris eius præcedentia merita multiplicatæ generationis inquirat. Neque enim retributa est Christo illa generatio, sed tributa, ut alienus ab omni obligatione peccati de spiritu & uirgine nasceretur. Sit & nobis, ut ex aqua & spiritu renascere mur, non tributum est pro aliquo merito, sed gratis tributum. Hac ibi. Licetque eadem legere paululum mutatis uerbis in Enchiridio eiusdem doctoris cap. 36. & c. ii. de correctione, & gratia affirmat hoc ipsum, quod nulla merita humanitatis Christi antecesserunt ipsius unionem ad uerbum. Ex quibus patētissimum est, ita certum fuisse uisum diuo Augustino nulla merita nostra antecedere nostram iustificationem, ac certum habent, & habere debent omnes catholici, humanitatem Christi non meruisse unionem suam hypostaticam ad uerbum. Licet & illud ex his colligere, quod & obiter quoque ex his inferre uolebamus, nempe ad probandum gratiam Dei, non dari secundum merita nostra, bonum esse argumentum illud, quod ultimo loco fecimus. Non retribuitur gratia, sed tribuitur, non ergo datur ex meritis. Est & insignis locus diui Augustini pro his omnibus in tertio libro Hypognosticon, ubi & aliquot loca scripturæ inducit pro hac sententia, & innumerabilia esse dicit loca scripturarum, quibus aperte dicitur, Deum nullis meritis hominum gratiam suam eis dare.

Sed nimium immorati sumus, dum & nostra omnia uoluimus autoritate huius præclarissimi doctoris communire, & obiter illis qui ista legerint, ob oculos simul in unum ponere, quæcunque sunt eximia & præclara, quæ ad hoc spectarent propositum, in his libris quos statim citauimus.

Tametsi uero ista satis superque sint ad persuadendum omnibus præmissam conclusionem, ut enim de autoritate scripturarum interim taceamus, æquum est nos, ut certa & indubitata recipere, quæ tam concordî, & tam constanti asseueratione nobis sancti isti doctores tradiderunt, per eos enim, & ecclesiam suam protexit Christus, & mysteria nobis sacrarum scri-

pturarum reuelauit, tamen ut scholastice agamus, & aliquid quoque demus lumini naturali, quod & præcellēs Dei donum est, & ad hoc inter alia est nobis datum, ut quæ fidei sunt nostræ confirmemus, illustremus, tueamur, & eorum rationem sciamus reddere, addam his aliquot argumenta in fauorem eiusdem conclusionis. Et primo quidem eā possumus probare hoc pacto. Apud homines, qui nostris operibus neque indigerent, neque iuari possent, quicquid ad nostram amicitiam nullis legibus essent adstricti, mereri certe non possemus in eorum odio & inimicitia existentes, immo absolute mereri non possemus, nisi ex eorum gratia, & eorum amicitia nobis benigne comunicata. Cum ergo Deus honorum nostrorum non indigeat, ut psalmista inquit, neque bonis nostris operibus adiuari possit, neque ad nostram amicitiam ulla lege teneatur, non solum non poterimus apud eum mereri existentes in odio, & inimicitia ipsius, uerum neque mereri poterimus, nisi ex ipsius gratia, eaque nobis benigne sine meritis nostris comunicata.

Secundo. Propter quodcunque peccatum mortale, meretur quicumque peccator æternum gehennæ supplicium, dignusque est qui perpetuo igne inferni crucietur, semotus longe ab amicitia & consortio Dei & suorum. Misericordiæque est ipsius, & non exiguae, ut non consumamur statim, & æternis addicamur tormentis, ubi mortalem Dei offensam admittimus. Si enim respublicæ, & earum principes possunt iuste exilio perpetuo, immo & morte ferire reos læsæ maiestatis, poterunt profecto iustius repelli à ciuitate Dei in perpetuum, & uinculis æternis sub caligine referuari, qui rei sunt læsæ illius maiestatis, apud quam omnes gentes & reges, tanquam nihil sunt. Si ergo omnes peccatores digni sunt poenis æternis propter læsam diuinam maiestatem, non igitur possunt mereri amicitiam diuinam, quæ non stat cum reatu ad poenam æternam. Et confirmo hoc argumentum. Quidquid faciat peccator, facere non potest, quin reus sit æternæ poenæ. Iuste enim hæc poena constituta est, & infligi potest, pro quouis peccato mortali. Ergo quidquid faciat peccator, nisi Deus ei liberaliter condonet eam poenam, mereri non potest suam iustificationem.

per quam absoluitur à reatu illius poenae. Roborari etiam potest hoc argumentum hoc pacto. Nulla est proportio temporalis ad æternum. Per nullum ergo actum temporalem potest peccator mereri se absolui à reatu poenae aeternae, & consequenter neque suam iustificationem. Et possunt ista omnia, & declarari, & fortiora effici ex illa parabola euangelica de seruo oblato regi, qui debebat ei decem millia talenta. Ea enim summa, excelsus indicatur eorum suppliciorum, quorum est reus peccator. Et ita significatur nobis, non posse nos pro delictis nostris satisfacere, nisi ex diuina misericordia, sicut ille seruus non potuisset tantam summam, quantam debebat, exoluere, nisi rex ille benignissimus eam ei ad suas preces liberalissime condonasset. Et sicut seruum illum nemo diceret illud tantum beneficium fuisse meritum propter suas preces, ita uidetur neque nos debere dicere remissionem peccatorum, quae multo maius beneficium est, apud Deum mereri. Vnde ut & pulchre poterat Augustinus in tertio libro Hypognosticon, ideo apud Lucam Samaritanus qui typus fuit Christi, misericordia dicitur fuisse motus in uulneratum illum qui descendit ab Hierusalem in Hiericho, & figura fuit peccatoris, quia in eo, ut curari dignus esset, meritum nullum inuenit.

Tertio principaliter argumentor ad idem sic. Nullum opus existentis extra gratiam Dei, est dignum ipsius gratia. Quae enim potest esse dignitas respectu tanti & tam eximij beneficii, in peccatore praesertim, qui dignus non est pane, quo uescitur. Ergo nullus peccator potest Dei gratiam promereri. Vt enim demus non requiri ad meritum, ut ius praestet, aut faciat debitum praemium, cuius est meritum, saltem uidetur requiri, ut meritum ipsum sit dignum eo praemio, uel certe illud habentem, faciat dignum illo praemio. Alioqui non uidetur posse dici meritum. Praemium enim quod excedit dignitatem meriti, & merentis, non quidem ex meritis dici potest contingere, sed ex benignitate conferentis. Et confirmatur. Quidquid faciat peccator, nunquam erit dignus amicitia Dei, ut patet. Nunquam ergo eam mereatur. Qui enim mereatur aliquod praemium, dignus est eo, Et confirmo amplius. Quicumque iustifica-

tur, eo ipso filius promissionis efficitur, filius beneficii diuini, filius gratiae, & misericordiae, filius testamenti noui, & ut omnia breuiter complectamur, filius Dei efficitur, & amicus, & haeres gloriae aeternae, & diuinæ consors naturae, ut uerbis utamur principis apostolorum. Nemo ergo tantum beneficium mereri potest, sed una Dei solius benignitate necesse est contingat, cuiusque id contigerit. Quod si nullus seruus, aut subditus imperatoris, tantum suis meritis arrogat, ut credat se posse mereri, ut adoptetur ab imperatore in filium, & haerodem sui imperij, neque ut amicus eius censeatur, multo sanè æquius est, ut nemo nostrum suis credat meritis posse consequi, ut iustificetur, & Dei sit amicus, filius, & haeres. Excedit enim hoc proportionem, & uires naturae nostrae, & longe exuperat dignitatem nostram, qui prius eramus filij carnis, filij huius saeculi, filij irae, filij diaboli, immundi, peccatores, & impij. Neque ulla possunt in nobis esse merita, ut templa Dei efficiamur, & Deo optimo, fortissimo, & praecellētissimo despōsentur animae nostrae pauperculae, abiectae, denigratae, & deformatae peccatis, ut uere desponsantur, et templa ipsius efficiuntur, cum ab ipso iustificamur. Sed ne omnino sine causa uideantur Pelagianis, & Celestianis asseruisse gratiam Dei secundum merita nostra dari, & quoniam tunc clarius uincit & superat ueritas, quando grauius argumentis, uelut aduersarium telis impetita, triumphat, tamen ipsa, & inconcussa in sua statione perseverat, libet hanc conclusionem aliquibus argumentis non in apparentibus impugnare.

Primum argumentum quod contra nostram primam conclusionem fieri potest, est illud, quo Pelagianos esse ufos satis constat ex libris, quos aduersus eos multos scripsit Augustinus. Estque illud quod in principio quaestiois fecimus. Si enim gratia non dat ex meritis, cur uni potius datur quam alteri?

Ad hoc argumentum respondet diuus Augustinus libro secundo contra duas epistolas Pelagianorum cap. 7. Nulla est iniquitas apud Deum in hoc, nulla & acceptio personarum, si unum iustificat, non alium. Deus enim nihil cuiquam debet, & licet ei quod uult facere. Et haec eadem repetit & edisserit la-

2. Pet. 7.

2. Cor.

Aug.

tius quarto libro cap. 6. Vt autem plenior sit, et clarior solutio, dico breuiter in gratuitis nullum habere locum acceptionem personarum, ut colligunt doctores, ex illis uerbis patrisfamilias apud Matthæum. An non licet mihi, quod uolo, facere? An oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum? Et alioqui nemo posset citra peccatum acceptionis personarum, ex duobus pauperibus per omnia similibus, uni dare eleemosynam prætermisso altero. Quare cum Deus neminem teneatur ad suam gratiam admittere, sed omnes pro meritis nostrorum peccatorum possit damnare, nulla erit iniustitia, nulla & acceptio personarum in eo, ex eo quod quosdam iustificat, & non omnes. Satis enim est, quod quem non iustificat, pro meritis suis malis, non iustificat, ac proinde iuste non iustificat.

Dicit tamen aliquis. Esto nulla sit iniustitia apud Deum, in hoc quod quosdam iustificat, non omnes, cur tamen uoluntas eius quæ rectissima est, & nihil uult quod non sit rectissimum, & iustissimum, cum omnes posset iustificare ex misericordia, uel secundum iustitiam condemnare pro peccato Adæ, tamē quosdam admittit ad suam gratiam, non alios. Ad hoc in primo sententiarum tractantes ea, quæ prædestinationis diuinæ arcanum concernunt, aliquas causas, propter quas hoc fiat cōuenientissime, Deo annuente explicabimus. Sed interim quis sic quærit, audiat Paulum. O homo, tu quis es, qui respondeas RO. 9. Deo? An non habet potestatem figulus luti, ex eadem massa facere aliud quidem uas in honorem, aliud autem in contumeliam? Audiat & diuum Augustinum sermone. 27. super Ioan. nē ita dicentem. Cur hunc trahat, illum non trahat, noli iudicare, si non uis errare. Semel accipe, & intellige. Nō traheris, ora, ut traharis. Hæc Augustinus. Et quemadmodum ubi uenitur ad paruulos, & ad ipsum mediatorem Dei & hominum, hominem Christum Iesum, necesse est omnia humana merita cōticipare, non enim merita præcedentia possunt pro causa assignari, propter quam Deus hanc humanitatem, quam modo habet, sibi potius unierit, quam aliam, aut ex duobus paruulis per omnia æqualibus, unum potius quam alterum, faciat baptismi gratiam consequi, ita etiam inconueniēs non debet

cenferi, si ex adultis hominibus per omnia æqualibus, Deus pro beneplacito suæ uoluntatis quosdam eligat, uocet, & ad se pertrahat absque ullis meritis ipsorum præcedentibus, alios uero pro suis malis meritis, in suis peccatis derelinquat.

Nescio aliquod aliud argumentū, quo usus fuerit Pelagius in confirmationem sui erroris, quod contra nostram istam primā cōclusionem militet, sed ut ad uiuū rem excutiamus, adiungam ipse aliquot alia argumenta, pro eo, quæ nobis pro tenuitate nostri ingenij occurrere.

Secundo igitur argumētor. Qui facit omnia requisita ex lege, uel pacto ad cōsequendū aliquod præmiū, meretur tale præmiū. Sed peccator toto corde se ad Deū cōuertens, per poenitentiam, facit omnia requisita à Deo ad cōsequendum ipsius gratiā. Cōuertimini, ad me, inquit, & ego conuertar ad uos. Et alibi, Cōuertimini & salui eritis. Et alibi, si cōuerteris, cōuertā te, & ante faciem meam stabis. Et confirmo. Quantūcūq; beatitudo omnia nostra excedat opera, & improporcionabilis eis existat, quia tamen præmiū quoddam, ipsa est lege diuina correspondens nostris operibus, uere dicimus beatitudinem cadere sub merito, & nos eam posse nostris operibus mereri. Ergo quantūcūq; Dei gratia præcellat nostra omnia opera, neq; ulla ratione possimus nos tantum beneficium ex æquare, cum tamen eam Deus, uelut præmiū constituerit nostræ poenitentiae, & ita illam promiserit uere poenitentibus, & secundum suam legem infallibiliter eam eis impartiat, ac gloriā & promisit, & largitur bene operantibus, cadet illa sicut & gloria sub merito, & uere poterimus dicere nos eam mereri, quantūcūq; facimus omnia requisita à nobis, ut eam habeamus.

Ad hoc argumentum sic respondeo. Dupliciter potest princeps aliquis promittere donum aliquod, uel munus faciēti aliquod opus, primo quidem, ut mercedem ipsius operis, secundo uero, ut munus aliquod benignissimum, quod ipse ex benignitate sua uult ei conferre, & præter & supra dignitatem operis. Si prius horum contingat, illud opus meritorium dicitur, talis præmiij, non autem si posterius, sed erit tantum dispositio quædam requisita ad habendum illud munus. Quoniam igitur

zach. 1.
Esa. 49.
Hie. 15.

tur Deus beatitudinē priori modo constituit respondere operibus factis in gratia, gratiam uero posteriori modo respondere poenitentiae, ideo licet satis sit ad meritum beatitudinis seruatō mandatorum, quam Deus ad eam requirit, non tamen satis est ad meritum iustificationis poenitentia, licet Deus nihil amplius, ut nos iustificet, à nobis requirat. Non enim pollicitus est Deus gratiam poenitentibus, ut mercedem & prae-mium ipsius poenitentiae. Nouerat enim poenitentiam non posse esse meritoriam tanti, & tam praecellentis beneficii, sed pollicitus est eam poenitentibus, ut donum quoddam eximium, & superexcedens omne omnium nostrorum operum pretium. Et poenitentiam ad hoc beneficium exegit, non quidem ut meritum, sed ut dispositionem quandam tollentem obiectionem, & obstaculum, quo tanto beneficio sumus inepti. Nam quia actiones actiuorum sunt, sicut philosophus ait, in patienti disposito, & ille cui complacent peccata, indispositus est, & inidoneus ualde ad recipiendum gratiam diuinā, requisit Deus poenitentiam, non ut meritoriam suae gratiae, sed ut eam quae hoc tolleret impedimentum suae in nos beneuolentiae & beneficentiae. Et per hanc patere potest ad confirmationem huius argumenti, sed & unum aliud est discrimen inter opera facta ex gratia respectu beatitudinis, & poenitentiae respectu gratiae. Nam minor est distantia inter beatorum & iustorum statum, quam inter statum peccatorum, & statum iustorum, & opera iustorum ex praesentia gratiae, & spiritus sancti dignitatem habent, qua acceptentur ad gloriam, quod non est in operibus extra gratiam saltem respectu gratiae.

Tertio argumentor ad idem. Scriptura saepe dicit, nos ex fide, & per fidem iustificari, ut patet ex praecedentibus quaestionibus. Ergo saltem fides meritoria erit nostrae iustificationis. Si enim fides non meretur nostram iustificationem aliquo modo, non est cur per illam plus dicamur iustificari, quam per alia opera, sine quibus nos iustificari Paulus dicit. Potest hoc argumentum confirmari ex Augustino expresse dicente. Fides meretur iustificationem. Ad hoc tamen breuiter dico. Non ideo dicimur iustificari per fidem, quia per fidem mereamur Dei iustitiam,

iustitiam, sicut Pelagiani dicebant, sed ideo quia fides dispositio est necessaria ad iustitiam, uimque habet ex Dei benignitate, impetrandi eam. Primus enim est motus mentis in Deum, quo diuinæ iustificationi nos subiicimus. primusque actus iustitiae, quē Deus in nobis operatur, ut nos iustificet. Vnde Augustinus super psalmum. 66. Per fidem, ait, iustificatur impius, id est fit de impio pius, ut deinde ipsa fides incipiat per dilectionem operari, unde omnia bona merita incipiunt. Haec Augustinus. Sed de his satis multa diximus in tertia quaestione. De uerbis autem diui Augustini citatis in confirmatione, postea in quarta conclusione quaestionis. 7. uidebimus.

Quarto contra eandem conclusionem instari potest hoc modo. Apud hominem quanta uis dignitate praecellentem meretur ipsius gratiam qui grauiter dolet, quod eum offenderit, & ueniam sui in eum delicti supplex orat, uel saltem qui pro illius honore & gloria periculo se mortis exponeret. Et crudelis haberetur, & omnino inhumanus, qui non ad suam gratiam admitteret hominē adeo praecclare de se meritum. Ergo cum Deus humanior sit multo, & benignior quam omnes homines, merebuntur admitti ad ipsius gratiam, qui dolent se eum offendisse, & suppliciter eum ueniam sui postulant delicti, aut saltem qui pro ipsius gloria damnis omnibus, & incommodis se exponunt, & quandoque mortem subeunt.

Sed ad hoc facile dici potest. Multo maius bonum est amicitia diuina quam amicitia hominum, & multo minus dignus est peccator reconciliatione cum Deo, quam qui offendit hominem, reconciliatione cum homine. Et homo ex lege diuina tenetur homini reconciliari, nullus tamen fuit tam insanus, ut diceret teneri Deū ad redeundū in gratiam cum peccatore.

Quinto argumentor. Iustus potest mereri peccatori primam gratiam. Ergo multo magis peccator sibi, si faciat totum quod est in se. Consequenter probat ex glossa super illud Matthaei. 9. Videns Iesus fidem illorum. Quantum ualeat, inquit, apud Deum fides propria, apud quem sic ualuit aliena, ut intus & extra sanaret hominem. Quod si alij per fidem possunt nobis mereri primam gratiam, & per orationes suas, ut ex multis

habet
et. 4.
Aug.

Ro. 3.
et. 4.
Aug.

Quoniam fides ad uiam
iustificationem ducit
in scriptura, necessaria

Aug.

modi T

scripturæ locis constat. Ergo & nobis nos per fidem & orationes similiaq; alia opera, & eam nobis mereri poterimus. Congruit enim magis, ut quisq; pro se audiat, quam pro alio.

Ad quintum. Discrimen est magnum inter iustum & peccatorem, quia iustus dignus est, qui audiat & pro se & pro alijs, peccator autem nullam talem dignitatem habet. Atque ideo neq; sibi, neq; alijs meretur. Ad probationem ex glossa dicendum. Semper plus ualeat fides propria. Quia si gratia eā precedat, meritoria est apud Deum, de condigno, fides autē aliena tantum ex congruo. Si uero antecedit gratiam, certius obtinet, quia infallibiliter obtinet gratiam, si non sit aliunde impedimentum, non sic autem fides aliena. Nō enim obtinet semper iusti, quæ mereri uidentur alijs ex congruo. Itaq; licet non sint opera peccatoris meritoria sibi pro se, deest enim illis dignitas, quæ non deest iustis orantibus pro ipsius conuersione, habent tamen hoc, ut frequentius & certius obtineant ipsi peccatori primam gratiam, quam orationes aliorum. Quod satis est, ut & plus aliquo modo ualere dicantur apud Deum. Sed est etiam aliud, propter quod potest dici plus ualere apud Deum fides propria. Valet enim & prodest unicuiq; sua fides etiam aliorum fide non adiuta, sed non ualeat fides aliena, ut sua non adiuuante fide iustificetur. Nemo enim præter Christum mereri potest alteri immediate, & absq; actu aliquo ipsius primam gratiam.

Sexto impugnare possumus eandem conclusionem hunc in modum. Potest iustus mereri sibi reparationē post lapsum. Nihil enim iustius, ut Augustinus dicit, à Deo petitur, quam quod reparetur quis post lapsum secundum illud psalmi. Cū defecerit in me uirtus mea, ne derelinquas me. Ergo aliquādo poterit homo iustificari ex merito de congruo, uidelicet, cum Deus propter illud meritum eum in suā gratiā reuocauerit.

Ad hoc. Qui tenet neminem sibi mereri posse reparationē post lapsum, neque ex condigno, neq; ex congruo, ut sanctus Thomas tenet prima secundæ quæstione. 114. articulo. 7. negabūt assumptum, & ad uerba diui Augustini respondebūt, sicut ibi respondet sanctus Thomas, nihil quidem esse iustius

ex parte materiæ, quia nihil sanctius potest peti. Sed quia uerbum iustius aliquid amplius uidetur significare, sicut placeat concedere cū diuo Bonauentura, in secundo, distinctione. 28. in quæstione super literam magistri posse sibi aliquem ex congruo mereri reparationem post lapsum, atq; ita reuocatum fuisse Dauidē à peccato, poterit respondere ad hoc argumentum dicēdo cōclusionem procedere de operibus, quæ quis facit, dum est in peccato. Neq; enim diximus neminē iustificari ex merito de congruo. Certum enim est aliquos iustificatos esse, & uitam recepisse propter preces aliorum, tanquam propter merita ex congruo ipsius iustificationis, sed tantum diximus neminem suis meritis iustificari.

Septimo. Aliter consequuntur adulti primam gratiam per suam poenitentiam uel conuersionem in Deum, quam paruuli per baptismum. Sed paruuli consequuntur primam gratiam per baptismum, ut per sacramentum. Ergo adulti consequuntur eam, quando sibi comparant eam citra sacramentum per uitam meriti. Non est enim nisi duplex modus comparandi nobis Dei gratiā, uidelicet per uiam meriti, & per uiam sacramenti.

Ad septimum. Iustificantur peccatores adulti per poenitentiam per modum meriti, uel ad instar meriti. Quia iustificantur per proprios ipsorum actus, ut per actus proprios solent homines consequi quod merentur, sed tamen non iustificantur per poenitentiam, ut per actum uere meritorium ipsius iustificationis. Cum ergo dicitur duplex duntaxat esse uia obtinendi propriam iusticiam, uidelicet per sacramentum, aut per meritum, possumus hoc negare absolute. Nullam enim, quod quidem sciam, pro se habet ea distinctio satis firmam autoritatem. Et necesse est concedere mediā quadam alia uia posse hominem iustificari, nempe per misericordiam diuinam gratuito, & liberaliter acceptantem ad iustificationem nostrā actus aliquos nostros, qui tamen non sunt ipsius iustificationis meritorij. Sicut & preces beatorum acceptantur à Deo ad ea, quæ deuotis sibi impetrant, & tamen non sunt eorum meritoria. Non sunt etenim in statu merendi aut demerendi. Quod si in gratiam cōmunis scholæ placeat alicui acceptare istam distin-

tionem, uel axioma scholasticum, oportet sic pie illud interpretari, ut sensus sit, homines iustificari duabus dūtaxat uīs, aut per sacramentum, aut per modum meriti, hoc est per actū aliquem, qui uel meritum sit, uel ad instar meriti se habeat. Cū enim homo iustificatur ad petitionem alicuius sancti uiri, sicut tradit Augustinus iustificatum Paulum ad orationē Stephani, iustificatur homo per meritum, cum uero sine alterius oratione, propria quis oratione & poenitentia iustificatur, iustificatur per hos actus, non tamen sicut per merita suae iustificationis, sed sicut per dispositiones se habētes, ut merita ad gratiā.

Octauo. Sicut Christus suis præcellentibus operibus meruit sacramentis uim collatiuam gratiæ, ita & meruit, ut daretur nobis gratia, quotiescunque uere & ex corde poenitentiam ageremus. Sed non fecit nostram poenitentiam sacramentum, quod uis sua iustificaret nos, ut manifestissimum est. Ergo saltem fecit eam esse meritoriam nostrae iustificationis, & nō erit inconueniens eam concedere esse illius meritum, saltem ut meritis Christi innititur. Aliās nullam ei uim Christus meruisset aut præstitisset in nostram iustificationem, sed omni omnino uirtute in eā careret. Nulla est enim uis in aliquem effectum, nisi uel efficiens uel meritoria. Si ergo neque efficientem uim habet nostrae iustitiæ, neque meritoriam, omnis planè expers talis uirtutis erit, & consequenter non solū nō erit efficax causa nostrae iustificationis poenitentia, sed neque eā erit ipsius appellāda.

Ad hoc tamen argumentum sic arbitror respondendum. A merito Christi habet nostrae poenitentia uim non efficientem, sicut sacramenta, neque meritoriam, sicut preces sanctorū, sed uim dūtaxat dispositiuā uel impetratoriā nostrae iustificationis. Estque ista uis tertia, uel tertium genus causae necessario ponendū. Negare enim non possumus, sed necesse est absolute concedere poenitentiam causam esse nostrae iustificationis. Et in hoc prædicare debemus, & incessanter laudare diuinā misericordiam, qui quod neque mereri poteramus, neque efficere, uoluit nos posse ab eo impetrare, ut hac tertia uia & misericordiam apud ipsum inueniremus, & nostrae iustitiæ quā dantenus cooperatores ipsi essemus.

Nono scholasticae potest quis ad idem argumētari hac forma. Si nullum est meritum in peccatore respectu suae iustificationis, sequitur neque ullum esse meritum in eo respectu gloriæ respōdens gratiæ, qua iustificatur. Et cōsequenter multis adultis contingeret gloria sine sacramento, & sine meritis, illis uidelicet, qui ante addita bona opera cum sola gratia, qua sunt iustificati morerentur. Cum ergo hoc non sit facile concedendum, neque erit concedendum primam gratiam contingere alicui sine sacramento, & sine merito.

Ad nonū. Sunt quidē nobiles autores, qui putāt quācumque dispositionē sufficere ad gratiā esse meritoriā gloriæ in primo instāti ipsius gratiæ, licet nō sit meritoria gratiæ. Et horū sententia potest fieri probabilis, quia nihil uidet ei deesse pro illo instāti, quod requisitū sit ad meritū. Est enim actus bonus ab habēte gratiā elicitus, & propter Deū, uel ipsa dilectio Dei. Et si in alijs instantibus ista dispositio, siue illa sit dilectio Dei super omnia, siue dolor de peccatis propter Deū, cū illis solis, quae habet in hoc instanti, esset meritoria gloriæ, cur non etiā in eo primo instanti cēsebit esse ipsius meritoria? Vere, si nihil aliud spectemus inconueniens, uidet negare actus adeo præcellētes factos ab amicis Dei meritorios esse. Quod si horum autorū opinio placet, negandum est corollarium huius argumēti, & consequenter dicendū erit omnem adultum, qui proprio actū iustificatur, habere gloriam ex merito. Habebit enim saltem ex merito illius instantis. Neque uideo si id teneatur, quānam uia hoc possit euitari, nisi forte quis credat posse quēpiam iustificari, sic per actum proprium, ut primū nō esse ipsius actus sit primum instans gratiæ. Quod quidem ego nunquam concesserim. Si enim hoc posset esse, sequitur quod si primū non esse illius dispositionis, esset primum nō esse uitae alicuius existentis in peccato, posset ille, cum uere fecerit in uia omnia requisita ad consequendum Dei misericordiam, habere gratiā & gloriam post hanc uitam, cum in ea semper fuisset in peccato. Quod est absurdum. Si uero placeat corollarium illatum concedere, ubi casus in argumento assumptus eueniret, equidem nullum apparet inconueniens, immo uidetur testimoniū.

hoc esset in misericordia Dei in nos misericordia, qui etiam adultis det non modo gratiam, sed & gloriam, quam nunquam meruerint. Et, ut ingenue dicam quod sentio, admissio casu, placet mihi magis concedere quam negare corollarium. Neque crediderim dispositionem ullam nostram esse meritoriam gloriæ pro primo instanti primæ gratiæ. Et argumentum, quod mihi hoc facit probabilius, est hoc. Dispositio ad primam gratiam non est in primo instanti ipsius gratiæ meritoria gloriæ respondētis ipsi gratiæ. Neque est meritoria noui gradus gloriæ. Ergo in eo instanti non est meritoria gloriæ. Consequentia manifestissima est. Antecedens uero probatur. Ad actum meritorium gloriæ requiritur, ut gratia antecedit ipsius productionē saltem natura. Cū enim actus ex sua productione habeat, ut possit esse meritorius, quia inde habet libertatem & acceptabilitatem ad præmium, si eam productionem nō antecedit gratia, quæ efficit actus nostros meritorios, non erunt illi meritorij. Cum igitur dispositio ad gratiam non sequatur, sed antecedit gratiam, ut facile potest probari contra quosdam graues autores, qui hoc negant, quia non solum disponit nos ad gratiam recipiendam, sed & causa est & ratio, propter quam Deus eam nobis donat, ut patet ex dictis, sequitur eam neque esse meritoriam gratiæ, neque gloriæ pro suo primo instanti. Maior etiam propositio huius antecedētis probari posset. Si enim dispositio ad gratiam non est meritoria gratiæ, neque erit ergo meritoria gloriæ, quia gloria malus quid est, & ipso iure succedit absque ullo nouo merito, gratiæ ipsi, quæ dat propter dispositionē. Minor uero huius antecedētis manifesta satis uidetur. Si enim dispositio ad gratiam non meretur nouū gradum gratiæ, neque merebitur nouum gradum gloriæ. Exæquabitur enim gloriæ gratia, & si augeatur gloria, augebitur & gratia. Quod uero non mereatur dispositio ad gratiam nouū gradum gratiæ, apertissimum est. Aliās enim, si sit saltem ex toto conatu, Deus statim ipsam gratiam auget, & consequenter aliqua forma augetur eodem instanti, quo producit. Quod intelligibile est. Potest etiam ista eadem minor confirmari hoc modo. Nulli dispositioni ad primam gratiam, quantūcūque

perfecta sit, responderet in alijs instantibus à primo aliquis gradus, uel gratiæ, uel gloriæ, supra eos qui ei respondent ex lege. Ergo data prima gratia, quæ respondet huic dispositioni, & signato certo gradu gloriæ sibi respondente, præter illum nullum gradum amplius gloriæ pro primo instanti merebitur. Non enim potest uni & eidem actui, pro uno & eodem instanti duplex præmium respondere. Si igitur alicui dispositioni ad gratiam respondissent, exempli gratia, duo gradus gratiæ, si illa eliceretur ab eo, qui iam prius habuisset gratiam, ubi per misericordiā Dei data fuerit propter eā gratia prima ut duo, profecto non responderent ei plures gradus gloriæ pro illo primo instanti, quā illi duo qui respondent ipsi gratiæ. Concedendum ergo est corollarium illatum. Potest enim gloria sicut & gratia adultis contingere absque merito, & uere continget, si post primum instans gratiæ non producat uel continuetur aliquis bonus actus. Immo & in omni casu, & quomodo cūque quis iustificetur, gloriam respondentem primæ gratiæ crediderim probabilius unquam cadere sub merito. Ad quod consequens est neminem sanctorum ex proprijs meritis habere totam beatitudinem quam habet. Eam enim partem quæ respondet primæ gratiæ, sine ullis meritis proprijs omnes habent. Et hoc nomine ubi aliæ causæ non fuissent, potuit apostolus summo iure dicere, sicut & dixit. Gratia Dei uita æterna. Quia quod admittamur ad eam, & ad eam incipiamus aliquid ius habere, solius gratiæ Dei opus est. Et sicut uere dixit Paulus. Si Abraham ex operibus iustificatus est, habet gloriam, sed nō apud Deum, ita & nos eum secuti uere possumus dicere. Si Abraham ex operibus beatificatus est, habet gloriam, sed non apud Deum. Nullus enim sanctorum totam suā gloriam habet ex operibus, ut statim diximus. Et in hoc ordo diuinæ sapientiæ mirificus splendet. Ut enim Christus totā suā gratiam, totamque gloriam essentialem sine meritis habuit in primo suæ humanitatis instanti, & quod uniretur sua humanitas uerbo, nullis illi præcedentibus meritis cōtigit, gloriam uero corporis, & manifestationem suæ gloriæ, siue exaltationem sui nominis, & potestatem regiam, & iudiciariam in oēs

proprijs meritis postea obtinuit, ita & nos, quos præsciuit pater coelestis conformes fieri imaginis filij sui, gratiam qua in illo de spiritu sancto renascimur, & gloriam ei respondentem habere uoluit sine meritis, quæ uero his superadijciuntur, ex meritis nostris & sua gratia.

Decimo contra istam conclusionem potest quis insistere hoc pacto. Potest quis mereri ex congruo suam iustificationem. Valet enim aliqua facere, propter quæ congruum est eum iustificare. Ergo uere potest quis mereri suam iustificationem. Meritum enim ex congruo meritum est, & quæ alijs meremur, ex congruo uere meremur.

Undecimo etiam potest quis contra eandem conclusionem sic argumentari. In potestate cuiusque peccatoris est se disponere ad gratiam, & ea facere per quæ consequatur gratiam. Alio qui nemini sua imputaretur impenitentia aut perseverantia in peccato. Igitur uere potest quicumque peccator suam iustificationem mereri. Ea enim promereri possumus, quæ assequi per nostra opera possumus. Quod si quispiam dixerit peccatores non posse iustificari per sua opera, hoc est, per ea quæ ex naturalibus possunt facere, atque ideo neque suam iustificationem mereri, primo est argumentum contra hoc. Quomodo enim peccatores se possunt disponere ad gratiam, quomodo etiam edoceri possunt, ut poenitentiam faciant, si non hoc possunt ex naturalibus? Secundo & instari potest contra ista. Etiam si iusti indigerent speciali auxilio ad opera bona, uere essent illa meritoria beatitudinis. Ergo etiam si peccatores indigeant speciali auxilio ad comparandum sibi gratiam, ea opera uere erunt meritoria gratiæ. Verum hæc argumenta nouas exigunt quæstiones, neque possunt breui dilui. Ideoque eorum enodationem proximis quæstionibus differemus.

De meritis

IUSTIFICATIONIS.

QVAESTIO SEPTIMA.

N fides & alia opera, quibus disponunt peccatores ad gratiam, sint meritoria, saltem ex congruo, suæ iustificationis. Et pro parte quidē negatiua argumentor. Nemo iustificatur ex meritis, ut latissime docuimus in quæstione proxima. Ergo nemo meretur ex congruo suam iustificationem. Meritum enim ex congruo uere meritum est. Et ea absolute & simpliciter dicuntur sancti alijs mereri, quæ merentur tantum ex congruo. Pro parte autem affirmatiua est hoc argumentum. Congruum est Deum iustificare eum qui credit, & alia habet opera quæ requiruntur, & sufficiunt secundum legem ad iustificationem peccatoris. Ergo per hæc merentur peccatores suam iustificationem.

In hac quæstione duæ sunt, ut diximus in quæstione sexta, opiniones inter catholicos & scholasticos autores. Et quidam quidem tuentur partem affirmatiuam, & hæc est opinio modo communiter in scholis, alij uero partem defendunt negatiuam. Et quidē de re nulla est inter hos autores quæstio. Omnes enim fatentur gratis iustificari peccatores, neque deberi illis gratiam aut remissionem suorum peccatorum, neque ulla esse in eis opera, quantumcunque præclara & præcellentia habeant opera, propter quæ Deus eos teneat ad suam amicitiam admittere. Et iidem omnes concedunt aliqua esse in peccatoribus opera, propter quæ congruum sit Deum illos sibi reconciliare. Itaque de nomine tantum est quæstio inter eos in hoc, an ea opera quæ congruum est Deum acceptare, ut peccatores iustificet, meritoria saltem ex congruo debeant dici iustificationis ipsorum. Neque tamen quod de nomine tantum quæstio est, contemni debet hæc quæstio. Non enim parum refert sic, an sic loquamur. Ex uerbis enim inordinate prolatis plerumque nasci-

tur hæresis, sicut diuus Hieronymus dicit. Et nostra qui diuina tractamus, decet maxime eloquia castigata & examinata esse, quantum fieri poterit, scripturis sacris & doctoribus conformia. Atque ideo ut pro tenuitate ingenioli nostri statuamus quid probabilius sit, & quantum fieri potest pleraque dicta scripturarum & sanctorum doctorum, & præcipue Augustini, quæ inter se uidentur diuersa, ad concordiam aliquam redigamus, ponā quinque propositiones responsiuas ad quæstionē.

Prima est, Gratiam gratis datam, qua Deus benignissima sua uoluntate trahit peccatores ad suam gratiam & iustitiam nemo meretur, sed illa antecedit omne meritum nostrum.

Aug. & peculiariter in tertio libro Hypognosticon, ubi ita dicit. Vi-
tato ergo libero arbitrio, totus homo uitiatuſ est. Per quod
absq; adiutorio gratiæ, quod Deo placeat, neq; ualet incipe-
re, neq; perficere sufficit. Præuenitur autē medicina, id est Chri-
sti gratia, ut sanetur, & reparetur in eodem uitiatuſ, atq; præpa-
retur uoluntas, quæ semper indigens adiutorio, illuminante
gratia saluatoris possit tam Deum cognoscere, quam secun-
dum eius uiuere uoluntatem. Et quoniam hic insignis eccle-
siæ doctor luculenter ibi probat hanc propositionem, neque
opus est quippiam ei addere, placet sub compendio quodam
potissima quæ ibidem docet, his adiungere. Probat igitur ille
noſtram propositionem ibi ex illis uerbis Ezechielis. Dabo
in uos cor nouum & spiritum nouum. Et ex illis. Præparatur
uoluntas à domino. Et ex illis. Deus est qui operatur in nobis
uelle & perficere pro bona uoluntate. Et ex orationibus psal-
mistæ. Cor mundum crea in me Deus, & spiritum rectum in-
noua in uisceribus meis. Reuela oculos meos, & considerabo
mirabilia de lege tua. Notam fac mihi uia in qua ambulem.
Et subdit. Non ergo homo uoluntate sua adhuc in uitio liberi
arbitrii claudicante, præuenit Deum, ut cognoscat & quærat,
eam gratiam tanquam pro meritis accepturus, sed præcedit,
ut iam dixi, misericordissima gratia sua, hominis ignorantis,
& nondum se quærentis uoluntatem liberi arbitrii, ut eum se
scire & quærere faciat, sicut dixit Ioānes apostolus in epistola

sua. Scimus quia filius Dei uenit, & dedit nobis sensum, ut co-
gnoscamus uerum Deum, & simus in uero filio eius. Hic est
uerus Deus & uita æterna. Et Dauid in Psalmo. Deus meus
misericordia eius præueniet me. Et Deus tu conuertens uiuifi-
cabis nos. Et dominus in Euangelio discipulis suis dicit. Nō
uos me elegistis, sed ego elegi uos. Item Ioannes apostolus. In
hoc est caritas. Non quasi nos dilexerimus Deum, sed quo-
ntiam ipse prior dilexit nos, & misit filium suum propitiatio-
nem pro peccatis nostris. Nullum autem esse meritum homi-
nis in accipienda gratia ad salutē, Paulus apostolus docet scri-
bens ad Ephesios, Deus autem, ait, qui diues est in misericor-
dia propter nimiam caritatem suam qua dilexit nos, & cum
essemus mortui peccatis, conuiuificauit nos in Christo, cuius
gratia estis saluati. Ponderat & ibi quod ibi idem addit Paulus.
Gratia estis saluati per fidem, & hoc non ex uobis. Et quod ad
Timotheum scribit. Collabora euangelio secundum uirtutē
Dei, qui nos liberauit, & uocauit uocatione sancta, non secun-
dum opera nostra, sed secundum propositum suum & gratiā,
quæ data est nobis in Christo. Iesu ante tempora secularia. Au-
dis, ait, ante tempora secularia, quando in Dei erat homo præ-
scientia, & non in sæculo, quia nondum erat sæculum, & præ-
ponis dono eius opera uoluntaria, cæcus ueritati resistens.
Quæres enim tuam iustitiam statuere, iustitiæ Dei subiectus
esse non potes. Ponderat & ibidem quod idem apostolus ad
Titum scribit. Cum autē benignitas & humanitas apparuit
saluatoris nostri Dei non ex operibus iustitiæ &c. Et subne-
dit. Quid ad hæc hæretice respōdebis? Quid inimice gratiæ
Dei adhuc contra gratiam, tanto magistro gentiū teste, quod
nullis hominum meritis detur, cogitabis opponere? Et post
pusillum. Sed respondens mihi inquires. Si non unusquisque
pro sua uoluntate, qua nos dicimus eum inquisisse Deum, ac-
cipit gratiam, sed præuenit uoluntatem ipsius sua gratia, qua
in eum credere possit, cur non hoc ergo in omnibus operatur?
An personarum acceptor est Deus? Et respondet. Si gratiæ il-
luminatio sensus tuus hæretice tenebris insipientiæ esset exu-
tus, crederes tantum testimonijs diuinis, quæ ante iam dixi,

uel, quæ non dixi, & in sanctis scripturis reperiuntur innume-
rabilia, Deum nullis meritis hominum gratiam suam dare, per
quam se eis ostendat ad credendum & seruiendum sibi, & non
quaereres, immo non discutereres, quare id non in omnibus ope-
retur, qui bene & iuste omnia quaecumque uult operatur. Et pau-
lo post, ut pluribus testimonijs ueritatem fidei confirmet. Sed
interroga, inquit, eum qui dixit. Nemo uenit ad me, nisi pater,
qui misit me, traxerit eum. Et non omnes capiunt uerbum, sed
quibus datum est. Et, Vobis datum est nosse mysterium regni
coelorum, cæteris autem non est datum. Et, Nemo nouit filium,
nisi pater, neque patrem quis nouit, nisi filius, & cui uoluerit fi-
lius reuelare. Et, Sicut pater suscitatur mortuos, & uiuificat, sic &
filius suscitatur mortuos, & uiuificat quos uult. Et, Quia spiritus
ubi uult, spirat. Et, Quia nemo potest homo à se facere quic-
quam, nisi datum fuerit illi de super. Item interroga eum qui
dixit. Vobis donatum est pro Christo non solum, ut in eum
credatis, sed ut etiam pro illo patiamini. Et, Non uolētis, neque
currentis, sed miserentis est Dei. Et, Cui uult miseretur, & quæ
uult indurat. Et, Quia spiritus sanctus dona charissimum suo-
rum diuidit singulis, prout uult. Et, Quibus uoluerit, non qui
uoluerint, notas fecit Deus diuitias gloriæ sacramenti sui. Et
tandem quæstioni propositæ ita respondet. Quare autem in
hoc, ut dixi, malo Adæ merito præcedenti non omnes puniū-
tur, aut cur inde non omnes saluantur, ego seruiens domino
in timore, & exultans cum tremore, misericordiam & iudiciū
cantabo, quia iudiciū facit præcedente causa, salutem uero
donat ac misericordiam præueniendo malam causam. Et ali-
quanto inferius in eandem sententiā inducit Paulum & Pe-
trum, Paulum quidem scribentem ad Philippenses. Confidēs
hoc ipsum, quia qui coepit in uobis opus bonum, perficiet usque
in diem Christi Iesu, Petrum autem in epistola sua prima dicē-
tem. Deus autem omnis gratiæ, qui uocauit uos in æternam
gloriam suam in Christo Iesu modicum passos ipse perficiet,
confirmabit, solidabitque. Et aliquāto post omnia bona adeo
esse confirmat his testimonijs nondum citatis. Sine me nihil
potestis facere. Fiduciam autem talem habemus per Christū

10ā. 6.

Matth. 19.

Matth. 9.

Matth. 11.

10ā. 5.

10ā. 3.

10ā. 16.

Philip. 2.

Rom. 9.

Philip. 1.

1. Pet. 5.

10ā. 15.

2. Cor. 3.

ad Deum, non quod sufficientes simus cogitare aliquid à no-
bis quasi ex nobis. Omne datum optimum, & omne donum
perfectum desursum est. Spiritus adiuuat infirmitatem no-
stram. Si gratia iam non ex operibus. Ex his infert. Gratia
igitur donatur, non redditur, quia si redderetur, quasi ex debi-
to, non ab apostolo ex gratia, sed ex operibus diceretur. Hæc
Augustinus. Ex quibus omnibus patet & illum huius fuisse
sententiæ, & eam ei uisam esse certam & indubitaram, & oppo-
situm prorsus esse hæreticum. licet etiam & unum aliud ex his
colligere, nempe omnia argumenta quæ fecimus, & omnia te-
stimonia sanctorum, & præcipue Augustini, quæ induximus
ad probandum conclusionem sextæ quæstionis, etiam induci
posse ad firmandum istam propositionem. Immo uere, ut in-
genue dicam quod sentio, magis militant pro ista propositio-
ne, quam pro illa. Magis enim uidentur Paulus & Augusti-
nus uoluisse ostendere neminem trahi ad gratiam & amicitiam
diuinam propter merita sua, quam nemini dari gratiam gra-
tum facientem propter merita, quibus eam obtinet dum non
resistit, sed obsequitur, & cooperatur quoad potest gratiæ qua
uocatur, & trahitur ad amicitiam diuinam. Ideoque à pluribus
faciendis argumentis pro hac propositione prorsus superse-
deo. Dicet tamē aliquis. Esto gratia gratis data qua trahimur
ad iustitiam & gratiam Dei, antecedit omne meritum, simpli-
citer tamen dari potest, & consequi meritum ex congruo.

Pro hoc expediendo sit secunda propositio. Gratia gratis
data, qua Deus peccatores trahit ad suam gratiam, non datur
propter meritum aliquod ex congruo, sed propter solam diui-
nam benignitatem. Hanc propositionem esse de mente Augu-
stini patet ex statim citatis ex tertio Hypognosticon. Si enim
aliquam causam ex parte nostra subesse credidisset, propter
quam quosdam Deus ex filijs Adæ trahat ad suam gratiam,
& non omnes, non recurrisset ad hoc solum, quod Deus nemi-
ni quidpiam debet, ut ostenderet eum non esse acceptorē per-
sonarum. Patet etiam idem ex lib. 4. contra Iulianum Pelag.
cap. 8. & ex his quæ in proxima quæstione ex eodem induxi-
mus in c. 15. de prædestinatione sanctorum, & in Enchiridio.

cap. 36. Ita enim hoc mere gratis fieri his in locis dicit, ac mere gratis, & nullo prorsus antecedente merito ex congruo, Deus quosdam paruulos facit uenire ad baptismum, & non oēs, & humanitatem suam sibi uniuert hypostatice absq; ullo merito ipsius. Et nisi ita esset, non dixisset Paulus. Non est uolentis, neq; currentis, neq; recurisset, ipse Augustinus ad illud, cuius uult, miseretur &c. Et confirmo hoc. Nulla lex est statuta de hoc, neq; peccator dignus est tāta gratia. Ergo signum est nullum meritum, neq; ex congruo antecedere huiusmodi gratiam. Et hoc quidem uidentur postulare testimonia multa scripturæ pro prima propositione ab Augustino inducta. Ex his possumus inferre tertiam propositionem huiusmodi.

Tertia propositio. Gratiam iustificationis, ut amplectitur omnes gratias gratis datas & gratum facientem, quæ concurrunt ad nostram iustificationem, nemo meretur, neq; simpliciter, neque ex congruo. Patet hoc. Si enim gratias gratis datas quibus uenimus ad Dei gratiā, nemo meretur, neq; simpliciter, neq; ex congruo, ut tradidimus in secunda & prima propositione. Ergo neq; ullo modo cadet sub merito gratia iustificationis, ut cōplectitur omnia Dei beneficia, quibus ad hoc peruenimus, ut iusti simus. Itaq; uerissimum est omnes qui iustificantur, mere gratis à Deo iustificari, non solum, ut gratia excludit meritum simpliciter, sed etiam ut excludit merita ex congruo. Et hoc præcipue crediderim intendisse doctore, & maxime Augustinum, cum nullo admittit merito quēpiam iustificari, & gratiam iustificationis mere gratis aiunt omnibus contingere. Loquuntur enim de gratia iustificationis, ut omnia Dei dona amplectitur spectantia ad nostram iustificationem. Sed quanuis de tota gratia iustificationis absolute dicendum sit eam omni, & qualicunq; nostro merito priorē esse, de gratia iustificationis tamen, quæ gratia gratum faciens dubitari potest an illa cadat sub merito saltem ex congruo. Et de hoc pono istam propositionem.

Quarta propositio. Fides & alia bona opera, quibus disponimur ad gratiam gratum facientem, qua formaliter iustificamur, & sumus accepti Deo, meritoria sunt ex cōgruo eiusmo-

di gratiæ, & nostræ iustificationis. Hæc propositio solet à plarisq; doctis uiris existimari esse cōtra auctoritatem doctorum sanctorum, cum tamen nihil minus sit. Ideoq; primo illam ex testimonijs aliquibus sanctorum doctorū, secundo uero etiā nonnullis apparentibus argumentis firmabo. Ac primo quidem sic inuenio Cyprianum illustrissimum ecclesiæ doctore & martyrem locutū in expositione orationis dominicæ. Ait enim sic de publicano laudato in Euangelio. Cum sibi Pharisæus placeret, sanctificari hic magis meruit, qui spem salutis non in fiducia innocentiae suæ posuit, cum innocēs nemo sit, sed peccata confessus humiliter orauit, & exaudiuit orantem qui humilibus ignoscit.

Ambrosius etiam in septimo libro super Lucam cap. 8. ita, ait. Vnusquisque nostrum hæc apud se supplex ac submissus obsecrat. Deus omnipotēs miserere supplici tuo, quia nō sum sicut innumeri serui tui, contēptu sæculi sublimes, iustitiæ merito gloriosi, castitatis laude angelici, ueluti etiam multi corū, qui post flagitia publica poenitendo tibi meruerunt esse deuoti, qui etiam liquid boni fecerunt, tua gratia largiente fecere. Hæc Ambrosius. In quibus uerbis patet Ambrosium asserere peccatores etiam flagitijs publicis obnoxios poenitendo meruisse esse Deo deuotos. Et libro decimo ita scribit. Fleuit amarissime Petrus. Fleuit ut lachrymis posset lauare delictum. Et tu, si ueniam uis mereri, dilue culpam lachrymis tuā. Eodem tempore, eodem momento respicit te Christus. Et Gregorius in Hom. 9. super Ezechielem. Præueniente gratia Dei, & subsequente uoluntate nostra, donum Dei sit meritum nostrum. Augustinus etiam tamerli clarissimus sit ubiq; gratiæ assertor, & ubiq; contendat gratiam non dari ex meritis nostris, neq; secundum nostra merita, tamen & idem multis in locis existimat non aduersari gratiæ si quis dicat opera, quibus disponimur ad gratiam, meritoria esse gratiæ, modo asseratur ea ipsa opera esse dona Dei. Vnde & idem expresse dicit fidem mereri iustificationem. In libro enim primo ad Marcellinum de peccatorum meritis & remissione cap. 6. exponens illa uerba apostoli, Corpus quidem mortuum est propter peccatum, spi-

Ambro.

idem.

Grego.

Aug.

ritus autem uita est, ita ait. Diuersa merita diuersis tribuit rebus apostolus. Morti quidem corporis meritum peccati, uitae autem spiritus meritum iustitiae. Et loquitur de iustitia quae fides est, ut statim ibidem explicat. Et quāquam sanctus Thomas prima secundae, quaestione. 114. articulo. 5. ad primum dicit illa uerba. Fides meretur iustificationem, retractata esse a diuo Augustino, cū retractauit illa alia quae olim asseruerat. Initium fidei est ex nobis, consummatio uero datur ex Deo, tamen hoc non ita esse, bona uenia tanti doctoris, manifeste possumus docere. Primo. In capitulo tertio libri de praedestinatione sanctorū, ubi meminit istius retractationis, adeo non retractat ista, fides meretur iustificationem, ut expresse ibi dicat, fidem inchoare in uobis meritum, & misericordiam praecedenti fidei merito tribui, & hoc solum contendit ibi certum ostendere fidei initium & meritum, donum esse Dei. Praeterea cap. 23. libri primi retractationum, postquam simpliciter reuocauit illa uerba. Nō ergo elegit Deus opera cuiusquam in praescientia, quae ipse daturus est, sed fidem elegit in praescientia. Et illa. Quod ergo credimus nostrum est. Quod autem bonum operamur, illius est qui credentibus dat spiritum sanctum, uerissime tamen ait se dixisse paulo post illa reuocata. Sicut in ijs quos elegit Deus non opera, sed fides inchoat meritum, sic in ijs, quos damnat infidelitas & impietas inchoant poenae meritum, ut per ipsam poenam etiam mala operentur. Sed hoc dolet, quod fidei meritum ipsum esse donum Dei, neque putauit esse querendum, neque dixit. Et ibidem uerū etiam dicit quod alio in loco dixerat. Cuius miseretur, facit eum bene operari, & quem obdurat, relinquit eum, ut male operetur. Sed & illa misericordia praecedenti merito fidei tribuitur, & ista obduratio praecedenti impietati. Sed querendum, ait, erat, utrum & meritum fidei de misericordia Dei ueniat, id est utrum ista misericordia, ideo tantum modo fiat in homine, quia fidelis est, an etiam facta fuerit, ut fidelis esset. Legimus enim dicente apostolo. Misericordiam consecutus sum, ut fidelis essem, non ait, quia fidelis eram. Fidei ergo datur quidem, sed data est etiam, ut fidelis esset. Haec ibi. Ex quibus liquidum esse arbitror Augustinum

gustinum non negasse, neque retractasse, fidem mereri iustificationem, sed hoc tantum uoluisset constituere, fidem ipsam esse donum Dei. Potest etiam ex ultimis istorum uerborum colligi, quod supra etiam admonuimus, diuum Augustinum nomine gratiae iustificationis, siue etiam nomine misericordiae in peccatorem complexum esse gratiam gratumfacientem, & gratis datam. Et, ut credas diuum Augustinum nō existimasse esse inconueniens concedere esse merita antegratiam iustificantem, modo non concedantur ante primam gratiam gratis datam, audi quid dicat ipse Augustinus ad finem tertij libri Hypognosticon. Cum enim dixisset secundum donum gratiae unūquemque fidelem esse, non secundum meritum propriae uoluntatis & nomine haereticorum statim quæreretur, an nullū esset prorsus meritum humanae uoluntatis, ita respondet. Si discernas inter gratiam & uoluntatem est. Audi ergo breuiter propriae uoluntatis, tunc est meritum bonum, quando gratiae donum praecedat uniuscuiusque uoluntatem, & operatur, ut meritum faciat homo per propriam uoluntatem. Et ibidem paulo ante. Sed clamas iterum & dicis. Si nullum est meritum operantis, quomodo scriptum est. Et tu reddes unicuique secundum opera sua. Et respondet. Ausculta & intellige, si tamen aures habes audiendi, & cor non sit induratum intelligēdi. Propter liberum arbitrium, quo bona & mala operantur homines, dictum est. Unicuique reddes secundum opera sua. Habet enim homo malum meritum, cum uitio suo iam baptizatus declinat à bono, & facit malum, id est cum derelinquit Deum, & diligit saeculum. Habet nihilominus & bonum meritum, cum in omnibus gratiae Dei bona in se operanti non resistit, sed cooperator existit, & omnem spem suam habet in illum, cum aurem suam & cor Deo loquenti intus, hoc est in interiore homine praebet, & non foris in malis saeculo perstreptenti. Haec ibi. Et paulo post. In praesenti labor indictus est, ut fiant merita per auxilium gratiae non praemissorum redditio meritorum. Et cap. 19. libri de natura & gratia contra Pelagianos diuinitus dicit esse expianda peccata, & pro eis dominum esse exorandum propter ueniam promerendam. Ex quibus omnibus

liquet Augustinum non negasse merita esse gratiæ, ea bona opera quibus per auxilium gratiæ gratis datæ disponimur ad gratiam. Sed ita tamen uoluit intelligi & appellari merita, ut magis dona Dei existimarentur, quàm merita nostra. Et ideo cap. 6. de correct. & gratia, dicit. Gratia sanctis est omne meritum, non, ut plerique perperam colligunt, quia negauerit nostra merita, sed quia uolebat significare ea esse magis dona Dei, quàm merita, & merita quidem propter futuram ueram uitam, non propter præsentem. Vnde & paulopost citata ex Hypognosticon subdit. Quidquid ergo homo in præsentem fuerit consecutus, donum est, non meritum. Neque tamē hic meritum accipit, ut nos hic accipimus, sed meritum uocat, quod quisque meritis est, ut patet, quia statim subdit. Cum autem corruptibile hoc induerit incorruptelam, tunc meritum reddetur iustis, & ut intelligas merita nostra magis esse dona Dei, et gratiam quàm merita nostra, quare magis habent à gratia esse merita, quàm à nobis, addit statim. Quorum per totam sæculi uitam meritum omne fuit gratia, ut gaudentes iam merito dicant, Benedic anima mea dominum, & omnia interiora mea nomen sanctum eius, usque ibi. Qui coronat te in miseratione & misericordia. Et adiicit. Audis Pelagiane in miseratione & misericordia, & cecus extolleris pro meritis solarum iurium tuarum te coronandum. Intellige miseratione & misericordia Dei, non in factioe meritorum animam coronari. Hæc ibi. Et c. 7. libri de gratia & libero arbitrio ita ait. Si ergo Dei dona sunt bona merita tua, non Deus coronat merita tua, tãquam merita tua, sed tãquam dona sua. Et adducit ibi in horum confirmationem illud Deuteronomij. 8. Ne dicas in corde tuo &c.

Præter testimonia ista sanctorum possumus confirmare hanc eandem conclusionem hoc pacto. Congruum est Deum iustificare peccatores, qui se ad eum toto corde conuertunt. Nihil enim Deus facit, quod non sit congruum, & diuinam misericordiam apertum est hoc dicere. Ergo peccatores merentur ex congruo suam iustificationem. Si enim alicui operi humano ex congruo responderet aliquod præmium, uideretur quidem illud opus meritorium esse saltem ex congruo

talis præmij. Nihil enim amplius significari uidetur per meritum ex congruo, quàm opus cui ex congruo debeat, uel respondeat aliquod præmium. Et ita probari solet sanctos patres meruisse incarnationem desiderando eam feruenter, & petendo eam humiliter, quia congruum erat Deum exaudire eos in re adeo necessaria, qui fidelissime ei ubique seruiebant. Et sicut ad meritum beatitudinis ex digno, uel ex condigno satis est aliquod opus eiusmodi esse, ut dignum sit, uel condignum Deum conferre beatitudinem facienti illud opus, ita uidetur ad meritum ex congruo gratiæ debere sufficere aliquod opus tale esse, ut congruum sit Deum conferre suam gratiam facienti illud opus. Et potest roborari & premi magis hoc argumentum sic. Non solum est congruum Deum conferre gratiam peccatoribus se ad eum toto corde conuertentibus, sed & ista congruitas est propter ipsam conuersionem ex toto corde. Ea enim posita Deus nos admittit ad suam gratiam, & ea non posita non admittit, & isti conuersioni nostræ Deus promissit sæpe in scripturis suam conuersionem ad nos, ut in quæstione proxima satis ostendimus. Ergo sicut opera bona facta ex gratia ex condignitate quam habent à gratia & à spiritu sancto & à meritis Christi ualorem habent beatitudinis, atque ideo & eius meritoria sunt ex digno uel condigno, ita conuersio peccatoris ad Deum ex hoc quod est ab spiritu sancto per gratiam ipsius gratis datam, & ut innititur meritis Christi participabit quendam ualorem ex congruo ipsius gratiæ, atque ideo & eius erit quoque ex congruo meritoria. Similis enim, immo par utrobique uidetur ratio.

Secundo ad idem argumentor. Cum aliquis peccator, ut redeat in gratiam cum Deo, graues labores et damna uel etiã mortem patienter toleraret pro honore diuino, congruum esset ipsam eorum laborum & incommodorum, mortisque tolerantiam Deum acceptare, ut eum iustificet, & ad suam gratiam recipiat, & hoc congruitate quæ non tantum est ex bonitate diuina, sed etiam ex ualore & natura ipsius operis. Ipsa enim tantorum malorum permissio, præsertim si adiunctam habeat poenitentiam peccatorum, digna uidetur ex congruo amicitia diuina. Nihil enim amplius potest homo propter Deum pati uel præ

196 DE MERITIS EX CONGRUO IUSTIFICA:
stare. Ergo saltem huiusmodi labores damna & mortem pro
pter Deum subeuntes uere ex congruo merebunt iustificari.
Tertio principaliter argumentor. Incarnatio uerbi diuini
multo maius Dei beneficiū est, multo & maior gratia, quā
iustificatio peccatoris. Vnde & summam eam gratiam appel
lat diuus Augustinus, & in rebus per tempus ortis nullā fuisse
dicit maiorem gratiā. Et in scripturis antonomatice uidetur
saep appellari gratia. Exceedit enim multis interuallis omnes
alias gratias, & radix est, & causa, & origo omnium Dei gra
tiarum & beneficiorum in nos. Sed incarnationem merue
runt ex congruo sancti patres ueteris testamēti, ut & ipse san
ctus Thomas, quem modo impugnamus, defendit tertia par
te suae summæ, quæstione. 2. articulo. 11. Et quidem quidquid
alij sentiant, hoc est probabilius, ut aliās domino fauente osten
demus. Ergo multo magis iustificatio peccatoris potest cade
re sub merito ex congruo. Et confirmo hoc argumentum. Nō
ideo meruerunt sancti patres hoc tantum & tam eximium be
neficiū, quia digni illo fuerint. Vnde enim tanta gratia di
gni essent? Sed ideo illud meruerunt ex cōgruo, quia cōgruū
fuit Deum exaudire desideria & petitiones eorum qui fideliter
ei obediebant. Ergo quanuis peccator non sit dignus tan
to diuinæ gratiæ beneficio, merebitur nihilominus ex cōgruo
illud, cum seruenter & humiliter id postulauerit. Congruum
est enim Deum non despicere confugientes ex toto corde ad
ipsum. Potest insuper hoc ipsum confirmari sic. Non aduersa
tur summæ gratiæ, qua Deus factus est homo, concedere al
qua merita tantum ex congruo eam antecessisse. Ergo quan
tumuis expresse dicat scriptura nos iustificari ex gratia, & nō
ex meritis, non erit inconueniens concedere iustificari nos ali
quo modo ex meritis ex congruo. Non enim meritum ex con
gruo aduersatur gratiæ.

Sed contra istam propositionem argumentari quis potest
hūc in modum. Nullus peccator dignus est re adeo incōpara
bili, ac est amicitia diuina. Vix enim dignus est pane, quo ue
scit. Ergo nullus peccator mereat aliquo pacto gratiā diuinā.
Eo enim pramio, quod quis meretur, absq; dubio dignus est,

197 QVAESTIO VII.
311 Præterea oēs dispositiones ad gratiam diuinam dona sunt
Dei, neq; ad illas sufficit liberum arbitriū, ut in quæstionibus
proximis perspicuū faciemus. Ergo ille nō sunt meritorie gra
tiæ diuinæ. Istā consequentiā facit multis in locis Augustinus,
ut patet ex testimonijs illius iam citatis, & peculiariter ex cap.
23. et. 31. de gratia Christi contra Pelagium & Celestiū. Et po
test fieri hæc consequentiā apparens hoc modo. Per dona quæ
quis recipit ab aliquo, non meretur noua alia dona, sed debi
tor constituitur potius nouorum obsequiorum, & nouarum
gratiarum. Exempli gratia. Per equū & pretiosa indumenta,
quæ quis recipit à rege, ut idoneus sit gerendo & administrā
do magistratui, nō meretur magistratū. Cum ergo dispositio
nes ad gratiam dona sint Dei quibus efficimur idonei ad reci
piendam gratiam ipsius, non erunt illæ merita gratiæ, sed po
tius nouorum nos constituent debitores obsequiorum, & no
uarum gratiarum actionum.

Tertio argumentari quis potest contra nos ex uerbis Au
gustini in epistola ad Bonifacium papam, quæ est in numero
epistolarum. 106. Cum fides, inquit, impetrat iustificationē,
sicut unicuiq; Deus partitus est mensuram fidei, non gratiam
Dei, aliquid meriti præcedit humani, sed ipsa meretur augeri,
ut aucta mereatur & perfici, uoluntate comitante, nonducen
te, pedissequa, non præuia. Hæc Augustinus. Ex quibus uide
tur secundum Augustinum, non ideo gratiam Dei sequi ad
aliquod meritum, quia fides impetrat iustificationem.

Hæc tamen argumenta suo sic ordine soluo. Ad primum.
Non est peccator dignus gratia diuina. Si enim dignus esset,
mereretur illam per sua opera ex digno uel condigno, quod si
fieret, iam gratia non esset gratia. Neq; requisita est ad meri
tum de congruo talis dignitas in merente, sed satis est ex con
gruo deberi uel respondere ei merito præmium, cuius est meri
tum. Quod si aliquis dicat necesse esse cōcedere peccatores cō
uertentes se ex toto corde ad Deum dignos esse ex cōgruo &
beneficio diuino & amicitia Dei, siquidem merentur illam ex
cōgruo. Equidem neq; uideo quare hoc sit necessarium, neq;
scio unde probari possit id esse absurdum.

Ad secundum. Dispositiones ad gratiam non tantum sunt dona Dei, sed sunt etiam opera liberi arbitrii, & quatenus talia sunt, possunt esse meritoria donorum Dei, quæ posteriora ipsis sunt, sicut etiam opera meritoria iustorum dona sunt Dei, & nihilominus uere & proprie sunt meritoria. Præcedit enim bona uoluntas hominis multa Dei dona, licet non omnia, ut Augustinus docet in cap. 32. Enchiridij. Et in epistola ad Simplicium presbyterum. Cum coronat Deus merita nostra, nihil aliud coronat, quam munera sua. Distinguere ergo oportet de donis. Quæ enim tantum dona sunt, sicut esse, gratia, equus, indumenta, dona sunt & non merita, quæ uero dona Dei sunt, & opera nostra, & dona uere sunt & merita. Et quando diuus Augustinus argumentatur fidem non esse meritum, quia donum Dei est, crediderim eum non illud tendere, ut probet fidem nullo pacto esse meritum. Hoc enim si diceret, aperte repugnet sibi, ut patet ex suis ipsius testimonijs ita citatis. Sed eo profecto tendit, ut probet non esse meritum eo modo, quo Pelagius eam dicebat esse meritum nostræ iustificationis, ut opus quidem solius liberi arbitrii, cui deberetur iustificatio. Et contra hunc uere apparens est argumentum. Fides donum Dei est, non ergo fides meritum est, cui debeat iustitia. Ea enim ex parte qua donum Dei est, præmium non ei respondet, neque debetur de stricta iustitia, ac responsurum uideri posset & deberi, si solius esset liberi arbitrii. Sed hæc satis pro pietate quam debemus tanto doctore. Non enim necesse est omnia ipsius argumenta demonstratiua, uel omnino efficacia credere.

Ad tertium. Nomine gratiæ non intelligit Augustinus eo in loco gratum facientem, sed generaliter loquitur de gratia, ut sub se continet gratias gratis datas & gratum facientem. Et ideo dicit nihil meriti humani præcedere gratiam Dei, quia ante fidem nullum est meritum, & iuxta hunc sensum intelligenda sunt quæ sequuntur. Restat tamen adhuc unum dubium discutiendum. An possimus similiter concedere mereri peccatores ex congruo eas gratias gratis datas, quæ consequuntur fidem, & antecedunt gratiam gratum facientem, ut per eas adiuuentur ad ea, quæ ex parte sua requisita sunt, ut iustificentur,

& pro huius dubij exolutione diligenter aduertendum est duplices esse gratias gratis datas, quibus trahuntur peccatores ad amicitiam diuinam. Quædam sunt efficaces, quibus positus semper peccatores apponunt quidquid ex parte ipsorum requisitum est, ut iustificentur, & per consequens semper eis positus iustificentur. Aliæ uero sunt, quæ non semper habent suum effectum, sed & positus illis adhuc peccatores non iustificentur, quia resistunt illis per libertatem arbitrii, neque plene ad Deum conuertuntur. Primi generis sunt auxilia specialia, quibus Deus concurrat ad ultimas dispositiones ad gratiam gratum facientem, quales sunt martyrium, dilectio Dei super omnia, dolor de peccatis, ut offensua sunt Dei. Secundi uero generis sunt auxilia specialia, quibus Deus ad fidem adiuuat, & ad alia præuia ad contritionem, uel dispositiones quascunque ultimas ad gratiam, qualia sunt timor inferni, spes regni coelorum, horror peccatorum, elemosynæ grandes, despectus bonorum huius sæculi, & alia quibus Deus nouit trahere peccatores ad ueram poenitentiam. Et ista auxilia specialia secundi generis aliquando sunt concursus quidam Dei speciales ad huiusmodi præuia, aliquando sunt sanctæ quædam cogitationes & inspirationes, siue impulsus quibus Deus nos excitat & exhortatur ad ipsas ultimas dispositiones ad gratiam. Hoc supposito pro plena responsione ad questionem & explicatione prioris propositionis adiiciam quintam propositionem huiusmodi.

Quinta propositio. Nemo potest mereri de condigno aliquam gratiam gratis datam, neque ex congruo gratiam gratis datam qua trahimur ad fidem. Potest tamen fidelis mereri ex congruo gratias gratis datas, quibus trahitur ad poenitentiam.

Tria dicimus in hac propositione. Et primum quidem manifestum est. Nulla est enim lex sancita de collatione alicuius gratiæ gratis datæ. Et de peccatore certum est, nullam gratiam eum posse mereri de condigno. Nulla enim tali dignus est. Secundum uero probatur. Fides enim initium est uitæ spiritualis, et qui non credit, neque cognoscit Deum esse, non uidet posse aliquid apud Deum mereri. Et aperte est hoc secundum de merte diui Augustini, ut patet ex testimonijs illius pro secunda propositione.

Tertium uero, quod difficilius est, nenouum existimetur, sicut nouum fortassis est inter scholasticos doctores, potest primo probari ex autoritate diui Augustini, qui in tertio libro Hypognosticon aperte distinxit inter opera precedentia fidem, & sequentia, & ut patet ex iam citatis, fidem concessisse meritum & initium meritorum nostrorum. Sed praestat & aliquot ipsius uerba ex Hypognosticon subiungere, ut lectori aperior sit ipsius sententia. Is itaque, cum obijceret sibi in persona haereticorum, Si non uolentis neque currentis est inuenire Deum, quomodo scriptum est in Psalmis. Et ex uoluntate mea confitebor illi. Et iterum in apostolo, cum in figura uasorum de peccatoribus dicit. Si quis ergo emundauerit se ab istis, erit uas in honorem sanctificatum, & utile domino ad omne opus bonum semper paratum, sic respondet. Accipe fidei rationem. Alia causa est adhuc non credentis in Deo, alia iam credentis. De non credente, id est adhuc Deum ignorante, ut cognoscat & credat in quo opera bona nulla sunt, dictum est. Non uolentis, neque currentis, sed miserentis est Dei, quia in uanitate sensus, atque in tenebris obscuratum habens intellectum, liberi arbitrii uerum, quod illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum, uidere non potest, nisi Deus propter suam misericordiam, qui dixit de tenebris lumen splendescere, illuxerit in corde eius ad illuminationem scientiae claritatis Dei in facie Christi Iesu, ut ablato uelamine, id est nebula peccati de corde eius, conuersi possit ad dominum, qui spiritus est. Et post paululum. Iam uero credetis & illuminati atque reparați in libero arbitrio per gratiam saluatoris uox est. Et ex uoluntate mea confitebor illi. Sed ut possit eidem confiteri, non in se, sed gloriatur in domino. Praemittit enim. Dominus adiutor meus, & protector meus. In ipso sperauit cor meum & adiutus sum. Et post pauca sibi rursus sic obijcit. Ergo, inquires, damnas opera liberi arbitrii bona, quia dicis iustitiam ex operibus non deberi? Si ita est, cur nobis praecipit apostolus abundare operibus bonis, quia labor noster non erit inanis in domino? Et respondet. Audi haeretice stulte & inimice fidei ueritatis. Opera liberi arbitrii bona, quae ut fiant, praeparantur per gratiae praeuentum,

nullo

nullo liberi arbitrii merito, & ipso faciente, gubernante & perficiente, ut abundant in libero arbitrio, non damnamus, quia ex his uel huiusmodi homines Dei iustificati sunt, iustificantur, iustificabuntur in Christo. Damnamus uero autoritate diuina opera liberi arbitrii, quae gratiae praeposuntur, & ex his, tanquam meritis in Christo, iustificari extolluntur. Quis enim prior dedit ei, & retribuetur illi? Et c. 18. de gratia & libero arbitrio eligentium, ait, meritum nullum esset, nisi eos eligentis Dei gratia praeueniret. In quibus uerbis ipsam electionem, qua Deo eligimus uere inseruare, meritum uidetur appellare. Sed apertius est quod c. 6. dixerat. Cum data fuerit gratia, incipiunt merita nostra bona: Et c. 7. dicit opera bona esse ex fide, non ex operibus fides. Et super psalmum. 67. expresse dicit, a fide omnia bona merita incipere.

Sed & praeter autoritatem Augustini, potest hoc ipsum peculiariter sic persuaderi. Congruum est Deum adducere fideles suos ad ueram poenitentiam, cum illi constanter perseuerant in fide, & insistant alijs bonis operibus quibus intendentes paulatim solent pertrahi ad Dei gratiam. Et ista congruitas est non solum ex bonitate & misericordia diuina, sed ex concordantia quadam, propterea quod ipsi huiusmodi operibus uacant & student. Ergo huiusmodi opera meritoria sunt ex congruo earum omnium gratiarum, quae requisitae sunt, ut iustificentur.

Et confirmo hoc. Ut plurimum ita uidemus contingere, ut qui huiusmodi bonis operibus uacant, tandem resipiscant a peccatis, & qui ista negligunt in eis perseuerent, & in dies singulos magis obduretur. Et omnes doctores & praedicatores, ita solent ad poenitentiam trahere peccatores, adhortando scilicet ad bona opera, & constantiam in fide, neque est alia regulariter compendiosior, aut certior uia. Unde & Nabuchodonosor consuluit Daniel. Peccata tua elemosynis redime. Et confirmauit hoc consilium Christus illis uerbis. Facite uobis amicos de mammona iniquitatis, ut cum defeceritis, recipiant uos in aeterna tabernacula. Ergo huiusmodi opera meritoria sunt ex congruo omnium istarum gratiarum quae consequuntur fidem, & antecedunt gratiam gratum facientem.

CC

Daniel. 4

Et confirmo amplius. Fides & huiusmodi bona opera impetrant & obtinent gratias prerequisites ad iustificationem. Ergo uere merebuntur eas ex congruo. Et si, ut in proxima quaestione tradidimus, fides aliena ex congruo meretur peccatori gratias gratis datas necessarias ad suam conuersionem, meretur enim ei gratiam gratum facientem & non immediate, multo magis fides propria hoc poterit, quae certius & efficacius pertrahit peccatores ad ueram poenitentiam. Et quidem istam dignitatem & praecellentiam fidei, ut meritoria sit ex congruo omnium gratiarum, quae antecedunt nostram iustificationem, & ipsam consequuntur, uidentur nobis innuere, & significare scripturae, cum ei sapissime tribuunt nostram iustificationem. Ac per ista patebit uia exoluendi pleraque argumenta facta in proxima quaestione ad probandum nos iustificari ex meritis. Quauis enim dispositiones quibus iustificamur, non sint meritoriae simpliciter nostrae iustificationis, uere tamen possunt dici propter haec ipsius meritoriae ex congruo. Sed ut ista magis ad uiuum examinentur, faciam aliquot argumenta contra istas propositiones.

Et primo quidem stat contra nos argumentum factum in principio quaestionis huius. Nemo meretur suam iustificationem. Ergo nemo meretur ex congruo gratias saltem gratis datas, quibus trahitur ad amicitiam Dei. Sed hoc argumentum patet ex dictis in tribus propositionibus prioribus non esse contra nos. Esto enim concedamus fidem & opera bona meritoria esse gratiae gratum facientis, & gratiarum gratis datarum, quae fidem consequuntur, & bona illa opera quibus trahuntur ad gratiam peccatores, tamen simpliciter concessimus neminem iustificari ex meritis etiam de congruo, quia, ut iam diximus, non cadunt sub merito etiam ex congruo omnes gratiae ad iustificationem requisitae. Possemus etiam ex superabundanti dicere merita ex congruo duplicia esse. Quaedam enim sunt, quae in iustis inueniuntur, & sunt opera ipsorum bona digna quidem aliquo praemio, sed ideo tantum ex congruo illius meritoria, quia licet iusti digni sint illo, tamen nulla lege sancta tale debetur praemium. Et haec sic sunt meritoria ex congruo

talis praemij, ut merita simpliciter & absolute dici possint, quia uere digna sunt eo praemio, ex hoc, quod grata Deo sunt, & a uiris ipsi gratis & amicis fiunt. Alia uero sunt merita ex congruo, quae in peccatoribus reperiuntur, quae nullo praemio digna sunt, quia fiunt ab hominibus Deo ingratis & exilis, sed tamen eiusmodi ex se sunt, ut congruum sit, & diuinam bonitatem condeceat, ea ex liberalitate & benignitate sua acceptare, ut trahat peccatores ad suam gratiam. Et huiusmodi merita sic merita sunt, ut tamen non necesse sit ea dicere merita absolute, sed tantum merita ex congruo. Atque ideo quauis fideles peccatores dicamus posse mereri ex congruo suam iustificationem, non est opus concedere absolute eos posse mereri suam iustificationem. Meritum enim huiusmodi non est meritum simpliciter, sed tantum meritum ex congruo, & sic mereri non plus uidetur dicere quam impetrare, quod omnes fatentur, neque potest quispiam negare. Quis enim neget opera bona peccatorum fidelium impetrare saepe gratias quibus trahuntur ad Dei gratiam & amicitiam? Unde & Augustinus quod dicit fidem mereri iustificationem, alibi explicare uidetur his uerbis. Fides impetrat quod lex imperat. Occurrit etiam medium quoddam fortassis non incommodum, quo uti possemus ad plenorem horum solutionem. Et hoc est, ut merita ex congruo, quibus ex lege respondet aliquod praemium simpliciter & sine addito dicantur merita illius praemij, merita uero quibus nulla lege respondet certum praemium, sed tantum ex congruitate quadam aliquando quidem respondet, aliquando uero non, ea non merita simpliciter, sed tantum merita ex congruo cum addito dicantur. Exempli gratia, martyrio, dilectioni Dei super omnia, uel saltem poenitentiae, & perfectae conuersioni ad Deum secundum legem diuinam correspondet pro praemio iustificatio nostra, & remissio peccatorum nostrorum. Si conuerteris enim, inquit, conuertam te. Et conuertimini ad me, & ego conuertar ad uos. Atque ideo conuersio nostra ad Deum perfecta, & par ratio est de attritione cum sacramento, posset dici meritoria simpliciter nostrae iustificationis. Eum enim ualorem, qui ei deest ab ipso efficiente, qui in peccato est, atque ideo

omnino

hic. 15.
zach. 1.

indignus est tali præmio, habet huiusmodi conuersio à lege diuina, ex qua tantum uidetur ualere, ut meritum simpliciter dici posset. Opera uero alia bona quæ fiunt à peccatoribus, propter quæ Deus eos conuertit, & trahit ad huiusmodi dispositiones ad gratiam, quia nulla lege eum habent ualorē, sic merita ex congruo dicuntur, ut tamen non simpliciter merita appellentur. Itaq; respectu gratiæ gratum facientis datur in peccatoribus fidelibus meritum ex congruo, quod & meritū simpliciter dici potest, non uero respectu gratiæ gratis datæ, quæ Deus trahit peccatores ad suam gratiam. Et hæc satis possunt esse pro isto primo argumento.

Secundo principaliter argumentor. Si darentur merita ex congruo respectu gratiarum gratis datarum, quibus Deus fideles suos trahit ad amicitiam suam, etiam darentur respectu gratiæ, qua trahuntur infideles uel hæretici ad fidem ueram. Vt enim congruum est Deum adducere ad gratiam suam fideles suos, qui declinant à malo, & bonis incumbunt, ita etiam congruum est Deum adducere ad suam fidem eos, qui quoad intelligunt per lumen suum naturale, & à peccatis cauent, & bonis operibus student. Vnde & ad Cornelium dixit angelus. Orationes tuæ & elemosynæ tuæ ascenderunt in memoriam in cōspectu Dei. Et nunc mitte uiros in Ioppe, & accersi Simonem quendam, qui cognominatur Petrus. Hic hospita- tur apud Simonem quendam corsarium, cuius est domus iuxta mare. Hic dicer tibi quid te oporteat facere. Et quia eunuchus Candacis reginæ Ethiopum uenerat adorare in Hierusalem, & reuertebatur sedens supra currum suū, legensq; Esaiam prophetam dixit spiritus Philippo. Accede & adiunge te ad currum istū. Et nacta occasione ex lectione Esaiæ prophetæ euangelizauit illi Iesum. Si ergo his non obstantibus non admittimus quenquam mereri, uel ex congruo gratiam, qua trahitur ad fidem, neq; admittendum erit mereri posse fideles cæteras, gratias quibus trahuntur ad amicitiam diuinam, qui iam sunt fideles. Aut si hoc dicimus, dicamus & alterum. Vnum enim ex altero sequitur, & par uidetur ratio esse de utroque. Possunt enim aliqua ita bona opera fieri à non cre-

dente, ac sunt illa, quæ fiunt à peccatore fideli, propter quæ ex congruo trahitur ad gratiam.

Ad hoc argumentum qui tenere uoluerit cū Gregorio Ariminensi in secundo, distinctione. 38. quæstione prima, articulo. 2. in tertio corrolario in infidelibus, qui nullam habent cognitionē uerī Dei nullum esse bonum actum facile soluet argumentum istud. Meritorius enim actus esse non potest, qui non fuerit bonus actus. Quod si ante fidē nō est bonus actus, bene autem post fidem, poterit ergo post fidem esse meritum non ante. Et præter testimonia quæ citat pro se ibi Gregorius Ariminensis, insignis est locus Augustini in enarratione in psalmum. 32. ubi ita inquit. Debemus nulla opera præponere fidei, id est, ut ante fidem quisquam dicatur bene operatus. Ea enim ipsa opera quæ dicuntur ante fidem, quanuis uideantur hominibus laudabilia, inania sunt. Ita mihi uidentur esse, ut magnæ uires & cursus celerrimus præter uiam. Nemo ergo computet bona opera sua ante fidem. Vbi fides non erat, bonum opus non erat. Hæc Augustinus. Sed in cōmuni opinione, quæ probabilius asserit in quibuscunq; infidelibus posse inuenire aliqua opera bona, solū hoc inuenio discrimen, quod ut plurimū meliora sunt ea opera, quæ dicimus meritoria ex congruo suæ iustificationis in peccatore fideli. In meliorem enim referuntur finem, & maiori pietate fiunt, & ex hoc quod fiunt ab habente fidem per quam dirigitur intentio, ualorem aliquem & soliditatem quandam capiunt, ut dici possint meritoria ex congruo iustificationis, quam nō habent quātūcunq; præcellentia opera ante fidem uerī Dei. Non enim de alia fide loquimur, cum dicimus, ante fidem nulla esse opera meritoria ex congruo. Et hæc fides non deerat Cornelio, neq; eunuchus Candacis reginæ. Quare & illorum bona opera bene possunt dici meritoria ex congruo fidei Christi. Sed si tandē quis urgeat, aut non esse iustificationis meritoria ex congruo opera quæcunq; bona facta à peccatore fideli, sed quæ in Deū & ad impetrandum suam gratiam referuntur, aut oportere concedere etiā posse in puro infideli reperire opera meritoria ex congruo fidei, siquidem possint in eo inueniri opera bona, li-

214 DE MERITIS EX CONGRUO IUSTIFICA.
benter quidem audire sententiam cuiusq; rectius sentientis.
Mihī enī nihil melius occurrit, quā quod iam dixi. Et quī
dem diuī Augustinus ad Sixtum presbyterum epistola. 105.
hoc tradidit quod nos. Ait enim. Quid est meritum hominis
ante gratiam, cum omne bonum nostrum non in nobis facit,
nisi gratia? Et Celestinus primus canone. 12. suae primae episto-
lae. Non dubitemus à Dei gratia omnia hominis merita prae-
ueniri. Sed si utrūvis partem disiunctiuae modo illatae conce-
damus, nullum uideo apertum inconueniens, modo intelliga-
mus meritū ex congruo neq; debitum facere, neq; gratia aduer-
sari, & pluresq; infideles etiam sine talibus meritis trahi ad fi-
dem propter benignissimum & altissimum cōsiliū diuinā
uoluntatis. Et si ad ea bona opera, quibus trahuntur infideles
ad fidem, concurrat aliqua gratia gratis data, adhuc stabit pri-
mam simpliciter gratiam non reddi secundum aliquod meri-
tum nostrum, neq; simpliciter, neq; ex congruo.

Tertio principaliter argumētōr cōtra eandem partem. Nō
semper ueniunt ad gratiam Dei peccatores fideles, qui perse-
uerant in fide, & huiusmodi bonis operibus uacant. Aliquan-
do etiam ueniunt aliqui sine istis, & subito conuertuntur. Er-
go ista bona opera, quae fiunt à peccatoribus, non sunt merito-
ria, neq; ex congruo gratiarū, quibus perducunt ad gratiā Dei.

Ad hoc argumentum dico uerissimū esse Deum plarunq;
subito, & sine ullis meritis conuerrere ad se suos fideles, ut qui-
dem conuertisse scimus Paulum, cum non solum non aliqua
haberet bona merita suae iustificatiōis, sed multa haberet mala
merita suae cōdēnationis. Verū etiā est iusto iudicio Dei ali-
quādo nō peruenire ad ipsius gratiā aliquos peccatores, qui
aliqua uidebant habere merita ex congruo suae iustificationis.
Cum enim nulla sit lex de hoc, aliquādo Deus ea acceperat, ut
trahat eos ad suam gratiam, aliquando autem non, ut uel ex
hoc appareat ea non esse merita simpliciter, & gratuito iustifi-
cari omnes qui iustificantur. Neq; ex hoc sequitur ea non fuisse
merita ex congruo. Ad meritum enim ex congruo non re-
quiritur, ut semper habeat suum praeuium. Orationes enim
iustorum non semper audiuntur in illis, quae uidentur mereri

QVAESTIO VIII. 215
ex congruo. Possunt nāq; huiusmodi merita impediri aliunde,
sicut & merita ex condigno non impediuntur à superuenien-
te peccato, ne habeant praeuium sibi respondēs. Sed quaestio
est de nomine, an tātū debeāt dici merita merita ex congruo,
quando non habent suum effectum. In quo utrūvis dicatur,
nihil periculi est. Ideoq; ista satis sunt de hac quaestione.

Sed quoniam dum Paulus saepe asserit neminem iustificari
ex operibus, & Augustinus saepissime replicat neminem iusti-
ficari ex meritis, hoc uidetur potissimum asserere, & intēdere,
nemine posse ex proprijs uiribus iustitiā acquirere, uel (quod
idem prorsus est) neminem posse suis uiribus naturalibus
se facere iustum, ideo &, ut hoc quoque attingamus, adde-
mus sequentes quaestiones.

DE NECESSITATE GRATIAE AD IUSTIFICATIONEM.

QVAESTIO OCTAUA.

N possit homo per proprias uires naturales
absq; Dei adiutorio speciali facere, quae neces-
saria sunt ex parte sua, ut iustificetur, & ad gra-
tiam Dei perueniat. Et uidetur quidē homo
hoc posse, quia Deus nō deficit in necessarijs,
nihil autem tam necessariū est homini, quā
sua iustificatio, & amicitia cum Deo. In con-
trarium autem est hoc argumentum. Nemo potest, ut late di-
sputauimus in quaestione. 6. et. 7. mereri suam iustificationē.
Ergo neque eam acquirere ex solis uiribus naturalibus cum
communi, & generali Dei concursu. Ad hanc quaestione
respondeo breuiter hac conclusione.

CONCLUSIO.

Non potest homo ex solis uiribus naturalibus ea efficere,
quae necessaria sunt ad suam iustificationem.

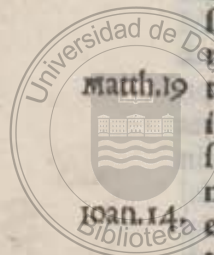
Ut probemus istam conclusionem, necessarium est ante

omnia explicare, quæ sint necessaria ad iustificationem nostram. Et quidem si in genere loquamur, certum est, & sufficere, & necessariam esse ad nostram iustificationem, obseruantiam mandatorum diuinorum. Qui enim dixit. Si uis ad uitam ingredi, serua mandata, utique ostendit, cum omnes, & soli iusti ingressuri sint ad uitam, satis esse ad iustitiam obseruantiam mandatorum. Et qui dixit. Qui habet mādāta mea, & seruat ea, ille est qui diligit me. Qui autem diligit me, diligitur a patre meo, & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum. Cū omnes, & solos iustos Deus diligit, eisq; se solis manifestet, profecto declarauit his uerbis ad iustitiam sufficere obseruantiam mandatorum. Atq; ideo crediderim tam sæpe appellasse Dauidem in Psalmis mandata Dei iustificationes, quod eorum obseruantia, iustificatio nostra sit, nihilq; aliud præter ea requisitum sit ad nostram iustitiam. Si uero in particulari disquiramus, quæ sint necessaria, ut iustificemur, tria potissimum uidentur necessaria dicenda esse ad iustitiam. Primum est fides. Sine fide enim, ut ait apostolus, impossibile est placere Deo. Secundum est, dilectio Dei super omnia. Est enim hoc primum & maximum mādātum, ut Deum ex toto corde, & ex totis uisceribus diligamus, quodq; unum, si bene seruetur, uel solum sufficit. Et per hunc actum maxime uenire possunt ad gratiam, & ueniunt plerunq; cum ad ætatē accedunt adultam, qui a peccato originali in ætate infantili mādātī nō sunt. Est, etiam & hoc maximum, ut opinor remediū, ijs qui cum omnia faciant, quæ sciūt, esse necessaria ad salutem, tamen aliqua laborant ignorantia uincibili. Et, ut demus poenitentiam sine huiusmodi tanta & tam perfecta dilectione ad reconciliandum peccatores Deo satis esse, qua derē in quarto sententiarum distinctione. 14. late disputabimus Deo largiente, certe hic unus actus, maxime potest perficere nostram poenitentiam, & si quidem sæpe, ut par est, ex animo repetatur, & frequenter, maxime quoq; nos potest tueri in iustitia, & uenialia effigere, quæ alioqui essent letalia, & grauissima. Et saltem iste actus, quo Deum diligimus ex toto corde, & mandata eius proponimus semper seruare, ut plurimum uidetur etiam formaliter

maliter requiri ad ueram poenitentiam, & in omnibus uere poenitentibus inueniri. Ideoq; illum uisum est secundo loco numerare inter ea, quæ necessaria sunt ad iustitiam.

Tertium uero præcipue requisitum ad iustitiam est poenitentia. Requiritur enim hæc, uel formaliter, uel saltem uirtualiter, ut consequatur Dei gratiam, qui reus fuerit peccati mortalis. Nemo enim potest nouam uitam inchoare, ut ait diuus Augustinus, quin eū poeniteat uitæ prioris. Et ad omnes peccatores apud Lucam dicit Christus. Nisi poenitentiam egeritis, omnes similiter peribitis. Voco autem poenitentiam uirtualem, dilectionem Dei super omnia, & martyrium, & generaliter quidquid uicem habet, & uirtutem poenitentia, de quo nihil est necesse modo disputare.

Cum igitur in genere requisita sit ad iustitiam obseruatio mandatorum, in particulari uero tria præcipue uideantur necessaria, fides, dilectio Dei super omnia, poenitentia, ut distinctius procedamus, & clarius, singula istorum distinctis quaestionibus tractabimus, & in hac quaestione solū probabimus neminē posse solis uiribus naturalibus implere præcepta Dei. Ex quo manifestū erit, neminē posse proprijs uiribus naturalibus, cum sola cōmuni Dei influentia, facere, quæ necessaria sunt ad salutem, quæ fuit conclusio modo probāda. Et primo quidem hoc aperte diffinitum est in canone quinto cōcilij Mileuitani, cuius hæc sunt uerba. Placuit, ut quicūq; dixerit, ideo nobis gratiam iustificationis dari, ut quod facere per liberum iubemur arbitrium, facilius possimus implere per gratiam, tamquam & si gratia non daretur, non quidem facile, sed tamen possimus etiā sine illa, implere diuina mādāta, anathema sit. De fructibus enim mādatorum dominus loquebatur, ubi nō ait, Sine me difficilius potestis facere, sed ait. Sine me nihil potestis facere. Hæc ibi. Neq; leuis existimanda est huius concilij autoritas. Vt enim alia prætereamus, certe ex epistola quam Innocentius primus ad hoc concilium rescripsit, patet hoc cōcilium ex autoritate ipsius congregatum Innocentij, & decretum istud, de quo nunc agimus, ab ipso esse approbatum, idq; tam constanter, ut doctrinam contrariam peruersam, peruer-

farumq; mentium ac prauissimarū appellet. Approbavit eundem canonem, & uelut proprium apostolicæ sedis amplexus est Cœlestinus primus in cap. 10. primæ suæ epistolæ. Idē etiā diffinitum est in concilio Carthaginensi, ut pater ex epistola ad eundem Innocentium, ubi ita legimus. Dicunt hæretici, quod naturaliter posset legem implere, qui uult. Et post pauca quædam. Persuadere non cessant ad operandam, perficiendamq; iustitiam, & Dei mandata complenda, solam sibi humanam posse sufficere naturam, non attendentes quod scriptum est. Spiritus adiuuat infirmitatem nostram. Et non uolentis, neq; currentis, sed miserentis est Dei. Et quod unū corpus sumus in Christo Iesu, singuli autem, alter alterius membra, habentes dona diuersa secundum gratiam, quæ data est nobis. Et gratia Dei sum id quod sum, & gratia eius in me ualida non fuit, sed plus omnibus laboraui, nō ego autē, sed gratia Dei mecum. Et gratias ago Deo, qui dedit nobis uictoriā per Iesum Christum dominum nostrum. Et quia idonei nō sumus aliquid cogitare, quasi ex nobis metipsis, sed sufficientia nostra ex Deo est. Et habemus thesaurum istum in uasis fictilibus, ut eminentia sit uirtutis Dei, & non ex nobis. Et innumerabilia quæ de scripturis omnibus, si colligere uelimus, totum non sufficit. Hæc ibi. Et uide, ut ista isdem Innocentius in epistola, quam ad hoc concilium rescripsit, per omnia probarit. Post aliquot enim argumenta, quibus eandem sententiam firmavit, ita subdit. Quisquis ergo huic assentiens uidetur esse sententiæ, qua dicat adiutorio nobis non opus esse diuino, inimicum se catholicæ fidei, & Dei beneficio profiteretur ingrati. Hæc ille. Et ne quis tergiversetur, manifeste ostendit in antecedentibus & consequentibus se eos intelligere dixisse nobis nō opus esse adiutorio diuino, qui dicunt liberum arbitrium per se sufficere ad implendum diuina mandata. Refert etiam diuus Augustinus in epistola ad Paulinum Nolanum episcopum, in Palæstino episcopali cōcilio coactum esse Pelagium anathematizare hanc propositionem, ut catholicæ ueritati cōtrariam. Victoria tentationum non est nobis ex Dei adiutorio, sed ex libero arbitrio. Idemq; refert Aurelius episcopus

Rom. 8.

Rom. 9.

Rom. 12.

1. Cor. 13.

1. Cor. 15.

2. Cor. 3.

2. Corin.

Carthaginensis in epistola ad comprouinciales episcopos de damnatione Pelagij & Cœlestij. Quod si per liberum arbitriū possemus implere mandata Dei, possemus etiam uincere tentationes per liberum arbitrium, & ex eo, magis quam ex Dei adiutorio, saltem plerumq; esset uictoria tentationum. Deus enim haudquaquam semper suum adiutorium peculiare impenderet, si non esset nobis illud necessarium. Quinque etiam præcellentes episcopi, Aurelius, Alypius, Augustinus, Eudodius, Possidius, qui interfuerunt concilijs Carthaginensis prouinciæ, & Numidiæ & in eis uidentur præcipui fuisse, tãquam rem omnino certam istam ueritatē tradunt, & probant in epistola, quam ad Innocentium primum scripsere, & ab eo est uehementer probata, ut patet ex illius ad eos rescripto.

Tenuerunt & istam conclusionem, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, Gregorius, Beda, Isidorus, Bernardus, Linconiensis. Et eorum testimonia potest quis legere diligenter in unum collecta apud Gregorium Ariminensem in. 2. distinctione. 26. quæstione prima, & distinctione. 29. quæstione prima. Quoniam uero res est certa, & ab omnibus, quos legerim, doctoribus recepta, poterit nobis esse satis uel unus Augustinus. Qui pluribus in locis hanc doctrinam, ut certam tradit, & peculiariter libro tertio contra duas epistolas Pelagianorū cap. 2. & in epistola ad Vitalem, & libro de bono perseverantiæ, & in Hypognosticon propè principium primi libri, & in libro de perfectione iustitiæ, responsione. 17. uel. 18. Præcepta, inquit, Dei, ut fierent, neq; iuberetur, si nihil ibi uoluntas nostra ageret, neq; oraretur, si sola sufficeret. Et in fine totius libri ita scribit. Quisquis negat nos orare debere, ne intremus in tentationem, negat autem hoc qui contēdit ad non peccandum, gratiæ Dei adiutorium non esse homini necessarium, sed sola lege accepta humanam sufficere uoluntatem, ab auribus omnium remouendum, & ore omnium anathematizandum esse non dubito. Et in libro de hæresibus hæresi. 88. ita ait Pelagianorum hæresis omniū recentissima à Pelagio monacho exorta est. Hi Dei gratiæ, qua prædestinati sumus, & qua meruimus de potestate tenebrarum erui, in tantum inimici sunt, ut

fine hac credant hominem posse facere omnia diuina mandata. Hæc ibi. Sed libet & huic eximio ecclesiæ doctori, præstantissimum alterum adiungere, ut in ore duorum, uel trium testiū stet omne uerbū. Hieronymus itaq; in explanatione fidei catholice ad Damasum papam inter cætera dogmata ecclesiæ catholice, & hoc quoq; tradit his uerbis. Liberum sic confitemur arbitrium, ut dicamus nos semper indigere Dei auxilio. Et multum ponderanda est in his autoritas diui Hieronymi. Gelasius enim papa cum concilio. 70. episcoporum in illis, quibus de arbitrij libertate Hieronymus notauit Ruffinum, expresse dicit se sentire quæ ille sentit. Et habetur hoc in c. sancta Romana ecclesia. d. 15. Ne autem quispiam ignoret, quare tã constanter huiusmodi ueritatem tanti isti patres nobis tradiderunt, præter testimonia ista sedis apostolicæ, sacrorum doctorum, & uenerabilium conciliorum, quæ citauimus, præter loca etiam scripturarum ab eis pro ista conclusione inducta, libet istam conclusionē, nonnullis alijs apparentibus argumentis confirmare. Et primo eam possumus suadere ex illis uerbis apostoli. Quicūq; ex operibus legis sunt, sub maledicto sunt. Scriptum est enim. Maledictus omnis qui non permanferit in omnibus quæ scripta sunt in libro legis, ut faciat ea. Vt enim patere potest ex dictis in secunda et. 6. quæstione, non dicuntur esse ex operibus legis, omnes qui sub lege fuerunt ueteri. fuerunt enim inter eos multi sancti alieni à maledicto isto legis, & adeo benedicti, qui ex fide potius esse dicuntur, & ad nouum testamentum pertinent. Sed hi sunt, qui ex operibus legis sunt, qui uiribus suis se existimant sine adiutorio gratiæ diuinæ posse legem implere. Et ideo isti dicuntur esse sub maledicto, quia necesse est eos, qui hæc existimant, in multis, aut certe in aliquibus deficere, & maledicto subiaceret, qui legem præuarietur. Secundo & hanc ueritatem possumus probare ex illis uerbis eiusdem apostoli. Quod impossibile erat legi, in quo infirmabatur per carnem, Deus filium suum mittens in similitudinem carnis peccati, & de peccato damnauit peccatum in carne, ut iustificatio legis impleteretur in nobis, qui non secundum carnem ambulamus. His enim uerbis, ut alia diffi-

Rom. 8.

ciilia & abdita in eis comprehensa prætereamus, certè hoc indicatur legem infirmam esse parumq; efficacem ad iustitiam, neq; unquam potuisse damnare peccatum, uel quenquam iustificare. Potuisset autem hoc, si potuisset præstare, ut seruaremus ipsam per uires nostras naturales, quia factores legis semper iustificati fuissent, ut idem Paulus docet ad Romanos secundo. Et si bene perpendimus omnia hæc, uidetur in his uerbis causa aduentus filij Dei in carne tradi ab apostolo, ut damnalet peccatum, & suis meritis & gratiæ faceret nos implere legem, ut iustificatio legis impleatur in nobis.

Tertio potest etiam ista ueritas confirmari hoc pacto. Necessarium est implorare humiliter auxilium diuinum, ut implere possimus præcepta Dei. Ergo uires nostræ naturales ad hoc non sufficiunt. Antecedens probatur. Nisi enim oratio esset ad hoc necessaria, non dixisset Christus. Oportet semper orare, & non deficere, neq; ut rem adeo necessariam adinuisset nos inter alia, quæ sunt in oratione dominica, & id quoq; orare, ne intremus intetationem, neq; David adeo frequenter actoto pene corpore psalterij postularet dirigī uias suas ad custodienda Dei præcepta. Et ubi nihil aliud esset, ipsa consuetudo totius ecclesiæ, quæ & orat, & orare omnes hortatur, ut Deum in suum adiutorium inuocent, ut possint perficere Dei mandata, satis debet esse cuius fidelis ad credendum hoc esse necessarium. Sicut enim nō oramus, ut nos calefaciat ignis, frige faciat aqua, illuminet sol, scimus enim ista certo nobis affutura ex solo Dei generali concursu, neq; opus esse ad hæc aliquo ipsius speciali auxilio, ita neq; peteremus adeo instanter & assidue Deum, ut in adiutorium nostrum intenderet, ut ipsius mandata seruaremus, si ad hoc sufficeret nobis nostrum arbitrium cum ipsius solo concursu generali. Consequentia tamen huius argumenti probatur. Non enim ea solemus precari & ab alijs postulare, quæ per nos ipsos possumus. Et ut pulchre dicit Augustinus in libro de natura & gratia. Quid stultius quàm orare, ut possis, quod in potestate habes, ut facias? Vnde est hoc argumēto in libro secundo de baptismo paruulorum, & in libro de perfectione iustitiæ. Et. c. 13.

de gratia, & lib. arb. ex Cyp. ostendit uanissime in oratione posci, quae in lege implenda sunt, si ad ea uoluntas humana sine diuino adiutorio sufficeret. Et c. 3. de correct. & gratia, ita ait. O homo in praeceptione agnosce, quid debeas habere, in correctione, cognosce tuo te uitio non habere, in oratione cognosce unde accipias, quod uis habere. Vt etiam sunt hoc argumento in Pelagium & Celestium, illudque efficacissimum existimauere patres in epistola concilij Carthaginensis iam citata, quorum haec sunt pientissima uerba. Consideret sanctitas tua & pastoralibus nobis compatiatur uisceribus, quam sit pestiferum & exitiale ouibus Christi, quod istorum sacrilegas disputationes necessario sequitur, ut neque orare debeamus, ne intremus in tentationem, quod dominus discipulos monuit, & posuit in oratione, quam docuit, & ut non deficiat fides nostra, quod pro apostolo Petro se rogasse ipse testatus est. Si enim possibilitate naturae, & arbitrio, uoluntatis in potestate sunt constituta, quis non ea uideat inaniter à domino peti & fallaciter orari cum orando poscuntur, quae naturae iam ita conditae sufficere uiribus obtinentur, neque debuissent dicere dominum Iesum Christum. Vigilate, & orate, sed tantummodo uigilate, ut non intretis in tentationem, neque beatissimo Petro primo apostolorum. Rogauit pro te, sed moneo te, uel impero, ac praecipio, ne deficiat fides tua. Haec ibi. Approbauitque horum patrum argumentum in epistola quam ad eos rescripsit Innocentius primus his uerbis. Nisi magnis precibus gratia in nos implorata descēdat, nequaquam terrenae labis, & mundani corporis uincere conemur errores, cum pares nos ad resistendum non liberum arbitrium, sed Dei solius facere possit auxilium. Et post pusillum cum explicuisset Dauidem clamare adiutorio sibi opus esse diuino, cum ait, Adiutor meus esto, ne derelinquas me, neque despicias me Deus salutaris meus, subdit. Dauid orationis ignarus, & suae naturae nescius accusatur, qui eum sciat tantum in sua natura esse, adiutorem sibi Deum, & assiduum adiutorem, neque illi sufficit assiduum, sed ne aliquādo illum despiciat, orationibus pronus exoptat, & per corpus omne psalterij hoc, & praedicat, & clamat. Si ergo

hoc ille ita magnum scit, ut assidue diceret, & ita necessarium confessus est, ut doceret, quemadmodum Pelagius Celestiusque seposita omni responsione psalmorum, talique abdicata doctrina suasuros se aliquibus esse confidunt, nos adiutorium Dei, neque debere quaerere, neque egere, cum omnes sancti nihil se sine hoc agere posse testentur. Et idem in epistola ad Mileuitanum concilium, ita ait. In cassum Dauid dixerit. Adiutorium nostrum in nomine domini, Et adiutor meus esto, &c. si tantum in eius positum erat uoluntate, quod à domino flebili sermone poscebat. Haec ibi. Et paulo ante. Merito in hos Dauid hymnum dicit. Ecce homines qui non posuerunt Deum adiutorem sibi. Et praecitati quinque episcopi in epistola ad Innocentium inimicos gratiae Christi, qui nostram conclusionem negant, appellant, & eis aptant illud psalmistae. Qui confidunt in uirtute sua.

Psal. 51.

Possumus & his aliud argumentum adijcere. Si enim in nostra constitutum esset potestate diuina seruare mandata, non ergo Deo gratiae essent agenda, quod ea implemus, & tentationes uinceremus, aut saltem non aliae, neque maiores quam eas, quas debemus ei, quod nos liberi arbitrij fecerit, & de sua lege docuerit. Quod quidem contra usum omnium sanctorum, & consuetudinē totius ecclesiae aperte est. Vnde & Dauid dicit. Nisi quia dominus adiuuit me, paulominus habitasset in inferno anima mea. Et iterum. Impulsus euersus sum, ut caderem, & dominus suscepit me. Et Paulus ait. Sed in his omnibus superamus per eum qui dilexit nos. Si enim legit Augustinus libro de gratia & libero arbitrio. c. 7. et. 17. & non propter eum, & textui Graeco hoc magis consonat. Et pientissime quidem Innocentius in epistola, quam rescripsit ad Carthaginense concilium. Quid tam iniquum potest esse, tam barbarum, tam totius religionis ignarum, tam Christianis mentibus inimicum, quam huic denegare debere, quidquid quotidiana gratia consequeris, cui tu ipse confiteris debere, quod natus es. Ergo eris tibi in prouidendo praestantior, quam potest is esse, qui te, ut esses, effecit. Et cum te putes ei debere, quod uiuis, quomodo te non putas illi debere, quod quotidianam eius consequendo

Psal. 117.
Rom. 8.

gratiā taliter uiuis. Hæc ibi. Meritoq; de istis, præcitati quāque episcopi, ita dicunt in epistola præcitata, Creatori nostro quodammodo dicunt. Tu nos creasti homines, iustos autem ipsi nos fecimus. Qui naturam humanam ideo dicunt liberam, ne quærant liberatorem, ideo saluam, ut indicent superfluum saluatorem. Et sicut apostolus dicit. Si enim per legem iustitia, ergo Christus gratis mortuus est, ita per pulchre Augustinus sæpe argumetur. Si per naturam iustitia Christus gratis mortuus est. Certe enim eo non indignissemus reparatore, & reformatore naturæ, si illa satis est ad iustitiam. Et peculiariter potest hoc uideri in Aug. lib. 4. contra Iulianum Pelag. c. 3. & de gratia & lib. arb. c. 13. & in libro de perfectione iustitiæ. Et in. c. 4. de gratia, & lib. arb. bene admonet Hieremiā prophetam non fuisse contentum dicere. Maledictus homo qui spem habet in homine, nisi etiam adijceret. Et ponit carnē brachium suum, uel sicut Aug. ipse legit, Et firmat carnē brachij sui, ne uidelicet putaretur, hoc solum referri ad constituentes spem in altero homine. Ille enim addit, firmat carnem brachij sui, qui potētiam fragilem, atq; inualidam, idest humanā, sibi sufficere ad bene operandum putat, neq; adiutorium sperat à domino. Hæc Aug. Postremo & hanc sententiam possumus hac ratione firmare. Si enim seruare possemus sine Dei peculiari auxilio ipsius mandata, non ergo læsum fuisset arbitrium nostrum per peccatum. Quod est contra cōmunem sententiam doctorum. Frequenter enim hominem illum, qui ab Hierusalem descendit Hiericho, & uulneratus est à latronibus, generi humano aptat doctores, & de eo dicūt, & uelut prouerbio iactāt expoliatum quidem gratuitis, uulneratum uero in naturalibus. Videriq; hoc potest in Augustino tertio libro Hypognosticon, & in magistro in secundo distinctione. 25. cap. 8. Et peculiariter est etiam hoc illatum contra ea, quæ Innocentius dicit in epistolis iam citatis, & contra canones primum & octauum et. 13. et. 25. concilij secundi Arausican. Et passim licet in libris diui Augustini contra Pelagianos oppositum inuenire. Quomodo etiā tam rari essent, qui præcepta Dei seruarent, si peculiari Dei destituti auxilio ea possent homines

Hic. 17.

mines implere, & non esset ad hoc requisita gratia diuina. Quam cum negligenter quærant homines, necesse est, uel propter hanc negligentiam passim homines deficere, licet Deus paratissimus sit omnibus inuocantibus eū, illam præstare. Sed contra istam conclusionem sunt aliquot apparentia argumenta, quæ necesse est diluere, ut certior sit nostræ conclusionis ueritas. Primum est. Deus non præcipit cuiquam aliquid impossibile, lugum enim eius suauē est, sicut ipse asserit, & onus leue. Et mandata eius grauiā non sunt, ut Ioannes dicit. Et anathema sit, ait Hieronymus, qui dixerit Deum nos obligare ad impossibile. Et Augustinus tertio de libero arbitrio cap. 18. Quis, inquit, peccat in eo quod cauēri nullo modo potest? Cum igitur Deus mandauerit testante psalmista mandata sua custodiri nimis, erit eorū custodia & executio in nostra posita potestate. Alioquin iniuste damnarentur mandatorum diuinorum transgressores. Nemo enim uituperium meretur, nedum damnationem, pro eo quod uitare non potest. Secundo argumentari quis potest contra istam conclusionem ex uerbis Ecclesiastici. 15. Deus ab initio constituit hominem, & reliquit illum in manu consilij sui. Adiecit mādāta & præcepta sua. Si uolueris mandata conseruare, conseruabunt te, & in perpetuum fidem placitā seruare. Apposuit tibi aquā & ignem. Ad quod uolueris porrigere manum tuam. Ante hominem uita & mors, bonum & malum. Quod placuerit ei, dabitur illi. Quid enim aliud significatur his uerbis, Reliquit eū in manu consilij sui, & quod placuerit ei, dabitur illi, & si uolueris mandata conseruare, cōseruabunt te, & ad quod uolueris porrigere manum tuā, quā nostræ prorsus potestati subesse adimplere præcepta Dei? Nam aliās neq; relictus sibi homo potest uideri, neq; dicendum erat si uolueris, uel si placuerit tibi, sed si uoluerit Deus, aut si Deo placuerit, mādāta seruabis. Et confirmari potest hoc. Perinde uidetur his in uerbis subijcere scriptura nostro arbitrio bonum ac malum, uitā ac mortem, perinde & seruare mādāta Dei, ac apponere manum ad ignem uel aquam, sed hæc possumus & similiter malum facere, & mortem nobis conciliare cum solo Dei concursu genera

EE

li. Ergo etiam seruare præcepta possumus cum solo illo, absq[ue] alio speciali. Et possunt hæc confirmari ex illis uerbis Moyli ad populum Israeliticum. Testes inuoco hodie cælum & terram, quod proposuerim uobis uitam & bonum, benedictionem & maledictionem. Elige ergo uitam, ut & tu uiuas & semen tuum. Perinde enim ista uidetur dicere Moyses, ac in potestate populi esset eligere uitam & benedictionem, ac erat eligere maledictionē. Neq[ue] minus aperta sunt pro hoc ipso quæ idem Moyses alibi dicit. En propono in conspectu uestro hodie benedictionem & maledictionem. Benedictionem, si obderitis mandatis domini Dei uestri, quæ ego hodie præcipio uobis. Maledictionem, si non audieritis mādāta domini Dei uestri, sed recesseritis de uia, quam ego nunc ostendo uobis.

Tertio fortissime, & apertissime uidetur Paulus contra nos facere, cum ait. Gentes quæ legē non habent, naturaliter quæ legis sunt faciūt. Si enim gētes naturaliter implebāt quæ sunt legis, nō ergo opus est peculiari Dei in eā rem auxilio. Quod enim illi potuerunt, & nos poterimus. Et sicut cum dicimus ignem naturaliter comburere, manifeste indicamus ignē sua uirtute naturali hoc facere, neq[ue] opus ei esse aliquo Dei speciali auxilio, ut comburat, ita uidetur indicasse Paulus, Gētes naturali sua uirtute impleffe legem, cum dixerit naturaliter ea fecisse, quæ sunt legis. Quid enim aliud est naturaliter, quā naturali uirtute & potestate?

Sed hæc argumenta quæ contra Dei gratiam aperte militant, facile per ipsius gratiam diluemus. Ad primum ergo isto rum, & ad argumentum factum in principio quæstionis sic respondēdo. Semper Deus est paratus adiuuare omnes ad seruā dum suam legem, neq[ue] deficit in re adeo necessaria. Sed ne superbiremus, sed potius ab eo toti penderemus, noluit eas præstare uires, ut sine sua gratia & fauore speciali possemus seruare omnia mādāta. Vruere autem posse dicamus; satis est nos cum sua gratia posse, & cum semper esse paratum eam præstare non ponenti obicem. Ea enim posse dicimur, quæ per amicos possumus, ut prouerbiū habet commune.

Ad secundum, Nobiles aliqui autores dicunt locum illum

Aug. in

ecclesiastici de homine esse intelligendū pro statu naturæ insti tutæ, nō pro statu isto naturę lapsæ. Et uidetur, p[er] eis facere illa uerba posita in principio totius testimoniū allegati. Deus ab initio cōstituit hominem. Ex his enim uidetur de homine agi, tātum pro initio creationis suæ. Sed cum Ecclesiasticus ad homines sui temporis loquatur, cum dicit. Apposuit tibi aquam & ignem, ad quod uolueris, porrige manū, & generaliter de homine loquatur, cum addit. Ante hominem uita & mors. Quod placuerit ei, dabitur illi, nō uidetur mihi satis consentaneum ista limitare ad hominem pro statu innocentie. Neque antecedentia aut consequentia hoc postulant, sed potius, si bene illa perpendamus, oppositum. Ad hoc enim ista dicuntur ab Ecclesiastico, ut ostendat merito omne execramētum erroris à Deo odio haberi, neq[ue] debere quenquam suam culpam in alium conijcere. Et ideo post ista, quę citata sunt, subdit, Deum uidere omnes sine intermissione, & agnoscere omnē operam hominis, ut doceat timēdum esse eum, quem nihil potest fallere, quicq[ue] optime nouit omnes, qui peccant, uoluntate sua peccare. Dicendum ergo ad argumentum hoc cum sua confirmatione aliter. Ideo nostræ potestati subdunt Moyses & Ecclesiasticus implere Dei mādāta, quia totum quod, ex Dei auxilio ad hoc requisitum est præter nostram uoluntatem, id totum promptissimus est Deus nobis exhibere. Facienti enim quod in se est, Deus benignissimus nunquam denegat suā gratiā. Et ideo prospexit Deus nostræ imbecillitati tā multa alia scripturarum loca, quibus aperte asseritur necessitas gratiæ diuinæ, ne ex locis citatis occasionem sumeret superba ignorantia nostra, credendi non esse nobis magis Dei auxilio opus ad bonum, quā ad malū. Immo, ut bene admonet diuus Aug. cap. 16. de gratia et libero arb. ideo et ipse Ecclesiasticus orauit. Ventris appetitio, & cōcubitus ne apprehendat me, ut ex ista oratiōe ipsius, quæ hæc à Deo petit, intelligamus quomodo dixerit. Si uolueris, mandata conseruabis.

Ad tertium. Graues quidam autores dicunt propterea dixisse Paulum, Gētes naturaliter facere ea quæ sunt legis, quia loquebatur de gentilibus iustis, in quibus natura erat reforma

princ. 3.
Hypo-
gno. Gre
go. Ari.
in. 2. dist
26. q. 1. &
di. 29.

Eccle. 23.
Aug. in
de spi. &
lit. & 4.

contra iul. ta per gratiam, atq; ideo per auxilium Dei legem ipsius serua
 Pelag. 3. re poterant. Et uerbo naturaliter autumant significari, quan
 mag. sen. tum eorum mentem possum assequi, quod non uiolente, neq;
 ers. Tho. repugnante natura, sed potius suauiter quodam ipsius naturae du
 in exposi. ctu & instinctu, & modo ipsi naturae in se consono ea facerent
 tione hu. quae sunt legis, uelut naturaliter homines fecissent, cum inte
 ius loci. gra erat natura & non deprauata per peccatum. Et ad hoc po
 Greg. Ari. derant non dictum esse, Gentes, quae gratiam non habent, sed
 mi. in. 2. gentes, quae legem non habent, & ideo dictum esse naturaliter,
 d. 26. q. 1. quia hoc agit spiritus gratiae, ut imaginem Dei, in qua natura
 ad. 1. prin. liter facti sumus, restauret. Sed probari mihi non potest ista ex
 cipale. s. positio. Naturaliter enim non hic pro uiolente, sed contra su
 Tho. pri. pernaturaliter uidetur accipi. Atq; hoc satis postulant illa uer
 ma se. ba, Quae legem non habent. Et explicare uidetur hoc loco Pau
 cūdae. q. lus non solum quomodo Gentiles iam iustificati implerent
 109. arti. quae sunt legis, sed quomodo etiam implendo ea, quae sunt le
 4. ad. 1. gis, iustificarentur. Neq; de illis solis agit, qui cum iam sint iu
 stificati, praecepta legis obseruant, sed & de illis loquitur, qui im
 pletionem legis iustificatur. Atq; ideo breuius & apertius dico.
 Verbo naturaliter, non excluditur speciale auxilium, quo De
 us etiam iuuat eos, qui iusti fuerunt ex Gentilibus, sed excludi
 tur supernaturalis, & gratuita legis alicuius reuelatio. Hoc
 enim agit ibi Paulus, ut ostendat Iudaeis, haud ita magno pe
 re debere eos gloriari de lege ipsis supernaturaliter data, quan
 do & sine ipsius adminiculo Gentiles naturali quodam lumi
 ne ea, quae legis erant, explerent. Et hunc esse sensum ue
 rum Pauli indicant uerba quae sequuntur statim. Eiusmo
 di legem non habentes ipsi sibi sunt lex, quia ostendunt opus
 legis scriptum in cordibus suis, testimonio reddente illis con
 scientia ipsorum.

AD CREDENDVM.

QVAESTIO NONA.

N possimus per uires solas naturales cum cō
 muni Dei influentia credere fidei nostrae. Et
 uidetur quidem nos hoc posse his argumētis.

Primo. Per uires nostras naturales possu
 mus assentiri falsis, & credere opposita fidei.
 Ergo multo magis poterimus assentire fidei.
 Prior enim est intellectus noster ad assen
 tiendum ueris, quam falsis, & apertiora sunt & maiora argu
 menta pro fide, quam contra eam.

Et confirmo. Vnus & idem assensus successiue potest esse
 uerus & falsus, fidelis & haereticus, ut patet de assensu huius
 propositionis, filius Dei est homo continuato cum simili cer
 titudine & firmitate per illam horam, in cuius medietate filius
 Dei incarnatus est. Si ergo intellectus noster pro prima me
 dietate, pro qua iste assensus erat falsus & haereticus, potuisset
 eum continuare cum solo generali concursu, cur non etiam
 pro secunda medietate, pro qua uerus fuit & catholicus, &
 prorsus assensus fidei?

Secundo. Aliquibus ueris ineuidentibus, et pauciora & mi
 nora habentibus testimonia suae ueritatis, quam habent ea quae
 sunt fidei, nos possumus fidē adhibere sine peculiari Dei auxi
 lio. Ergo id ipsum etiam poterimus respectu eorū quae sunt fidei.

Et confirmare hoc possumus. Homini possemus certo cre
 dere sine Dei speciali auxilio. Igitur & Deo. Quo enim ali
 quis ueracior existimatur a nobis, facilius ei possumus fidem
 adhibere. Et confirmo amplius. Ex uiribus nostris & lumine
 naturali nosse possumus, uel saltē credere Deum esse ueracis
 simū, & neq; falli neq; fallere posse. Ergo ubi constiterit Deū
 aliquid reuelare, sicut uere cōstitit Abraham & alijs prophetis,
 nihil erat illis opus auxilio speciali, ut ea crederent, quae Deus

eis reuelabat. Et quāquam ista consequentia satis uidetur manifesta, tamen potest aperte probari, ne quispiam dubitet de ea. Si enim per uires nostras naturales possumus assentire maiori & minori & consequentiā, poterimus & per eandem assentire cōclusioni, cum talis assensus necessario sequatur ex alijs. Cum igitur ista consequentia evidens sit, omne reuelatum à Deo est uerum, hoc est reuelatum à Deo. Ergo hoc est uerum, & intellectus prophetarum in sua ui naturali huic consequentiā assentiretur, & similiter maiori & minori. Non ergo indigebit speciali auxilio, ut assentiretur cōclusioni.

s. Tho. se-
cunda se-
cūde. q. 1.
ar. 4.
sco. q. 2.
prologi.

Tertio. Facillimum est credere illis quæ evidens est esse credenda. Sed evidens est credendum esse fidei nostræ, ut nobiliores docent theologi. Ergo eis saltem, qui hanc euidentiā habent, facillimum erit credere, neq. erit ad id opus aliquo peculiari Dei auxilio. Et confirmo. Qui sic euidenter norunt credendum esse fidei nostræ, difficilime auelli possent à fide, aut de eius ueritate dubitare. Non igitur indigent speciali aliqua gratia, ut continuent suam fidem.

In contrarium autem argumentor ex canone quinto cōcilij secundi Arauscani, cuius hæc sunt uerba. Si quis sicut augmentum, ita etiam initium fidei, ipsum scilicet credulitatis affectum quo in eum credimus, qui iustificat impium, & ad regenerationem baptismatis peruenimus, non per gratiæ donum, id est per inspirationem spiritus sancti corrigentem uoluntatem nostram ab infidelitate ad fidem, ab impietate ad pietatem, & naturaliter nobis inesse dicit, apostolicis dogmatibus aduersarius probatur.

Idemq. rursus magis confirmatur canone octauo. Et de præclara fide sanctorum patrum quos commendat Paulus in epistola ad Hebræos, ibidem canone. 25. ita dicitur. Non per bonum naturæ, quod prius in Adam datū fuerat, sed per gratiam Dei credimus fuisse collatam, quia gratiam etiam post aduentum domini omnibus, qui baptizari desiderant, non in libero arbitrio habere, sed in Christi nouimus simul & credimus largitate conferri.

Ad istā quæstionē unica cōclusionē huiusmodi respōdeo.

CONCLUSIO.

Nemo potest sine peculiari Dei gratia credere his quæ ex præcepto diuino tenemur credere. Hæc propositio tam apertis constat scripturæ diuinæ testimonijs, ut non dubitem oppositum eius hæreticum esse & à quolibet Christiano merito execrandū. Et talē uisum esse diuo Augustino patere potest ex cap. 3. et. 19. libri primi, & cap. 5. libri. 4. contra duas epistolas Pelagianorum, & ex fine tertij Hypognosticō. Et in libro de gratia Christi contra Pelagium & Celestium cap. 31. Pelagianicum hoc esse aperte docet. Et toto in libro de prædestinatione sanctorum hoc præcipue agit, ut ostendat initium fidei nobis esse à Deo. Et peculiariter cap. 2. ita ait. Non receditur ab ea sententia, quam Pelagius ipse in episcopali iudicio Palæstino, sicut ipsius gesta testantur, damnare compulsus est, gratiam Dei secundum merita nostra dari, si non pertinet ad Dei gratiam, quodd credere cœpimus. Et. c. 7. et. 14. de gratia & lib. arb. idem ex professo probat contra Pelagianos, facitq. idem lib. de perfectione iustitiæ propè finem. Et, ut patet excitatis supra quæstione. 7. ex eodem in libro primo retractationum cap. 23. ipse retractauit, ut errorem apertum, quam olim contrariam huic sententiā docuerat. Sed ne quispiam ambigat de hac propositione, fortissima aliquot proferamus argumenta, quæ pro illa sunt.

Primum igitur pro ea argumentum est ex Paulo ad Ephesios secundo. Gratia, inquit, saluati estis per fidem. Et hoc non ex uobis. Dei enim donum est, nō ex operibus, ne quis gloriatur. Ecce hic Paulus, fidem dicit Dei donum esse, & non ex nobis, immo ne meritis quidem nostris, eam nos posse assequi. Alioqui enim, & in quo gloriari possemus, haberemus. Dicit tamen forte aliquis non ad fidem ista esse referenda, sed ad salutem potius nostram, quia non dicitur. Et hæc non ex uobis, sed, Et hoc nō ex uobis, uidelicet quod saluati estis per fidem, ita cōmuniter, ac nos pro nobis induximus hunc locum intellectū uideo à doctoribus, & peculiariter ab Augustino cap. 7. de gratia & libero arbitrio. Et magister sententiarum in secundo, distinctione. 27. cap. 2. expresse dicit hunc locum Pauli, à

sanctis sic exponi. Hæc scilicet fides non est ex vi naturæ nostræ, quia donum Dei pure est. Si tamen hoc non sufficiat argumentum, adijciam alterum.

Secundo igitur argumentor pro nostra conclusione ex illis apertissimis uerbis eiusdem Pauli ad Philipenses. 2. Vobis donatum est pro Christo non solum, ut in eum credatis, sed etiam, ut pro illo patiamini. Quid quaeritur amplius? Si donatum est, non ergo à nobis est. Sed uide quod pro Christo adiecit, ut intelligeremus meritis nobis Christi eam donari, & non meritis nostris. Vtrunq; enim uoluit Paulus his uerbis refellere, & fidem nostris uiribus posse contingere, & si non uiribus certe meritis. Vnde & de se aliàs aperte dicit. Misericordiam consecutus sum, ut fidelis essem. Misericordiæ imputat suam fidem, quia nouerat illam, neq; meritis sibi suis, neq; uiribus naturalibus contigisse, neq; oblitus erat eius, qui dixerat. Deus meus, misericordia eius præueniet me. Quibus enim meritis bonæ uoluntatis sibi fides contigisset, cum spirans minas, & cædem, dum pergebat ad deualtandos horrenda mentis cæcitæ ac furore. Christianos, ab his malis ad fidem mirabili prorsus & repentina uocatione conuersus est. Vnde & Aug. ca. 7. de gratia & libero arb. hinc dicit ostendi ipsam fidem haberi, nisi Deo miserante non posse, & esse donum Dei. Atque ideo alibi fidem dicit fuisse reuelandam, ut intelligamus nos non uiribus nostris, sed reuelatione diuina potuisse illam assequi. Et alibi. Vnicuiq; ait, Deus diuisit mensuram fidei. Et alio in loco inter gratias, quas idem spiritus dispartitur, fidem connumerat dicens. Alteri fides in eodem spiritu. Et cum planè potuisset dicere habere nos eandem fidem cum patribus ueteris testamenti, noluit hoc sine commendatione gratiæ diuinæ asserere. Habentes inquit eundem spiritum fidei, ut doceremur uidelicet ab eodem proficisci spiritu fidem ueterem, & nostrā, neq; quēpiam unquam, nisi ex dono spiritus credidisse.

Et confirmari potest hoc argumentum, quia multis alijs in locis scriptura Deo adscribit fidelium fidem. Apud Matthæū dicit Christus Petro. Beatus es Simon bariona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus qui in coelis est. Et

Actorum

Actorum. 14. Paulus & Barnabas dicebant apostolis quod gentibus aperuerat Deus ostiū fidei. Et. 16. cap. de Lydia purpuraria, quæ credidit, & baptizata est cū sua domo, dicitur dominus aperuisse cor eius, ut intenderet illis quæ dicebantur à Paulo. Ex quibus omnibus uidetur neminē credere, nisi Deo eum docente, eiusq; aperiente cor, ut credat.

Dicit tamen fortassis aliquis istis uerbis asseruisse quidem Paulū fidē esse à Deo, non negasse tamen quin etiam posset esse à nobis, & à Deo quidem esse, non quia ille faciat, ut possimus credere, quod absq; ipso non possumus, sed quod suum fauorem & gratiam benigne nobis impartiat, ut facilius possimus credere. Sed ne istis aut similibus responsionibus sit locus, addam tertium argumentum.

Tertio igitur potest ista cōclusio firmari ex uerbis saluatoris apud Ioānem. Nemo potest uenire ad me, nisi pater qui misit me, traxerit eū. Nam, si bene aduertamus quæ præcellerūt, & quæ secuta sunt, manifestum erit Christum hoc loco de aduentu ad se per fidem agere. Præcedunt enim ista. Qui uenit ad me, non esuriat, & qui credit in me, non sitiet. Sed dixi uobis, quia uidistis me, & non credidistis. Omne quod dat mihi pater, ad me ueniet, & eum qui uenit ad me, non eijciam foras. Et post pusillum. Hæc est autem uoluntas patris mei, qui misit me, ut omnis qui uidet filium, & credit in eum, habeat uitā æternam, & ego resuscitabo eum in nouissimo die. In quibus manifestum est explicari aduentum ad Christum esse credere in eum. Et ut de hoc aduentu intelligerentur uerba citata, cum ne quispiam hunc tantum aduentum arrogaret suis uiribus, subdidisset, Nemo potest uenire ad me, nisi pater, qui misit me, traxerit eum, adiecit statim eadem quæ credentibus pollicitus fuerat. Et ego resuscitabo eum in nouissimo die. Vt autē explicaret patrem trahere docendo & illuminando subdit. Est scriptum in prophetis. Erunt omnes docibiles Dei. Omnis qui audiuit à patre, & didicit, uenit ad me. Et ut istam doctrinam & illuminationem indicaret non habere euidentiam, sed obscuritatem quā habet fides, immo nihil aliud eā esse quā infusionem & traditionem fidei, mox addidit. Non quia pa-

FF

I. Cor. 7.

Psal. 58.

Gal. 3.

Rom. 12.

I. Cor. 12.

2. Cor. 4.

226 DE NECESSITA. GRA. AD IUSTIFICA.
trem uidit quisquam, nisi is qui est à Deo, hic uidit patrem.
Amen amē dico uobis, qui credit in me, habet uitā æternam.
Vtq; omnis præcluderetur ansa dubitandi, essetq; omnibus
perspicuum de hoc aduentu per fidem Christum egisse, post
pauca quædam, inter quæ cōmemorat Euangelista eum qui
busdam ex suis scandalizatis dixisse. Sunt quidā ex uobis, qui
non credunt, de suo adneceit. Sciebat enim ab initio Iesus qui
essent credentes, & quis esset traditurus eum. Et dicebat. Pro
pterea dixi uobis, quia nemo potest uenire ad me, nisi fuerit ei
datum à patre meo. Cum igitur apertissimū sit Christum his
uerbis de aduentu ad se per fidem agere, & aperte asserat ne
minem ad se posse uenire, nisi eum pater suus traxerit, ut cer
tum & constantissimum uidetur relinqui, neminem posse cre
dere ijs quæ sunt fidei per uires solas naturales. Et ponderan
dum est, sicut & ponderat diuus Augustinus primo libro con
tra duas epistolas Pelagianorum cap. 19. non dixisse Christū.
Nisi pater, qui misit me, duxerit eū, sed dixisse. Nisi pater, qui
misit me, traxerit eum, ne ullam nostrā præcedere credamus
uoluntatem, aut meritum. Ducuntur enim uolentes. Quis au
tem trahitur, si iam hoc uolebat? Et ideo etiā dictum est. Nisi
fuerit ei datum à patre meo, ut intelligamus fidem non nobis
reddi pro meritis, sed gratuito à Deo nobis elargiri & cōcedi.
Et confirmant ista omnia, & illustrant uerba, quæ præcesse
rant in eodem cap. Cum enim dixisset ad Christum quidam,
Quid faciemus, ut operemur opera Dei? Respondit Iesus, &
dixit eis. Hoc est opus Dei, ut credatis in eū, quem misit ille.
Cur enim fides diceretur opus Dei, sicut miracula alibi uoca
uit aperte opera Dei dicēs. Me oportet operari opera Dei, nisi
uerum esset ad fidem peculiariter Deum concurrere, neq; suf
ficere nostrum liberum arbitrium cum concursu Dei genera
li ad credendum, ut sufficit per se ad peccandum. Et ne quis di
cat ideo non sufficere liberum arbitrium ad credendū ea, quæ
sunt fidei, quia inter illa multa sunt supernaturalia, & nulla hu
mana uestigatione scibilia, quæ nisi audiantur, credi non pos
sunt, ponderandum est bene illis dicta esse ista omnia, quæ in
hoc argumento allegauimus, qui audiuerant credenda, atque

227 QVAESTIO VIII.
ideo explicuisse mirandum non esse, si quidā ex illis, qui eum
audiebant, crederent, quidam non crederent, quia nemo po
test credere, nisi patre cœlesti, eum trahente & docente. Vnde
& Aug. super hæc uerba ita ait. Quid est nemo potest ueni
re ad me, nisi quid nemo potest credere in me, nisi qui misit me
pater, traxerit eum. Ille uenit, quem Dei gratia preuenit. Qui
cum propheta dicit. Misericordia eius præueniet me. Hæc ibi.
Et cap. 5. de gratia, & lib. arb. Venire ad Christum, ait, est cre
dendo in eum conuerti. Et eodem modo exponit hūc locum,
lib. de perfectione iustitiæ, propē finem.

Quarto idem possumus probare ex illis uerbis Ioannis. Cū
autem tanta signa fecisset corā eis, non credebant in eum, ut
sermo Esaie impleretur quem dixit, Domine quis credidit au
ditui nostror? & brachium domini cui reuelatū est? Propterea
non poterant credere, quia iterum dixit Esaías, Excecauit ocu
los eorum, & indurauit cor eorum, ut non uideant oculis, &
non intelligant corde, & conuertantur, & sanem eos. Ex istis
uerbis dupliciter possumus in fauorem nostræ propositionis
argumentari. Primo. Si hoc subesset potestati nostræ naturali,
cur essent tam pauci fideles, ut merito Esaías dixerit. Domine
quis credidit auditui nostror? Cur etiam uisus à Hierosolymitis
tam apertis & tam admirandis signis, ac erant illa quæ Chri
stus corā eis patrabat, quæ quidem uim penē uidebātur eis
inferre, & necessitatem asserre, ut crederent. Impossibile enim
erat non esse uerum, quod tanta luce testimoniorum cōfirma
batur. Cur inquam uisus tam perspicuis, & tam præcellētibz
prodigijs, tamen quidam ex uidentibus non credebant, nisi
quia uires nostræ naturales ad hoc non sufficiunt: & necesse
est cuiuscunq; hoc tātum bonum contingit, ut credat dono Dei
prorsus contingere, qui quem uult gratis illuminat, & quem
uult, pro suis malis meritis excæcat. Secundo ex his uerbis idē
possumus colligere hoc modo. Nihil aliud est Deum aliquos
excæcare, nisi non illuminare, & si uult eis subtrahere concur
sum, ut credāt. Neq; enim ipse qui clarissima lux est mentium,
& infallibilis prorsus ueritas, quempiam in errorem adigit,
aut impellit, sed reuocat potius, & dehortatur omnes ab erro

re. Cum igitur ideo dixerit Euangelista aliquos ex Hierosolymitanis non potuisse credere, quia Deus eos excacauerat, declarauit profecto is uerbis satis esse, ut aliqui non credant, quod Deus non eos peculiariter ad credendum adiuuet, ac proinde neminem posse credere per uires suas naturales, nisi ex speciali Dei gratia.

Quinto ad idem argumentum ex uerbis Pauli ad Corinthios. Ideo notum uobis facio, quod nemo in spiritu Dei loquens dicit anathema Iesu. Et nemo potest dicere dominus Iesus, nisi in spiritu sancto. Si ad dicendum exterius dominum esse Iesum requiritur specialis spiritus sancti concursus, neque satis est generalis, sine quo neque potest quis dicere anathema Iesu, ergo etiam ad credendum, & interius dicendum, seu assentiendum dominum esse Iesum, requiritur specialis spiritus sancti motio, neque satis est generalis. Et ualidari omnia possunt ex illis ad eisdem uerbis. Non quod sufficientes simus cogitare aliquid ex nobis quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est. Si enim uires nostre naturales idoneae non sunt ad cogitandum aliquid quod Deo placeat, quomodo idoneae erunt ad credendum ea, quae sunt fidei, cum credere sit cum assensione cogitare, ut ait Augustinus, & de ea fide modo agamus, quae adeo placet Deo, ut si ne illa nihil ei prorsus in nobis placeat.

Sexto omnia ista roborare possumus hac ratione. Etiam si Deus sit manifestissima quedam res, & de se maxime uisibilis, nullo tamen pacto, neque animae separatae, neque angeli eum possent uidere, nisi Deus eorum intellectum adiuuet & confortet, siue per lumen gloriae, siue aliquo alio modo. Necessarium enim est super se tolli, & leuari uires nostras ad contuendam immensam illam, ac prorsus inaccessibilem lucem, ut diffinitum est in Clementina, Ad nostrum de haereticis. Ergo etiam ad assentiendum certo & indubitato ijs quae sunt fidei, non satis est nobis manifestari credenda, quae supernaturalia sunt, & similiter excedunt uim nostram intellectiuam, sed necessarium est Deum, siue per habitum fidei infusae, siue aliquo alio modo nos peculiariter ad hoc iuuare. Nam licet non sit aequalis, ratio, tamen uere uidetur similis. Vterque enim actus supernatur-

ralis est, uisio uidelicet Dei & fides.

Septimo ista confirmare possumus. Nisi enim necessaria esset Dei gratia, & fauor ad credendum, non esset opus orare pro infidelibus, ut Deus aperiat corda eorum, & eos pertrahat ad fidem, neque deberemus Deo gratias agere, quod simus fideles. Quorum utrumque absurdum est, & inconueniens manifestum. Sequela potest facile probari ex dictis in proxima quaestione. Quod autem illata sint absurda, satis ostendit consuetudo totius ecclesiae, quae orat pro infidelibus feria sexta hebdomadae sanctae, & alias non semel, & gratias agit Deo pro omnibus, qui recipiunt, uel receperunt fidem. Et haec fuisse & esse consuetudinem omnium sanctorum, uel ex uno Paulo possumus discere, Ipse enim & pro sua, & pro Romanorum fide gratias agit Deo, & adiuturi se postulat aliorum orationibus, ut sermo Dei currat & clarificetur in omnibus hominibus, & ut Deus aperiat ei ostium sermonis ad loquendum mysterium Christi, quod fiebat quando emolliebat Deus, & aptabat audientes, ut crederent uerbo fidei. Et utitur hoc argumento Augustinus lib. 4. contra Iulianum Pelag. c. 3. et c. 16. de gratia, & libero arbitrio, & alias per sepe.

Octauo etiam pro eadem conclusione argumentor. Supernaturale est intellectui nostro, & omnino difficilimum assentire ijs, quorum ueritates, aut causas, propter quas sunt uera, non assequitur. Hac est enim ipsius natura, quae experientia nobis constat. Ergo ut assentiatur ijs, quae sunt fidei, quorum ueritates certum est, eum modo non assequi, necessaria est gratia diuina praesertimque ut assentiatur certo & indubitato, & prorsus firmissime, sicut necesse est, si sit assensus fidei.

Ad argumenta in principio quaestionis, quae uere apparentia sunt, suo ordine sic respondeo.

Ad primum. Aliqui dicunt in statu quidem innocentiae facilius fuisse nostro intellectui assentire ueris quam falsis, non autem modo cum est per peccatum obscuratus & deprauatus. Sed ego etiam in hoc statu crediderim procliuus esse nostro intellectui assentire ueris, neque ex eo quod uera sunt, quae sunt fidei, crediderim opus esse auxilio speciali Dei, ut eis firmiter

2. COR. 12.

2. COR. 3.

Rom. 1.
2. Thes. 3.
Colos. 4.

assentiamur, sed ex eo quod sunt uera supernaturalia. Cum enim supernaturalia sunt, proportionata non sunt nostro intellectui, & necesse est eum attolli & adiuuari, ut sufficiens sit ad ea uel intelligenda uel credenda. Alioquin non dicerentur supernaturalia ipsi.

Ad confirmationem. Si casum positum admittimus, & pro secunda medietate horæ uere sit assensus fidei, assensus ille fidei Dei est homo, manifesta est causa quare in prima medietate horæ poterat ille assensus continuari sine auxilio Dei speciali, non autem in secunda. In prima enim medietate assentiebatur quis filium Dei esse hominem, prorsus coniecturis, aut rationibus humanis, uel proprie uoluntatis libito. In secunda uero, si ille assensus sit assensus fidei, assentitur eidem propositioni propter testimonia supernaturalia, & propter autoritatem diuinam, & multo perfectior & difficilior uidetur iste actus maior, opus est auxilio, ut eum assensum uoluntas imperet intellectui.

Ad secundum. Discrimen est, quia ea quæ sunt fidei sunt uera supernaturalia.

Ad confirmationem priorem. Etiam homini dicenti uera supernaturalia, credere non possumus sine auxilio speciali.

Ad secundam confirmationem concederem quidem non fuisse necessarium Abraham, neque alicui prophetæ auxilio Dei speciali, ut crederet reuelatis à Deo, si eum formauerint syllogismum, & euidentes illis fuerint maior & minor syllogismi inducti. Si autem illis ineuidenter assentiebant, utique assentiebantur per fidem, & auxilio etiam speciali in eos assensus. Vtrum autem horum fuerit, aliàs uidebimus.

Ad tertium cum sua confirmatione breuiter dico. Verum est facilius multo esse credere quæ sunt fidei, & difficilius multo auelli posse à fide, qui norunt euidenter credendum esse fidei nostræ. Et ego eum fructum maximum acceptum sero studiis nostris theologis. Vere enim euidenter scio credendum esse fidei nostræ, & testimonia diuina credibilia esse nimis, eaque ratione facilius mihi uideor omnibus, quæ sunt fidei assentiri, & nulla ratione, uel saltem difficilime ab ea posse auelli, nisi Deus me propter peccata mea desereret, Sed nihilomi-

nus cum ea quæ credimus, supernaturalia sunt, eorumque ueritates nobis additæ sint & absconditæ, dum hic uiuimus, opus est nobis, ut intellectus noster eis assentiatur, diuino auxilio, & necesse est, ut semper humiliter petamus Deum, ut seruet & adaugeat fidem nostram, ne si superbire cœperimus de fide nostra, & ea etiam euidentia, quam habemus de credibilitate fidei, paulatim auferatur à nobis.

DE NECESSITATE GRATIAE AD DILIGENDVM DEVM:

QVAESTIO DECIMA.

Necessarium sit auxilium Dei speciale, ad diligendum Deum super omnia.

Pro parte negatiua hæc occurrunt potissima argumenta. Primo argumentor. Intellectus potest ex naturalibus iudicare Deum esse diligendum super omnia. Potest enim, sicut docet apostolus ad Romanos, primo cognoscere Dei diuinitatem, & consequenter eum esse perfectissimum ens, & supremum diligibile. Ergo uoluntas poterit se conformare ei iudicio, & diligere Deum super omnia. Non minus enim est illa procluius ad bonum, quam intellectus ad uerum.

Secundo. Fortis politicus potest per uires suas naturales morti se exponere pro sua ciuitate. Hoc enim & Aristoteles in Ethicis per lumen suum naturale docet esse faciendum. Ergo etiam poterit oppetere pro bono & honore diuino. Et consequenter diligere Deum super omnia. Si enim supra suam uitam potest quis ex naturalibus Deum diligere, poterit & supra alia.

Tertio. Nos sumus naturaliter inclinati ad diligendum Deum super omnia, ut bona pars theologorum defendit. Ergo habemus potestatem consequendi eam dilectionem ex naturalibus. Non enim natura dat inclinationes ad sibi impossibilia.

Quarto. Possumus ex naturalibus diligere creaturam aliquam

super omnia. Ergo multo magis poterimus Deum sic diligere. Plures enim in eo rationes sunt eum diligendi. Cognoscitur enim ex naturalibus esse multo maius bonū, & magis beneficium in nos, quā suā oēs creaturā. Et proclivior videtur voluntas nostra in ipsius amorem, quā in amorē creaturā.

Quinto. si nō possemus sine gratia diuina Deum diligere super omnia, constare ergo nobis posset nos esse in gratia diuina, nempe quando nobis constaret, ut certe cōstare potest, nos diligere Deum super omnia. Si enim constare potest idolatratra, quōd diligit idolum super omnia, nulla subesse causa videtur propter quam non similiter possit constare nobis, quōd diligamus Deum super omnia.

Pro parte uero negatiua expressa uidetur diffinitio concilij Mileuitani in canone. 4. Sic enim inter alia ibi legimus. Cū dicat apostolus. Scientia inflat, caritas uero aedificat, ualde impium est, ut credamus ad eam, quae inflat, nos habere gratiam Christi, & ad eam, quae aedificat, nō habere, cū sit utrunq; donum Dei, & scire quid facere debeamus, & diligere ut faciamus, ut aedificante caritate scientia non possit inflare. Sicut autem de Deo scriptum est. Quid docet hominem scientiam, ita scriptum est etiam. Caritas ex Deo est. Et approbatus est hic canon, & ut proprius apostolicæ sedis amplexus est à Coelesti no primo canone decimo suae primae epistolae decretalis. Ad hanc quaestionem hac conclusione respondeo.

CONCLUSIO.

Necessarium est auxilium Dei speciale ad diligendum Deum super omnia, neq; sufficit nostrum liberum arbitriū in hoc statu in tantum ac tam perfectum actum, nisi adiuetur gratia Dei. Hæc propositio tenetur à sancto Thoma prima secundae quaestione. 109. articulo. 4. Et à Gregorio Arimineni in secundo, distinctione. 26. quaestione prima, in probatione suppositionis quintae pro prima conclusione. Est tamen hæc propositio contra multos doctores scholasticos. Et quidam existimant eam esse contra doctorem subtilem, propterea quōd in tertio, distinctione. 27. uidetur ex professo probare, posse hominem ex uiribus naturalibus diligere Deum super omnia, & in secundo

& in secundo, distinctione. 28. ad finem corporis quaestionis unicae, quam ibi tractat, uidetur dicere non esse ex impotentia liberi arbitrij, quōd non possit implere homo omnia præcepta legis sine gratia, sed ex hoc quōd Deus illa seruantibus, & peculiariter seruantibus hoc præceptum diligendi Deum super omnia, Deus offert liberaliter suam gratiam. Verum ego non crediderim ista argumenta sufficere, ut credamus doctorem subtilem contrarium sensisse nostrae propositionis. Nam in priore loco ex tertio sententiarum positis argumentis, quae suadent uoluntatem hoc posse ex uiribus suis naturalibus, solum concludit se propter ea argumenta concedere conclusionem, quōd ex puris naturalibus potest quaecunq; uoluntas saltem in statu naturae institutae diligere Deum super omnia. Ex quibus uerbis patet illum non asseruisse hoc pro isto statu. In secundo autem loco ex secundo, si bene perpendatur omnia, quae in ea quaestione dicuntur, aperte cōstabit doctorem subtilem non disputasse, an possit homo implere omnia præcepta, uel uitare omnia peccata, sine gratia specialis Dei auxiliij, sed solum disputat, an hæc posita sine gratia gratum faciente præcedente, uel saltem comitante. Et ita etiā exponi possent, quae idem dicit in primo. di. 17. q. 1. ad argumentum secundum pro opinione quae imponit magistro. Quāquam & pro illis, quae ibi dicuntur, satis est concedere uoluntatem in puris naturalibus posse habere aliquam dilectionem Dei, uel uisū, uel ostēsi per fidem, quod nos negamus, de sola enim dilectione Dei super omnia loquimur, quae sufficeret ad obtinendum Dei gratiam. Et de ista apertus est locus in articulo primo quolibeti. 17. ubi uidetur ille nostram sententiam tueri. Eius enim uerba ibi hæc sunt. Plures actus dilectionis, ad quos naturaliter inclinamur, possumus potestate naturali, licet non omnes, quia ad perfectissimum circa ultimum finem est inclinatio naturalis, licet ad illum non possit natura attingere ex se. His ille claudit articulum primum. Ex quibus, cum perfectissimus actus uiae sit in omni opinione, & in illius maxime, dilectio Dei super omnia, relinquitur in istum actum non posse naturam nostrā ex se, sed ad eum indigere auxilio Dei. Et licet quidam ipsius

expositor referat ista uerba ad dilectionem Dei super omnia, quae in patria habebitur, & beatifica est, tamen, cum ille hoc non expresserit, & in tota quaestione tantum de actibus uiae disputet, nos in eo quod diximus, persistemus. Vtuncq; tamē sit de autoribus scholasticis, nos probabimus nostram cōclusionē.

Et primo quidem pro nobis stare uidetur Paulus cum ait. Caritas Dei diffusa est in cordibus nostris per spiritū sanctū, qui datus est nobis. Pro uerbo enim caritas, grāe habet *ἀγάπη*, quod dilectionem, siue actum dilectionis significat. Si uero dilectionem Dei ueram nostris habere possemus uiribus, nihil esset opus, ut huiusmodi dilectio nobis peculiariter per spiritum sanctum cōmunicaretur. Et confirmari hoc potest ex eo, quod Ioānes in sua prima epistola dicit. Caritas ex Deo est. Cum enim potissima & perfectissima caritas sit dilectio Dei super omnia, si caritas ex Deo est, erit & dilectio Dei super omnia. Et hoc etiā loco habetur grāe idem uerbum *ἀγάπη*, quod dubium non est actum dilectionis significare.

Secundo etiam pro nobis stare uidetur canon 25. concilij Arausicani secundi, qui sic habet. Prorsus donum Dei est diligere Deum. Ipse, ut diligeretur dedit, qui nō dilectos diligit. Displacētes amati sumus, ut fieret in nobis, unde placeremus. Diffundit enim caritatem in cordibus nostris spiritus patris & filij, quem cum patre amamus & filio. Vide ut eodem modo exponat Paulum conciliū, ac nos statim exposuimus. Exposuit etiam similiter, & ad hoc applicuit Augustinus in quarto libro contra duas epistolas Pelagianorum, & in cap. 19. de gratia & libero arbitrio, & in libro de perfectione iustitiae. Sed & animaduerte quid post haec subijciat concilium ne dubites de nostra cōclusionē. Secundum supra scriptas sanctarum scripturarum sententias, & antiquorum patrum diffinitiones hoc Deo pro pietate, & praedicare debemus & credere quod per peccatum primi hominis, ita inclinatum & attenuatum fuerit liberū arbitrium, ut nullus postea, aut diligere Deum, sicut oportuit, aut credere in Deum, aut operari propter Deum quod bonum est, possit, nisi gratia eum & misericordia diuina praeuenierit. Hac ibi.

Tertio pro hac sententia stant multa testimonia sanctorū, & praesertim Augustini. Is enim libro. 5. contra Iulianū cap. 5. ita ait. Amor, quo Deus gratis amatur, in nobis esse nō potest, nisi ex ipso. Et in epistola ad Vitalem. Liberum arbitrium ad diligendum Deum peccati granditate perdidimus. Et. 21. de ciuitate Dei cap. 16. Tūc itaq; uicta uitia deputāda sunt, cum Dei amore uincuntur, quem, nisi Deus ipse non donat. Et de gratia & lib. arb. c. 18. dilectionem Dei nobis esse ex Deo probat ex illis uerbis Ioā. 4. Ipse prior dilexit nos, & ex illis uerbis Christi, Non uos me elegistis, sed ego elegi uos. Si enim, ait Aug. nos prius dileximus, ut hoc merito nos ipse diligeret, prius illum nos elegimus, ut ab illo eligi mereremur. Et c. 19. Pelagianicū esse dicit asserere dilectionē nobis esse ex nobis, & contra Pelagianos pro nobis argumentatur, quia Ioānes dicit. Videte qualem dilectionē dedit nobis pater, ut filij Dei nominemur, & simus. Et subdit. Quid est ineptius, immo uero quid est amentius, & ab ipsa sanctitate caritatis alienius, quā confiteri ex Deo esse scientiam, quae sine caritate inflat, & ex nobis esse caritatē, quae facit, ut scientia inflare nō possit. Bernardus etiā huic subscripsit sententiā in libro de diligendo Deū his uerbis. Difficile immo impossibile est suis quēpiam liberi uel arbitrij uiribus, semel accepta à Deo libertate, ad Deum ex toto conuertere uoluntatem, & non magis ad propositum retorquere, sicut scriptum est. Omnes quae sua sunt, quae

Aug.

1. Ioan. 4
Ioan. 15.

1. Ioan. 3.

S. Maximus.

1. Co. 13.

Quarto eandem cōclusionem sic probō. Plus est diligere Deum super omnia, quā credere fidei nostrae. Ad dilectionem enim Dei super omnia requiritur credere, & aliquid amplius. Est enim dilectio Dei super omnia, uoluntas obediendi Deo in omnibus suis praeceptis. Et nisi plus esset, non esset maior uirtus caritas, quā fides, quod est aperte contra apostolum. Cum igitur ad fidem requisitum sit Dei auxilium speciale, neq; sufficiant uires nostrae, ut iam docuimus, requisitum erit etiā auxiliū speciale ad diligendū Deum super omnia.

GG ij

Quinto. Vt patet ex dictis ad implendum omnia Dei mādāta requiritur auxiliū ipsius speciale, neq̄ satis sumus nos sine ipso. Ergo etiam necessarium erit hoc auxiliū ad diligendū Deum super omnia. Probo consequentiam istam, quia dilectio Dei super omnia si uera sit, & ea quam sacra litera dilectionem Dei appellant, annexam habet obseruātiā omniū mandatorū. Est enim eius & causa sufficiens & imperium efficax, & saltem scitum non admittit aliquod peccatum mortale. Vnde & Christus aperte dicit. Qui habet mandata mea & seruat ea, ille est qui diligit me. Qui autem diligit me, diligitur a patre meo. Et post pusillum. Si quis diligit me, sermonem meum seruabit.

Ad argumenta facta in principio quæstionis, ita existimo posse responderi. Ad primū. Gregorius Ariminensis, ut aperte potest colligi ex ipso in secundo, distinctione. 26. quæstione prima, articulo primo, conclusionē secunda, & distinctio. 29. quæstione prima, articulo secundo, prima conclusionē corollaria negaret quidem posse intellectum nostrum, sine auxilio Dei speciali habere tam perfectum iudicium. Sed mihi hoc uidetur cōtra Paulū in loco citato. Ideoq̄ mallem negare consequentiam. Difficilius enim est diligere quā iudicare.

Ad secundum. Licet per lumen naturale agnoscere possimus oppetendam esse cuiq̄ mortem pro sua republica, nō inde tamen sequitur, ut hoc possimus ex naturalibus etiam perficere. Difficilius est enim sic facere, quā sic iudicare, sicut statim diximus dilectionem Dei super omnia difficiliorem esse quā iudicium, quo iudicamus Deum diligendū super omnia. Vnde & pauci fuerunt semper, qui ista facerent, etiam ex illis, qui hæc esse faciēda non dubitabant. Et inter articulos Parisienses & iste inuenitur. Si ratio recta & uoluntas recta. Error. Et causa subditur, quia secundum hoc ad rectitudinem uoluntatis nō esset necessaria gratia, sed scientia tantum, quod fuit error Pelagij. Possumus etiam dicere difficilius esse mortē pro Deo oppetere quā pro republica, quia non potest naturaliter consistere necessarium esse nos mortem oppetere, quando mors est oppetenda pro bono diuino, sicut naturaliter po-

test constare, aliquando non posse rempublicam seruari sine nostra morte, & nos simul cum illa perituros, si nō fortiter moriamur pro illa. Atq̄ ideo etiam si daremus fortem politicum posse ex naturalibus morti se exponere pro republica, nō continuo esset necessarium, idem ipsum facere quēuis posse pro honore diuino. Et ipse doctor subtilis, cuius sunt in tertio, distinctio. 27. hæc duo argumēta, & quintum aperte fatetur in secundo, distinctio. 5. quæstione prima ad tertium dilectionem Dei, qua suam beatitudinem obtinuerunt angeli, fuisse quidem illis difficilem ex parte operis, quia obiectum ipsius eorum excedebat naturam, licet non fuerit difficilis eis ex parte operantium, quia non indicabantur ad oppositum.

Ad tertium. Etia est inclinatio naturalis insita cuiq̄ homini ad beatitudinem, & animabus separatīs ad sua corpora. Et tamen neutrum horum est possibile sine Dei speciali auxilio. Sed de his aliās latius.

Ad quartum. Primo dico hoc argumentum similiter posse probare ad fidem non requiri auxiliū Dei, immo neq̄ ad poenitentiam, neq̄ ad impletionem mandatorum, neq̄ ad aliud quid aliud. Possumus enim & homini leuiter credere ex naturalibus, quæ excedunt naturam, & de hominis offensa dolere, & hominum malorū implere mala præcepta. Sed quia adducere inconueniens non est soluere argumentum. Alter secundo dico. Difficilius est diligere Deū super omnia, quā creaturam, quia ad diligendum creaturam supra omnia, satis est ipsam adorare ut Deum, uel eam contra Dei præcepta amare, sed ad diligendum Deum supra omnia requiritur, ut uelimus omnia ipsius seruare mādāta. Itaq̄ in dilectione Dei, de qua modo agimus, clauditur difficultas omnium mandatorum, non sic autē in dilectione cuiuscunq̄ creaturæ. Nō enim tanta requirit ad sui dilectionem creatura, quāta Deus exigit, ut uere possimus dici eum diligere super omnia.

Replicabit tamen aliquis fortassis cōtra hæc. Possemus ex naturalibus creaturam aliquā insensibilem diligere supra nos ipsos, & uelle mortem oppetere pro ipsa, immo & difficiliora pro ipsius amore, uel pro ipsa obtinenda, implere, quā sint

praecepta diuina. Et potest ostēdi hoc in idolatris, qui possunt tantum insanire, & ut audiui, quandoq; tantum probantur apud Indos insanisse amore suorum idolorum, ut etiam mortem pro eorum honore, uel pro eis penes se habendis, libenter oppetant. Ergo etiam hoc ipsum poterimus pro Deo ex propriis uiribus.

Ad hanc replicam, quae uere urget, primo dico. Procliuiores sumus propter infirmitatem contractam ex peccato Adae in malum, quam in bonum. Atq; ideo non est mirandum, si non possit homo ex naturalibus tanta pro Deo facere, & per peti, quanta homines plerunq; & faciunt & patiuntur pro rebus nihili, pro uoluptatibus uidelicet & diuitijs & honoribus huius saeculi consequendis, quae momentanea bona sunt. Secundo dico. Cum Deum non uideamus, adhuc difficilior uidet Deū diligere supra omnia, & pro eo mortē oppetere, etiā si nobis eius perfectio & bonitas constet per demonstrationē. Et hanc difficultatem probare possumus ex illis uerbis Ioannis. *I. Ioan. 4* Qui enim non diligit fratrem suum, quem uidet, Deum, quem non uidet, quomodo potest diligere?

Ad quintum. Aliud est nō posse nos diligere Deum super omnia line gratia gratum faciente, quod hactenus nunquam diximus, neq; credemus unquam. Aliud est non posse nos diligere Deum supra omnia, line gratia specialis auxilij diuini, quod solum concessimus. Quod si quis replicet, saltem ubi confiterit nos diligere Deum super omnia, constare posse nos à Deo peculiariter adiuuari, respondeo. Nostra conclusio non est euidens. At hoc necessarium erat, ut quod ex illa infertur, cum alia euidenti, euidens esset.

QVAESTIO VNDECIMA.

N ad ueram poenitentiam nostrorum peccatorum sufficiant uires nostrae naturales cum cōi Dei influētia. Et quod sufficiant potest fieri apparens. Primo ex uerbis Deuteronomij 30. Cum enim polliceretur Moyses populo Israelitico, quod amandus esset à domino, si Deum ipse amaret, & obediret uoci illius, eiusq; mandata custodiret, & ad eum reuerteretur in toto corde, & in tota anima sua, subdidit statim. Mandatū, quod ego praecepio tibi hodie, non supra te est, neq; procul positum, neq; in coelo situm, ut possis dicere, quis nostrum ualet ad coelum ascendere, ut deferat illud ad nos, & audiamus, atq; opere compleamus, neq; trans mare positum, ut causeris & dicas, quis è nobis poterit mare transfretare, & illud ad nos usq; deferre, ut possimus audire & facere, quod praeceptum est: sed iuxta te est sermo ualde in ore tuo, & in corde tuo, ut facias illum. Haec ibi. Quae uerba uidentur aperte ostendere non esse mādatum de poenitentia & reuersione ad dominum, neque mādatum de dilectione domini ex toto corde supra nostras uires. immo generaliter omnia mandata diuina facilima esse, & iuxta nos ualde in ore, & corde nostro, neque extrinseco aliquo auxilio esse opus, ut ea seruemus.

Et potest hic locus confirmari ex illis uerbis Ezechielis. Projicite à uobis omnes impietates uestras, quas impie egistis in me, & facite uobis cor nouum, & spiritum nouum, & facite omnia mandata mea. Et paulo post. Cōuertimini, & uiuetis. Nisi enim in potestate nostra esset projicere à nobis impietates nostras, & facere nobis cor nouum, & spiritum nouum, non haec nobis Deus praeceperet, qui à nemine exigit, quod est ei impossibile.

Ezec. 18.

Et confirmari potest secundo ex illis uerbis Christi. Aut facite arborem bonam, & fructum eius bonum, aut facite arborem malam, & fructum eius malum. Videtur enim hic ostendisse, ut bene colligit Augustinus libro contra Adamantium Manichei discipulum, in uniuscuiusque esse potestate uoluntatem suam mutare. Perinde enim uidetur hic subiecisse potestati Phariseorum ad quos ista dicebat, potestatem faciendi se arbores bonas, ac fuerat in potestate eorum fecisse se malas arbores. Ad eos enim statim dicit. Progenies uiperarum, quomodo potestis bona loqui, cum sitis mali?

Secundo ad idem argumentor. Per facultatem nostram naturalem possumus dolere de offensa, quam in aliquem bene meritum de nobis admiserimus. Igitur & de offensa Dei, qui nusquam non est in nos benignissimus.

Tertio quicumque fidelis habet in potestate sua dolere de suis peccatis propter Deum, etiam cum à Deo non mouetur, neque excitatur ad poenitentiam. Potest enim ore & affectu dicere quodcumque ei collibitum fuerit, poenitet me offendisse Deum, sicut potest dicere, placet me offendisse Deum. Et ita unum sicut & alterum uidemur in nobis esse positum experiri. Ergo ad utrumque habet fidelis æqualem potestatem, neque indiget magis ad unum quam ad alterum auxilio Dei speciali.

Psalm. 113.

In contrarium uero sunt illa uerba Psalmistæ. Erraui sicut ouis quæ periit. Ideo enim errasse se dicit Psalmista, sicut ouem, quia cognoscebat se ad uiam rectam redire suis uiribus non posse, sicut neque ouis unquam nouit redire ad uiam, si semel ab ea errauerit, nisi reducatur à pastore. Vnde & uelut hoc professus humiliter recurrit ad pastorem magnum ouium, & clamat. Quare seruum tuum.

Ad hanc quæstionem breuiter sic respondeo.

CONCLUSIO.

Necessarium est Dei auxilium speciale, neque uires nostræ naturales sufficient sine ipso, ad ueram poenitentiam de peccatis nostris, hoc est ad uerum de illis dolorem, ut fuerunt offensa Dei. Hæc conclusio est sancti Thomæ in prima secundæ. q. 109. art. 6. et. 7. & in tertia parte. q. 62. art. 2. ad tertium, & san-

cti Bona.

cti Bona. in secundo. d. 28. art. 2. q. 1. et d. 30. q. 1. & Marli. q. 17. secundi, et Gregorij Ariminensis in secundo, distinctione. 26. quæstione prima, & multorum aliorum theologorum. Et notandum profecto, quod. f. Bona. in fine. q. statim citata ex d. 28. expresse dicit in duobus errasse, & mentitum fuisse Pelagium, & quod posuerit primam gratiam sub merito cadere, & quod dixerit liberi arbitrij proprijs uiribus posse nos ad gratiam disponere. Est tamen hæc conclusio ex doctoribus catholicis contra Durandum in. 2. d. 28. q. ultima, & contra Gabrielem eadem. d. q. unica, articulo. 2. Et uidetur esse contra nostrum doctorem subtilem. Et ita plerique Scotistæ, & alij non Scotistæ existimant. Et pro eorum sententia tria potissimum uidentur stare. Primum est, quia in quarto, distinctione. 14. quæstione. 2. articulo. 2. litera. M. expressissime dicit. Sciendum quod peccator in peccatis existens potest ex naturalibus cum communi influentia considerare peccatum commissum, ut offensiuum Dei, & ut contra legem diuinam, & ut auersiuum à Deo, & ut impeditiuum præmij, & inductiuum supplicij, & sub multis talibus rationibus, & potest uoluntas ipsum sub aliqua illorum rationum, uel sub multis illud peccatum sic considerare detestari. Ex quibus uerbis uidetur sensisse uoluntatem posse detestari peccatum, ut offensiuum Dei ex naturalibus, & cum communi influentia, sicut dixit intellectum posse ex naturalibus, & cum communi influentia considerare peccatum, ut Dei offensiuum. Ad utrumque enim potentiam uidetur retulisse illud uerbum ex naturalibus, & cum communi influentia. Secundum est, quia ibidem litera. N. ita scribit. Vel enim oportet dicere quod iustificetur peccator, sine omni dispositione sufficiente de congruo ex parte eius, & per consequens difficile est saluare quod apud Deum non sit acceptatio personarum, ut dictum est in secunda distinctione. 6. quæstione. 2. & distinctione. 2. quæstione unica, uel nulla potest esse sufficientior dispositio ad istam iustificationem, quam ista attritio, uidelicet detestatio peccatorum, perfecte circumstantionata in genere moris. Hæc ille. Ex quibus uidetur sensisse ad uitandum acceptionem personarum in Deo necessarium

HH

esse ponere aliquam dispositionem in peccatore, quæ sit sufficiens causa suæ iustificationis, quæq; ipse ex ipsa sui potestate arbitrij apponat, ut ipse merito potius quam alius iustificetur, & Deus probetur alienus ab omni acceptione personarum in hoc, quod quosdam iustificat, & non omnes.

Tertium, quod fortius suadet doctorem subtilē huius fuisse sententiæ, est responsio ad ultimum eiusdem quæstionis. Cū enim ibi sibi obijceret ex Augustino in de uera & falsa poenitentia sine caritate esse non posse ueram poenitentiam, & opus Dei esse fructiferam poenitentiam, expresse responderet poenitentiam posse innasci ex naturalibus, sed non esse ueram, quantum ad finem poenitentiae attingendum, neq; fructiferam, hoc est, ferentem fructum, sine caritate. Hunc enim fructum fert, & hunc finem assequitur in ultimo instanti temporis, quo continuata impetrat gratiam.

Sed tanta est mihi pietas in doctorem subtilem, tãq; piam habeo opinionem de illius felicissimo ingenio, & catholica, & omnino singulari, & præcellenti doctrina, ut neque istis argumentis adduci possim, ut credam illum sensisse nos ex naturalibus uiribus in hoc statu habere posse dispositionem ad gratiam sufficientem. Et quidem in primo, distinctione. 44. quæstio. unica, litera. E. cum docet quælibet peccatorē, dum est in uia, posse de lege saluari, non liberum ipsius arbitrium, statuit huius esse causam, sed quia Deus, ait, potest eū sua gratia præuenire. Ex quo clare uidetur posse colligi eum poluisse gratiā præuenientem ad poenitentiam, & ab ea proficisci, quod quidam iustificentur. Neq; uerba quæ allegata sunt, conuincunt satis, eum contrariam defendisse sententiam. Nam ad primū dicere possumus, illa uerba ex naturalibus & cum communi influentia non esse referenda ad utranq; potentiam rationalem, sed tantum ad intellectum, non ad uoluntatem, immo eo ipso quod non ea adiunxit doctor, cum de uoluntate locutus fuit, uidetur indicasse aliquam quo ad hoc se credidisse differētiā subesse inter intellectum & uoluntatem, neq; sic posse uoluntatem, detestari peccatum ex naturalibus, & si intellectus possit iudicare peccatum esse detestandum, Quod quidem uide-

tur negare quæstione. 3. eiusdē distinctionis. 14. Aperte enim ibi dicit non posse intellectum ex naturalibus iudicare peccatum esse detestandum in quantum est offensiuum Dei, & auersiuum à Deo. Ad ea uero uerba quæ secundo loco inducta sunt, possumus dicere non iustificari hominem sine aliqua dispositione ex parte sua, etiam si ad ea requiratur speciale Dei auxilium. Neq; doctor subtilis ibi id agit, ut ostendat hominem iustificari absque aliquo Dei speciali auxilio, sed tantum nititur ostendere requisitum esse aliquid ex parte nostra, ut uere iustificemur, & satis quidem esse attritionem de peccatis perfecte circumstantionatam.

Ad tertium uero argumentum, quod magis pungit, dicendum est, cum dicitur poenitentiam posse innasci ex naturalibus, intelligitur, ut patet ex antecedentibus & consequentibus, posse innasci ex naturalibus hominis sine ullo habitu infuso, quod unum ibi agebatur, non autem ex naturalibus, sine auxilio Dei speciali. Et ita etiam possunt & debent exponi quæ 8. Tho. in secundo. d. 28. art. 4. de his dicit, cum ait, ex solo libero arbitrio posse se hominem preparare ad habendum gratiā gratum facientem, quia faciendo quod in se est, gratiā à Deo consequitur. Et ita eum exponit optimus illius expositor, & defensor Caietanus in cōmenta. 15. primæ secundæ. q. 109. ar. 6.

Sed potest quis quarto obijcere nobis, quæ dicuntur à doctore subtili in secundo, distinctione. 7. quæstione unica, litera. I. Vbi de angelis lapsis concedit magis esse in eorum potestate, quàm sit in potestate hominum habere ex puris naturalibus attritionem sufficientem, neq; ideo non posse eos meritorie uelle, quia non possint se disponere ad gratiam, sed propter alias causas, quas ibi assignat. Ad hæc tamen primo dico. Ibi nihil diffinitur de hoc, an uel angelus, uel homo ista possint ex naturalibus. Secundo. Quauis aliquid statueretur de angelo, tamen cum doctor fateatur maiorem esse potestatem angelis, quàm hominis, nihil illa essent contra nos, qui solum de hominibus hic agimus. Sed quidquid sit de sententia doctoris subtilis, in cuius uerba nos nūquam iurauimus, tametsi eum quantum maxime possumus, cupiamus defendere, nos conclusio-

nem nostram apertis argumentis firmabimus.

Et primo quidem pro ista sententia argumentor. In multis locis scripturæ Deo tribuitur conuersio, & poenitentia peccatorum, à Deo etiā illa postulat, & de illa Deo gratiæ aguntur. Signum est ergo ad eam non sufficere vires nostras, sed donum Dei eam esse, necessariumq; esse ipsius fauorem specialē, ut eā habeamus. Consequentia satis probata est in præcedētib; quaestionibus. Antecedens uero probat. Audita ratione quam Petrus aliquibus apostolis, & discipulis dedit de ingressu suo ad gentes, tacuerunt, ait Lucas, in actis, & glorificauerunt Deum dicentes. Ergo & gentibus poenitentia dedit Deus ad uitam. Et Paulus ideo cum modestia dicit oportere corripere eos, qui resistunt ueritati, nequando det illis Deus poenitentiam ad cognoscendum ueritatem, & relispiscant à Diaboli laqueis, à quo captiui tenentur ad ipsius uoluntatem. Et Dauid domino tribuit suam conuersionē, tum aliās saepe, tum uero ibi, Expectans expectaui dominum, & intendit mihi. Et exaudiuit preces meas, & eduxit me de lacu miseriæ, & de luto fecis. Et Hieremias apertius. Sana me domine, & sanabor, saluum me fac, & saluus ero, quoniam laus mea tu es. Et alibi. Postquam conuertisti me, egi poenitentiam. Et ibidem humiliter precatur, Conuerte me, & conuertar, quia tu dominus Deus meus. Et alibi. Conuerte nos domine ad te, & conuertemur. Et Dauid agnoscens unius esse Dei hoc tantum beneficium confidenter clamabat. Deus uirtutum cōuerte nos. Et alibi. Conuerte nos Deus salutaris noster. Et alibi. Timorem meum dabo in cor eorum, ut à me non recedant, & uisita bo eos, ut bonos eos faciam. Ecce aperte hic dicit Deus, se facere, ut boni simus. Et Ioannes. Siquis uiderit fratrem suum peccare peccatum non ad mortem, petat, et dabit ei uita. Et Paulus aperte declarat Deo uni nos debere, quod poenitentiam facimus, cum ait, cum gaudio gratias agentes Deo, & patri, qui dignos nos fecit in parte sortis sanctorum in lumine. Qui eripuit nos de potestate tenebrarum, & trāstulit in regnum filij dilectionis suæ. Et cum per Ezechielem prædicit omnes se aliquid quando conuersurum reliquias Israel. Vide ut totam ludæo-

rum conuersionem sibi attribuat dominus dicens. Dabo uobis cor nouum, & spiritum nouum ponam in medio uestri. Et auferam cor lapideum de carne uestra, & dabo uobis cor carneum, & spiritum meum ponam in medio uestri. Et faciam ut in præceptis meis ambuletis, & iudicia mea custodiatis, & operemini. Et paulo post. Et saluabo uos ex omnibus iniquitamentis uestris. Et recordabimini uiarum uestrarū pessimarum, studiorumq; non bonorum, & displicebunt uobis iniquitates uestre & scelera uestra. Et post pusillum. Hæc dicit dominus Deus. In die quā mundauero uos ex omnibus iniquitatibus uestris, & inhabitare fecero urbes, & instaurauero ruinosa, & terra deserta fuerit exulta, quæ quondam erat desolata, in oculis omnis uiatoris dicent. Terra illa inculta facta est, ut hortus uoluptatis, & ciuitates desertæ, & destitutæ atq; suffossæ, munitæ sederunt. Et scient gentes quæcunq; relictæ fuerint in circuitu uestro, quia ego dominus ædificaui dissipata, plantauiq; inculta, ego dominus & locutus sum, & fecerim. Hæc dicit dominus Deus. Et nequis dicat. Faciet quidem dominus Deus ista, et facit in conuersione cuiuscunq; peccatoris infundendo ei gratiam suam & uirtutes, sed facit propter merita eorum, qui conuertuntur, bis ibidem dicit dominus. Non propter uos ego faciam notum sit uobis, sed propter nomen sanctum meum. Et per pulchre ponderat hunc locum Augustinus libro. 4. contra duas epistolas Pelagianorum cap. 6. his uerbis. Quid remanlit pelli morticinæ, unde possit inflari, & dedignetur quando gloriatur, in domino gloriari? Quid ei remanlit quando quidquid dixerit se fecisse, ut eo præcedente hominis merito ab homine exorto, Deus subsequenter faciat, quod dignus est homo, respondetur, reclamatur, contradicitur. Ego facio, sed propter nomē meum sanctum, nō propter uos ego facio, dicit dominus Deus. Nihil sic evertit Pelagianos dicētes gratiam Dei secundum merita nostra dari. Nihil sic evertit hominum præsumptionem dicētiū, nos facimus, ut mereamur cum quibus faciat Deus. Respondet uobis non Pelagius, sed ipse dominus. Ego facio, & non propter uos, sed propter nomen meum sanctum. Quid enim potestis facere bo-

ni de corde non bono: Vt autem habeatis cor bonum, Dabo vobis, inquit, cor nouum & spiritum meum dabo vobis. Nunquid potestis dicere. Prius ambulauimus in iustificationibus eius, & iudicium eius obseruauimus, & fecimus, ut digni essemus quibus gratia sua daretur. Quid enim boni faceretis homines mali? Et quomodo ista faceretis, nisi boni essetis? Vt autem homines sint boni, quis facit nisi ille qui dixit. Visitationem eos, ut bonos eos faciam. Et qui dixit. Spiritum meum dabo vobis, & faciam, ut in iustificationibus meis ambuletis, & iudicia mea obseruetis & faciatis. Ita ne nondum euigilatis? Non auditis, facia ut obseruetis, postremo faciam ut faciatis? Quid adhuc uos inflatis? Nos quidem ambulamus, uerum est, nos obseruamus, nos facimus, sed ille facit, ut ambulemus, ut obseruemus, ut faciamus. Hæc est gratia Dei bonos faciens nos. Hæc est misericordia eius præueniens nos. Quid merentur deserta, & exterminata & effossa, quæ tamen ædificabuntur, operabuntur, & munientur? Nunquid hæc pro meritis desertionis, exterminationis, effossionis suæ? Absit. Ista enim merita mala sunt, hæc munera bona. Redduntur itaque malis bona. Gratuita ergo non debita, & ideo gratia. Ego, inquit dominus, ego dominus. Non ne te ista uox comprimit o humana superbia, quæ dicis ego facio, ut merear à domino ædificari, atque plantari? Non ne audis, Non propter uos ego facio, Ego dominus ædificaui destructas, plântaui exterminatas? Ego dominus locutus sum & feci, non tamen propter uos, sed propter nomen meum sanctum. Hæc ibi. Et post hæc etiam ponderat ad hoc propositum quod sequitur statim in Ezechiele. Adhuc in hoc inueniet me domus Israel, ut facia eis. Multiplicabo eos sicut gregem hominum, ut gregem sanctum, ut gregem Hierusalẽ in solennitatibus eius. Ex Psalmo enim. 94. colligit neminem esse ouem, nisi quem ipse fecerit. Ipse enim ita legit nos populus pascuæ eius, & oues manus eius, ubi nos legimus. Nos autem populus eius, & oues pascuæ eius. Et eodem testimonio Ezech. utitur. c. 14. de gratia, & libero arb. ad probandum eandem ueritatem. Et merito profecto post illius citationem, ita subdit. Quis ita sit cæcus, ut non uideat? Quis ita lapideus, ut

non sentiat istam gratiam, non secundum merita bonæ uoluntatis dari domino dicente, atque testante. Non propter uos ego facio? Sed hæc satis superque sint pro primo argumento.

Secundo pro ista sententia argumentor ex diffinitionibus ecclesiæ. Innocentius enim huius nominis primus in rescripto ad Carthaginense concilium inter cætera ita ait. Adiutorio Dei quotidianos egere, negare non possumus. Hoc enim seu bene uiuimus, prouocamus, ut melius sanctiusque uiuamus, seu prauè sentientes à bonis auertimur, ut ad rectam redeamus uiam, eius auxilio plus egemus. Hæc ibi.

Confirmat etiam istam ueritatem Coelestinus huius nominis primus in suæ epistolæ primæ canone. II. ex sacerdotium obsecrationum sacramentis, quæ ab apostolis tradita in toto mundo, atque in omni ecclesiâ catholica uniformiter à Deo, ait, celebrari, ut legem credendi lex statuat supplicandi. Sunt autem eius ista uerba. Cum sanctarum plebium præfules mandata sibi met legatione fungantur, apud diuinam clementiam humani generis agunt causam, & tota secum congemiscente ecclesiâ, postulant & precantur, ut infidelibus donetur fides, ut idolatræ ab impietatis suæ liberentur erroribus, ut Iudæis ablato cordis uelamine, lux ueritatis appareat, ut hæretici catholicæ fidei perceptione resipiscant, ut schismatici spiritum redituæ caritatis accipiant, ut lapsis poenitentiae remedium conferatur, ut denique catecuminis ad regenerationis sacramenta perductis, coelestis aula misericordiae referetur. Hæc autem non perfunctorie, neque inaniter à Deo peti, rerum ipsarum monstrat effectus, quandoquidem ex omni errorum genere, plurimos Deus dignatur attrahere, quos erutos de potestate tenebrarum transferat in regnum filij caritatis suæ, & ex uasis iræ faciat uasa misericordiae. Quod adeo totum diuini operis esse sentitur, ut hæc efficiendi Deo gratiarum semper actio, laudisque confessio pro illuminatione talium, uel correctione referatur. Hæc ibi. Ex quibus patet, præsertim si bene ponderentur postrema uerba, sanctum istum pontificem à Dei peculiari auxilio proficisci credidisse conuersionem ipsam peccatorum, illudque auxilium propter preces ecclesiæ Deum plurimis impar-

tiri. Vnde & ipsa etiā in quadam oratione cōmuni ita orat. Voluntates nostras quæsumus domine aspirando præueni. In concilio etiam Araulicano secundo, canone quarto, ita legimus. Siquis, ut à peccato purgemur, uoluntatem nostram Deum expectare contendit, non autem, ut etiam purgari uelimus, per sancti spiritus infusionem, & operationē in nos fieri cōfiteer, resistit ipsi spiritui sancto per Salomonē dicēti. Præparat uolūtas à domino, & apostolo salubriter prædicati. Deus est qui operat in nobis & uelle & perficere pro bona uolūtate.

Et canone sexto. Siquis sine gratia Dei credentibus, uolentibus, desiderantibus, conantibus, laborantibus, uigilantibus, studentibus, petentibus, quærentibus, pulsantibus nobis dicit misericordiam conferri, nō autem diuinitus, ut credamus, uelimus, uel hæc omnia, sicut oportet, agere ualeamus, per infusionem & inspirationem sancti spiritus in nobis fieri confiteatur, aut humilitati & obedientiæ humanæ subiungit gratiæ adiutorium, neq; ut obediens & humilimus ipsius gratiæ donum esse consentit, resistit apostolo dicenti. Quid habes, quod non accepisti? Et gratia Dei sum id quod sum. Et canone. 13. Arbitrium uoluntatis in primo homine infirmatum, nisi per gratiam baptismi non potest reparari. Quod amissum nisi à quo potuit dari, non potest reddi. Vnde ipsa ueritas dicit. Si uos filius liberauerit, tunc uere liberi eritis. Hæc ibi. Et ponderanda sunt ista uerba. Vt enim supra admonuimus, capitula huius concilij, diffinitiones sunt sedis apostolicæ. Et hic apertissime diffinitur etiam ipsam uoluntatem surgendi à peccato ab spiritu sancto esse, & contra apostolum esse, si quis dicat sine gratia Dei fieri illa quibus obtinemus misericordiam diuinā, & contra Christum si quis asserat liberum arbitrium posse reparari, nisi ab ipso Christo. Et ibidē canone. 8. à recta fide decernitur alienus, qui alios misericordia, alios per liberum arbitrium ad gratiam baptismi uenire posse contendit. Quod si liberum arbitrium non est sufficiens, ut quis uelit baptizari, neq; sufficiet profecto ad poenitentiam, quæ longe difficilior est.

Tertio induci possunt pro his multa diui Augustini testimonia apertissima. In tertio Hypognosticon ita ait. Sola uoluntate

luntate sua si præsumat homo, mundari nō potest, immo neq; ex corde poenitere cōperitur, quia Petrū nisi dñs respexisset, nunquam poenitentia motus amare fleuisset. Et subdit. Poenitentia ergo res est optima atq; perfectā, quæ defectos reuocat ad perfectum. Sed omne datum optimum, & omne donum perfectum desursum est descendēs à patre luminum. Iacobus inquit apostolus. Hæc ibi. Quæ manifeste ostendunt secundū diuum Augustinum, nō solum esse à Deo, quod mundemur à peccato, & illius gratiam consequamur, sed ipsam dispositionem, per quam hoc assequimur à Deo esse. Et libro primo de gratia Christi contra Pelagium & Celestium cap. 45. citat, & approbat beatum Ambrosium libro decimo expositionis Euangelij secundum Lucam ita dicentem. Bonæ lachrymæ quæ culpam lauant. Deniq; quos Iesus respicit, plorant delictum. Negauit primo Petrus, & non fletit, quia non respexerat dominus. Negauit secundo, & non fleuit, quia adhuc non respexerat dominus. Negauit tertio, & respexit Iesus, & ille amarissime fleuit. Et addit statim Augustinus de suo. Legāt isti Euangelium, & uideant dominum Iesum, tunc intus fuisse cum à sacerdotum principibus audiretur, apostolum uero Petrum foris, et deorsum in atrio cum seruis ad focum, nunc sedētem, nunc stantem, sicut uerissima & concordissima Euangelistarum narratione monstratur. Quod ergo scriptum est. Respexit eum dominus, intus actum est, in mēte actum est in uoluntate. Misericordia dominus latenter subuenit, cor tetigit, memoriā reuocauit, interiore gratia sua uisitauit Petrum, interioris hominis usq; ad exteriores lachrymās mouit, & duxit affectum. Hæc ille. Quibus quid dici potest manifestius? Idem tradit in libro de gratia & libero arbitrio cap. 5. his uerbis. Nisi donum Dei ipsa conuersio esset, non ei diceretur. Deus uirtutum conuerte nos. Deus tu cōuertens uiuificabis nos. Conuerte nos Deus sanitatum nostrarum. Et c. 6. eiusdem libri, propter hoc ait dealbatam dictam esse Ecclesiam in Canticis, quia per seipsam alba esse non posset. In libro etiam quinto contra Iulianum cap. 9. ita ait. Quantalibet præbeat Deus patientiam expectando, & sustinendo peccatores, nisi Deus

Psal. 79.
Psal. 84.
canti. 8.

dederit, quis aget poenitentiam? Et probat ex citatis apostoli uerbis. Et libro primo retractationum, cap. 9. Sponte homo, idest libero arbitrio cadere potuit, non etiam surgere. Eandemque sententiam citat ibi ex libro de libero arbitrio his uerbis. Non sicut sponte homo cecidit, ita etiam sponte surgere potest. Et in tertio Hypognosticon exponens de genere humano parabolam Euangelicam hominis, qui descendebat ab Hierusalem in Hiericho. Homo, inquit, uulneratus libero arbitrio per Adæ peccatum sine gratia Dei, idest per se solum sanare se non potest, neque sponte ad paradysum reuerti sanctorum numero sociandus, neque gratiam meritis ullis accipit, sed totum sua misericordia Deus peragit. Et paulo post. Ideo semitius dicitur relictus, quia ad æternam uitam, quam perdidit, redire non sufficebat. Cur iacebat dicite, si per se surgere poterat uel sanari, nullius indigens adiutorio? Sed iacebat uulneratus, quia uires ei proprię ad surgendum, quo ad sanandum se medicum, idest Deum requireret, non sufficebant. Et infra. Ideo misericordia motus dicitur Samaritanus, qui figura fuit Christi, dum uideret eum iacentem uidelicet, & non surgentem, neque currentem, quia in eo, ut curari dignus esset, meritum nullum inuenit. Et bene ponderat, quod non proprio gressu, sed iumento super impositum in stabulum detulit, quia ille peccata nostra portauit, & pro nobis doluit. Et post aliquanta. Quid etiam, inquit, aliud ostenditur, & in oue illa perdita ex centum ouibus, nisi liberum arbitrium possibilitatis bono uitio primi hominis perduto à iustorum errasse consortio, neque per se ad cohortem, idest ad paradysum, de quo exiuit, fidelium numero refociandum posse reuerti, nisi in debita gratia sua, utique uoluntate sua bonus pastor Christus, qui pro nobis animam suam posuit, de deserto errantem, hoc est de isto mundo, in quo homo diuini præcepti desertor exulans est, et errat libero arbitrio in operibus diaboli, humeris suis super impositum in adiutorium, scilicet fidei suæ & caritatis reuocauerit? Hæc ibi. Et contra Iulianum hæreticum, qui bonam uoluntatem ex libero arbitrio tantum esse dicebat, atque hominem per liberum arbitrium posse bonum uelle & operari sine gratia asserbat, tractans il-

la uerba apostoli. Non est uolentis & cætera. ita ait. Apertam de commendatione gratiæ apostolus sententiam protulit, cum ait. Non est uolentis, neque currentis, sed Dei miserentis. Hæc si attenderes Iuliane, non extenderes contra gratiam merita uoluntatis humanæ. Non enim ideo miseretur Deus alicuius, quia uoluit & cucurrit, sed ideo uoluit & cucurrit, quia misertus est Deus. Paratur enim uoluntas hominis à Deo, & à domino gressus hominis diriguntur. Ideoque congrue ait. Non est uolentis, neque currentis, sed miserentis Dei. Non quia hoc sine uoluntate nostra agatur, sed quia uoluntas hominis nihil boni agit, nisi diuinitus adiuuetur. Vnde quod alibi apostolus ait. Non ego autem, sed gratia Dei mecum, non ideo dicit. quia nihil boni agebat, sed quia nihil boni ageret, nisi gratia adiuuaretur. Hæc Augustinus. Et hoc, quod ille dicit, potest fieri aliquanto apertius ex textu Græco. Vbi enim nos habemus, Non ego autem, sed gratia Dei mecum, Græce sic lego: Non ego autem, sed gratia Dei quæ mecum supple, est, uel operatur. Ut enim doceret se à gratia habere, quod pro salute omnium tantopere laboraret, immo gratiæ esse id, potius quam sibi imputandum. Non ego autem, dixit, sed gratia Dei. Ne autem, sicut plerique hæretici docuerunt, & nunc docent, soli gratiæ credatur iustificatio nostra, aut bona uita nostra esse adscribenda, & nullæ esse in his existimentur partes nostri liberi arbitrii, adiunxit. Quæ mecum, uidelicet operatur. Neque ualet, si quis dicat ideo diuum Augustinum in testimonijs citatis ex Retractionibus dixisse hominem non posse surgere à peccato, quia non surgit, donec habet gratiam Dei. Habere autem gratiam non potest ex se. Certe enim hominem ex se diceremus surgere posse, qui cum iaceret, ex se posset corpus erigere, licet non posset ex se habere qualitatem aliquam, quæ consequeretur ipsam erectionem corporis. Et cum in alijs locis, quæ iam citauimus, utrumque sit negatum, utrumque etiam his in locis uidetur posse colligi esse negatum, cum dicit hominem ex se surgere non posse. Et aliàs, ita sicut sponte cecidit, sponte surgere potuisset. Ut enim sponte cecidit, non quia ab ipso fuerit, ut Deus illud peccatum imputauerit ad poenam, sed quia per li-

I. Cor. 15.

herum arbitrium ei peccato consensit, quod Deus imputauit ad poenam, ita & surgere posset à peccato, si in potestate eius esset eum actum facere, quem Deus acceptat ad ipsius gratiā & gloriā obtinendam, licet non sit ab ipso, sed à Deo ipsa gratiæ collatio uel acceptio. Apertum etiam est eiusdem testimonium in. c. 7. de bono perseverantiæ, ubi expresse dicit post casum hominis non nisi ad Dei gratiam pertinere, ut homo ad eum accedat. Et hæc eadem diffinita sunt capit. 31. libri de fide ad Petrum, ubi ita dicitur. Firmissime tene, & nullatenus dubites neminem hic posse hominum poenitentiam agere, nisi quem Deus illuminauerit, & gratuita sua miseratione conuerterit. Et probatur hoc ibi ex citatis uerbis apostoli. In libro etiam de ecclesiasticis dogmatibus, ita legimus. Initium salutis nostræ Deo miserante habemus.

Quarto ista omnia confirmare possumus hac ratione. Ad fidem & dilectionem Dei super omnia requiritur auxilium Dei speciale, ut iam patet ex dictis. Ergo etiam ad ueram poenitentiam. Vera enim poenitentia fidem & dilectionem Dei requirit, & ultra hæc quæ placuerunt, reprobatur, & eorum habet displicentiam. Quod non exiguae difficultatis esse experientia nobis monstrat. Hinc enim est rarissimos esse, quos uere poeniteat suorum delictorum. Ex quo & confirmare possumus ad poenitentiam requiri Dei speciale auxilium. Nisi enim difficilimum esset uere poenitere & diuino egeret auxilio, cum mille bona sequantur ex hoc & à Deo, qui fallere non potest, promissa sint uere poenitentibus incōparabilia beneficia, innumeraq; & importabilia mala impendeant impoenitentibus & obstinatis corde, quomodo tam pauci ueram poenitentiam haberent suorum peccatorum? quomodo etiā ex duobus per omnia æqualibus, & ex æquo ista intelligentibus, unum poeniteret suorum peccatorum, non alterum.

Quinto idem probo hoc argumento. Nemo potest mereri primam gratiam, aut remissionem peccatorum, ut superius quaestione sexta & septima latissime ostendimus. Et oppositum, ut tunc docuimus, est error Pelagij iam saepe damnatus. Ergo nemo potest ex puris naturalibus cōuertere ad Deum, &

habere uerum dolorem de peccatis sufficientemq; ad ueniendum ad Dei gratiam. Probatur ista consequentia. Ille enim qui ex suis naturalibus facit totum, quod requiritur & sufficit ad obtinendum gratiam, uere eam meretur. Quid enim amplius requiritur? Et quidem diuus Augustinus, cum impugnat Pelagium dicentem. Gratiam secundū merita nostra dari, non tam hoc agit, ut ostēdat actus quibus disponimur ad gratiam, non esse merita gratiæ, quā ut ostendat ea opera non esse nobis ex nobis, sed ex Dei dono. Immo ideo contendit ea opera non esse merita, quia non sunt à nobis. Et in hoc potissimum contradicit Pelagio, quia ille dicebat à liberi arbitrij naturali potestate ea proficisci, neque opus esse nobis ad illa peculiari Dei gratia. Et Mileuitanum concilium, & Carthaginense, & Arausicanum secundum, & Innocentius, & Coelestinus primus hoc præcipue egerunt, ut patet ex iam citatis, ut monstrarent necesse esse, ut ad hæc adiuuaret spiritus infirmitatem nostram, & ea Dei nostri benignitas precibus assiduīs imploraretur. Vnde & diuus Augustinus in de gratia & libero arbitrio, quod apostolus dicit, non ex operibus saluari nos per fidem, ita concordat cum eo, quod ab eodem dicitur creati in Christo Iesu in operibus bonis. Non ex operibus, inquit, tanquam tuis ex te ipso tibi existentibus, sed tanquam his in quibus Deus te finxit, formauit, & creauit. Et bene ad hoc positum aptat allegorice illa uerba. Ne dicas in corde tuo. fortitudo mea, & potentia manus meæ fecit hæc omnia. Et mirifice consonant illa. Neq; enim in gladio suo possederunt terrā, et brachium eorum non saluauit eos. Sed dextera tua, & brachium tuum, & illuminatio uultus tui, quoniam complacuisti in eis. Et super illa uerba Psalmi. 29. Vita in uolūtate eius. Quid est, ait, uita in uoluntate eius? Et respondet Non in uiribus nostris, non in meritis nostris, sed quia uoluit, saluos nos fecit, nō quia digni eramus. Quo enim est peccator dignus, nisi supplicio? Hæc ibi. Et non dubito quin diuus Augustinus concessisset ex meritis hominem iustificari, si per opera propria liberi arbitrij iustificaretur, immo uidetur ipse concessurus ex iustitia iustificari. Pro eodem enim ipse accepit ex meritis & ex iu-

Psalm. 43.

stitia iustificari. Vnde & in libro primo cōtra duas epístolas Pelagianorū cap. 19. cum quaereret quibus meritis Paulus fuerit repente conuersus, respondet. Quid ego dicam quibus meritis, cum ipse clamet, Non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit. Et super illa uerba apostoli. Quis prior, &c. Si aliquid, ait, meritorii anteuenit gratiā, iam nō gratis datur, sed ex debito reddit.

Quod si quispiam dixerit in eo potissimum constituisse errorem Pelagij, ut crederet iustificari nos posse operibus nostris, & mereri uitam æternam, sine gratia gratum faciente, is aduertat primo haud quaquam esse uerisimile Pelagium in tantam insaniam uenisse, ut diximus in sexta quæstione, ut crederet non esse necessarium ad iustificationem nostram & merita beatitudinis, Deum nos acceptare ad suam amicitiam, uel beatitudinem, siue per solā suam benignissimam uoluntatem, siue etiā per gratiam creatam. Et quidem, ut aperte docet diuus Aug. c. 6. de gratia, & libero arb. Pelagiani non negabant gratis nobis, & non secundum merita nostra, remitti peccata, sed in hoc errabant, quod hanc solam asseriebant gratiam, non secundum merita nostra, cætera scq; aiebant meritis præcedentibus reddi.

Secundo aduertat qui sic existimat non solū contendisse patres aduersus Pelagium, quod necessaria esset gratia ad merendum uitam æternam, & consequendum remissionem peccatorum, sed etiam, ut ex dictis patet, ad implenda mandata Dei, & ut ea faciamus, quibus superamus tētatōes, & in uia Dei proficimus, & à peccatis nostris recedimus, & auertimur, neq; minus ad hoc quā ad alia statuerunt gratiam necessariam. Neq; minus Pelagianicum censuissent, si quispiam diceret posse nos per facultatē nostræ libertatis omnes eos actus elicere, quos Deus requirit ad nostram iustificationem, quā si diceret, sine gratum faciente gratia diuina posse nos iustificari. Et Aug. aperte in. c. 14. de gratia, & lib. arb. dicit contra Pelagianos, neq; scientiam diuinæ legis, neq; naturam, neq; solam remissionem peccatorum esse gratiam illā, quæ per Iesum Christum dominum nostrum nobis datur, sed et eam, quæ facit, ut lex impleatur, & ut natura liberetur, ne peccatum dominetur.

Et ad errorem Pelagianorū putat pertinere, si quis dicat gratiam dari secundum merita bonæ uoluntatis, etiam si asserat non dari secundum merita bonorum operum.

Tertio, qui sibi persuadet in eo constituisse errorem Pelagij, uelim diligenter aduertat omnes Pelagij impugnatores hoc contendisse, quod per peccatum infirmatum fuerit, & attenuatum liberum nostrum arbitrium. Si autem concedimus per liberum arbitriū posse nos omnes actus efficere & habere, qui requiruntur ad obtinendum gratiam diuinam, licet concedamus non posse nos sine gratia diuina obtinere remissionem peccatorum, aut mereri beatitudinem, nihil est, cur infirmatū, aut debilitatum credatur nostrum liberum arbitriū. Si enim potest omnes actus efficere, quos potuisset in statu innocentiae, etiam si non possit sine gratia diuina ulla habere merita, certe poterit, quidquid poterat in statu innocentiae. Quia in eo statu neq; mereri potuit beatitudinem sine gratia diuina, neq; ad gratiam diuinam peruenire, nisi Deo illam ei liberaliter largiente. Itaq; nisi ad hæc concedamus necessariam esse gratiā, quæ communicatur nobis propter merita Christi, esto indiguerit genus humanum redemptore & reconciliatore ipsius cum Deo, tamen non indigisset reformatore & reparatore, et quantum ad hoc, non fuisset necessaria nobis passio Christi, ut bene contra Pelagium arguit Augustinus tertio libro Hypognosticon. Et licet doctor subtilis in primo. dist. 17. q. 1. art. 1. et 2. dicat hoc appropinquare errori Pelagij, immo uideri ipsius errorem, si quis dicat creaturam aliquam ex solis naturalibus posse meritorie agere, aut, quod idem est, actum ex puris naturalibus esse meritorium, inde non sequitur ipsum nō credidisse ad errorem Pelagij spectare, si quis dixerit ex solis uiribus naturalibus posse quēpiā se sufficēter disponere ad gratiam.

Ad argumenta facta in principio quæstionis sic respondeo. Ad primum. Omnia illa dixit Moyses, ut ostenderet dilectionem Dei & poenitentiam, et generaliter omnia opera mandatorum non esse ex natura operum adeo laboriosa, ut ascendere in cælum, & transfretare mare. Licet enim ea non possimus ex naturalibus perficere propter infirmitatem & imbecillita-

tem, quam contraximus ex peccato, tamen suauius sunt, & leuius, & non grauius, & ea explere facile possumus cum auxilio diuino, quod & nostrae quoque subest potestati, sicut & concursus generalis. Et aliud est opera aliqua esse laboriosa & difficilia, aliud nostras illa exuperare vires. Hoc conuenit mandatis diuinis, non illud. Ioannes enim dicit. Mandata eius grauius non sunt. Et ipse Christus, Iugum, inquit, meum suauis est, & onus meum leue.

Ad confirmationem priorem respondet Aug. c. 15. de gratia & lib. arb. 1. Ideo iubet quod ipse daturus est, quia dat quod iubet, & adiuuat, ut faciat, cui iubet, Hac Aug. Voluit etiam Deus ostendere illa praecipiendo, quae sine ipsius auxilio non possumus, liberis nos esse arbitrijs, & potestati nostrae subesse ipsius auxilium. Sed ut agnosceremus ab eo esse ut proijciamus à nobis iniquitates nostras, ipse alibi dicit se solum facere mundum de immundo. Et ut agnoscamus ab eo esse cor nouum, & spiritum nouum, qui praecipit ut faceremus nobis cor nouum alibi dicit. Dabo uobis cor nouum & spiritum nouum. Et qui dicit, Conuertimini & uiuetis, dicit. Si conuerteris, conuertente.

Ad confirmationem respondet Augustinus primo Retractionum cap. secundo. In potestate hominis est mutare in melius uoluntatem, sed illa potestas nulla est, nisi ab eo detur, de quo dictum est. Dedit eis potestatem filios Dei fieri.

Ad secundum. Poenitentia uera formaliter uel virtualiter annexum habet propositum seruandi omnia mandata diuina. Atque ideo difficilior est poenitentia, quam dolor de offensa alicuius amici. Et alioqui sicut difficilius est, ut iam diximus, diligere Deum quem non uidemus, quam proximum, quem intuemur, cuiusque beneficia in nos, non credimus, sed experimur, & manibus contrectamus, ita & dolere uidetur difficilius de offensa Dei, quam de offensa proximi.

Ad tertium. Licet raro contingat peccatorem dolere de suis peccatis, quin prius exciteretur à Deo aliquibus impulsibus & inspirationibus sanctis, tamen fatemur in potestate cuiuscunque, saltem fidelis, esse dolere de suis peccatis, quandoque habet usum rationis, quia Deus paratissimus est prestare totum quod ex parte ipsius requiritur. Et quemadmodum non se-

quitur

quitur, nos non indigere auxilio ipsius generali, quia in nostra potestate esse experimur uelle quidquid libuerit, ita non sequitur nos non indigere auxilio ipsius speciali, quia in nostra potestate experiamur posse nos dolere, de peccatis nostris, quandoque hoc placuerit. Dicit tamen aliquis. Saltem, quando Deo non mouente, neque instigante nos prius ad poenitentiam, ex potestate nostri arbitrij conuerteremur ad Deum, & dolere mus de peccatis nostris, nos limitaremus & determinaremus concursum diuinum specialem ad eam conuersionem & dolorem, & praecederet natura efficientiam uoluntatis, efficientiam diuinam, & non ille faceret, ut nos faceremus, sed nos contra, ut ille faceret, & nobiscum concurreret. Et consequenter, cum nos non hoc faciamus, neque prouocemus concursum diuinum aliquo alio actu, quam ipso dolore, ut supponimus, in hoc enim duntaxat casu loquimur, uidetur quod prius natura nos dolebimus de peccatis nostris, quam Deus specialiter concurrat. Et ita non erit necessarium auxilium Dei speciale ad eum dolorem. Ad hanc replicam, quae uere premit & urget, & totam difficultatem attingit, quae est in istis concursibus Dei specialibus, sic respondeo. Quauis in potestate nostra sit facere, ut Deus concurrat nobiscum ad poenitentiam, possumus enim poenitere, hoc autem sine suo concursu fieri non potest, tamen non possumus facere, ut Deus sic concurrat nobiscum ad poenitentiam, ut concursus ipsius limitetur à nostro, & posterior sit nostro. Semper enim causa prima plus influit in effectum, & plus agit quam causa secunda, & facit eam causare non contrario. Et quemadmodum quando Deus concurrat nobiscum solum generaliter, licet in potestate nostra sit scribere cum uolumus, & facere consequenter, ut Deus nobiscum concurrat ad scribendum, tamen nunquam scribimus, quin Deus prius natura moueat manus nostras ad scribendum quam nos ipsi, ita & in concursu speciali intelligendum est, licet in potestate nostra sit dolere de peccatis nostris, & consequenter facere, ut Deus ad dolendum nobiscum concurrat, tamen nunquam dolebimus, nisi praecedente gratia diuina nostra opera, & mouente uoluntate ad eum dolorem. Et possemus dare hoc exemplum, ut intelligere

KK

ista possint, quæ quidem difficilia sunt, etiam rudes. Si Petrus in puerili ætate haberet in potestate sua scribere propter præsentiam angeli sui, uel magistri, & pædagogi sui influentis in manus eius, & facientis eas potentes ad scribendum & mouētis eas, quādo cūq; Petrus scribit & non aliās, equidem licet Petrus possit scribere, quādo cūq; ei colliberet, tam enī nunquam scriberet, quin suus angelus prius ipso moueret manus suas, & faceret eas causare motum, & potentiam daret ad eum motum. ita intelligendum est de concursu diuino & uoluntate nostra, neq; maior est difficultas de concursu generali & speciali. Vtrius enim modō concurrat Deus, semper præcedit natura efficientiā illius, efficientiam nostrā uoluntatis. Quod & hoc exemplo potest aliquanto apertius fieri. Sicut enim, dum ego demissis oculis sto contra speculum aliquod, imago mea, quæ relucere uidetur in speculo, attollere non potest oculos, nisi ego prius natura attollam, & me attollente, simul ipsa omnino attollit, & si libera esset, ut attollere posset oculos, cum uellet, si tamen non in totum inuerteretur ordo naturæ, non haberet hoc, nisi quia posset facere, ut ego attollam, neq; posset ipsa attollere oculos, nisi me prius attollente meos oculos, ac per hoc & ipsius oculos erigente. ita nos, qui ad imaginem Dei facti sumus, & imago ipsius sumus, si quando nos Deo propter peccata nostra deserente, proni spectemus in terram, & depressis simus oculis mētis nostræ in bona huius mūdi, etiam si propter arbitrij nostri libertatem, in potestate nostra habeamus facere, ut Deus aspectum nostrū à terra erigat, & ad se conuertat, tamen hoc nō possumus facere, quin Deus ipse prius se quodam modo erigat & tollat, ut nos leuet, & ipsum possimus erectis oculis recta aspicere, hoc est quin Deus ipse prius nostræ humilitatis & depressionis misertus admirabili quodam modo, & planè suauissimo, & nostræ libertati consono, ab his quæ male amamus, nos abstrahat, & rebelles nostras ad se conuertat uoluntates.

QVAESTIO DVODECIMA.

Non necessaria sit gratia auxiliij specialis ad quodcūq; opus bonum, & ad uincendum quāuis tentationem, & implendum quodcūq; mandatum, & uitandū quodcūq; peccatum. Et uidetur quidem ad hæc omnia gratiam Dei esse necessariā. Hieremias enim dicit. Non est in homine uia eius, neq; uiri est, ut ambulet & dirigat gressus suos. Et Dauid uictoriam tentationum à Dei adiutorio sperat, & non à sui arbitrij uiribus. Ait enim. In te inimicos nostros uentilabimus cornu, & in nomine tuo spernemus insurgentes in nos. Neq; enim in arcu meo sperabo, & gladius meus non saluabit me. Et alibi. Hi in curribus, & hi in equis, nos autem in nomine Dei inuocabimus. Et iterum. Dominus protector uitæ meæ à quo trepidabo? Et quoniam nouerat diuini esse muneris recte agere, alibi precatur. Dirige domine Deus meus in conspectu tuo uiam meam. Et iterum. Perfice gressus meos in semitis tuis, ut non moueantur uestigia mea.

Incontrarium autē uidetur illud stare, quod per Salomonē dominus dicit. Hominis est animam preparare, & domini gubernare linguam. Nisi enim homo posset aliquod bonū facere per suas uires naturales, cur diceretur ipsius esse præparare animam, hoc est bene proponere, ne offendat & labatur uerbis suis, domini autem gubernare linguam? Et his fauet quod aliās non semel scriptura admonet nos preparare corda nostra domino, quod nō faceret, nisi hoc nostræ subesset potestati.

Ad hanc quæstionem hac conclusione respondeo.

CONCLUSIO.

Non ad quodcūq; opus bonum moraliter necessariū est auxilium Dei speciale, neq; ad quācūq; tentationem uincen-

KK ij

Hiere. 10.

Psal. 43.

Psal. 19.

Psal. 17.

Psal. 5.

Psal. 16.

PROU. 16.

I. Reg. 8.

et Amos.

4.

dum, neq; ad quodcunq; mandatum, uel consilium implendum, neq; ad quodcunq; peccatum uitandum, sed media quædam uia eligenda est, nempe ut dicamus ad opera fidei & religionis, & generaliter ad opera præcellentia faciendum, ad implendum consilia & mandata grauiora, ad uincendum difficiles tentationes, necessarium esse auxilium speciale, nõ uero ad alia quæ nullius, aut certe exiguæ sunt difficultatis, & per eam uel certe nõ eximiam laudem meremur. Exempli gratia. Ad fidem, dilectionem Dei super omnia, poenitentiam, martyriũ, uirginitatem, diuturnam continentiam, uoluntariam paupertatem, & magnam abstinentiam, professionem religionis, susceptionem puram & mundam sacramentorum, eleemosynas grandes, & similia, necessarium est auxilium Dei speciale, nõ uero ad comedendum, bibendum, dormiendum, arandum, & faciendum opera seruilia, neq; ad reddendum debitum uxori, neq; ad induendum nos decenter & similia. Ad huiusmodi enim omnia sufficiunt nostræ naturales uires cum concursu Dei generali. Et ista media uia, nunc est communis in schola, & eam tuentur Magister in secundo, distinctione. 26. cap. 8. Sanctus Thomas prima secundæ, quæstione. 109. articulo. 7. Sanctus Bonauentura quæstione ultima distinctionis. 28. secundi. Doctor subtilis ibidem, & alijs non semel Durandus in secundo, distinctione. 28. quæstione. 2. Gabriel eadem distinctione, quæstione unica, & alij.

Et pro ista media uia uidetur primo esse cõmunis existimatio & confessio catholicorum. Omnes enim catholici adscribunt cõmuniter auxilio Dei speciali uictoriam magnarum tẽtationum & exercitium magnorum & difficultum operum uirtutis, perseverantiam diutinam in gratia Dei, & continuationem lōgam aliquorum operum bonorum, & pro istis gratias Deo agunt, & ipsius opem ad hæc perficienda iugiter implorant, non eadem autem construere facere in alijs leuibus, & facilibus operibus, tametsi bonis.

Secundo pro hoc medio possumus argumentari, quia si nihil omnino possemus boni sine auxilio Dei speciali, non ergo per peccatum Adæ, infirmatum esset & uulneratum, siue

debilitatum & attenuatum nostrum liberum arbitrium, sed exinanitum & extinctum. Cuius contrarium supra ex doctoribus ecclesiæ citauimus. Et cū Dionysius quarto, de diuino, dicat naturalia mansisse integra in angelis malis, & idem tradat Damasc. & cõmuniter receptum sit à doctoribus ecclesiasticis, æquum non est, neq; uerisimile credere nos impotentes ad bonum factos esse per peccatum. Imbecillam esse humanã naturã ad bonum legi in Ambrosio super Esaiam. Non posse esse fortẽ nisi diuina ope, lego in Cypriano de oratione dominica, sed nullã esse ad bonũ in nullo legi doctorum ecclesiæ.

Tertio ad idem argumentor. Si nihil omnino boni possumus sine auxilio Dei speciali, nihil ergo possunt facere infideles, ut se disponant ad obtinendum gratiam diuinam, qua trahantur ad fidem & gratiam diuinam. Nam multa opera non ad hæc disponunt, sed potius à Deo alienant.

Quarto idem confirmo. Vnus & idem actus succedere potest esse bonus & malus. Sed cum est malus, potest à nobis continuari cum auxilio Dei generali. Ergo etiam quando est bonus. Natura enim nostra deprecatur ad optima, neque difficultus uidetur esse hunc actum, uolo comedere carnes, continuare pro tẽpore, quo est bonus, quàm pro tẽpore quo est malus.

Quinto. Si nihil omnino boni possumus ex uiribus nostris naturalibus, natura ergo nostra modo mala esset, ut dixerunt Manichæi, & nõ bona. Omnis enim arbor bona, ut Christus dicit, bonos fructus facit. Vnaquæq; enim arbor de fructu suo cognoscitur, neq; est arbor bona, quæ malos fructus facit. Et sicut in naturalibus non esset bona alicuius rei natura, si non posset producere aliquid boni, ita uidetur neq; rationalis creatura esse dicenda bona, si non eadem potest facere aliquid bonum rationale, hoc est morale.

Sexto etiam & hoc firmare possumus ex Paulo expresse dicente. Qui statuit in corde suo firmus non habens necessitatẽ, potestatem autem habens suæ uoluntatis, & hoc iudicauit in corde suo seruare uirginem suam, bene facit. In his enim uerbis clare uidetur Paulus uniuscuiusq; subijcere uoluntati seruare uirginem, quæ suæ curæ incumbit, Quod & ipse bonum

Matt. 7.
Luc. 6.

1. Cor. 7.

ibi diffinit. Et ubi nihil aliud esset, uel hoc solum deberet sufficere ad eligendum hanc opinionem, quod mediat inter duo extrema Manichæorum & Pelagianorum, Manichæorum dicentium nihil nos posse boni, Pelagianorum dicentium posse nos quiduis bonum. Media enim ubique sunt tutissima, extrema uero periculosa, & in errorem præcipitant. Et hoc medio ostendimus nos, neque domino sanos esse, neque omnino mortuos, sed infirmos, sed læsos, sed ope diuina ubique indigentes, neque euacuamus gratiam Dei, neque naturæ nostræ iniuriā facimus.

Sed quantumcunque ista probabilia & apparentia sint, non desunt tamen nobiles autores, qui usque adeo extollunt gratiā Dei, & nostri arbitrii uires extenuant, ut prorsus dicant post peccatum Adæ neque posse nos uincere etiam minimam tentationem, neque leuissimum aliquod mādaturum explere, aut consilium, & breuiter neque posse nos facere aliquod bonum opus moraliter. Et inter eos, qui hoc defenderunt, notissimus est & præstantissimus Gregorius Ariminensis. In secundo enim, distinctio. 26. q. 1. arti. 1. et dist. 29. q. 1. art. secundo, latissime hanc sententiam tuetur ex testimonijs Augustini, Ambrosij, Hieronymi, Gregorij, Isidori, Bedæ, Bernardi, Lincolniensis, & sancti Thomæ in 2. distinctione. 29. quæstione prima, art. 1. et 2.

Quadruplicia autem sunt potissima argumenta, quæ pro illo contra nos fieri possunt, quæ nos, quoniam ualde apparentia sunt, oportet antequam ulterius progrediamur, dissoluere. A primo quidem contra nos possunt induci multa testimonia scripturæ. De fructibus enim mādatorum, ac generaliter de omni opere bono dixit Christus. Sine me nihil potestis facere. Et Paulus. Quis enim te discernit? Quid aut habes quod non accepisti? Quod si accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Et iterum. Non sumus sufficientes cogitare aliquid ex nobis, quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est. Et alibi. Deus est qui operatur in nobis & uelle & perficere pro bona uoluntate. Et aliàs sæpe scriptura docet omnia bona esse à Deo, & de omni bono opere Deo esse gratias agendas, & ad omne bonum opus, Dei fauorem & gratiam esse implorandam. Quod non uidetur esse faciendum, siquidē nos hæc pos-

semus sine ipsius gratia. Vt enim pulchre ait Augustinus contra Vitalem hæreticum, Prorsus non oramus Deum, sed orare nos fingimus, si nos ipsos non illum credimus facere quod oramus. Habent & secundo isti autores pro se multas definitiones ecclesiæ in quibus uidentur eadem diffiniri, quæ modo dicebamus tradita esse ab scriptura. Innocentius enim huius nominis primus in rescripto ad concilium Carthaginense, ita ait, Pares nos ad resistendum non liberum arbitrium, sed Dei solius facere potest auxilium. Et in epistola ad concilium Mileuitanum. In omnibus diuinis paginis uoluntati liberæ non nisi adiutorium Dei legimus esse necessarium, eamque nihil posse se coelestibus prædijs destitutam. Et Coelestinus huius nominis primus in epistolæ primæ cap. 9. et 12. uidetur hoc ipsum diffinire. In 8. enim cap. ita inquit. Omnia studia, & omnia opera ac merita sanctorum ad Dei gloriam, laudemque referenda sunt, quia nemo aliunde ei placet, nisi ex eo quod ipse dona uerit. Et confirmat hoc ex uerbis Zozimi Papæ in epistola ad totius orbis episcopos dicentis. Omnia bona ad auctorem suum referenda sunt, unde nascuntur. Quæ uerba honore mirifico ueneratos esse dicit Aphros episcopos, ut quæ illos, qui contra Dei adiutorium extollunt humani arbitrii libertatem, districto gladio ueritatis ferirent. Et infra. Præparatur uoluntas à domino, & ut boni aliquid agant, paternis inspirationibus suorum ipse tangit corda fidelium. Quotquot enim spiritu Dei aguntur, hi filij sunt Dei, ut neque nostrum sentiamus deesse arbitrium, & in bonis quibusque uoluntatis humanæ singulis motibus, magis illius ualere non dubitemus auxilium. Et statim sequitur in cap. 9. Ita Deus in cordibus hominum, atque in ipso libero operatur arbitrio, ut sancta cogitatio, pium consilium omnisque motus bonæ uoluntatis ex Deo sit, quia per illum aliquid boni possumus, sine quo nihil possumus. Et confirmat hoc ex eodē Zozimo ubi supra sic scribente. Quod ergo tempus interuenit, quo Dei non egeamus auxilio? In omnibus igitur actibus, causis, cogitationibus, motibus, adiutor & protector orandus est. Superbum est enim, ut quicquam sibi humana natura præsumat clamante apostolo, Non est nobis colluctatio &c. Et

Matt. 19.

1. Cor. 4.

2. Cor. 3.

Philip. 2.

cap. 12. Omnium bonorum affectuum atq; operū, & omnium studiorum, omniumq; uirtutū, quibus ab initio fidei ad Deū tenditur, Deum fateamur autorem, & non dubitemus ab ipsis gratia omnia hominis merita praeueniri, per quem fit, ut aliquid boni & uelle incipiamus & facere. Hæc ibi. Citat etiā Ariminēsis Cœlestinum in quadam epistola decretali approbasse hæc uerba Innocentij primi, Nemo nisi per Christum libere bene utitur arbitrio. Et si bene ponderentur quæ patres in concilio Mileuitano ex autoritate Innocentij primi cōgregato cap. 34. & quinto diffinierunt, quæ & postea ibidem à Cœlestino primo cap. 10. eiusdem epistolæ expresse cōfirmata sunt, & ut propria apostolicæ sedis recepta, equidē uidēri potest, & hoc ipsum ibi diffinitum, ad quodcunq; peccatum uitandum, quācunq; & tentationem uincendam, & quodcunq; bonum operandum necessariā esse gratiam diuinā. Quauis enim aliquis posset dicere ibi tantum esse statutū requiri gratiam diuinam ad peccata uitanda, ad bona faciendum, & implendum mandata diuina, non uero ad quodcunq; peccatum uitandum, uel ad quodcunq; bonum faciendum, uel ad quodcunq; mandatum implendum. Verba enim superficie tenus considerata, hoc solum sonant, tamen si bene omnia perpendamus, & hoc quoq; secundum uidētur uoluisse statuere. Dicunt enim per gratiam diuinam præstari nobis adiutorium, ut non committamus peccata, & ut bonū quod cognouimus facere, diligamus, atq; ualeamus, & de fructibus mādatorum dictum diffiniūt à Christo. Sineme nihil potestis facere. Quæ quidē non uidentur ab eis esse dicenda. si credidissent aliquod mandatum impleri posse, uel aliquod peccatū uitari, sine gratia diuina. Et in concilio Arausicano, 2. canone, 9. ita lego. Diuini est muneris, cum & recte cogitamus, & pedes nostros à falsitate & iniustitia tenemus. Quoties enim bona agimus, Deus in nobis, atq; nobiscum operat. Et canone. 20. Nihil boni hominē posse sine Deo. Multa in homine bona fiunt, quæ non facit homo. Nulla uero facit bona, quæ nō Deus præstat, ut faciat homo. Hæc ibi. Allegat etiā Ariminensis ex epistola quadam Bernardi, inter errores Petri Abaylardi, quos multi

episcopi

episcopi ad Innocentium retulere, & hunc quoq; fuisse cōnumeratum. Liberum arbitrium per se sufficit ad bonum.

Tertio habent pro se isti autores testimonia multa sanctorum, & in primis Augustini. Qui in libro primo, contra duas epistolas Pelagianorum cap. 3. ita ait. Neq; potest homo boni aliquid uelle, nisi adiuuetur ab eo, qui malum non potest uelle, hoc est gratia Dei per Iesum Christum dominum nostrum. Et libro secundo cap. 5. Liberum arbitrium ad bene pieq; uiuendum non ualet, nisi ipsa uoluntas hominis fuerit liberata, & ad omne bonum actionis, sermonis, cogitationis adiuta. Et cap. 7. Gratia utiq; datur, ut per illa fiāt bona opera, ne si præcesserint bona opera, tanquam operibus reddatur gratia, ac sic gratia iam nō sit gratia. Et cap. 8. Si sine Dei gratia per nos incipit cupiditas boni, ipsius cœptum erit meritum, cui tanquam ex debito gratiæ ueniat adiutorium, ac sic gratia Dei non gratis donabitur, sed meritum nostrum dabitur. Et ad hoc probandum ponderat Christum non dixisse. Sine me nihil potestis perficere, sed sine me nihil potestis facere, ut initium & finem comprehenderet, & apostolum dixisse. Qui in uobis cœpit, perficiet. Et iterū. Non sumus sufficientes cogitare, &c. Quod si nō sufficiamus cogitare, quomodo, inquit, sufficiemus cupere? Inducit etiā illa. Aperiam os tuum. Preparatur uoluntas à domino. Et dixi nunc cœpi, A domino responsio linquæ. Et cap. 9. ita dicit. Hominis bonum propositum adiuvat subsequens gratia, sed neque ipsum esset, nisi præcederet gratia. Et probat hoc ex illis uerbis Pauli. Gratias autē Deo, qui dedit idem studium in corde Titi. Ex hoc enim dare uidetur colligi posse non fuisse illud studium, nisi à Deo, & cum par sit ratio de alijs operibus bonis, etiā alia opera bona esse à Deo. Ad hæc in libro de gratia Christi contra Pelagium & Celestium refert, & quidem non improbando, sed probando, Pelagium anathematizasse eum, qui dicit uel sentit gratiam Dei, qua Christus uenit in hunc mundū peccatores saluos facere, non solum per singulas horas, aut per singula momenta, sed etiam per singulos actus non esse necessariam. Et cap. 31. refert eum in epistola ad sanctæ memoriæ Innocentium papam di-

Ioan. 15.

2. cor. 3.

EXO. 4.

Psal. 76.

Prou. 16.

2. cor. 8.

LL

xisse in omnibus bonis operibus liberum arbitrium diuino
semper adiuuari auxilio. Et cap. 1. de prædestinatione sancto-
rum laudat quosdam, qui iam ad hoc peruenierunt, ut præue-
niri uoluntatem hominum Dei gratia fateantur, atque ad nul-
lum opus bonum, uel incipiendum, uel perficiendum, sibi quæ-
sufficere posse consentiant. Et monet uerbis apostoli, ut in eo
ad quod peruenierunt, ambulent, ut orent Deum, qui dat intel-
lectum. Et infra eodem libro. Nemo sibi sufficit ad incipiendum
uel perficiendum quodcumque opus bonum, sed in omni opere
bono & incipiendo & perficiendo sufficientia nostra ex Deo
est. Et in tertio Hypognosticon. Adam per uelle malum per-
didit posse bonum. Et ibidem absque gratiæ adiutorio, neque
ualet homo incipere, quod Deo placeat, neque perficere
sufficit. Et in sexto libro ita ait. Si quid te boni posse uides,
age gratias præparanti, quod potes, non propriæ uoluntati.
Quia omnino sine illo nihil potes, qui dixit, Sine me nihil po-
testis facere. Et primo libro ad Simplicianum. Nihil boni fit à
catechumenis sine adiutorio gratiæ Dei. Et sermone. 9. de uer-
bis apostoli. Cōfiteri à Deo te habere, quidquid habes boni, à
te quidquid mali. Et sermone. 12. Prorsus si adiutorium Dei
defuerit, nihil boni agere poteris. Et subdit. Cum dico tibi. Si-
ne adiutorio Dei nihil agis, nihil boni dico, nam ad male agē-
dum habes sine adiutorio Dei liberam uoluntatem. Et de gra-
tia & libero arbitrio cap. 40. Liberi arbitrii conatus ad bonū
cassi sunt, si non gratia adiuuentur, nulli si non excitentur.
Et in epistola ad Paulinum episcopum Nolanum, refert Pela-
gium in Palæstino concilio coactum esse anathematizare hanc
propositionem, ut catholica ueritati contrariam. Victoria tē-
tationum non est nobis ex Dei adiutorio, sed ex libero arbi-
trio. Idemque refert Aurelius episcopus Carthaginēsis episco-
pus. Et uterque dicit compulsus ibi fateri gratiam Dei dari ad
singulos actus, uidelicet bonos. Et. 4. cōtra Iulianum à cap. 7.
usque ad. 19. disputat neminem posse recte agere absque gratia. Et
in epistola eadem ad Paulinum. Sine gratia Dei nos dicimus
ad non peccandum nihil ualere uoluntatis arbitrium. Et ibi-
dem. Si querere homo uoluerit ante gratiam quid meruerit,

ut accipiat eam, mala sua poterit homo inuenire, non bona.
Et subdit. Ipsum hominis meritum donū est gratuitum, neque
à patre luminum à quo descendit omne datum optimum, bo-
ni aliquid accipere quisquam meretur, nisi accipiendo quod
non meretur. Et in de prædestinatione diuina. Liberum arbi-
trium prono ad nequitiam lapsū fuit, & cum ad uirtutis indo-
lem Dei auxilio deferente nihil possit, ad genus omne peccati
idonea fultum uirtute subsistit. Et in epistola ad Vitalem. Sci-
mus gratiam Dei neque paruulis, neque maioribus secundum me-
rita dari. Scimus maioribus ad singulos actus dari, scilicet bo-
nos. Et in de correctione & gratia. Sola gratia Dei homines
liberantur à malo, & sine ipsa nullum prorsus, siue cogitando,
siue uolendo, & agendo faciunt bonum. Et lib. 2. de pec. me. et
re. c. 18. dicit se nescire quid in uoluntate nostra boni inueniri
possit quod sit nostrum. Et his prorsus concinere uidetur bar-
batus ille Hieronymus fortissimus ecclesiæ antesignanus. Nam
in libro tertio dialogi contra Pelagium, ita ait. Hoc longa di-
sputatione conclusum est, ut gratiam suam dominus, qua no-
bis liberum cōcessit arbitrium, in singulis operibus inuet atque
sustentet. Et in epistola ad Uteliphontem ita ait. Vnde audes
lingua temeraria proferre unūquemque suo regi arbitrio? Si
suo regitur arbitrio, ubi est auxilium Dei? Et si Christo recto-
re non indiget, quomodo scribit Hieremias. Non est in homi-
ne uisa eius? Et subdit. Ipsum liberum arbitrium Dei nititur
auxilio, illiusque per guntila ope indiget.

Quarto principaliter possumus pro istis doctoribus argu-
mentari scholastice. Ad aliquos bonos actus necessarium est
auxilium speciale. Ergo ad omnes. De omnibus enim indiffe-
renter & absque ulla distinctione loquuntur scripturæ & sancti,
neque uidetur ulla satis certa regula posse explicari, ad quos sit
requiritum, & ad quos non. Et confirmare hoc possumus. Si
enim non esset necessaria gratia auxilij specialis, cum in damo-
nibus manserint naturalia integra, possent illi habere aliquos
bonos actus, quod communiter tamen negatur.

Sed neque istis argumentis quantumcunque apparentibus ad-
duci possum, ut credam tantopere deprauatam esse naturam

nostram, ut nihil prorsus possit boni. Ideoque ad ea nra respo-
dere, & pro solutione trium priorum argumētorū, nam quar-
tum nullam habet difficultatem, dico quatuor.

Primum est. Etiam si nos possimus aliquod bonum opus
ex naturalibus facere, tamen consultiſſimum & sanctiſſimum
est ad omne bonum opus, diuinum adiutorium implorare, &
in sola spe gratiæ cœlestis inniti, & de omni bono opere gra-
tias Deo agere, & ei illud, & nō nobis imputare. Primo enim
sic cautiſſe uiuemus, securioresq; erimus a superbia, uanaglo-
ria, philautia, & cœlestem opē ad illa bona, & similia alia cer-
tius promerebimur in omnibus, uidelicet ei gratias agētes, &
ipsius gloriam quærētes. Secundo ea re profitebimur, id quod
ueriſſimum est, etiam ea bona, quæ uel facimus, uel obtinemus
cum solo Dei concursu generali, ad Deum esse referenda, &
pro illis Deo esse gratias agendas, sicut totam ecclesiam uide-
mus Deo gratias agere de pluuiâ tempestiua, de felicibus ter-
ræ fructibus, de bona corporū nostrorum ualetudine, de pla-
cidis, quietis, & cōmodis anni temporibus, quāuis ista a Deo
per solum suum generale concursum provenire sit certum. Et
merito etiam ad illa bona quæ per generalem cursum naturæ
nobis accedunt, Deus humiliter implorandus est, & cum illa
nobis præstiterit, totis præcordiis est laudandus. Generalem
enim suum concursum Deus certe nobis non debet, & subtra-
here sine ulla iniustitia posset, & in illis, quæ per ipsius genera-
lem influentiam facimus, plus ille multo facit quā nos, &
multa dona ipsius ad id prærequisita saepe sunt. Et præterea,
ut ueriſſime tradit pientissimus ecclesiæ doctor Bernardus ser-
mone. 7. de aduentu, triplici incommodo miserabiliter labora-
mus in hac uita. Nam faciles sumus ad seducendum, debiles
ad operādum, fragiles ad resistendum. Si discernere uolumus
inter bonum & malum, decipimur. Si tentamus facere bonū,
deficimus. Si conamur resistere malo, deijcimur & supera-
mur. Hæc Bernardus. Et cum natura nostra adeo simus imbe-
cilles & fragiles, tamen colluctatio est nobis, ut ait Paulus, nō
aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principes & po-
testates tenebrarum, ad quorū potētiam nostræ uires collata

penē nihil sunt, præsertim cum ipsi omni loco, & tempore no-
bis immincant, & contra nos inuigilent, & attentissimi sint,
aliundeque etiam innumerabilia impedimēta, pericula, laquei,
doli, fraudes, insidiæ mundi & carnis nostræ passim occurrūt,
quæ nos a bono auertant, & ad malum trahant. Tentat enim
nos error, ut decipiat. Tentat labor, aut dolor, ut frangat. Ten-
tat libido, ut accendat. Tentat moeror, ut sternat. Tentat ty-
phus, ut extollat. Et hoc est iugum graue, quod super filios
Adæ dicit esse Ecclesiasticus a die natiuitatis usque ad diē mor-
tis. Corpore enim sumus mundo, & fragili, & infirmo, animo
autem anxio ad molestias, humili ad timores, molli ad labo-
res, prono ad libidines. Cum igitur tot, & tam rigidos habea-
mus aduersarios, totq; & tā grauibus periculis septi undique
simus, nihil sanē possumus, neque utilius, neque salubrius nobis
persuadere quā ad diuinam clementiam semper & ubiq; cō-
fugere, quæ una facillime potest, omnia ista aduersantia, uel
de medio tollere, uel certe in bonum nostrum conuertere, &
contra ea omnia nos uelut muros æneos firmare. Accedit ad
hæc, quod incerti sumus, an Deus auxilio speciali ista faciat,
quotiescunq; bonum aliquod operamur. Vix enim aut nun-
quam destituit homo omni gratia gratis data, ut sanctus Bo-
nauentura & Gabriel ubi supra asserunt. Et potest Deus pro-
pter suam benignissimam bonitatem etiam si non sit necessa-
rium, suum tamen nobis communicare liberaliter auxilium,
ut facilius bonum possimus. Atque ideo ne deficiamus a gra-
tijs debitis Deo, & nobis plus iusto tribuamus, æquum est &
prudētissimum omnia bona Deo adscribere, & sola mala no-
bis tribuere. Verissime enim ille per quendam prophetam di-
cit. Perditio tua Israel, tantummodo in me auxilium tuum. Et
beatissimus Christi martyr Cyprianus, ut saepe ex illo citat
Augustinus, in nullo ait esse gloriandum, quia nostrum ni-
hil est. Et sanctissimus papa Gregorius. 22. Moralium su-
per illa uerba. Si osculatus sum manum meam ore meo, hunc
fuisse dicit morem sanctorū, ut quidquid boni in se inspicunt,
immortalis gratiæ agnoscant donum. Et ad finem sextæ syno-
di generalis inter documenta cuiusdam patris approbata a sy-

Ecclē 40.

Osee. 13.

nodo, & hoc quoque legimus, ut bonum aliquod, quicumque in se uiderit, Deo applicet non sibi. Et imitari conuenit illud Paulinum. Omne quodcumque facitis in uerbo aut in opere, omnia in nomine Domini nostri Iesu Christi facite gratias agentes Deo & patri per ipsum, & cum psalterio semper dicere. Tu es susceptor meus domine gloria mea, & exaltans caput meum. Diligam te domine fortitudo mea, dominus firmamentum meum, & refugium meum, & liberator meus. Deus meus adiutor meus, & sperabo in eum. Protector meus, & cornu salutis meae, & susceptor meus. Et iterum. In Deo faciemus uirtutem, & ipse ad nihilum deducet insurgentes in nos. Beatus enim uir, cuius est auxilium ab ipso, hic enim unus ascensionem in corde suo disponet, & proficiet de uirtute in uirtutem, donec uideatur Deus Deorum in Sion. Aliud quoque multo est dicere nos posse aliqua bona opera facere sine auxilio Dei speciali, aliud dicere nos ea facere. Multum enim interest inter posse & facere. Et nos posse quidem concessimus, non autem facere. Pluraque autem loca ex citatis adiuuari nos dicunt in singulis actibus bonis, non autem nos non posse eos efficere, sine peculiari Dei adiutorio.

Secundo dico. Illa quae difficilissime possunt fieri, moraliter dicuntur impossibilia. Estque istud receptum, & in scripturis sanctis, & apud doctores ecclesiae, & in usu communi. Atque ideo omnia illa loca, quibus uidetur asseri nos nihil boni posse sine Dei speciali auxilio, ita possumus interpretari, ut dicamus id ideo dici, non quod uere nihil possimus, sed quod difficilissime & uix aut nunquam sine Dei gratia bonum quodpiam possimus.

Tertio dico. Quauis aliquod bonum opus efficere possimus sine speciali Dei gratia, & aliquod peccatum uitare, aliquando temptationem uincere, tamen nullo modo sine illo omnia possumus peccata uitare, omnesque temptationes uincere, & ubique & semper bene operari, & diuina mandata implere. Ideoque aliqua sanctorum uerba, quibus affirmatur nos non posse bene uiuere, aut tentationes uincere, aut peccata uitare, aut mandata implere sine Dei peculiari gratia exponenda sunt, non quod ad horum singula simpliciter, & absolute necessarium sit diuini

num auxilium, sed quod ad omnia collectivè necessarium est, neque longo potest quis tempore perseverare in istis bonis operibus sine illo. Et tam exigua sunt, & tam leuia illa bona opera, quae quis potest per solum Dei generalem concursum, tam exiguumque est tempus, quo in illis quis potest sine lapsu perseverare, ut merito moraliter loquendo potuerint sancti dicere nihil nos posse boni sine Dei gratia. Quod enim parum distat à re, nihil distare uidetur. Et hac ratione. c. 8. de gratia & lib. arb. dicit Aug. Vita bona nostra nihil aliud est, quam Dei gratia.

Quarto dico. Sacrae literae, sacrique doctores illa sola bona appellant, quae ad pietatem pertinent, quae ad uitam aeternam adipiscendam conducunt, quibusque uel uitam aeternam meremur, uel ad gratiam consequendam disponimur. Nam alia cum breuissime pereant, & sine illo fructu transeant, indigna censent, quae bona appellantur. Unde Paulus nihil se esse asseruit, quantumcumque magnae bona haberet, si non haberet caritatem, & nihil sibi absque ea, prodesse etiam praecellentia opera constanter docuit. Quia quauis ad aliqua bona temporalia ualere illa possent, tamen certus erat nihil ea ualere ad aeterna. Itaque testimonia omnia, quae affirmant nos nihil boni posse sine gratia diuina, de bonis moralibus interpretanda sunt, uel de bono, quod ad pietatem pertineat & ad uitae aeternae consecutionem conducit. Et ne quis ista fingere nos existimet, & quoniam Gregorius Ariminensis maxime uidetur fretus testimonijs diui Augustini, libet hanc ultimam solutionem, quae uel sola potest pro omnibus locis inductis sufficere, aliquibus testimonijs ipsius Augustini confirmare, & ostendere obiter non eum pro illo, sed pro nobis potius stare. Libro itaque 4. contra Iulianum cap. 3. cum dixisset in infidelibus, nulla esse bona opera, ne quispiam deciperetur, subiunxit statim. Scito nos illud bonum hominum dicere, illam uoluntatem bonam, illud opus bonum sine Dei gratia, quae datur per unum mediatorem Dei & hominum, nemini posse conferri, per quod solum potest homo ad aeternum Dei donum, regnumque perducere. Omnia proinde caetera, quae uidentur inter homines habere aliquid laudis, uideantur tibi uirtutes uerae, uideantur opera

1. Cor. 13.

2. Tim. 1.

1. Cor. 13.

bona, quid ad me pertinet? Hæc ibi. Ex quibus manifestum est diuum Augustinum hæc sola bona appellasse, quæ ad æternam uitam conducunt, ac proinde nullum illius testimonium ex inductis probare, non posse nos efficere per solum generalem Dei concursum aliqua bona opera moraliter. Atq; hinc colligi potest, quo in sensu ibi late disputet, non posse reperiri fructus bonos in arbore non bona. Non enim negat Aug. in peccatoribus uel infidelibus reperiri posse opera bona, sed tantum negat reperiri posse opera uitæ æternæ meritoria. In tertio etiam Hypognosticon ita scriptum reliquit. Est igitur in nobis liberum arbitrium, quod quisquis esse negauerit, catholicus non est, & quisquis sic esse dixerit, quod sine Deo bonum opus, id est, quod ad eius sanctum propositum pertinet, neq; incipere, neq; perficere possit, catholicus est. Vides ut exponat bonum opus illud, quod pertinet ad sanctum Dei propositum, uidelicet de beatificandis nobis. Et in libro primo de gratia Christi contra Pelagium & Celestium cap. 26. ita dicit. Et si Dei mandatum uidetur aliquando non à diligentibus, sed à timentibus fieri, tamen ubi non est dilectio, nullum bonum opus imputatur, neque recte bonum opus uocatur. Quia omne quod non est ex fide peccatum est, & si ues per dilectionem operatur. Ac per hoc gratiam Dei, qua caritas Dei diffunditur in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis, sic confiteatur, qui uult ueraciter confiteri, ut omnino nihil boni sine ea, quod ad pietatem pertinet, ueramq; iustitiam fieri posse non dubitet. Patet ex his ea sola bona opera appellare, quæ ad pietatem pertinent, & in gratia fiunt. Et de correctione & gratia cap. 47. non dicit liberum arbitrium nostrum per se nullum esse ad bonum, sed paruum. Ait enim sic. Liberum arbitrium ad malum sufficit, ad bonum autem parum est, nisi adiuuetur ab omnipotente bono, & idem dicit in de perfectione iustitiæ, responsione. 17. uel. 18. Et cap. 8. de prædestinatione sanctorum, cum tractaret illa uerba apostoli. Quid autem habes quod non accepisti, & dixisset nihil esse his uerbis tam contrarium, quam de suis meritis sic quæpiam extolli, tanquam ipse ea fecerit, non gratia Dei, ut ostenderet de qua gratia loqueretur,

Rom. 5.

1. cor. 4.

queretur, mox addidit. Sed gratia quæ discernit bonos à malis, non quæ cōs est bonis & malis, & de hac una esse apostolum intelligendum, probat ex illis uerbis. Quis enim te discernit? Non enim ait nisi de huiusmodi bonis quæstio erat. Exponit itaq; Augustinus hoc loco illa uerba. Quid habes quod non accepisti? de bono meritorio. Atq; ita exposuisset similia apostoli, & euangelij loca. Et hac ratione saepe aliàs & peculiariter in enarratione in Psalmum. 32. & in. 3. Hypognosticon, & in cap. 10. de prædestinatione sanctorum, damnat omnia opera infidelium, & omnia, quæ præcedunt fidem, inania esse dicit, quantumcunq; uideantur laudabilia. Et in epistola ad Hilarium Siracusanum, liberum arbitrium dicit non habiturum iustitiæ soliditatem, quantumcunq; scientia legis excellat, si desideratur diuino adiutorio. Quamquam & horum aliam possumus causam assignare ex ipso meto quinto de ciui. Dei. cap. 20. & libro. 21. cap. 16. & de spiritu & litera, cap. 27. & 4. contra Iulianum Pelag. c. 3. Nempe, quod quæ non fiunt ex amore Dei, fiunt ut plurimum propter alios fines non bonos, atq; ideo si discutiantur quo fine fiant, uix inuenientur iustitiæ debitam laudem mereri. Et cum in epistola. 107. quæ est ad Vitalem, dixisset liberum arbitrium primi peccati magnitudine perdidimus, ne, si cut faciunt heretici, hinc sumeret quispiam occasionem negandi liberum arbitrium, aut saltem, sicut facit Ariminensis, negandi potestatem ad bonum, adiecit statim nullis uerbis interpositis, ut in Deū credamus, et pie uiuamus. Sed ne amplius hunc esse uerum sensum Augustini quisquam dubitet, audiat quid is tandem in tertio Hypognosticon paulo post principium dicat. Esse, ait, fatemur liberum arbitrium in omnibus hominibus habens quidem iudicium rationis, non per quod fit idoneum, quæ ad Deum pertinent, sine Deo aut inchoare, aut certe peragere, sed tantum in operibus uitæ præsentis tam bonis quam etiam malis, bonis dico, quæ de bono naturæ oriuntur, id est uelle laborare in agro, uelle manducare & bibere, uelle habere amicum, uel habere indumenta, uelle fabricare domum, uelle uxorem ducere, pecora nutrire, artē discere diuersarum rerum, uelle quidquid bonum ad præsentem uitam pertinet. Hæc ibi. Ex quibus perspicuum est secundum diuum Augustinum aliqua bona

274 DE NECES. GRA. AD IMPL. DIVI. MAN.
na possen nos sine Dei specialis auxilio. Et propter hec uerba col-
legit, ut opinor, magister in. 2. dist. 28. cap. 8. Augustinum non
negare aliqua bona possen nos facere per liberum arbitriū sine
Dei gratia. Dicit tamen aliquis studiosus Gregorij, hæc cōnu-
merata hic ab Augustino bona non esse moraliter, quia nō re-
ferunt in Deum, neq; amore Dei fiunt. Video unde deceptus
fuerit Gregorius, ut crederet nos nihil posse sine auxilio Dei.
Nepe quod amorē Dei sine specialis auxilio habere non possumus.
Sine eo autē nullū est bonum opus. Sed certe hæc relatio-
nem in Deū ponere requisita esse ad opus bonū moraliter, cō-
tra rationē est, & contra philosophū, & contra Augustinū hoc
loco, & ut alias Deo propitio ostēdemus, etiā contra sacrā scri-
pturam. Ideo q; ista satis sunt pro ista quæstione.

DE NECESSITATE GRATIAE AD IMPLENDA DIVINA MANDATA.

QVAESTIO TERTIADECIMA.

AN necessaria sit gratia gratūfaciens ad implē-
dum præcepta diuina.
Videtur enim necessaria ex canone. 5. cōci-
lij Mileuitani, qui sic habet: Itē placuit, ut qui-
cunq; dixerit, ideo nobis gratiā iustificationis
dari, ut quod facere per liberū iubemur arbi-
trium, facilius possimus implere per gratiam,
tāquam etsi gratia nō daretur, non quidē facile, sed tamē pos-
mus etiam sine illa implere diuina mādāta, anathema sit. Hæc
cōciliū. Et approbatus est hic canō, & ut proprius apostolicæ
sedis receptus est à Cœlestino primo canone. 10. suæ primæ epi-
stolæ decretalis. Ex his at uidet̃ requisita eē gratia gratū faciēs
ad implēdū mādāta diuina. Hæc est enim gratia iustificatiōis,
quādo quidē per eā iustificamur, & formaliter efficiamur iusti.

In contrarium autem est argumentum apparēs. Per gratiā
auxilij specialis, quæ est gratia gratis data, potest impleri præce-
ptū quodcūq; diuinum, ut potest colligi ex dictis, & cōfirmari

QVAESTIO XIII. 275
quia habitus nō est quo simpliciter possumus, ut ait philoso-
phus, sed quo facilius possumus. Nō ergo est necessaria gratia
gratū faciēs, quæ habitus quidā est ad implēdū mādāta diuina;
Pro solutione huius qōnis ponā aliquot conclusiones.

PRIMA CONCLUSIO.
Non stat aliquem seruare omnia diuina mandata quin ha-
beat, uel consequatur gratiam gratū facientem. Probatur. Mā-
data diuina sufficiunt ad perducēdum hominem ad uitā æter-
nam, ut patet ex uerbis Christi. Si uis ad uitā ingredi, serua
mandata. Igitur cum nemo consequatur uitam æternam sine
gratia gratū faciente, nemo etiam seruabit omnia diuina man-
data, quin habeat uel consequatur gratiam gratum facientē.
Estq; hæc conclusio certa apud omnes doctores catholicos.
Vnde & sanctus Thomas in. 2. d. 29. ar. 3. inter errores Pela-
gij cōputat posse hominē implere omnia præcepta sine gratia.

Ex ista conclusione potest inferri corrolarie necessariū esse
concedere aliquod mandatum, quo teneatur peccator in Deū
conuerti, & disponere se ad consequendum gratiam. Alioqui
peccatori non satis erit seruare omnia mādāta diuina, ut cōse-
quat̃ uitā æternā. Et ita credunt cōter doctores. Afferūt enim
esse pceptū peculiare de dilectiōe Dei sup̃ omnia & poenitētia.

SECUNDA CONCLUSIO.
Nō requiritur gratia gratum faciēs ad impletionem cuius-
cunq; præcepti, sed possunt peccatores etiam manentes in pec-
cato mortali implere aliqua præcepta. Hæc conclusio tenetur
cōter à doctoribus scholasticis, & peculiariter à doctore subtl̃
li in. 2. d. 28. & à sancto Thoma in multis locis, & peculiariter
in prima secūda. q. 109. ar. 8. & ab Almayno in trac. 2. Mora-
lium. c. 8. & licet quidā existiment esse contra diuinum Bonauē-
turam, tamen eos decipi, neq; illius sententiā fuisse assecutos,
facile potest colligi ex. 2. d. 28. ar. 1. q. 3. Est tamen hæc cōclusio
contra Dionysium Cisterciensem in. 1. d. 17. q. 1. Vbi extraneā
& absurdam hanc opinionē defendit, quod nemo potest præ-
ceptum aliquod implere extra caritatem. Sed quidquid ille
senferit, nos istam secundam conclusionem certā putamus. Et
ne quispiam hoc in dubiū uertat, probatur aperte.

Primo. Nusquam habetur hoc præceptū, neq; ulla lege diui
MM ij

Matt. 19.

na, neq; humana talis requiritur conditio. Ergo fictitiū ac planē cōmentitiū est eam requirere circūstantiam, ad impletionē praecepti, lucida enim sunt & clara praecepta diuina, sicut Psal-
 misa dicit. Et si Deus tale aliquid requireret, aut legis latores humani certe hoc expressissent. Diuinare enim hoc nos non poteramus, cū lex naturalis nihil minus exigat. Et quidem de principibus & prelatis experientia constat eos nō uelle ad hoc obligare quotiescūq; aliquid praeipiunt, & eos qui uouēt se daturōs aliquā eleemosynā uel facturos aliquod ieiuniū, aut peregrinationē, certū est nō se obligare ad obseruandū hoc cū adeo rigida cōditione. Atq; ideo & hi certe extra gratiam Dei implere poterūt sua uota. Et cōfirmat. Qui dant eleemosynā, quam tenētur dare, et ieiunant, & audiūt missam, quibus tenētur diebus, faciūt totū qd praecepit sibi p praecepta ieiunij, eleemosynae, & audiēdi missam. Ergo implebūt certe hec praecepta. Nihil enim amplius requiri uidet ad implēdū aliqd praeceptū, quā facere totū, quod requirit ex ui uerborū illius praecepti.

Secundo. Potest quis uenire ad gratiam implendo aliquod praeceptū, ut martyrij, dilectionis Dei super omnia, poenitētiā. Ergo nō requiritur gratia gratum faciens ad ea implēdū. Si enim esset requisita, nūquā aliquis p impletionē praecepti ueniret ad gratiā, sed illa deberet praecedere, ut impleret praeceptū.

Tertio. Oporteret, si uera esset opinio ista Dionysij, discutere & examinare conscientias nostras, quotiescūq; occurreret tēpus quo obligaret aliqd praeceptū, perinde ac cū deberemus accedere ad susceptionē uel ministrationē sacramētorū. Quod quidē cōtra cōm sententiā omnium catholicorū est. Et quidē ad condēnandū hanc opinionē sufficere deberet cōis exiltimatio populi Christiani. Oēs enim pro certo & cōperto habēt se nō teneri ad cōfiteādū trāsgressionē praecepti eleemosynae, aut ieiunij, cū fecerunt ieiunia & eleemosynas ad quas erāt adstricti, etiā si ista impleuerint extra gratiā. Mores autē cōes & exiltimationes populi Christiani pro lege habendi sunt, sicut diuus Augustinus dicit in epistola ad Casulanum, & habetur dist. 11. cap. In his rebus, etiam si haec impleuerint extra gratiā. Et argumenta Dionysij tam sunt friuola & nullius momenti, ut me sanē pigeat illorum causa uel tantisper immorari.

TERTIA CONCLUSIO:

Aliqua sunt praecepta, quae impleri nō possunt sine gratia gratum faciente comitante eorū impletionem. Patet haec propositio de praeceptis eorum actū, quibus positus semper uenitur ad gratiā, ut exēpli gratia, de praecepto martyrij, de praecepto dilectionis Dei super omnia, & saltē de praecepto poenitētiā. Ut enim cōis habet opinio scholasticorū, praeceptū habemus de poenitētiā tanta, quanta sufficit ad reponendū peccatores in gratia Dei. Et idē etiā uidetur probabilius de dilectione Dei super omnia, ut multi doctores defendūt cū doctore subtili in. 2. di. 28. & in. 4. di. 14. q. 2. & cum Gabriele in. 2. di. 24. q. unica. art. 3. Non enim diligit ex toto corde Deum, qui nō sic diligit, ut per eā dilectionem assequatur gratiam diuinā, & uitet omne peccatū mortale. Praeceptum enim dilectionis Dei est praeceptum caritatis & amicitiae in Deum. Et sicut qui haberet in mādatis diligere Petrum ex toto corde, non impleteret hoc praeceptum, nisi eousq; diligeret, ut quantū est ex parte ipsius, perueniret ad gratiam Petri, ita cum nos habeamus praeceptum diligēdi Deum ex toto corde, habere etiā credēdū est in mādatis, ut eousq; diligamus, ut perueniamus ad amicitia ipsius. Ex parte enim Dei certum est, nihil defuturū, si nos non deficiamus ex parte nostra. Diligit enim oēs diligentes se.

Sed contra istā propositionē possunt fieri duo argumēta. Primū est. Qui habet attritionem de suis peccatis, & cū ea recipit sacramentū poenitētiā, impleuit praeceptū de poenitētiā. Venit enim ad gratiā, ut sentit cōis opinio, neq; uidet amplius teneri ad poenitētiā. Non enim requisita est poenitentia, nisi ut ueniamus ad Dei gratiā. Sed attritionē non comitatur gratia, neq; impletur, nisi per eā praeceptum de poenitentia. Ergo hoc praeceptum potest etiā impleri sine gratia, ipsius impletionē comitāte. Secundum argumentum est. Si in instāti terminatio ipis quo quis tenetur continuare dilectionē Dei super omnia, ut perueniat ad gratiā Dei, peccet quis, & admittat nouum peccatum mortale, is impleuerit praeceptum dilectionis Dei, & tñ sine gratia comitante. Ergo istud etiā praeceptū pōt impleri ab existente in mortali, quin pueniat ad Dei gratiā. Verū hec argumēta non est admodū difficile diluere. Ad pri-

mun ergo dicendum. Non impleuit præceptum de poenitentia, qui solā habet attritionē, ut patet, quia si sibi cōstaret, & nō doleret propter Deū, dolore, qui uere sit cōtritio, nō digne accederet ad sacramētū poenitentię. Et quāuis propter ignorantiā inuincibilē excuset a nouo peccato, & cōsequatur gratiā in susceptione sacramēti poenitētis, tamen postea, si sibi cōstaret se nō habuisse dolorē de suis peccatis, ppter Deū, & ut illius sunt offense, sed tū timore poenarū, teneret postea dolere pp. Deum.

Ad secundū liberi sumus ab omnibus illis angustijs qui nō credimus requisitā esse certā aliquāti tēporis cōtinuationē ad perueniendum ad gratiā per dilectionē Dei super omnia, uel per poenitentia. Sed qui eius sunt opinionis, & falsō eā imponunt doctori subtili, ut aliās ostēdemus, possunt dicere necessarium esse cōtinuare dilectionē Dei, uel poenitentia certo aliquo tēpore, etiā usq; ad instās ipsius tēporis terminatiuum includiue, ita ut illud instans sit primum instans esse gratiā, & dispositio ad eā sit simul cum ea. Aliās enim necesse erit concedere, posse aliquem extra uia iustificari, qui semper in uia fuit in peccato, ut facile est deducere, si illud instans terminatiuum sit etiā terminatiuum uitæ. Et si quidem requisita credatur talis cōtinuatio, patet doctorem subtilem sentisse necessarium esse cōtinuare etiam in instanti terminatiuo talis tēporis. At n. in. 2. di. 28. q. unica ad finē corporis quæstiois. Quando cūq; autem uoluntas actum præcepti diligendi Deum exequitur, licet informis, disponit se de congruo ad gratiam gratificantem, cui oblata uel resistet & peccabit mortaliter, uel cōsentiet, & iustificabitur. Hec ille. Cū autē ponat requisitū cōsentium, ut iustificet, patet secundū eū eodē instāti deberi cōtinuare dilectionē Dei, & uitare oē peccatū, quo infundit gratia.

QUARTA CONCLUSIO.

Aliqua sunt præcepta, ad quorum impletionem requiritur gratia gratum facientem, saltem natura eam præcedere. Patet hæc propositio de præceptis suscipiendi uel ministrandi sacramenta ecclesiæ. Vt enim hæc impleantur, necessarium est ea nos facere, per quæ ueniamus ad Dei gratiam, ut de sanctissimo eucharistiæ sacramēto Paulus explicuit. Et simile est, licet non par ratio de alijs, Et est hæc propositio cōis in schola, &

nominatim eam defendit Durandus in. 2. di. 28. q. 3. et. 4. Et potest adhuc magis confirmari hoc pacto. Peccat mortaliter quicumque sacramenta uel recipit, uel ministrat, non ea prius adhibita diligentia, ut ad ea mundus accedat, & absq; ulla noxa mortali. Ergo ad huiusmodi præcepta de sacramentis implenda prærequisita est gratia gratum faciens.

Sed contra istam conclusionem argumentantur quidam existimantes Durandum contradixisse sibi. Potest quispiam suscipere eucharistiā in peccato omrtali, & nō peccare mortaliter, ut & ipse Durandus fatetur in. 4. di. 9. q. 4. & patet de eo qui habet ignorantiam inuincibilem sui mortalis, siue habeat attritionem, siue non. Ergo non prærequiritur ad impletionē præcepti de Eucharistiā, gratia gratum faciens.

Ad hoc argumētum respōdeo. Cōsequētia nihil ualet. Stat enim quēpiam nō facere id, ad quod tenetur, & tamen nō peccare mortaliter, quia excusatur ignorantia inuincibili. Aliudq; est aliquem ad aliquid obligari, aliud non posse id intermittere sine peccato. Et quia diximus teneri nos ad implendum præcepta de sacramentis in gratia, nō bene inferretur semper nos peccare & transgredi præcepta, quotiescūq; nō implemus in gratia. Excusatur enim potest ea transgressio, propter ignorantia.

Secundo argumentatur alij. Satis est ad digne recipiendum aliquod sacramentum, ut baptismum, & poenitentia attritio. Aliās non satis esset ad consequendum gratiam per hæc sacramenta. Ergo non requiritur gratia ad implendum præcepta de susceptione istorum sacramētorum. Nō enim amplius ad hoc requiritur, quā sātis sit ad digne ea recipiendum.

Ad hoc argumentum breuiter dico. Attritio sufficit ad digne sacramenta ista recipiendum, & cōsequendum per ea gratia, siquidem inuincibiliter existimetur contritio, non aliās.

Tertio tamē fortius potest aliquis instare cōtra eādē cōclusionē. Potest impleri præceptum de baptismo p peccatū mortale, ut patet, quia si scienter quis illum recipiat in mortali, suscepcio ipsa peccatum est mortale, & tamen per illam fit, ut nō teneatur amplius baptizari. Ergo nō requirit gratia ad implendū præceptū de baptismo. Et simile uidetur de alijs sacramētis.

Ad hoc argumentum, qui tenent præcepta nō posse imple-

ri per actus malos facile dicerent non impleri præceptum de baptismo à suscipientem ipsum, cum conscientia peccati mortalis, neq; absolui à recipiendo baptismum, quia impleuerit præceptum de illo recipiendo, sed quia illum non potest iterum suscipere, quia initerabilis est. Sed quia uidet in conueniētes cōcedere non impleri præceptum per actum, per quē absolui mur ab obligatione illius, & alioqui contra istā opinionē sunt grauius argumenta probantia posse impleri præcepta per actus malos, aliter respondeo. Conuincit hoc argumentum limitare cōclusionem de impletione præcepti fructifera, & quæ nō sit peccatum mortale. Neq; oportuit hoc addere in cōclusionē. Magis. n. conueniebat in ea generaliter explicare quid esset requisitum, ut quis sine noua culpa expleret præcepta de sacramentis. Hoc. n. est uere implere hæc præcepta. Siquis tñ diceret nō esse duo præcepta, præceptum de suscipiēdo uel ministrādo sacramenta, & præceptum de non recipiendo uel ministrādo ea in mortali, sed unicū duntaxat esse præceptū de suscipiēdo uel conferēdo ea absq; mortali, is facile etiā posset in omni rigore defendere nostrā cōclusionem. Neq; scio unde hoc satis queat impugnari. Consequēter enim diceret non implere præceptū de baptismo, qui illū recipit in mortali, uel quia non possent impleri aliqua præcepta per actum malum, sed quia præcepta de sacramentis propter dignitatem ipsorum, sunt de digna & munda eorum susceptione & collatione. Et duo requirūt. Alterum est susceptio uel collatio eorum. Alterum est munditia in eorū cōrectatiōe. Nihil autē tale in alijs præceptis est necessarium. Neq; uerisimile est à Deo uel homine quidpiā tale requiri. Cuius lignū est neminē peccare mortaliter cōtra alia præcepta, quia ea impleat in mortali etiā scito & noto. Sed si impletio eorū sit mortalis, uel peccatū aliunde est ab aliqua uidelicet extrinseca circūstātia, quæ uitiat taliū præceptorū executionē.

QVINTA CONCLUSIO.

Exceptis præceptis de sacramentis, & de illis quæ sunt ultimata dispositiōes ad gratiā ut martirium, dilectio Dei super omnia, poenitentia, nullum est præceptū, quod non possit impleri sine gratia gratum faciente, neq; præcedente, neq; comitante. Itaq; qui est in mortali, manens in eo, potest implere omnia

nia alia præcepta, neq; unquam hac ratione, ut impleat ea præcepta, necessarium est, neq; tenetur conuertere se in Deum.

Hæc conclusio primo est contra Gregorium Ariminensem, qui tenet in. 2. di. 28. q. 1. et. 2. propter multa testimonia Augustini aliquādo peccatores propter sua peccata priuari auxilio speciali requisito ad non peccandum, & nihilominus peccare non implendo præcepta, quia potuerunt antecederet uita re istā impossibilitatem. Secundo est etiā contra alios doctos sanē uiros, quos uidi publice defendere, aliqui ita graues occurrere peccatoribus tērationes, ut eas nō possint uincere, nisi se cōuertant ad Deum, uel orando humiliter ipsius auxilium uel certe disponendo se ad gratiā, sic ut p ipsius assecutionem uiuant, quod alijs non possent. Videtur & hæc conclusio contra eos, qui defendunt ad ignoratiā uincibilem, quæ excuset à transgressione alicuius præcepti, requisitā esse conuersionē ad Deū sufficientem ad consequendum Dei gratiā. Cuius opinionis fuit pius ille Romanus pōtifex felici memoria dignus Adrianus sextus in quolibeto. 4. Tenetur uero hæc conclusio à doctore subtili in. 2. di. 28. & expressius à s. Thoma. 1. 2. q. 109. art. 8. ad primum. & s. Bona. d. 28. 2. ar. 1. q. 3. Et generatim aliter potest probari hæc conclusio ex experientia, qua uidemus multos perseverantes in mortali implere aliqua præcepta etiā grauius, & par uidetur ratio de alijs. Et cum quidquid Deus potest facere cum causa secunda, possit facere se solo, non uidetur dubitandum, quin per auxilium Dei speciale possimus implere sine gratia gratum faciente præcepta, quæ non requirunt ad sui impletionem, ut facientes ea sint Deo grati. Peculiariter autem contra Gregorium Ariminensem potest probari nostra cōclusio ualidissimis hisce argumētis. Primo Paulus dicit ad Corinthios, nulla facta discretionē inter iustos & peccatores. Fidelis Deus qui non patietur uos tentari, ultra id quod potestis, sed faciet cum tentatione prouentum, ut possitis sustinere. Nulla est ergo tentatio ita grauis circa aliqd præceptum, ut nō possit etiā ab existēte in mortali uinci & cōsequenter impleri illud præceptū, nisi a s ipsa uictoria esset dispositio ultimata ad gratiā, ut de poenitentia & dilectiōe Dei sup omnia iā diximus.

Secundo. Vt supra ex Augustino, Hieronymo, & philoso

282 DE NECES. GRA. AD IMPL. DIVI. MAN:
pho, immo ex ipsis sacris literis ostēdimus, nemo peccat in eo,
quod vitare nō potest. Omnia enim peccata sunt voluntaria,
& quae non sunt voluntaria, non sunt peccata. Et contra boni-
tatem & clementiā Dei ineffabilem est dicere imputari ab ip-
so, cuiquam ad nouā poenā, quod ab agente vitari non potest.
Nō ergo peccat nouo peccato, qui est in aliquo mortali, si pri-
uatus sit diuino auxilio necessario ad non peccandū, atq; ea ra-
tione trāsgredit̃ aliquod praeceptū. Et utenq; daremus posse
quēpiā nouū admittere peccatum, per id, qd vitare non pōt,
ut. s. Thomas concedit contingere in ebrijs & dormientibus,
certe tñ intolerabile & improbabile est peccare quēpiā nouū
peccatum, sic ut nouae poenae fiat reus pp illud, si illud vitare
non potest. Quo in sensu videtur defendere Greg. suā opinio-
nē. Et loquimur de actuali peccato. Alia. n. est rō de originali.
Tertio. Nemini, qd diu hic uiuit, praelusa est uia salutis. Vt. n.
secundum legem cōem, quilibet iustus potest, qd diu hic uiuit,
cadere à gratia, ita & quilibet peccator potest ad eā resurgere,
quādiu hic agit, neq; est desperādum de aliquo ante quā ue-
niat nox, quādo nemo poterit operari. Ergo semper peccator
potest implere praecepta Dei, neq; unq; propter delicta praece-
dentia, quātūcūq; sint graua, est ei impossibile ea seruare. Ad
ostium. n. nostrae uoluntatis stat semper Deus, & pulsat, para-
tus adiuuare omnes ad suorum obseruantiam praeceptorum.
Dicet aliquis ad haec tria argumenta. Potest quicunq; pec-
cator uincere quascunq; ei occurrentes tentationes contra pre-
cepta Dei, sed nō potest, nisi oret humiliter auxilium diuinū,
uel se cōuertat ad Deum, atq; ideo imputantur ei illa peccata,
quia cum posset hac ratione ea omnia vitare, nullū uitat. Sed
primum omnium hoc non dicit Gregorius contra quem ista
argumenta intorsimus. Absolute. n. concedit posse peccatores
propter sua peccata incidere in huiusmodi impossibilitatem
uitandi noua peccata. Secundo contra eos qui ista dicunt, & cō-
tra ipsum Gregoriū stat hoc argumētum. Nulla creatura pōt
necessitare uoluntatem utentis ratione. Licet igitur non possit
quis implere praeceptum aliquod affirmatiuum sine auxilio
Dei speciali, non inde tamen sequitur necessario aliquem pec-
care cōtra praecepta negatiua. Deus. n. neminem adigit in pec-

283
catur, & nulla creatura potest uim inferre uoluntati nostrae.
Atq; ideo neq; erit necessarius recursus ad auxiliū diuinū, uel
pœnitentiā, saltē ut possimus uincere tentationes contra prae-
cepta negatiua. Quod si propter hoc argumētum quis limitet
opinionē Gregorij ad trāsgressiones praeceptorū affirmatiui
rum, quorū impletio requirit secundū eū auxiliū speciale, quāuis
ipse non sic limitet, adhuc tamen possumus argumētari cōtra
ipsum. Oportet. n. cum cōcedere tunc peccatores peccare om-
nibus illis peccatis quae postea cōmittūt cū suis peccatis meren-
tur incidere in impossibilitatē uitandi illa. Sed intermisso Gre-
gorio qui nullū, quod sciā, habet hac in opinione, qui eū sequa-
tur, uel defendat, secundo cōtra autores secundae opinionis ar-
gumentor. Ex quibusdā peccatoribus patiētibus graues & pa-
res tērationes, quidā uincūt & succubunt, alij erectio perstāt
animo, & eas uincūt, uel per auxiliū diuinū sibi cōicatū, ppter
oratiōes suas, uel aliorū, aut ex benignitate diuina, uel etiā per
soliū sui arbitrij libertatē. Ergo nō requirit̃, ut peccatores se
cōuertāt ad Deū ad uincēdū etiā graues tērationes cōtra praece-
pta, sed possint etiā in mortali eas uincere & implere praecepta.
Tertio. Nusquam probabitur hoc praeceptum, uel orandi
Deum, uel conuertendi se ad Deū, propter graues tentatio-
nes. Ergo quāuis hoc sit consultissimum & tutissimum, non est
tamen asserendum esse in praecepto. Oportet. n. non multipli-
care praecepta sine causa. Et praecepta diuina manifestissima
sunt & cōpertissima. Neq; Deus ad aliquid obligauit, qd non
& ipsum manifestauerit, ut nulla possit esse causatio peccatori-
bus. Et confirmatur. Non est credendū esse aliquod praeceptū,
de cuius trāsgressionē non possit homini constare. Esset. n. hoc
contra diuinā bonitatem & prouidentiam. Cum ergo sciri non
possit quāta debeat esse grauitas tentationū, ut teneatur pro-
pter eā homo orare uel conuerrere se ad Deū, unde. n. hoc scia-
mus: sequitur neminē ad haec teneri propter occurrentes tēra-
tiones. Eodē modo etiā potest impugnari opinio Adriani. Po-
test. n. peccator in mortali perseverās facere oēm diligentiam
necessariā ad sciendū aliquid, etiā si nō se cōuertat ad Deū. Nō
ergo requisita est conuersio in Deū ad uitādū peccatū, contra
praeceptum sic ignoratum. Sed de his latius agere non est hu-
N ij

ius loci, ideoq; ista satis sunt pro ista conclusione.

SEXTA CONCLUSIO.

Licet quicumq; existēs in aliquo mortali pro aliquo paruo tempore cauere omnia alia mortalia possit, & in eo solo manere, tamen non poterit diu in eo manere, quin etiā aliud uel alia admittat peccata mortalia. Hæc conclusio tenetur à s. Thoma 1. 2. q. 109. ar. 8. Et ibidē optime explicatur & defenditur à Cardinali Caietano. Defendit & eandē Henricus Gandēsis quolibet. 5. q. 20. Vbi & dicit hanc fuisse hæresim Pelagianorum, qd homo in mortali absq; gratia existens posset proprijs uiribus perdurare, & non peccare mortaliter, & quod gratia non tam datur, ut peccato quis resistat, quàm ut in bono proficiat. Tenet & hanc opinionē Marli. in. 2. q. 18. art. 2. conclus. 4. Qui & ponit aptum ad hoc exemplum de nauī inter duos scopulos à ualidis uentis agitata, & nauclerum habēte fragilē, debilitatum, & impeditum alijs curis. Et uidetur ante hos oēs eandem sententiam tradidisse magister in. 2. di. 25. et. 6. et. 7. Dicit enim ibi anteq; reparetur hō per gratiā, non posse nō peccare mortaliter, aut dānabiliter. Et quis doctor subtilis in. 2. di. 23. impugnet istam opinionem, tamē in solutione qōnis nihil dicit contra eam, unde profecto merito dubitari potest de eius sententia, neq; deberet existimari contraria fuisse sententia ipsius, sicut passim existimatur. Fuit tamē, quod negare nō possumus, in ea sentētia. s. Thomas in ea di. ar. 2. Sed reuocauit eā in loco statim citato. Sed utcunq; ista se habeant, primā certe pars huius propositionis satis efficaciter à doctore subtili probatur in. 2. d. 28. Potest. n. peccatori pro aliquo paruo tempore non occurrere nisi unica tentatio, & unum præceptum, cuius impletio non sufficiat ad gratiam. Cum ergo quācunq; tentationem possit uincere, & quodcunq; tale præceptum possit implere, quicumq; perseverat in mortali, poterit etiā pro illo paruo tempore uitare omnia alia peccata mortalia. Et experiētia hoc notum est omnibus peccatoribus. Non est enim aliquis, ut opinor, ita corruptus & deprauatus, quin aliquo paruo tempore sciat se absq; nouo mortali perseverasse in peccato. Quod uero hoc non contingat diu, quæ erat secunda pars huius conclusionis, probatur primo autoritate Gregorij dicentis super

Ezechielem. Peccatum quod per poenitentiam non diluitur, mox sub pondere trahit ad aliud. Et Chrysostomus super illa uerba Matthæi. Soluite & adducite, mihi idem uidetur innuere. Ait. n. Sicut nauis fracto gubernaculo non quod uult uadit, sed quod tēpestas impellit, ita homo diuinæ gratiæ auxilio destitutus, non agit quod uult, hoc est quod uellet, sed quod diabolus ei intēdit. Et accinere his doctoribus uidet Hieremias in Threnis, cum ait. Peccatum peccauit Hierusalē, propterea instabilis facta est. Ex peccato. n. ortam esse instabilitatē dicit, ut ab uno in aliud labatur, & inflectatur nolens uolens peccatum. Et ita Glossa ibi dicit. Nō potest diu peccator stare cōtra insultus diaboli, nisi misericordia domini adiuuetur. Experiētia etiā uidetur hanc partem suadere. Nullus enim inuenietur peccator, qui per unum annum perseverauerit sic in uno mortali, ut non etiā admiserit saltem alterum. Et argumentum est pro istis ualde apparens. Cum enim frequentes occurrāt occasiones peccati mortalis, frequētes tentationes, frequentia pericula, & peccator sit suapte natura imbecillis & fragilis ad resistendum, & pronus ad peccādum, & nonunq; habeat habitus malos inclinantes eum ad malum, & iam semel perfrigerit iugum, uerecundiamq; abiectam, & timorem Dei, & subiectionem & obedientiā, per quæ facile uitare potuisset mortalia, & ad hæc finem malum habeat præconceptum, uidelicet, ut nullum alium certe amorem sui, in quē sua omnia dirigat usq; ad contemptum Dei, debilitatamq; habeat, & extenuatam rationis uim, ut omnia præmeditet, & animaduertat, quàm sit malum dereliquisse dñm, & timorem eius non esse apud se, quid superest, nisi ut indies singulos inuerecundior fiat, & obstinatior, & magis attritæ frontis, & peccata addat peccatis, & sordes sordibus? Neq; cum tot habeat delinquendi incentiua, tã est mirandū, si nouū aliquod penē diebus singulis adijciat peccatum, quàm mirandū est, si nō multa addat singulis horis, & corruptior, deprauatior, inquinatiorq; fiat. Si. n. de extrinsecis socijs uerum est illud. Cum sancto sanctus eris, & cum peruerso peruerteris, quō non hoc magis contingit cū intrinsicis sine malo, cui semel consensum suum, & libertatem tradidit peccator? Certe periculosior est semper domesticus hostis, & maior

Matt. 21.

psal. 17.

286 DE NECES. GRA. AD IMPL. DIVI. MAN.
rum & certiorum ruinarum causa. Intelligitur tamen hæc se-
cunda pars conclusionis, sicut doctrina moralis, nō de poten-
tia logica, physica, aut metaphysica, sed de potentia morali.
Ideo. n. dicimus peccatorem non posse diu permanere in uno
peccato mortali, quin alia addat, quia difficilimum est opposi-
tum contingere, & uix aut nunq̃ ex mille peccatoribus unus
inuenietur, qui in solo uno mortali, uno integro anno, aut di-
midio ipsius perseverauerit. Hæc est. n. miseria peccatoris. Hoc
malum & poena debita eius, qui abiicit timorē Dei. Et de hæc
necessitate debet intelligi testimonia Augustini, quæ Grego-
rius citat pro opinione sua iam impugnata. Et maxime est ue-
rū hoc de eo, qui scit se esse in exitiali peccato, & cōscius sibi le-
talis adeo morbi, in eo libens, uidensq̃ perseverat. Nam qui in
mortali est uincibiliter & culpabiliter, ignoto, posset fortassis
aliquādiu in eo perseverare, quin nouum admittat. Quia pōt
habere uoluntatē obediēdi Deo in omnibus, & in nullo dispi-
cendi, & per eā se præseruare ab alijs peccatis. Et ex his patere
potest solutio argumentorū quæ sunt in principio qōnis. Ad
primum. n. quatenus applicari potest contra secundā & tertiā
& quintam conclusionem, & priorē partē sextæ, dicere possumus
satis esse pro uerbis concilij non contingere, ut quispiam
sit diu in peccato, quin transgrediat aliquod mādātum, & ali-
qua esse præcepta quæ nō possint bene seruari sine gratia præ-
cedēte, & generaliter nullum esse, qui seruarit & seruet omnia
mādātā diuina, quin sit in Dei gratia. Aliter etiā possumus di-
cere. Gratia iustificationis nō ibi appellat gratia gratū faciēs,
sed generaliter sumitur pro gratia quacūq̃ per quā Deus nos
iustificat, ut cōprehendat sub se gratiā gratis datā. Cum ergo,
ut supra probauimus. q. 6. non stet quēpiā seruare omnia diuina
mādātā sine gratia auxilij specialis, etiā si posset hoc fieri si-
ne gratia gratū faciēte, nihil facerēt cōtra nos uerba ista cōcilij.

Ad secundum uero, quod fuit in oppositum, quatenus con-
tra primam & quartam conclusionem & posteriorem partē
sextæ uidetur militare, dico ipsum conuincere bene posse om-
nia, & singula præcepta impleri sine gratia gratum faciēte de
potentia physica, uel logica uel metaphysica. Quidquid. n. &
quēcūq̃ actum quo ad substantiam operis possumus cum hæ-

287
QVAESTIO XIII.
bitu, possumus per auxilium Dei sine eo, aliud uero est de po-
tentia morali. Et non est in peccatore impossibilitas seruandi
omnia præcepta Dei collectivē, saltem diu ex defectu alicuius
habitus, sed ex lege Dei, & ex his quæ inter probandum quar-
tam & sextam conclusionem satis explicuimus.

DE NECESSITATE GRATIAE IN IAM IUSTIFICATIS.

QVAESTIO QUARTADECIMA.

N. iustificatis necessaria sit gratia auxilij spe-
cialis ad implendum præcepta diuina, uincen-
dum tentationes, perseverandum in iustitia,
& generaliter ad uitandum peccatum & bo-
num operandum. Videtur. n. ad ista non esse
necessariū iustificatis auxiliū speciale, quia al-
s gratia iustificationis esset ualde imperfecta, neq̃
potēiores efficeret iustificatos, q̃ erāt ante suā iustificationē.

In contrarium uero sunt hæc uerba Innocentij primi in re-
scripto ad conciliū Carthaginense. Omnes sancti sine adiuto-
rio Dei nihil se agere posse testantur. Et paulopost. Nisi quoti-
dianis, quæ Christus contulit remedijs freti, cōflicq̃ nitamur,
nullatenus uincere humanos poterimus errores. Necesse est
enim, ut quo auxiliante uincimus, eo iterū non adiuuante uin-
camur. Et in rescripto ad Mileuitanū cōcilium de Pelagio &
Celestio ita dicit. Dei gratiā conātur auferre, quam necesse est
etiā restituta nobis pristini status libertate queramus, quippe
neq̃ aliās diaboli machinas, nisi eadē possumus iuuāte uitare.
Hæc Innocētiū. Eadēq̃ diffiniuit Coelestinus primus cano-
ne. 6. suæ epistolæ primæ his uerbis. Nemo etiam baptismatis
gratia renouatus, idoneus est ad superādas diaboli insidias, et
ad euincēdas carnis cōcupiscētiās, nisi per quotidianū adiuto-
riū Dei, p̃seueratiā bonæ cōuersationis acceperit. Et cōfirmat
hoc ex citatis uerbis Innocētij ad Carthaginense concilium.

Pro solutione huius quæstionis notandum est ante omnia

quaestione istam cōtrouersam esse inter doctores scholasticos. Quidā. n. dicunt necessarium esse etiā iustis auxilium Dei speciale ad bene operādum. Et hoc tenet. s. Thomas. l. 2. q. 109. ar. 9. Et sequitur illum Casetanus ibi, immo extendit hoc ad homines in statu innocentiae. Tuetur etiam opinionem sancti Thomae, Gregorius Ariminensis. in. 2. dist. 26. q. 1. art. 3. ad. 12. & dist. 29. q. 1. ar. 1. Contrariam uero sententiā alij defendunt. Et uidetur eā innuere Henricus Gandensis in quolibeto. 4. q. 10. Vbi dicit uirtutes infusas hoc differre ab acquisitis, quod acquisitae dant dūtaxat facilliter posse, infusae uero dant simpliciter posse. Vt autem uideamus utra istarum opinionum probabilior sit, pono aliquot conclusiones.

PRIMA CONCLUSIO.

Aliqua bona possunt iusti sine auxilio Dei speciali. Haec conclusio patet. Certū enim est apud omnes, neque dubium esse potest, quin ea possint iusti, quae possunt peccatores. Cum ergo supra. q. 12. secuti cōem opinionem docuerimus, posse omnes homines facere aliqua bona, & uitare aliqua peccata sine auxilio Dei speciali, eadem & poterunt iusti.

Ex hac conclusione corrolarie sequitur, non esse necessariū auxiliū speciale ad omnia opera meritoria. Probat hoc. Omnia opera bona facta ab habente gratiā sunt meritoria, ut probabilius faciemus domino fauente in secundo. Si ergo nō est necessariū auxilium speciale ad omnia bona, quae faciūt iusti, neque erit ad omnia meritoria. Et uehementer decipitur Gregorius Ariminensis, cū in. 2. d. 29. q. 1. in responsione ad quoddam secundū argumentum dicit cōtra oēs esse catholicos, si quis dicat nos posse in opera aliqua meritoria absque auxilio Dei speciali, si modo ista referat etiā ad eos qui iusti sunt. Esto. n. requisita sit gratia diuina ad quodcūque opus meritoriū, neque sufficiat libertas arbitrij, sicut neque possumus nos à nostris peccatis, uirtutibus proprijs absque gratia absoluere, & oppositū fuit error Pelagij, ut. s. Thomas docet in. 2. di. 28. ar. 2. tamen obiecta iā gratia iustificationis non oēs catholici senserunt requisitum esse auxiliū speciale, immo oppositum est cōis opinio doctorū scholasticorū, ut iā docuimus. Et expressissime hoc asserit doctor subtilis in. 1. di. 17. q. 1. art. 1. ad primum.

Secunda

SECUNDA CONCLUSIO.

Aliqua sunt opera bona, quae iusti possunt efficere absque auxilio Dei speciali, quae tamen nō possent neque peccatores, neque homines in puris naturalibus constituti. Probat. Per gratiā iustificātem, & uirtutes simul cum ea infusas, augentur uires nostrae naturales, & potentiores efficiuntur. Alioquin frustra darentur & imperfectiores essent uirtutibus & habitibus acquisitis. Ergo aliqua bona poterimus facere iā iustificati sine auxilio Dei speciali, quae antea sine illo nō poteramus. Et cōfirmat. Per gratiā iustificātem, & uirtutes infusas sanatur animae nostrae, & asserunt in libertatē, quā perdidimus, & reficiunt, & reformantur, & reparantur uires naturales laesae & uulneratae per peccatū, licet haec nō fiāt in uia omnino pfecte. Ergo aliquā potentiā ad bene agēdū, habet maiorē iusti quā peccatores.

Secundo argumentor. Vnūquodque ualde imperfectū est, aut frustra est, si nō confert id, cuius gratia confert. Sed gratia gratū faciēs, & uirtutes datur iustis, ut grati sint Deo, & faciāt bonum, & uitent peccatum. Ergo ualde erunt imperfectae, uel frustra, si non per ista dona possemus aliqua bona operari, & aliqua peccata uitare, quae aliās non possemus.

Tertio argumentor pro hac conclusione ex canone. 3. concilij Mileuitani approbato à Coelestino primo in canone. 10. suae primae epistolae decretalis. Qui sic habet. Itē placuit, ut quicumque dixerit gratiā Dei, in qua iustificamur per Iesum Christum dominum nostrum, ad solam remissionem peccatorum ualere, quae iam cōmissa sunt, non etiā ad adiutorij, ut non cōmittantur, anathema sit. Et ponderandum est bene, quod de ea gratia, in qua iustificamur, & per quam remittuntur nobis peccata, loquuntur patres in his uerbis, quae quidē non uidentur conuenire, nisi gratiae gratum facienti. Ea enim iustificamur, & eius effectus est remissio peccatorum. Et cum aliter hic loquantur de gratia, quam in canone quinto citato in principio quaestionis. 13. uidetur ista uoluisse referre ad gratiam gratum facientem, alia ad gratis datam.

TERTIA CONCLUSIO.

Necessarium est tamen iustis auxilium speciale Dei ad aliqua eximia & praecellentia uirtutum opera, & ut impleant

○○

omnia madata Dei, & ne deficient in multis, quae passim occurrunt periculis & tentationibus. Prima pars huius conclusionis probatur. Non enim est uerisimile tantam potestatem esse a gratia & uirtutibus, praesertim non adeo magnis, & iusti ad ista implorant auxilium diuinum, & ei imputant illa, non suis uiribus, neque antiquae gratiae. Secunda uero pars satis uidetur probata ex testimonijs citatis in argumento ad oppositum. Sed & praeter illa eam confirmo ex Aug. lib. de na. & gra. c. 26. Ita. n. ibi ait. Sicut oculus corporis plenissime sanus, nisi candore lucis adiutus, non potest cernere, sic & homo perfectissime etiam iustificatus, nisi aeterna luce iustitiae diuinitus adiungetur, recte non potest uiuere. Et ponderandum est, non dixisse Augustinum recte non potest operari, in quam sententiam inuertit hoc testimonium Ariminensis, sed ait recte non potest uiuere, ut intelligamus ad hoc tantum, cum hic dixisse necessarium esse iustis auxilium diuinum, ut non deficient, ut non labantur, sed in omnibus bene sese habeant, & proficiant de uirtute in uirtute. Et in hunc sensum interpretandus est Aug. cum c. de correct. & gratia, dicit liberatum gratia diuina, indigere auxilio gratiae, & cum in c. 6. de gratia & lib. arb. dicit necessarium esse homini, ut gratia Dei non solum iustificetur impius, id est ex impto fiat iustus, cum redduntur ei bona pro malis, sed etiam, cum fuerit iam iustificatus ex fide, ambulet cum illo gratia, & incubat super ipsam, ne cadat. Et bene ponderat propter hoc scriptum esse in Cant. de ipsa Ecclesia. Quae est ista, quae ascendit dealbata, incumbens super fratrualem suam: quia alba facta bene ambulat, sed si super eam, a quo dealbata est, perseveranter incumbat. Potest etiam hoc ipsum amplius confirmari, quia sancti frequenter orant, & postulant humiliter auxilium diuinum ad uincendum tentationes, & implendum madata Dei, & ne circumueniantur a satana. Et quo sanctiores eo frequentius & seruentius dicunt, immo clamant cum Dauide. A diuitor meus esto, ne derelinquas me, neque despicias me Deus salutaris meus. Et gratias agunt pro uictoria tentationum dicentes. Visitatio tua custodiuit spiritum meum. Et iterum. Salus autem iustorum a domino, & protector eorum est in tempore tribulationis. Et domine Deus uirtus salutis meae obubrasti

Cant. 8.

Psal. 26.

Iob. 10.

Psal. 26.

Psal. 139.

caput meum in die belli. Et pro suorum custodia orauit Christus transiturus ad patrem, ut habetur apud Ioannem. Et tamen iustos quam peccatores docuit orare fiat uoluntas tua, sicut in coelo & in terra. Et sanctificetur nomen tuum, & ne nos inducas in tentationem, sed libera nos a malo. Quae omnia haud quam fierent, aut praeciperentur, nisi uerum esset etiam iustos indigere auxilio Dei, & ab ipso habere, quod declinent a malo, & de suis hostibus triumphent. Si animaduertamus etiam in iustis non esse sanam perfecte corruptionem & imbecillitatem naturae, sed etiam post receptam gratiam, adhuc manere in eis carnem procliuem, & trahentem ad malum, & in intellectu obscuritatem ignorantiae relinqui, ut non perfecte uiuere, neque cognoscat quid agendum sit, & quid uitandū, & tanto in eos magis furere hostes, quanto eos uident clariores & sanctiores. Res non erit difficile credere iustis ad haec, quae diximus, necessarium esse auxilium Dei. Vere. n. & ipsi etiam quid orent, sicut oportet nesciunt. Et cogitationes eorum timidae sunt, & incertae pro uidentiae suae, & corpus, quod corrumpitur, etiam eorum aggrauat animam, & terrena inhabitatio deprimat sensum multa cogitantem, & cum Paulo, saepe possunt & debent clamare. Inseelix ego homo, qui me liberauit de corpore mortis huius.

Ioan. 17.

Matt. 6.

Rom. 8.

sap. 9.

Rom. 7.

Ex hac conclusione potest corrolarie inferri necessarium esse iustis auxilium Dei speciale, ut perseverent in amicitia Dei, & iustificationem suam tueantur. Et peculiariter potest probari hoc corrolarium, argumento Augustini in libro de bono perseverantis, ex quo, & potest firmari conclusio ipsa. Sancti enim instant, & seruenter petunt a Deo perseverantiam in bono. Quod & intelligitur in illa oratione, Sanctificetur nomen tuum, ut Augustinus ibi confirmat ex uerbis Cypriani. Cur autem, ut ipsissimis uerbis Augustini utamur, perseverantia poscitur a Deo, si non datur a Deo? An & ista irrisoria petitio est, cum id a Deo petitur, quod scitur non ipsum dare, sed ipso non dante esse in hominis potestate? Et c. 6. de corre. & gra. ita ait. Perseuerantia, si ab homine homini esset, a Deo poscenda non esset. Quod autem a Deo ea sit petenda, probat ibidem ex expositione Cyp. super illa uerba. Sanctificetur nomen tuum. Et cum uideamus ex iustis quosdam perseverare, alios non perseverare, signum est ali-

quid amplius à gratia, & uirtutibus requiri, ut iusti perseuerent. Sed contra istam conclusionem, & hoc corollarium potest fieri argumentum apparens huiusmodi. Adam in statu innocentiæ potuit sine auxilio Dei speciali perseuerare in eo statu, & implere mandata Dei. Sed plus est nobis restitutum per donum Christi, quam amiserimus per peccatum, ut Paulus luculenter edisserit ad Romanos. 5. Vbi. n. abundauit delictum, superabundauit & gratia. Ergo iusti per gratiam Christi habebunt, ut possint in ea perseuerare, sine aliquo alio auxilio Dei speciali. Hoc argumentum dissoluit Augustinus in lib. de natura & gratia per hoc, quod multi modo accipiunt pro Christi merito donum gratiæ, per quod perseuerare possunt, & cum Adā non accepissent, ut perseueraret, ipsi insuper hoc accipiunt, ut perseuerent.

Fortius tamen ex his quæ diximus in hac propositione, & in probatione ipsius potest quis secundā conclusionē & primā impugnare hoc pacto. Iusti agunt gratias Deo de cuiuscunque temptationis uictoria, & de omni opere bono, quod operantur. Implorat etiā humiliter ad omnia auxiliū Dei, & sicut ex Innocentio citauimus, nihil se sine illo agere posse testant. Et ideo in Apocalypsi, Ioānes uidet sanctos coronas suas ante thronū Dei mittere, quod exponens Grego. 22. Moralium cap. 4. dicit coronas suas ante thronum mittere, est certaminum suorum uictoriam auctori suo tribuere. Ergo non solum ad hæc, quæ diximus in hac propositione, sed ad omnia prorsus bona, & ad quæcunque & qualiacunque peccata uitandū, indigēt præter gratiam quam habent, & uirtutes, etiam ope celestis auxiliij.

Ad hoc argumentum respondeo. Consequentia nihil ualet. Vt. n. iusti teneantur Deo gratias agere de omni bono, quod faciunt, & de omni malo quod uitant, satis est si hæc habeant per gratiam, & uirtutes sibi infusas, & non per libertatem arbitrij. Ad coeleste enim auxiliū reducitur, quidquid eis Deus per hæc adminiculatur, & præstat. Et præterea sicut peccatores in sensu, quem exposuimus. q. 13. possunt singula mortalia uitare sine gratia gratum faciente, sed non possunt omnia, & iusti possunt singula uenialia uitare, sed non omnia, ita non est inconueniens, si dicamus posse iustos sine auxilio nouo speciali facere quodcunque bonū exceptis supernaturalibus, & nimium

præcellentibus operibus, & implere quodcunque præceptū, & uincere quæcunque tētionē nisi forte maximā aliquā, & uehemētissimā, & rarissimā, & tū non posse sine tali auxilio omnia bona facere, omnia peccata uitare, oēs tentatiōes uincere, omnia præcepta implere. Et per hæc poterit responderi facile ad omnia testimonia sanctorū, quæ Ariminēsis & qui sequuntur eū, contra nos allegāt. immo posset etiā fortassis nobiscū concordare sanctus Thomas. Neque. n. ideo est necessarium credere eum ad oē bonū opus requisisse in iustis speciale auxiliū, quod dixerit iustos indigere auxilio speciali ad recte agendum. Satis. n. pro his est si eo indigeant ad supernaturalia opera, & ad implendum omnia sibi præscripta, & uincendū oēs tētationes. Neque scio quo pacto aliter, & ipse cum seipso possit cōcordare, cum & ipse expresse dicat in tertia pte suæ summæ. q. 62. ar. 6. ad. 3. minimā gratiam posse resistere cuicunque tētationi, & eā superare. Neque placet quod quidam ipsius studiosus dicebat, hoc ideo esse, quia minime gratiæ adiūcta sunt specialia omnia auxilia ad hæc requisita. Hoc. n. & falsum est, & sine fundamento dicitur, neque ad defendendū. s. Thomā sufficit, quādo ipse ipsi gratiæ hanc tātā præcellentiam tribuit, non annexis auxilijs.

DE PERSEVERANTIAE MERITIS.

QVAESTIO QUINTADECIMA.

N iusti mereri possint suā in bono perseuerantiam. Partē affirmatiuā suadet hoc argumentū. Plus est mereri augmentū gratiæ & impeccabilitatē, quā mereri perseuerantiā. Plus. n. est non posse peccare, quā non peccare. Sed iusti per sua bona opera merentur augmentum gratiæ, & ut supra disputauimus, ipsam beatitudinē æternam, de cuius ratione est impeccabilitas. Ergo multo magis poterunt mereri suam perseuerantiam.

Sed contra est quod multos uidemus iustos deficere, neque perseuerare in gratia recepta, etiam si multa habuerint opera meritoria. Id autem quod quisque meretur, sine dubio obinet,

nisi impediatur per peccatum. Si uero quis meretur perseverare, neque hoc meritum impediretur per peccatum. Directe enim opponitur perseverantiae peccatum letale.

Ad hanc quaestionem Pelagiani, ut facile potest colligi ex disputatis questionibus, affirmatiue responderent. Longe tamen ab eis diuersa respondent. s. Thomas in. 1.2. q. 114. art. 9. Concedit. n. ibi perseverantiam patriae cadere quidem sub merito, sed perseverantiam uiae, de qua una modo disputamus, dicit neminem posse mereri, neque ex condigno, neque ex congruo, sed gratis eam Deum elargiri cuiusque ei placet hoc tantum bonum tribuere. Quia perseverantia uiae, dicit, pendet à motione diuina, quae est principium omnis meriti. Sed mihi bona uenia tanti doctoris duae conclusiones uidentur probabiles in hac quaestione.

PRIMA CONCLUSIO.

Nemo potest mereri de condigno perseverantiam uiae.

SECUNDA CONCLUSIO.

Possunt tamen iusti eam mereri ex congruo, non tamen ex propriis uisibus, hoc. n. Pelagianicum est, sed ex gratia & benignitate Dei.

Prima conclusio probatur. Nulla. n. est lex facta de hoc. Meritum autem de condigno, ut supra diximus. q. 4. requirit legem. Et sicut nullus potest mereri de condigno oblationem in malo in hac uia, nulli. n. in ea praclusa est uia salutis, alioqui non in uia esset, sed in termino, ita uidetur neminem mereri posse de congruo tantum & tam excellens bonum. Si etiam hoc mereri quispiam posset de condigno, cum meritum de condigno semper habeat suum effectum, posset ergo aliquis propter merita sua uenire ad hoc, ut non posset perdere gratiam Dei, quod quidem magis est patriae, quam uiae, neque cuiuspiam in uia contigit, nisi ex mera gratia Dei.

Secunda conclusio potest effici probabilis hoc pacto. Iusti aliquando obtinent perseverantiam in bono, & libi & alijs propter humiles & feruētes orationes suas, & propter alia pia & precellētia opera, quae ad hoc faciūt, & in hunc finem dirigunt, ut hoc donum consequantur. Ergo merentur ex congruo hoc beneficium. Nihil. n. deesse uidetur, quominus dicatur illud mereri, cum & ipsi digni sint ea gratia, & Deus eam illis elargiat propter suas orationes, & bona opera. Nequalet instantia sancti Thomae ubi supra. Peccatores enim, ait, impetrant gratiam quam non

merentur. Vt enim demus peccatores nullo modo mereri gratiam, discriminē est magnū inter peccatores, qui digni non sunt nisi supplicijs, & iustos qui ex hoc quod filij sunt Dei, & amici ipsius digni sunt omnibus, quae Deus statuit ipsos posse obtinere per orationes, & pia studia, & sanctos labores, & bona exercitia.

Secundo potest haec conclusio confirmari. Iusti, ut supra docuimus, & s. Thomas aperte fateatur ibidem arti. 6. possunt peccatoribus mereri primam gratiam ex congruo. Ergo multo magis iustis alijs, uel sibi poterūt mereri ex congruo perseverantiam in bono, quod quidem minus esse uidetur quam primum. Maior. n. est gratia, peccatorum iustificatio, quam perseverantia iustorum. Admittatur igitur iusti, certam facere per bona opera uocationem suam, & pijs studijs, & orationibus intēti, & humiliter, & feruenter postulēt à Deo, ne unquam ab eo derelinquantur, & despiciantur, neque auertat faciem suam ab eis. Exorari. n. se uult, & promereri Deus. Et qui dedit uelle, dabit pro sua uoluntate perficere.

Et haec satis poterūt esse pro toto isto opusculo dei iustificatione & meritis. Modum enim iam excessit opusculi, & ut ingenuè uerum fatear, amphoram quidem instituere coeperam, & circumrēte rota, iam urceus exijt. Et alioqui quaecumque aliae quaestiones curioso lectori occurrere possunt, quae ad hoc argumentum pertineant, nisi me fallit memoria, ex dictis solui utcumque possunt. Exacte. n. & ad unguem non est uisum commodum in hoc tractatu eas seorsum disputare. Illuminet dominus noster Iesus Christus, lux uera & salus unica mundi, omnium, qui haec legerint, mentes, molliatque corda eorum, qui obstinati sunt, ut ueritatem intelligant, & qua caritate & amore salutis eorum, ista scripserim agnoscat, & si quopiam adhuc tenent circa haec errore, relipiscant à diaboli laqueis, adiuuante ipsius gratia domini & saluatoris nostri Iesu Christi, cui sit honor & gloria in secula seculorum. Amen.

FINIS.

Venetijs expensis haeredum Lucae Antonij Iuntae.
Anno domini. 1546. die. 6. Maij.

Castigatio omnium, quæ sunt deprauata, diminu-
ta, uel, aut redundantia in hoc libello.

- Pag. 8. línea. 14. lege accipimus pro accepimus
Pag. 11. línea. 2. lege dicit pro dicat,
Pag. 13. línea. 18. lege inuenere pro inuenire
Pag. 17. lin. 32. leg. crudelitatis pro credulitatis. & li. 34. lege
sed fidē pro per fidem, & li. ultima lege spiritu pro spiritu
Pag. 19. li. 9. lege affectui pro effectui, & li. 15. abundat ac inter
debilemus & obruamus, et li. 18. lege dir- decipiunt.
Pag. 20. línea. 20. lege qua pro quia, & línea ultima. gere-
spicit pro respuit.
Pag. 22. línea. 29. lege eiusmodi pro huiusmodi.
Pag. 24. línea. 2. lege cui pro sui.
Pag. 25. línea 3. lege eum pro cum in 2. loco.
Pag. 26. línea 26. inter perpetuo, & constare lege secum.
Pag. 31. línea ultima lege credentis pro credenti.
Pag. 32. línea 14. lege quidam pro quidem.
Pag. 35. línea 32. lege tradendos pro tradentes
Pag. 37. línea penultima, lege subdit pro subditur.
Pag. 50. línea penult. lege eum pro cum.
Pag. 52. línea 29. inter et, & corde lege in.
Pag. 53. línea 3. lege Certe enim pro certe.
Pag. 54. lin. 4. lege superædificat pro superædificet,
Pag. 56. línea. 9. lege Tam pro lam.
Pag. 58. lin. 32. inter iustificationem & sufficientiam adde ex se.
Pag. 61. línea. 21. lege supercilium pro superalium.
Pag. 66. línea 9. lege uideff pro uideff.
Pag. 69. línea 20. lege confirmari pro consumari, & in princi-
pio línea 23. inter nos & iustificari deficit non
Pag. 73. línea 32. lege contra pro antea
Pag. 75. línea 13. lege hoc pro hæc
Pag. 76. línea 24. lege exoluentibus pro excludentibus, &
línea 30. lege ideo pro adeo
Pag. 77. línea 3. lege Dicer pro dicit, & pro esse exclusam
lege fuerit exclusa,

Pag. 78. línea 14. possemus lege pro possimús.
Pag. 80. línea 24. lege utrunq; pro utranq; & línea 32. lege
liberabit pro liberauit
Pag. 81. línea 29. inter factores & iustificari abundat legis.
Pag. 86. línea xi. inter ex & cap. deat Augustino.
Pag. 88. li. 5. lege opponeret probaretq; pro exponeret proba-
ret quod, & línea 15. leg. Neli ei pro Non ei.
Pag. 89. línea 12. lege praua pro pauca.
Pag. 92. línea 11. lege Aut pro Ait
Pag. 93. línea 1. lege prius tradita pro pramissa eis.
Pag. 94. línea 20. lege purificata pro purificasse.
Pag. 100. línea 8. lege argumentor pro arguitur.
Pag. 102. línea 27. lege potissimam non potentissimam
Pag. 110. línea 27. lege fuerunt pro fuert.
Pag. 118. línea 19. lege in margine Eckius pro Elzius.
Pag. 120. línea 33. lege impugnarunt pro impugnarant
Pag. 121. línea 9. lege dicit pro dici, & línea 14. lege reliquís
pro reliquis.
Pag. 134. li. 5. lege Eckius pro Elzius, & línea 7. sic pro sit
Pag. 143. línea 21. Arausiani lege pro Arausiani
Pag. 147. línea 28. lege ea de re. pro eadem re.
Pag. 148. línea 3. Nemrod pro Nemroth.
Pag. 150. línea 30. quadam pro quendam.
Pag. 152. línea 13. lege sine pro siue.
Pag. 156. línea 22. lege qua pro quæ.
Pag. 168. línea 7. pro priore sic lege sit & lin. 13. lege ego dignus
sum pro ego sum, & línea 22. quis pro quia
Pag. 170. línea 7. Sic lege proq; Sit
Pagina 176. línea 20. post uerbum potest addendū statim est,
quid dicendum sit
Pag. 181. línea 4. lege respondentis pro respondens
Pag. 185. línea 17. lege communior pro communiter.
Pag. 190. línea 31. lege quæ est gratia, pro quæ gratia
Pag. 192. línea 13. lege nobis pro uobis, & li. 24. male pro mala.
Pag. 194. li. 16. lege quia pro quare & li. 33. decere pro dicere.
Pag. 200. línea 33. lege responderet

DD. 4. pag.
Pagina 222. línea 1.
Pagina 223. línea 3.
Pagina 227. línea 5.
Pagina 228. línea 25. possu.
Pag. 231. línea 2. lege abc
pro procluius.

Pag. 232. línea 4. lege beneficium pro
Pagina 233. línea 19. lege possit pro pe
Pag. 234. línea 31. lege propitiant p. o.
Pag. 236. lin. pen. post uerbum constare ac
mortem temporalem uel æternam.
Pag. 237. línea 12. lege inclinabantur pro indi. ab.
Pag. 247. línea 7. quotidianos, lege quotidie, nos.
Pagina 258. línea 1. Rudes. lege Rudis.
Pagina eadem. lin. 12. efficientiam lege efficientia.
Pag. 267. circa finem. gunfila. lege singula.

Registrum.

A * A B C D E F G H I K L M N O
P Q R S T V X Y Z A A B B C C D D
E E F F G G H H I I K K L L M M N N
O O P P Omnes sunt duerniones præter
* ternionem, P P autem simplex est chartula.

